

नेपाल धितोपत्र बोर्डका २५ वर्ष (२०५०-२०७८)

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

जावलाखेल, ललितपुर, नेपाल

नेपाल धितोपत्र बोर्डका

२५ वर्ष (२०५०-२०७४)

प्रमुख सल्लाहकार
डा. रेवत बहादुर कार्की, अध्यक्ष

सल्लाहकार
परिष्ठनाथ पौड्याल, कार्यकारी निर्देशक
निरज ठारी, कार्यकारी निर्देशक

सम्पादक मण्डल
डा. नवराज अधिकारी, निर्देशक
रुपेश के.सी., उप निर्देशक
आर्मिका प्रसाद ठारी, उप निर्देशक
रेवत श्रेष्ठ, अधिकृत
हरि प्रसाद भुषाल, अधिकृत

प्रकाशक

नेपाल धितोपत्र बोर्ड
ग्लिट्स, ग्लिट्स तथा अनुसन्धान विभाग
सुपरिवेक्षण तथा अनुसन्धान विभाग
जबलपुर, ललितपुर

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

सञ्चालक बोर्ड

डा. रेवत बहादुर कार्की
अध्यक्ष
नेपाल धितोपत्र बोर्ड

श्री आनन्दराज ढकाल
सदस्य
सह-सचिव
नेपाल सरकार
अर्थ मंत्रालय

श्री तोयानाथ अधिकारी
सदस्य
सह-सचिव
नेपाल सरकार
कानून, न्याय तथा संसदीय मानिला मंत्रालय

श्री नर बहादुर थापा
सदस्य
कार्यकारी निर्देशक
नेपाल राष्ट्र बैंक

श्री प्रकाश जंग थापा
सदस्य
उपाध्यक्ष
नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट्स संस्था

श्री शेखर गोलच्छा
सदस्य
वरिष्ठ उपाध्यक्ष
नेपाल उद्योग बाणिज्य महासंघ

श्री निल बहादुर साल मगर
विज्ञ सदस्य

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

व्यवस्थापन समूह

डा. रेवत बहादुर कार्की
अध्यक्ष
नेपाल धितोपत्र बोर्ड

परीष्ठ नाथ पौडेयाल
कार्यकारी निर्देशक

निरज थापा
कार्यकारी निर्देशक

मुक्तिनाथ श्रेष्ठ
निर्देशक

विनयदेव आचार्य
निर्देशक

डा. नवराज अधिकारी
निर्देशक

कृष्ण राज पोखरेल
निर्देशक

नेपाल धितोपत्र बोर्डका हालसरमका अध्यक्षहरू

डरबर प्रसाद ढुङ्गेल
संस्थापक अध्यक्ष

(कार्यकाल २०५०/२/२५ देखि २०६०/५/१४ सरमा)

दीपकराज काफ्ले
अध्यक्ष

(कार्यकाल २०६०/५/१४ देखि २०६४/५/१० सरमा)

डा. चिरंजीबि नेपाल
अध्यक्ष

(कार्यकाल २०६४/५/११ देखि २०६४/८/११ सरमा)

डा. शूरवीर पौड्याल
अध्यक्ष

(कार्यकाल २०६४/९/९ देखि २०६८/५/१० सरमा)

बालु राम श्रेष्ठ
अध्यक्ष

(कार्यकाल २०६८/६/३० देखि २०७२/६/२१ सरमा)

डा. रेवत बहादुर कार्की
अध्यक्ष

(कार्यकाल २०७२/६/३० देखि...)

प्राक्कथन

२०७४ जेष्ठ २५ गते नेपाल धितोपत्र बोर्ड आफ्नो स्थापनाको २४ औं वर्ष पूरा गरी २५ औं वर्षमा प्रवेश गर्दैछ । रजत जयन्तीको यस सुखद घडीमा “नेपाल धितोपत्र बोर्डका २५ वर्ष” रजत जयन्ती विशेषांक प्रकाशन गर्ने पाउँदा बोर्ड परिवार अत्यन्त खुसी एवं गौरवान्वित भएको छ ।

वि. सं. २०३३ सालमा सेक्युरिटी खरिद बिक्री केन्द्रको स्थापना पश्चात नेपालमा धितोपत्र बजारको शुरुवात भए तापनि नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापनापछि मात्र यसले व्यवस्थित र संस्थागत रूपमा गति लिन थालेको हो । वि. स. २०४९ मा भएको धितोपत्र कारोबार ऐन २०४० को पहिलो संशोधनले धितोपत्र बजारको नियमन निकायको रूपमा बोर्ड रहने र बजार सञ्चालकको रूपमा स्टक एक्सचेन्ज हुने व्यवस्था अनुसार वि. सं. २०५० पौषमा उक्त केन्द्रलाई नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. (नेप्से) मा रूपान्तरण गरिएको थियो ।

नेपाल धितोपत्र बोर्ड धितोपत्र बजारको नियमन निकायको रूपमा स्थापना भएतापनि बोर्डले सूचिकृत कम्पनी तथा धितोपत्र व्यवसायीहरूको प्रत्यक्ष रूपमा नियमन गर्ने कानुनी व्यवस्था भने भएको थिएन । साथै धितोपत्रको सार्वजनिक निष्कासन तथा धितोपत्र बाँडफाँट सम्बन्धमा पर्याप्त कानुनी व्यवस्था थिएन । यसर्थ, स्थापनाको पहिलो दशकमा धितोपत्र बजारको कानुनी तथा नियमन व्यवस्थालाई सबल बनाउनेतर्फ बोर्डको ध्यान बढी केन्द्रित हुन पुग्यो । यसै अनुसार बोर्डले धितोपत्र दर्ता तथा निष्कासन अनुमति सम्बन्धी व्यवस्था र शर्तहरू, २०५१ लागू गच्यो । उक्त व्यवस्था तथा शर्तहरू लागू भएपछि सार्वजनिक निष्कासन कार्यलाई लगानीकर्ताहरूको हित अनुकूल हुनेगरि व्यवस्थित तथा पारदर्शी बनाउनुपर्ने, निष्कासनकर्ता कम्पनीको बारे पर्याप्त जानकारीहरू लगानीकर्ताहरूलाई गराउनुपर्ने जस्ता व्यवस्थाहरू भए । यस्तै धितोपत्र बाँडफाँटलाई व्यवस्थित, पारदर्शी र विश्वसनीय बनाउन बोर्डले वि. सं. २०५१ सालमा सेयर बाँडफाँटसम्बन्धी निर्देशिका लागू गच्यो । यस्तै वि. सं. २०५२ मा धितोपत्र कारोबार नियमावली, २०५० मा पहिलो संशोधन गरियो । उक्त संशोधनले स्टक एक्सचेन्जले बोर्डलाई आफ्नो आर्थिक विवरण तथा धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी विवरणहरू पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था गच्यो । साथै उक्त संशोधनले उत्पादन क्षेत्रका संगठित संस्थाहरूले निष्कासन गर्ने धितोपत्रलाई धितोपत्र व्यवसायीबाट प्रत्याभूति गराउनुपर्ने व्यवस्था समेत गच्यो ।

धितोपत्र सम्बन्धी काननी व्यवस्थालाई सबल गराउदै जाने क्रममा आर्थिक वर्ष २०५३५४ मा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० मा दोश्रो संशोधन भयो । उक्त संशोधन भएपश्चात धितोपत्र व्यवसायीहरूले धितोपत्र व्यवसाय गर्नुअघि बोर्डमा दर्ता भई अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था भयो । यस्तै सूचिकृत कम्पनीहरूले वार्षिक प्रतिवेदन तथा अन्य विवरणहरू बोर्डसमक्ष पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था भयो । यी व्यवस्थाहरू भएपश्चात धितोपत्र व्यवसायी तथा सूचिकृत कम्पनीहरूको कामकारवाही तथा गतिविधिहरूमा निगरानी राख्न बोर्डलाई अधिकार प्राप्त भयो । धितोपत्र बजार सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था विकास गर्दैजाने क्रममा बोर्डले वि. सं. २०५७ मा मस्यौदा गरेको धितोपत्र सम्बन्धी ऐन २०६३ मा ऐनको रूपमा आयो । साथै बोनश सेयर निष्कासनलाई व्यवस्थित तथा पारदर्शी बनाउन बोर्डले वि. सं. २०५८ मा बोनश सेयर निर्देशिका जारी गच्यो । यसरी स्थापनाको पहिलो दशक धितोपत्र बजारको कानुनी तथा नियमन संरचनालाई सुदृढ बनाउन बोर्डको ध्यान केन्द्रित भयो । उक्त अवधिमा प्राथमिक र दोस्रो बजारका गतिविधिहरू पनि बढ्दै गएका थिए ।

स्थापनाको दोश्रो दशकमा बोर्डले धितोपत्र बजारमा आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकास गरी बजारलाई अन्तर्राष्ट्रियस्तर उन्मुख बनाउनेतर्फ आफ्नो ध्यान केन्द्रित गच्यो । यस दशकमा वि. सं. २०६३ मा धितोपत्र सम्बन्धी ऐन लागू भई बोर्डको नियमन दायरा फराकिलो भयो । वि. सं. २०६४ मा धितोपत्र कारोबारको खुला बोलकबोल प्रथा प्रतिस्थापित भई अटोमेटेड कारोबार प्रणाली शुरु भयो । धितोपत्र दलालहरूले WAN मार्फत आफ्नै कार्यालयबाट धितोपत्र खरिद बिक्री कारोबार गर्नसक्ने व्यवस्था भयो । २०६४ सालमा धितोपत्र बजार संचालन सम्बन्धी नियमावली लागू भई बजार संचालन सम्बन्धी स्पष्ट व्यवस्था भयो । यही वर्षमा धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली तथा धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली लागू भई धितोपत्र दलाल तथा मर्चेन्ट बैंकरको स्पष्ट नियमन व्यवस्था भयो । त्यसपछि वि. सं. २०६७ मा धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली लागू भई सोही अनुसार धितोपत्रको केन्द्रीय

निक्षेप कम्पनी स्थापना भयो । उक्त कम्पनीको स्थापना भएपश्चात धितोपत्रको अभिलेख तथा नामसारी व्यवस्था विद्युतीय रूपमा हुन शुरु भयो । यस्तै यही बर्षमा सामूहिक लगानी कोष नियमावली लागू भई सामूहिक लगानी कोष स्थापना भयो र यसबाट सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूले दक्ष लगानी सेवा समेत प्राप्त गर्न थाले । वि. सं. २०६८ मा क्रेडिट रेटिङ्ग सम्बन्धी नियमावली लागू भई धितोपत्र बजारमा क्रेडिट रेटिङ्ग संस्थाको समेत प्रवेश भयो र सार्वजनिक निष्कासन गर्ने संगठित संस्थाहरूको शाख मूल्याकान्न गर्ने प्रणाली पनि शुरु भयो । यसबाट सेयर निष्कासनकर्ता कम्पनीको बारेमा लगानीकर्ताहरू थप सुसूचित हुन सक्ने व्यवस्था भयो । यस प्रकार बोर्ड स्थापनाको दोश्रो दशकमा धितोपत्र बजारमा अटोमेटेड धितोपत्र कारोबार प्रणाली स्थापना हुनुका साथै धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी, क्रेडिट रेटिङ्ग संस्था तथा सामूहिक लगानी कोष जस्ता बजारका पूर्वाधारहरू तयार भए । तर पनि बेलाबेलामा सरकारको परिवर्तनसँगै नीतिगत अस्थिरताले गर्दा दोस्रो बजार भने धेरै अस्थिर रहयो । बजार मापक नेप्से इन्डेक्स २०६५ भाद्रमा ११७५ विन्दुमा पुगेकोमा दशकको उत्तरार्द्धको अन्तिमतिर (२०६८ आषाढमा) २९२ अंकमा समेत भर्न पुग्यो ।

बोर्ड स्थापनाको तेश्रो दशक अर्थात २०७० सालदेखि हालसम्मको अवधिमा नेपाल धितोपत्र बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, बोर्डको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध बढाउने, धितोपत्र बजारलाई आधुनिकीकरण गर्ने तथा धितोपत्र बजार सेवालाई शीघ्र, सरल तथा सहज बनाउन विभिन्न काम कारवाहीहरू भएका छन् ।

यस अवधिमा धेरै वर्षको प्रयास पश्चात् बोर्डले २०१६ जुलाईमा धितोपत्र बजारको नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाको रूपमा रहेको International Organization of Securities Commissions (IOSCO) को एशोसियट सदस्यता प्राप्त गरेको छ । The Global Standard Setter for Securities Markets Regulation को रूपमा रहेको IOSCO को सदस्यता प्राप्त गरेपश्चात् आगामी दिनमा धितोपत्र बजारको नियमन तथा विकासमा अन्तर्राष्ट्रिय शीप, दक्षता तथा अनुभव हासिल गरी नेपालको धितोपत्र बजारको स्तरीयता र दिगो विकासमा निश्चय नै सहयोग पुग्नेछ । यसै क्रममा बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिका लागि थप जनशक्ति हालै भित्र्याइएको छ ।

यस अवधिमा विद्युतीय नामसारी र राफसाफ सेवाको पूर्ण स्वचालित संचालनको लागि २०७२ माघदेखि सम्पूर्ण सूचिकृत कम्पनीहरूको अभौतिकृत धितोपत्रको मात्र कारोबार हुने गरी पूर्ण स्वचालित सेवा (Full Automation) अर्थात् कारोबार, नामसारी र राफसाफको स्वचालित संचालन व्यवस्था गरियो । यो व्यवस्था कार्यान्वयन भएसँगै नेपालको धितोपत्र बजार दक्षिण एशियाका अन्य देशको धितोपत्र बजार सरह नै आधुनिकीकरणको चरणमा प्रवेश गरेको छ । यस अवधिमा दैनिक औसत कारोबारमा समेत उच्च बृद्धि भई दैनिक रु २ अर्ब ६० करोडसम्म पुगेको छ । साथै विगत आठ वर्षदेखि नघटेको र दक्षिण एशियामा नै उच्च रहेको नेपालको धितोपत्र कारोबारमा लाग्ने दलाल व्यवसायी शुल्कलाई ४० प्रतिशतसम्म कटौती गरी समसामयिक बनाइयो । यस्तै ओटीसी बजारको कारोबार शुल्कमा पनि ९० प्रतिशतसम्म कटौती गरियो ।

वि. सं. २०७३ मा वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई र अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूलाई पुँजी बजारमा भित्र्याउन धितोपत्र दर्ता तथा निष्कासन नियमावली जारी गरियो । यो नियमावलीले धितोपत्रको निष्कासन कार्य थप व्यवस्थित तथा पारदर्शी भई विगत २४ वर्षदेखि Fixed Price मा सार्वजनिक निष्कासन हुने गरेकोमा निश्चित मापदण्ड पूरा गरी प्रिमियम मूल्यमा सेयर जारी गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको र यसले Free Pricing मा जानको लागि पूर्वाधार तयार भएको छ । त्यस्तै यस नियमावलीले, IFC, ADB जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाले स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न पाउने ढोका खुलेसँगै पुँजी बजारको माध्यमबाट पूर्वाधार तथा अन्य विकास आयोजना मार्फत नेपालको अर्थतन्त्रमा ठूलो टेवा पुग्ने वातावरणको सिर्जना भएको छ । प्राथमिक सार्वजनिक निष्कासनमा यस सम्बन्धी निर्देशिका बनाई आस्वा प्रणाली समेत लागू गरी सार्वजनिक निष्कासनलाई थप पारदर्शी, छिटो छ्विरितो र व्यवस्थित गरिएको छ । यसकारण आइपिओ देखि दोस्रो बजार कारोबारसम्मको करीब ६ महिनाको समयलाई दुई महिनामा भार्न संभव हुने भएको छ । यस्तै थप निष्कासन (FPO) को मूल्य निर्धारण कार्यमा एकरूपता कायम गर्न तथा यसलाई थप व्यवस्थित, स्वच्छ, निष्पक्ष र पारदर्शी बनाउनको लागि मूल्य निर्धारणको मापदण्डहरू तयार गरी लागू गरिएको छ । साथै प्रत्यक्ष नियमन निकाय नभएका हाइड्रो पावर कम्पनी सहितका वास्तविक कम्पनीहरूको लागि हकप्रद र FPO निष्कासन मापदण्ड बनाई लागू गरिएको छ ।

हालसालै तीन क्लियरिङ बैंक थप भई चार वटा पुगेको र धितोपत्र राफसाफ तथा फछ्यौटका लागि T+3 लाई प्रभावकारी रूपमा लागू गरिएको छ भने सम्पूर्ण लगानीकर्ताहरूलाई धितोपत्रको माग तथा आपूर्तिको जानकारी लिन सक्ने

गरी बजारको गहिराई (Market Depth) हेर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यसले लगानीकर्ताहरूलाई आफ्नो खरिदबिक्री आदेश के कुन मूल्यमा दिन उपयुक्त हुन्छ त्यसमा पारदर्शिता ल्याई बजार कारोबारमा बढ़ि ल्याउन मद्दत गरेको छ ।

धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, मर्चेण्ट बैंकर) को सेवामा सुधार र सुदृढीकरणका लागि विदेशको अध्ययन भ्रमण समेत गराई यिनीहरूको कार्य क्षेत्र बढाउने कार्यमा बोर्ड लागेको छ । अर्कोतर्फ, ऐन नियम पालना नगर्ने धितोपत्र व्यवसायीहरूलाई कारवाही गर्ने प्रकृयाको शुरुवात गरिएको छ । साथै धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूको पुँजी नौ गुणा बढ़ि गरिएको र व्यवसायीहरूले तयार गर्नुपर्ने पूर्वाधार तथा जनशक्तिसम्बन्धी व्यवस्थाहरू समेत तोकिएको छ ।

हालसालै दुर्गम जिल्लाहरूमा समेत लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू संचालन गरी यसलाई व्यापक बनाइएको छ साथै यो रजत जयन्तीको अवसरमा नेपाल धितोपत्र बोर्डका २५ वर्ष विशेषांक, नेपाल धितोपत्र बोर्ड समाचार रजत जयन्ती पुँजी बजार लेख विशेषाङ्क, Quarterly Securities Market Indicators, Securities Board of Nepal: An Introduction जस्ता महत्वपूर्ण प्रकाशन प्रकाशित गरिएको छ ।

रजत जयन्तीको अवसरमा प्रकाशित हुने यस “नेपाल धितोपत्र बोर्डको २५ वर्ष विशेषाङ्क” ले बोर्डको गौरवमय इतिहासका २५ वर्षका गतिविधि र उपलब्धिहरूलाई समेटेको छ । यस रजत जयन्ती प्रकाशनमा सात अध्यायहरू रहेका छन् । पहिलो अध्यायमा नेपालको वित्तीय प्रणालीको जानकारी, दोस्रो अध्यायमा धितोपत्र बजारको हालसम्मको विकासक्रमलाई चार खण्डमा विभाजन गरी प्रस्तुत गरिएको छ भने तेस्रो अध्यायमा विभिन्न आवधिक योजनामा धितोपत्र बजार र रणनीतिक योजनाहरू समेटिएको छ । चौथो अध्यायमा नेपाल धितोपत्र बोर्डको परिचय र कार्य क्षेत्र प्रस्तुत गरिएको छ । साथै पाँचौ, छैठौ र सातौमा क्रमशः धितोपत्र बजारका सहभागीहरू, धितोपत्र बजार सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था र विगत २५ वर्षको नेपालको धितोपत्र बजार सम्बन्धी विश्लेषण प्रस्तुत गरिएको छ । यो विशेषांक धितोपत्र बजारसँग आवद्ध पक्षहरू र यस सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने सबैलाई निकै उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु ।

बोर्डको २५ वर्षे लामो यात्राको क्रममा नेपालको धितोपत्र बजारको विकास तथा आधुनिकीकरणमा समय समयमा सहयोग पुऱ्याउदै आउने IOSCO, World Bank तथा Asian Development Bank तथा अन्य विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरूलाई म धन्यवाद दिन चाहान्छु । त्यस्तै बोर्डको जनशक्ति तथा सीप विकासका लागि सहयोग पुऱ्याउने US Securities and Exchange Commission, Financial Services Agency of Japan, Financial Services Commission of Korea, Securities and Exchange Board of India, Securities and Exchange Commission of Bangladesh र Securities Exchange Commission of Thailand ले पुऱ्याएको सहयोगका लागि उक्त निकायहरूको सराहाना गर्दछु ।

साथै धितोपत्र बजार विकास विस्तारमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने नेप्से, सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि., सूचिकृत संगठित संस्था, मर्चेन्ट बैंकर, धितोपत्र दलाल व्यवसायी, योजना व्यवस्थापक, क्रेडिट रेटिङ संस्था लगायत अन्य वित्तीय तथा बजार मध्यस्थ संस्थाहरूका साथै धितोपत्र बजारका लगानीकर्ताहरूलाई म धन्यवाद दिन चाहान्छु । यसैगरी नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय, कानुन न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र बैंक, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ, नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाले पुँजी बजारको विकासमा पुऱ्याएको महत्वपूर्ण सहयोगका लागि कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा, छोटो समयमा यो रजत जयन्ती विशेषाङ्क तयार गर्नमा अनवरत मेहनत गर्ने कार्यकारी निर्देशक, निर्देशक र रजत जयन्ती प्रकाशन उपसमितिलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहान्छु । साथै बोर्डलाई २५ वर्षे यात्राको क्रममा अगाडि बढाउन बोर्डका कर्मचारीहरूबाट भएको अथक एवं निरन्तर प्रयासको सराहना गर्दछु ।

विषय-सूची

विषय	पेज नं.
kīsyg	i
!=gkfnſſj Qlo koffnl	1
१.१ पृष्ठभूमि	1
१.२ नेपालको वित्तीय प्रणालीका आयामहरु	2
१.३ धितोपत्र बजार	2
१.४ बैंकिङ्, बीमा तथा अन्य वित्तीय क्षेत्र	3
 @=lwtfkq ahf/sfjjj sf; qmd	 6
२.१ पृष्ठभूमि	6
२.२ नेपालको धितोपत्र बजार विकासका चरणहरु	6
२.२.१ प्रथम चरण (२०३३-२०५० साल)	6
२.२.२ दोस्रो चरण (२०५०-२०६० साल)	9
२.२.३ तेस्रो चरण (२०६०-२०७० साल)	14
२.२.४ चौथो चरण (२०७० देखि हालसम्म)	25
 #=ljleGg cfj lws ofhgfd lwtfkq ahf/ /0fgllts ofhgfx?	 39
३.१ पृष्ठभूमि	39
३.२ आवधिक योजनाहरूमा धितोपत्र बजार	39
३.३ धितोपत्र बजार सम्बन्धी रणनीति तथा गुरु योजनाहरु	46
 \$=gkfn lwtfkq af{	 59
४.१ स्थापना	59
४.२ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, मूल मान्यता र रणनीति	59
४.३ बोर्डको काम, कर्तव्य तथा अधिकारहरु	60
४.४ सञ्चालक बोर्ड तथा अध्यक्षहरु	62
४.५ अध्यक्षको काम, कर्तव्य तथा अधिकार	66
४.६ संगठन तथा व्यवस्थापन	66
४.७ बोर्डको वित्तीय अवस्था	71
४.८ बोर्डको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध	72
४.९ बोर्डको अध्ययन तथा अनुसन्धान	73
४.१० लगानीकर्ता सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रम	76
४.११ तालिम, सेमिनार तथा छलफल कार्यक्रम	76

%=lwtfkq ahf/ ; xefulx?	८१
५.१ पृष्ठभूमि	८१
५.२ स्टक एक्सचेन्ज	८१
५.३ केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी	८२
५.४ साख मूल्याङ्कन संस्था	८४
५.५ धितोपत्र व्यवसायी	८४
५.६ सामूहिक लगानी कोष	८७
५.७ निक्षेप सदस्य	८८
५.८ सूचिकृत संगठित संस्था	९१

^=lwtfkq ; DaGwl Sfggl Joj : yf	९८
६.१ पृष्ठभूमि	९८
६.२ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३	९८
६.३ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ अन्तर्गतका नियमावलीहरु	९९
६.४ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ अन्तर्गतका निर्देशिकाहरु	१०६
६.५ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ अन्तर्गतका विनियमावलीहरु	१०९
६.६ लगानीकर्ताको हकहित रक्षा सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था	१११

&=lj ut @% j ifsf]gfkfnsf]lwtfkq ahf/	११३
७.१ पृष्ठभूमि	११३
७.२ धितोपत्रको प्राथमिक बजार	११३
७.३ धितोपत्रको दोस्रो बजार	१२०

tfnsfx?	
तालिका-२.१ सेक्यूरिटी खरिद विक्री केन्द्र लि. मार्फत आ. व. २०४७/०४८	
सम्मको प्राथमिक निश्काशनको विवरण	७
तालिका- २.२ वि.स. २०४०-२०५० को दशकमा सूचिकृत कम्पनीहरुको भलक	८
तालिका-२.३ ऐन, नियम तथा विनियमहरु (२०५०-२०६०)	१९
तालिका-२.४ केही महत्वपूर्ण मितिहरु (२०६०-२०७०)	१९
तालिका-२.५ २०६४ देखि २०७० सम्म सञ्चालनमा रहेका मर्चेन्ट बैंकरहरु	२०
तालिका-२.६ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ अन्तर्गतका नियमावली	
विनियमावली तथा निर्देशिकाहरु	२२
तालिका-२.७ वि.स. २०७० देखि हालसम्म केही महत्वपूर्ण मितिहरु	३१
तालिका -३.१ धितोपत्र बजारका सुचकांकहरु	५१
तालिका-४.१ बोर्ड अध्यक्षहरु (२०५० देखि हालसम्म)	६३
तालिका-४.२ बोर्डको सञ्चालक समितिका हालका सदस्यहरु	६८
तालिका-४.३ बोर्डको वित्तीय अवस्था	७१
तालिका-४.४ बोर्डको अध्ययन अनुसन्धान	७४

तालिका-४.५ बोर्डले प्रदान गरेको अध्ययन छात्रवृत्ति	७५
तालिका-४.६ लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम	७७
तालिका-४.७ बोर्डको प्रकाशनहरु	७८
तालिका ४.८ तालिम, सेमिनार तथा छलफल कार्यक्रमहरु	७९
तालिका-५.१ मर्चेन्ट बैंकर	८५
तालिका-५.२ धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरु	८६
तालिका-५.३ सामूहिक लगानी कोष	८८
तालिका-५.४ निष्क्रेप सदस्य	८९
तालिका-५.५ सूचिकृत कम्पनी	९१
तालिका-७.१ धितोपत्रका औजारहरु	११४
तालिका-७.२ थप निष्काशनको अवस्था	११७
तालिका-७.३ अग्राधिकार सेयरको निष्काशन अवस्था	११७
तालिका-७.४ प्राथमिक बजारमा कम्पनीहरुको समूहगत उपस्थिति	११९
तालिका-७.५ सूचिकृत संगठित संस्थाहरुको विस्तृत विवरण	१२३

८६५?

चार्ट-७.१ कुल सार्वजनिक निष्काशन रकम (रु. करोडमा)	११४
चार्ट-७.२ धितोपत्रको औजारहरु मार्फत पुँजी परिचालन (रकम रु. करोडमा)	११५
चार्ट-७.३ साधारण सेयर निष्काशन रकम (रु. करोडमा)	११६
चार्ट-७.४ हकप्रद सेयर निष्काशन (रकम रु. करोड)	११६
चार्ट-७.५ ऋणपत्र निष्काशनको अवस्था (रकम रु. करोडमा)	११७
चार्ट-७.६ उत्पादन तथा प्रशोधन कम्पनीहरुको धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन (रकम रु. करोडमा)	११८
चार्ट-७.७ प्राथमिक बजारमा कम्पनीको समूहगत उपस्थिति	११९
चार्ट-७.८ धितोपत्रको वार्षिक कारोबार रकम (रु. करोडमा)	१२०
चार्ट-७.९ बजार पुँजीकरण र फ्लोट बजार पुँजीकरणको प्रवृत्ति रकम रु. करोडमा	१२१
चार्ट-७.१० सूचिकृत संगठित संस्थाहरुको विस्तृत विवरण	१२१
चार्ट-७.११ सूचिकृत संगठित संस्था	१२२

Cg"lx?

अनुसूची-१ बोर्ड सदस्यहरु	१२४
अनुसूची-२ संगठनात्मक संरचना	१२७
अनुसूची-३ बोर्ड कर्मचारीहरु	१२८
अनुसूची-४ धितोपत्रको प्राथमिक बजार (धितोपत्रको औजारको आधारमा)	१२९
अनुसूची-५ धितोपत्रको प्राथमिक बजार (क्षेत्रगत आधारमा)	१३०
अनुसूची-६ धितोपत्रको दोस्रो बजार	१३१
अनुसूची-७ विगत २५ वर्षमा धितोपत्र बजारको सहभागीहरुको अवस्था	१३४
अनुसूची-८ लगानीकर्ताहरुले जान्न पर्ने कुराहरु तालिकाहरु	१३५
अनुसूची-९ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३	१३७

; Gbe{; fdullx?

- धितोपत्र बोर्ड, २०५९, धितोपत्र बोर्डको दश वर्ष
- धितोपत्र बोर्ड, २०५५, चुनौती सामनाका लागि नामक रणनीतिक योजना
- बोर्डको पाँच वर्षीय पुँजी बजार विकास गुरुयोजना
- धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन, धितोपत्र बोर्ड, नेपाल, बागबजार, काठमाडौं, नेपाल
- धितोपत्र बोर्ड, नेपाल, पाँच वर्षको कार्यसम्पादन, धितोपत्र बोर्ड, नेपाल, बागबजार, काठमाडौं, नेपाल
- नेपाल धितोपत्र बोर्डका विभिन्न वार्षिक प्रतिवेदनहरू
- नेपाल धितोपत्र बोर्ड, सेबोन न्यूजलेटर, विभिन्न अंकहरू
- अधिकारी, नवराज, २०१३, नेपालमा पुँजी बजारको विकास, सेबोन जर्नल द्वितीय संस्करण, नेपाल धितोपत्र बोर्ड, जावलाखेल, ललितपुर, नेपाल
- नेपाल धितोपत्र बोर्ड एक परिचय, नेपाल धितोपत्र बोर्ड, जावलाखेल, ललितपुर, नेपाल
- नेपाल धितोपत्र बोर्ड समाचार, अंक १०, नेपाल धितोपत्र बोर्ड, जावलाखेल, ललितपुर, नेपाल
- बारम्बार सोधिने प्रश्नहरू, नेपाल धितोपत्र बोर्ड, जावलाखेल, ललितपुर, नेपाल
- धितोपत्र सम्बन्धी कानुनी संग्रहहरू, २०७०
- नेपाल सरकारका विभिन्न आवधिक योजनाहरू
- नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयका बजेट तथा विभिन्न आर्थिक सर्वेक्षणहरू
- नेपाल स्टक एक्सचेन्जका विभिन्न वार्षिक प्रतिवेदनहरू

१. नेपालको वित्तीय प्रणाली

१.१ पृष्ठभूमि

राज्यको प्रचलित कानुन अनुसार नियमन निकायहरूको अधिनमा रही वचतकर्ताबाट माग पक्षतिर वित्तीय साधन प्रवाह गर्ने कार्यमा त्रियाशील विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्था, गैर बैंकिङ वित्तीय संस्था, बीमा कम्पनी, सहकारी, अन्य संस्था तथा सरकार स्वयं तथा तिनीहरूले प्रयोग गर्ने वित्तीय साधन र बजारको समष्टिगत स्वरूप नै वित्तीय प्रणाली हो । वित्तीय संस्था, वित्तीय बजार, वित्तीय उपकरण, वचतकर्ता, ऋणी, बीमा क्षेत्र तथा नियमनकारी निकायहरू वित्तीय प्रणालीमा पर्दछन् जसले समाजमा छारिएर बसेको वचत तथा पुँजी (Surplus Fund) लाई एकत्रित गरी आवश्यक परेको क्षेत्र (Deficit Sector) मा प्रवाह गर्न तथा उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलदछ । देशमा उद्योगधन्दाको विकास र आधुनिकीकरणका अतिरिक्त रोजगारीका अवसरहरू सृजना गरी अर्थ व्यवस्थाको सुदृढीकरणमा वित्तीय प्रणालीको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ ।

नेपालको धितोपत्र बजारको इतिहास केलाउँदा वि.सं. १९९३ ले विशेष महत्व राखदछ । यस वर्ष राणा प्रधानमन्त्री जुद्ध शमशेरबाट बेलायतमा रहेका नेपाली राजदूत गुञ्जमान सिंहलाई नेपाल बोलाई उहाँको सकृयतामा उद्योग परिषदको स्थापना हुनुका साथै कम्पनी ऐन र नेपाल बैंक ऐन जारी भयो । यसै अनुसार वि.सं. १९९४ सालमा नेपाल बैंक लि.को स्थापनासँगै आधुनिक बैंकिङ पद्धतिको शुरुवात भयो भने सोही वर्ष विराटनगर जुट मिल्सको समेत स्थापना भई यी दुबै कम्पनीहरूबाट सेयर सार्वजनिक निष्काशन गरियो जसबाट धितोपत्र बजार सम्बन्धी गतिविधिहरू शुरुवात भयो ।

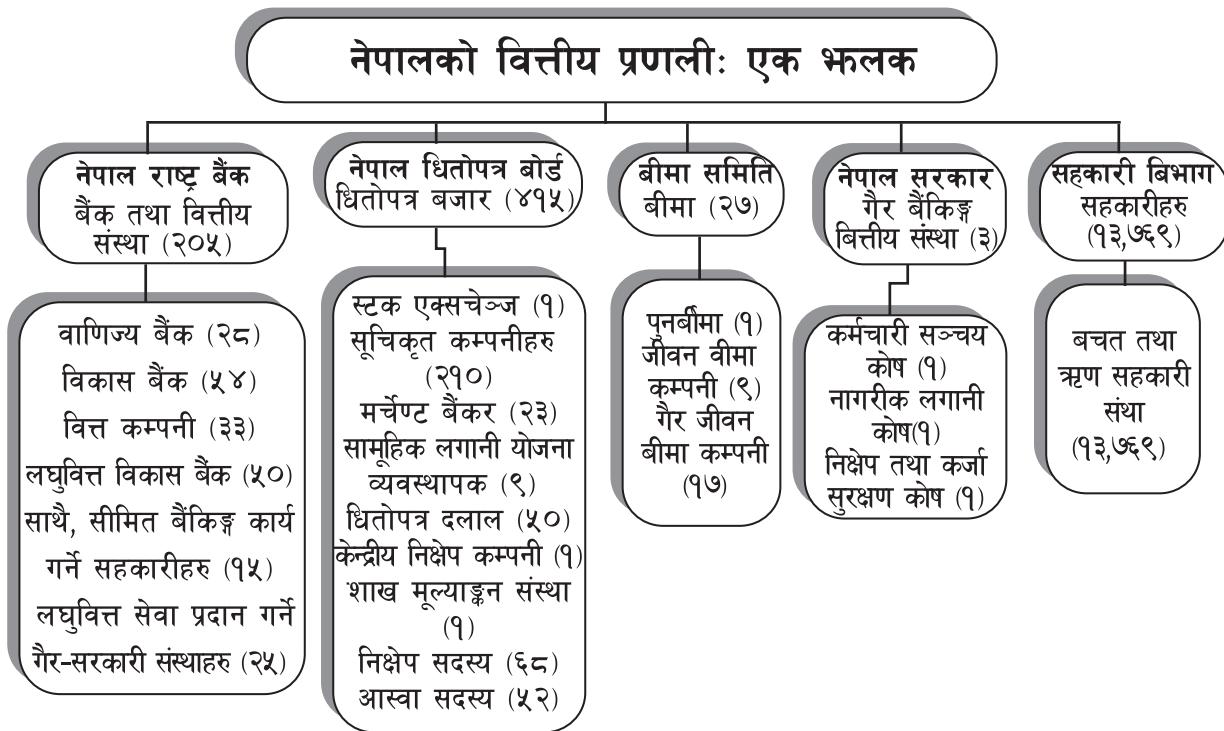
वि.सं. २०१३ मा नेपाल राष्ट्र बैंकको स्थापना, २०१४ मा नेपाल औद्योगिक विकास निगम, २०१९ मा कर्मचारी सञ्चय कोष, २०२२ मा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक, २०२४ मा कृषि विकास बैंक, २०२४ मा राष्ट्रिय बीमा संस्थान, २०३१ मा निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगम (हाल निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष), २०३३ मा सेक्युरिटि खरिद बिक्री केन्द्रको स्थापना भई देशको वित्तीय प्रणालीले गति लिई गएको देखिन्छ ।

वि.सं. २०४० को दशकको शुरुवातसँगै देशले आंशिक आर्थिक उदारीकरणको नीति अबलम्बन गरेपश्चात् वित्तीय प्रणाली विकासको गति बढाई गयो । सो दशकमा बैंकिङ क्षेत्रमा वैदेशिक तथा स्वदेशी निजी क्षेत्रको प्रमुख लगानीमा बैंक तथा वित्तीय संस्था खोल्ने क्रम शुरु भयो ।

वि.सं. २०४० मा बनाइएको धितोपत्र कारोबार ऐनमा वि.सं. २०४९ मा भएको पहिलो संशोधनको व्यवस्था अनुसार वि.सं. २०५० जेठ २५ मा धितोपत्र बजारको नियमन निकाय नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना र सोही वर्ष सेक्युरिटि खरिदबिक्री केन्द्र नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि.मा परिणत भई छुटै बजार संचालकको व्यवस्था भयो । त्यस्तै बीमा ऐन, २०४९ मार्फत बीमा क्षेत्रको नियमन निकायको रूपमा बीमा समितिको स्थापना र वि.सं. २०१६ को सहकारी ऐनलाई सहकारी ऐन, २०४८ ले विस्थापित गरी सहकारी विभागबाट सहकारी क्षेत्रको नियमनको व्यवस्था भएको थियो । यसरी वि.सं. २०४० को दशकमा नेपालको वित्तीय प्रणालीमा महत्वपूर्ण संस्थागत व्यवस्था तथा केही संरचनात्मक सुधार भएको देखिन्छ ।

१.२ नेपालको वित्तीय प्रणालीका आयामहरू

नेपालको वित्तीय प्रणालीमा बैंकिङ्ग, धितोपत्र बजार, बीमा, गैर बैंकिङ्ग वित्तीय क्षेत्र र सहकारी गरी प्रमुख पाँच वित्तीय क्षेत्रहरू रहेका छन्। नेपालको वर्तमान वित्तीय प्रणालीको एक भलकका साथै महत्वूर्ण क्षेत्रका सहभागीहरूको संख्यात्मक अवस्था देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ:

माथि प्रस्तुत गरिए अनुसार नेपालको वित्तीय प्रणालीमा मुख्यतः पाँच नियमन निकायहरू रहेका छन्। नेपाल राष्ट्र बैंकको नियमन परिधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू, सीमित बैंकिङ्ग कार्य गर्ने केही सहकारी र लघुवित्त सेवा प्रदान गर्ने गैर-सहकारी संस्थासहित २०५ संस्थाहरू रहेका छन् भने नेपाल धितोपत्र बोर्ड अन्तर्गत नेपाल राष्ट्र बैंकले नियमन गर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू र बीमा समितिले नियमन गर्ने बीमा कम्पनीहरूसहित ४१५ संस्थाहरू रहेका छन्। त्यस्तै बीमा समितिले जीवन तथा निर्जीवन र पुर्नबीमा गरी २७ बीमा कम्पनीहरूको नियमन गर्दै आएको छ भने १३ हजार ७ सय ६९ को संख्यामा रहेका बचत तथा ऋण सहकारी संस्थालाई सहकारी विभागले नियमन गर्दै आएको छ साथै तीन गैर बैंकिङ्ग संस्थाहरू (कर्मचारी सञ्चय कोष, नागरिक लगानी कोष र निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष) नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गत रहेका छन्।

बोर्डले नियमन गर्ने धितोपत्र बजार र अन्य वित्तीय क्षेत्रबाटे यस अध्यायमा केही संक्षेपमा वर्णन गरिएको छ।

१.३ धितोपत्र बजार

आर्थिक विकासको लागि पुँजी परिचालन गर्ने महत्वपूर्ण माध्यमको रूपमा रहेको धितोपत्र बजारले अर्थतन्त्रमा अहम् भूमिका खेलदछ। धितोपत्र बजारले पुँजी संकलनमा मात्र नभएर धितोपत्रका उपकरणलाई तरलता प्रदान गर्दै बजारमा गतिशिलता प्रदान गर्ने हुनाले यस बजारको अर्थतन्त्रमा विशिष्ट महत्व रहेको छ। धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० लाई वि.स. २०४९ मा प्रथम पटक संशोधन गरी धितोपत्र बजारको

नियमन निकायको रूपमा बोर्डको स्थापना वि.सं. २०५० जेष्ठ २५ मा भएको हो । साथै वि.सं. २०३३ मा स्थापित सेक्युरिटी खरिद विक्री केन्द्रलाई पनि वि.सं. २०५० मा नै धितोपत्र बजार सञ्चालकको रूपमा नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. (नेप्से) मा परिवर्तन गरियो । त्यसपश्चात् उक्त कारोबार ऐनलाई धितोपत्र सम्बन्धी अध्यादेश, २०६२ ले प्रतिस्थापन गरेकोमा धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ पश्चात् हाल नेपालको धितोपत्र बजार सोही ऐन अन्तर्गत बोर्डबाट नियमन तथा सञ्चालन भैरहेको छ ।

धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेपको कार्य गर्ने गरी नेप्से कै सहायक कम्पनीको रूपमा वि.सं. २०६७ मा स्थापित सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लि. (सिडिएससी) ले राफसाफ तथा फछ्यौटको कार्य पनि गरिरहेको छ । वि.सं. २०६९ मा शाख मूल्यांकन संस्था इका नेपाल लि.को स्थापना भै धितोपत्र बजारमा शाख मूल्यांकन सेवासमेत उपलब्ध भएको छ ।

प्राथमिक निष्काशनमा महत्वपूर्ण भूमिका खेली पुँजी परिचालनमा सहयोग पुऱ्याउने मर्चेन्ट बैंकरको संख्या हाल नेपालमा २३ रहेको छ भने धितोपत्रको दोस्रो बजारमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने धितोपत्र दलाल व्यवसायीको संख्या ५० रहेको छ । हाल शाख मूल्यांकन संस्था १, सामूहिक लगानी कोष ९, निक्षेप सदस्यको संख्या ६८, सूचिकृत संगठित संस्थाको संख्या २१० र आस्वा सदस्य ५२ रहेको छन् । यी सबै गरी हाल नेपाल धितोपत्र बोर्डले ४९५ संख्याको नियमन गरिरहेको छ ।

यसरी माथि उल्लेख गरिए अनुसार धितोपत्र बजारमा बोर्डले नियमन गर्ने १ स्टक एक्सचेन्ज, १ सिडिएससी, ५० धितोपत्र दलाल, २३ मर्चेन्ट बैंकर, १ शाख मूल्यांकन संस्था, ९ सामूहिक लगानी कोष, ६८ निक्षेप सदस्य, ५२ आस्वा सदस्य सहित २०५ संस्थाको साथै सूचिकृत कम्पनी अन्तर्गत नेपाल राष्ट्र बैंकले नियमन गर्ने १६५, बीमा समितिले नियमन गर्ने २७, जलविद्युत, उत्पादनशील तथा अन्यसहित २१० सूचिकृत संस्थासमेत गरी ४९५ संस्थाहरू पर्दछन् जसको धितोपत्र बजारको नियमन निकायको हिसावले धितोपत्र बोर्डले नियमन गर्नु पर्दछ । तसर्थ नियमन निकायहरूमा पनि धितोपत्र बोर्डको भूमिका बृहद रहेको देखिन्छ ।

नेपालमा धितोपत्र औजारको रूपमा साधारण सेयर, अग्राधिकार सेयर, सामूहिक लगानी योजना, सरकारी तथा संस्थागत ऋणपत्र प्रचलनमा रहेका छन् । त्यसै, सूचिकरणबाट हटेका, सूचिकरण खारेजीमा परेका र सूचिकृत हुन नसकेका पब्लिक कम्पनीका सेयर कारोबार हुने गरी ओटिसी (Over the counter) बजारको स्थापना वि.सं. २०६५ मा भएपनि उक्त बजार प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन हुन नसकेकोमा बोर्डले कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयसँग समन्वय गरी वि.सं. २०७२ सालमा यस बजारलाई नेप्से मार्फत सकृय गरेपश्चात् ओटिसी बजार गतिविधिमा समेत गतिशिलता आएको छ ।

१.४ बैंकिङ्ग, बीमा तथा अन्य वित्तीय क्षेत्र

धितोपत्र बजारका साथै नेपालको वित्तीय प्रणालीको महत्वपूर्ण अंगको रूपमा बैंकिङ्ग, बीमा, गैर बैंकिङ्ग र सहकारी क्षेत्रहरू रहेका छन् ।

बैंकिङ्ग क्षेत्र:

बैंकिङ्ग क्षेत्रको नियमन निकायको रूपमा रहेको नेपाल राष्ट्र बैंकले २८ क वर्गका बैंक, ५४ ख वर्गका विकास बैंक, ३३ ग वर्गका वित्त कम्पनी र ५० घ वर्गका लघुवित्त विकास बैंक नियमन गरिरहेको छ ।

साथै नेपाल राष्ट्र बैंकबाट सीमित बैंकिङ्ग कारोबार गर्न अनुमति प्राप्त सहकारी संस्थाहरु र लघुवित्त सेवा प्रदान गर्न अनुमति प्राप्त गैर-सरकारी संस्थाको संख्या क्रमशः १५ र २५ रहेको छ । वित्तीय मध्यस्थता तथा मुद्रा बजारको प्रमुख अंगको रूपमा रहेको नेपाल राष्ट्र बैंकको मूलत दिगो विकासमा सहयोग पुग्ने गरी मूल्य र शोधनान्तर स्थिरता तथा समग्र वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्व कायम गर्ने उद्देश्य रहेको देखिन्छ । वित्तीय प्रणालीमा सर्वसाधारणसँग रहेको वचत संकलन गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा समेत ऋण प्रवाह गर्ने कार्यमा बैंकिङ्ग क्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ ।

बीमा क्षेत्र:

बीमा व्यवसायलाई व्यवस्थित, विकसित र नियमित गर्ने उद्देश्य अनुरूप बीमा क्षेत्रको नियमनकारी निकायको रूपमा बीमा समिति रहेको छ । हाल यस क्षेत्रमा १ पुनर्बीमा कम्पनी, ९ जीवन बीमा कम्पनी र १७ निर्जीवन बीमा कम्पनी संचालनमा रहेका छन् । साथै हालैमात्र १० नयाँ जीवन बीमा कम्पनीहरु स्थापना हुने क्रममा रहेका छन् । बीमा व्यवसायले मानिसको जीवन, कृषि, पशुपालन, उद्योग, यातायात, स्वास्थ्य, पूर्वाधार, सम्पत्ति तथा अन्य दायित्वमा आउने जोखिम न्यूनीकरण गरी उद्योग व्यवसायको प्रबद्धन गर्न सहयोग पुन्याउनुका साथै बीमा प्रिमियममार्फत संकलित संभौतित वचत (Contractual Saving) को प्रभावकारी परिचालन भएमा देशको अर्थतन्त्रमा दीर्घकालीन पुँजीको अभाव संबोधन हुने देखिन्छ ।

गैर बैंकिङ्ग क्षेत्र:

गैर बैंकिङ्ग क्षेत्र अन्तर्गत सिधै सर्वसाधारणसँग वचत संकलन नगर्ने संस्थाहरु कर्मचारी सञ्चय कोष, नागरिक लगानी कोष तथा निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष रहेका छन् । कर्मचारी सञ्चय कोषले मुख्यतः सरकारी तथा निजी क्षेत्रका कर्मचारीहरुसँग संभौतित वचत संकलन गरी आर्थिक तथा पूर्वाधार विकासका क्षेत्रहरुमा परिचालन गर्न सहयोग पुन्याउँछ । वचतलाई प्रोत्साहन गर्न विभिन्न अवकास कोष, सामूहिक लगानी कोष संचालन गरी पुँजी बजारको विकासमा गतिशिलता प्रदान गर्नमा नागरिक लगानी कोषले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ । यी संस्थाहरुबाट संकलन हुने संभौतित वचत कारोबारयोग्य वित्तीय औजारमार्फत प्रभावकारी परिचालन हुन सकेमा देशको समग्र वित्तीय प्रणालीमा गतिशिलता आउने देखिन्छ । यस्तै निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगम हालै निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष ऐन, २०७३ बमोजिम निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोषमा रूपान्तरण भएको छ । यस कोषले निश्चित रकमसम्मको सर्वसाधारणको निक्षेपको सुरक्षण गरी वचत परिचालनमा विश्वसनियता बढाउन मद्दत गर्ने तथा निर्देशित क्षेत्र (विपन्न वर्ग) कर्जा प्रवाहलाई प्रोत्साहन गर्न त्यस्ता कर्जाको सुरक्षण गर्ने कार्य गर्दछ । यस कोषले संकलित रकमलाई विभिन्न ऋणपत्रहरुमा लगानी गरी दीर्घकालीन पुँजी परिचालनमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्ने देखिन्छ ।

सहकारी क्षेत्र:

नेपाली समाजमा सहकारिताको इतिहास लामो भएतापनि यस क्षेत्रको खासै विकास हुन सकेको थिएन । देशको आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक विकासमा महत्वपूर्ण योगदान गर्न सक्ने कुरालाई दृष्टिगत गरी राज्यको तर्फबाट सहकारी क्षेत्रको नियमन र प्रबद्धन पक्षलाई व्यवस्थित गर्न पहिलो पटक सहकारी संस्था ऐन, २०१६ जारी भई लागू भयो । त्यसपश्चात् संगठित रूपमा सहकारी संघ संस्थाको दर्ता, संचालन नियमन, र प्रबद्धनको काम शुरु भएको थियो । तर तत्कालीन ऐनलाई नयाँ सहकारी ऐन, २०४८ ले प्रतिस्थापन गरेपश्चात् सहकारी संघ संस्थाको नियमन तथा प्रबद्धन सहकारी विभागले गर्दै आएको छ ।

उक्त ऐनले सहकारी विकासमा विशेष व्यवस्था गरे अनुसार वि.सं. २०४८ पश्चात सहकारी संघ संस्थाको संख्यात्मक बृद्धि भई हाल वचत तथा ऋण सहकारी संस्था करिब १४,००० रहेको छ । यस पृष्ठभूमिमा यी संस्थाहरूको प्रभावकारी अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणको व्यवस्था हुन सकेमा वित्तीय प्रणालीको विश्वसनीयता बृद्धि भई यसबाट आर्थिक विकासमा महत्वपूर्ण टेवा पुग्ने देखिन्छ ।

२. धितोपत्र बजारको विकासक्रम

२.१ पृष्ठभूमि

विश्वमा धितोपत्र बजारको शुरुवात सन् १९०२ मा नेदरल्याण्डको राजधानी आम्स्टरडममा स्टक एक्सचेन्जको स्थापना तथा उक्त स्टक एक्सचेन्जमा सर्वप्रथम डच इष्ट इण्डया कम्पनीको सेयर कारोबारसँगै भएको देखिन्छ । नेपालमा भने वि.स. १९९३ सालमा कम्पनी ऐन लागू भएपछि वि.स. १९९४ मा सर्वप्रथम विराटनगर जुट मिल्स र नेपाल बैंक लि. ले सर्वसाधारणलाई सेयर विक्री गरेपश्चात् संस्थागत क्षेत्रबाट धितोपत्र निष्काशन गरी पुँजी संकलन गर्ने प्रथाको शुरुवात भएको हो । वि.सं. १९९४ मा नै सरकार र निजी क्षेत्रको संयुक्त लगानीमा रहने गरी नेपाल बैंक लिमिटेडले रु. १०० अंकित मूल्य भएको २५,००० कित्ता साधारण सेयर जारी गर्दा द लाख ४२ हजार रुपैयाँ (३३.६८ प्रतिशत) मात्र सेयर विक्री भएको थियो । त्यसपश्चात् वि.स. २०१८ मा सरकारी ऋणपत्रको कारोबार शुरुवात भयो । सो अवधिमा स्थापित अधिंकाश कम्पनीहरूले सार्वजनिक रूपमा धितोपत्र जारी गरी सर्वसाधारणबाट पुँजी संकलन गरेतापनि तत्कालिन समयमा सरकारको राष्ट्रिय नीतिको रूपमा धितोपत्र बजारले स्थान नपाएको र सर्वसाधारणमासमेत बजारप्रति चेतना कम भएको पृष्ठभूमिमा यस प्रकृयाले लामो समयसम्म निरन्तरता पाउन सकेन । पछि वि.स. २०३३ मा सेक्युरिटी खरिद विक्री केन्द्रको स्थापना, धितोपत्र बजार सञ्चालनको लागि ऐन तथा नियमावलीको तर्जुमा, वि.स. २०५० मा नियमन निकायको रूपमा नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना, बजार सञ्चालकको रूपमा नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. को स्थापना भएसँगै नेपालको धितोपत्र बजारको संस्थागत विकासक्रम प्रारम्भ भएको हो ।

२.२ नेपालको धितोपत्र बजारको विकासका चरणहरू

सरकारले जारी गरेको औद्योगिक नीतिले प्रावधान गरे अनुरूप धितोपत्र बजारले वि.स. २०४६ मा प्रजातन्त्रको पुर्नस्थापना भएपश्चात् मुलुकले खुल्ला तथा उदार आर्थिक नीति अवलम्बन गरेपछि यस बजारको विकासकमले थप गति लिन थालेको हो । बजारमा निजी क्षेत्रको प्रवेश तिव्र हुन थालेपछि धितोपत्र बजारमा त्यसको सकरात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ । नेपालको धितोपत्र बजारको विकासकमलाई देहाय बमोजिम चार (४) चरणमा प्रस्तुत गरिएको छ :

- प्रथम चरण (२०३३ - २०५० साल)
- दोस्रो चरण (२०५० - २०६० साल)
- तेस्रो चरण (२०६० - २०७० साल)
- चौथो चरण (२०७० - २०७४ जेष्ठ)

२.२.१ प्रथम चरण (२०३३ - २०५० साल)

नेपालको धितोपत्र बजारको विकास सम्बन्धी विषयले सरकारको नीति तथा योजनामा प्रवेश पाई बजारको औपचारिक शुरुवात भएको समयलाई नेपालको धितोपत्र बजारको पहिलो चरण मान्न सकिन्छ । वि.स. २०३० सालको औद्योगिक नीति अनुरूप २०३३ असार २२ मा सरकारी क्षेत्रमा सेक्युरिटी खरिद विक्री केन्द्र (Securities Marketing Centre) को स्थापना गरी सरकारी ऋणपत्रको दैनिक खरिद विक्रीको व्यवस्था भएसँगै नेपालमा धितोपत्र बजारको औपचारिक शुरुवात भएको हो । कम्पनी ऐन, २०२१ अन्तर्गत स्थापना भएको उक्त केन्द्रको चुक्ता पुँजी रु. १० लाख रहेको थियो जसमा नेपाल राष्ट्र बैंकको ४९ प्रतिशत र नेपाल औद्योगिक विकास निगमको ५१ प्रतिशत सेयर स्वामित्व रहेको थियो । स्पष्ट ऐन नियमको अभावले

स्थापनाको उद्देश्य अनुरूप केन्द्रले आफ्नो भूमिका वहन गर्न नसकेको तत्कालिन परिस्थितिमा धितोपत्र बजारलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न २०४० सालमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० जारी भएपछि त्यस अनुरूप वि.स. २०४१ मा Securites Marketing Centre लाई Securities Exchange Centre मा परिणत गरियो । साथै उक्त ऐन लागू भएपछि धितोपत्र बजारको प्रशासनिक निकायको रूपमा उद्योग मन्त्रालयलाई तोकिएकोमा २०४७ सालदेखि उक्त मन्त्रालयको जिम्मेवारी अर्थ मन्त्रालयमा रहने व्यवस्था गरिएको थियो । त्यसपश्चात केन्द्र आफैले धितोपत्र बजारको व्यवस्थापन तथा नियमन गर्न थालेको थियो । केन्द्रले संगठित संस्थाहरूको धितोपत्र निष्काशनको स्वीकृति, धितोपत्रको सूचिकरण तथा कारोबार सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरु आफै गर्दथ्यो ।

सरकारको सातौं पञ्चवर्षीय योजना (२०४२- २०४७) मा तत्कालीन सेक्युरिटी खरिद विक्री केन्द्रको कार्यनीति तथा कार्यक्रमको रूपमा पुँजी बजार सम्बन्धी नीतिको समेत उल्लेख भयो । उक्त समयमा अन्य क्षेत्रको तुलनामा उत्पादन तथा प्रशोधन कम्पनीहरु उल्लेख्य संख्यामा सूचिकृत भएका थिए । वि.सं. २०४० सालपछि संयुक्त लगानीमा स्थापना भएका केही बैंकहरूले सार्वजनिक रूपमा धितोपत्रको निष्काशन गरेपछि धितोपत्र बजारले केही गति लिन थालेको थियो । त्यस समयमा नेपाल अरब बैंक लि. (हालको नबिल बैंक लि.), नेपाल ग्रिन्डलेज बैंक लि. (हालको स्ट्राण्ड चार्टर्ड बैंक लि.), नेपाल इण्डोस्वेज बैंक लि. (हालको नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि.) तथा हिमालयन बैंक लि. ले गरेको सार्वजनिक निष्काशनमा सर्वसाधारणको उल्लेख्य सहभागिता रहेको थियो ।

तालिका-२.१

नेपाल धितोपत्र बोर्ड स्थापना पूर्व सेक्यूरिटी खरिद विक्री केन्द्र लि.मार्फत् आर्थिक वर्ष, २०४७।४८ सम्मको प्राथमिक निष्काशनको विवरण

(रु.लाखमा)

सि. नं.	कम्पनीको नाम	जारी गरिएको सेयर	आवेदन प्राप्त सेयर	बॉडफाँट गरिएको सेयर
१	बालाजु यन्त्रशाला इलेक्ट्रो लि.	०.९४	१.११	०.९४
२	हेटौडा छाला उद्योग लि.	१९.९१	८.०४	८.०४
३	नेपाल मेटल कम्पनी लि.	४२.०	१.१२	१.१२
४	राष्ट्रिय विमा संस्थान	२४.०	९.७५	९.७५
५	राष्ट्रिय विमा कम्पनी लि.	४.०	७.०१	४.०
६	नेपाल अरब बै. लि.	१५०.०	३९४.५०	१५०.०
७	नेपाल व्यापार कम्पनी (नारायणी) लि.	३७.९४	३.१७	३.१७
८	नेपाल ल्यूब आयल लि.	१७.९२	५३.८४	१७.९२
९	ने. औ. वि. नि.	१००.०	२२.९९	२२.९९
१०	हिमाल सिमेण्ट कम्पनी लि.	१०९.२३	१९.११	१९.११
११	नेपाल इण्डोस्वेज बैंक लि.	१२०.०	४४९.०	१२०.००
१२	नेपाल ग्रिन्डलेज बैंक लि.	७५.०	४०५.३९	७५.००
१३	नेपाल युनाइटेड कम्पनी लि.	१०.०	२.५६	२.२६
१४	इन्ड्रेणी सोयाविन उद्योग लि.	१०१.६५	१०५.८४	१०१.६५

१५	नेशनल लाइफ एण्ड जनरल इन्स्योरेन्स कं. लि.	६८.०	१९८.४६	६८.००
१६	बोटलर्स नेपाल तराई लि.	४७.६०	४७.६०	४७.६०
१७	बुटवल धागो कारखाना लि.	२२२.६९	३१३.७९	३१३.७९
१८	नेपाल मेटल लि.	२४६४९	१४.३२	१४.३२
१९	सेती चुरोट कारखाना	१२५.४४	८२.८०	८२.८०
२०	गोरखकाली रबर उद्योग लि.	४७७.३४	७२७.२०	७२७.२०
२१	ज्योती स्पीनिङ मिल्स लि. (साधारण सेयर) अग्राधिकार सेयर	१४०.०	२९८.२२	१६५.०३
२२	अरुण वनस्पति उद्योग लि.	२००.०	१५०.८५	१५०.८५
		८८.५८	१९८.१५	८८.५८

*अधिक माग भएको सेयर सबै स्वीकार गरिएको ।

मुलुकले आर्थिक उदारीकरण नीति अवलम्बन गरेसँगै बजारमा निजी क्षेत्रको प्रवेश समेत भएको परिप्रेक्ष्यमा केन्द्र आफैले बजार व्यवस्थापन तथा नियमनको भूमिका वहन गर्दा स्वार्थ बाभिन सक्ने विषयलाई समेत मध्यनजर गर्दै २०४९ सालमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० लाई प्रथम संशोधन गरी नेपाल सरकारले धितोपत्र बजारको स्वायत्त नियमन निकायको स्थापना गर्न सक्ने व्यवस्था भयो । यस व्यवस्था अनुरूप वि.सं. २०५० जेष्ठ २५ मा धितोपत्र बजारको नियमन निकायको रूपमा नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना भएको हो । साथै, सोही वर्ष सेक्युरिटी खरिद विक्री केन्द्रलाई नेपाल धितोपत्र विनियम बजार लि.(हालको नेप्से) मा परिवर्तन गरियो । त्यसपश्चात् हालसम्म नेपाल धितोपत्र बोर्डले धितोपत्र बजारको नियमन तथा सुपरिवेक्षण र बजार संचालकको रूपमा नेप्सेले धितोपत्र बजारको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्दै आएको छ । यसप्रकार २०५० साल अगाडिको नेपालको धितोपत्र बजारलाई नेपाल धितोपत्र बोर्ड स्थापना हुनु अधिको धितोपत्र बजार भन्न सकिन्दै ।

तालिका-२.२ वि.स. २०४०-२०५० को अवधिमा सूचिकृत केही कम्पनीहरू

क्र.स	सूचिकृत कम्पनीको नाम	सूचिकरण मिति
१	नेपाल बैंक लि	२०४२०६।०७
२	नबिल बैंक लि.	२०४२०८।०९
३	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि.	२०४३।०४।०७
४	स्ट्राण्ड चार्टर्ड बैंक लि.	२०४५।०३।२०
५	नेपाल औद्योगिक विकास निगम	२०४१।१।२०५
६	नेपाल फाइनान्स एण्ड सेभिङ कं. लि	२०४९।१।०२०
७	राष्ट्रिय बीमा संस्थान	२०४१।०७।२३
८	नेपाल इन्स्योरेन्स कं. लि.	२०४१।०७।२३
९	नेशनल लाइफ एण्ड जनरल इन्स्योरेन्स कं. लि.	२०४५।०९।०६
१०	याक एण्ड यति होटल लि.	२०४१।०७।०६
११	सोल्टी होटल लि.	२०४१।१।०२५
१२	नेपाल ब्याट्री कं. लि.	२०४१।०३।०८
१३	द जुद्ध म्याच फ्याक्ट्री लि.	२०४२।०४।०८

१४	मोरड सुगर मिल्स	२०४२०६१५
१५	नेपाल प्लाइउड एण्ड बिबिन कं. लि.	२०४२०७१४
१६	हिमाल सिमेन्ट कं. लि.	२०४३०४११
१७	बोटलस नेपाल लि.	२०४३०७१९
१८	नेपाल ल्युब आयल लि.	२०४३०८२९
१९	विराटनगर जुट मिल्स	२०४३०८२९
२०	नेपाल वनस्पति घूू उद्योग लि.	२०४५०८२३
२१	श्री रघुपति जुट मिल्स	२०४५०९०३
२२	बुटवल धागो कारखाना लि.	२०४५०७२९
२३	गोरखकाली रबर उद्योग	२०४७१११२४
२४	ज्योति स्पिनिङ मिल्स	२०४८८१६११
२५	बोटलस नेपाल (तराई) लि.	२०४८८०७२१
२६	अरुण बनस्पति उद्योग लि.	२०४८८०९१०१
२७	सयपत्री कलर ल्याब कं. लि.	२०४९१०५१८
२८	विशाल बजार कं. लि.	२०४९१०७२३
२९	साल्ट ट्रेडिङ कर्पोरेशन लि.	२०४९१०७२३
३०	नेपाल युनाइटेड कं. लि.	२०४८८०३०१
३१	प्लाष्टिक ट्रेडिङ कं. लि.	२०४६१०४१०
३२	नेपाल व्यापार कं(कोशी) लि.	२०४६१०५१२९
३३	नेपाल व्यापार विकास कं. लि.	२०४७१०५१९
३४	नेपाल ट्रेडिङ लि.	२०४९१०९१०३
३५	नेशनल प्रोडक्टभिटी एण्ड इकोनोमिक डेभलपमेन्ट सेन्टर लि.	२०४६१०३०४
३६	बालाजु यन्त्रशाला सेनिटरी ई.लि.	
३७	पोखरा पाउरोटी उद्योग लि.	
३८	हेटौडा छाला उद्योग लि.	
३९	नेपाल जुगल उल लि.	
४०	नेपाल ट्रेड टेम्पल लि.	
४१	बालाजु यन्त्रशाला इलेक्ट्रो लि.	
४२	व्हाइट एभरेष्ट व्यापार क. लि.	
४३	इन्ड्रेणी सोयाविन क. लि.	
४४	ग्रिनहिल ट्रेडिङ क. लि.	
४५	नेपाल प्रोगेशिभ ट्रेडिङ क. लि.	

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड, १० वर्ष र बोर्डको वार्षिक प्रतिवेदनहरू, सेक्यूरिटी खरिद विक्री केन्द्र लि. को वार्षिक प्रतिवेदन, आ.व. २०४७४८

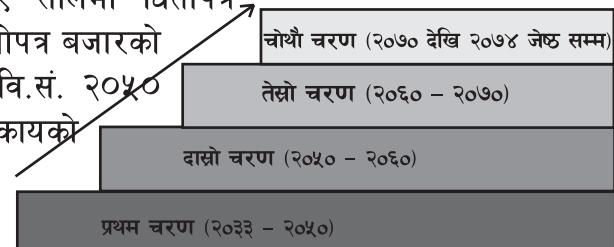
२.२.२ दोस्रो चरण (२०५० - २०६० साल)

यस चरणमा सरकारले आठौं र नवौं गरी दुई पञ्च वर्षीय योजना सार्वजनिक गरेको थियो । आठौं पञ्च

वर्षीय योजना (२०४९ - २०५४) मा उल्लेख भए अनुसार धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारको लागि आवश्यक संस्थागत तथा कानुनी पूर्वाधारहरूको विकास भई यस अवधिमा धितोपत्र बजार सञ्चालनको लागि महत्वपूर्ण आधारहरू तयार भएको थियो । यसकारण नेपालको धितोपत्र बजार विकासक्रममा यस चरणलाई उल्लेखनीय मानिन्छ ।

चित्र १. नेपालको धितोपत्र बजारको विकासक्रम

नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना वि.सं. २०४९ सालमा धितोपत्र
कारोबार ऐन, २०४० लाई प्रथम संशोधन गरी धितोपत्र बजारको
नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्न नेपाल सरकारबाट वि.सं. २०५०
जेष्ठ २५ मा धितोपत्र बजारको नियमनकारी निकायको
रूपमा धितोपत्र बोर्ड (Securities Board,
SEBO) को स्थापना भएको हो । यसरी धितोपत्र
बजारमा एक स्वायत्त नियमन निकायको रूपमा

बोर्ड स्थापना भएको समयलाई नेपालको धितोपत्र बजारको दोस्रो चरणको रूपमा हेर्न सकिन्छ । बोर्डको स्थापना कालमा धितोपत्र बजारको आकार अत्यन्त सानो थियो भने धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, नियम तथा अन्य व्यवस्थाहरू समेत पर्याप्त थिएनन् । धितोपत्र कारोबारको लागि आवश्यक बजार मध्यस्थ संस्थाहरूको प्रवेश नभएको तथा धितोपत्र विनिमय कारोबारसमेत व्यवस्थित हुन नसकेको पृष्ठभूमिमा बजारको समयसापेक्ष विकास तथा विस्तारका लागि बोर्डसामु मुख्यतः दुई प्रकारका चुनौतीहरू रहेका थिए । अपर्याप्त रूपमा रहेको कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थामा संरचनात्मक परिवर्तन ल्याउने र नयाँ कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था मार्फत् सानो आकारमा रहेको धितोपत्र बजारको अवस्थामा सुधार गरी बजारलाई उपयुक्त दिशा प्रदान गर्ने पहिलो चुनौती तथा जिम्मेवारी बोर्डलाई थियो भने स्थापनाकालको प्रारम्भमा दुई टेलिफोन लाईन, तीन थान कम्प्युटर र दुई महाशाखा अन्तर्गत छ जना कर्मचारीमात्र रहेको सीमित स्रोत र साधनबाट पनि धितोपत्र बजार रेखेदेख गर्ने सक्षम नियमन निकायको रूपमा स्थापित हुन आन्तरिक व्यवस्थापनलाई पनि प्रभावकारी बनाउनुपर्ने अर्को चुनौती रहेको थियो । नेपाल धितोपत्र बोर्डको संस्थापक अध्यक्षको रूपमा नियुक्त हुनुभएको श्री डम्बरप्रसाद दुङ्गेलले बोर्डमा १० वर्षसम्म प्रभावकारी नेतृत्व गर्नुभएको थियो । यस अवधिमा धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारका लागि आवश्यक कानुनी पूर्वाधारहरू तयार गरी प्रभावकारी नियमन प्रणालीको विकास गर्ने, बजारलाई स्वच्छ, प्रतिस्पर्धी र विश्वसनीय बनाउन बजारको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने, बजारमा सहभागीहरूको जवाफदेहितालाई अभिवृद्धि गर्न आवश्यक कानुनी व्यवस्था गर्ने तथा बजारमा व्यापक सहभागिता जुटाउन जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने लगायतका कुराहरूमा बोर्डले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको थियो ।

नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेड (नेप्से) को स्थापना

धितोपत्रसम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य गर्दै आएको सेक्युरिटी खरिद विक्री केन्द्रलाई स्थापना भएको करिब १७ वर्षपछि नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेड (नेप्से) मा परिवर्तन गरी धितोपत्रको दोस्रो बजारको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने जिम्मा दिइयो । यसरी परिवर्तन भएको नेप्सेको पुँजी संरचनामा समेत परिवर्तन भई कुल चुक्ता पुँजी रु. ५७ लाख कायम भएको थियो । नेप्सेको पुँजी संरचना देहाय अनुसार रहेको छ ।

• नेपाल सरकार	५८.६६ प्रतिशत
• नेपाल राष्ट्र बैंक	३४.६० प्रतिशत
• नेपाल औद्योगिक विकास निगम	६.१२ प्रतिशत
• इजाजतप्राप्त ब्रोकरहरू	०.६२ प्रतिशत
कुल	१०० प्रतिशत

२०५० पुष २३ मा बोर्डबाट धितोपत्र बजारको सञ्चालन अनुमति पाएको नेप्सेले धितोपत्र दलाल र अन्य धितोपत्र व्यवसायीको कार्य गर्न चाहने संगठित संस्थाहरूलाई सदस्यता प्रदान गरी ती सदस्यहरूलाई अनुशासित गराउन आवश्यक विनियमहरूको समेत तर्जुमा गरी वि.सं. २०५० माघ २९ देखि खुला बोलकबोल प्रणाली (Open Out Cry System) मार्फत् धितोपत्र बजार सञ्चालन गर्न थालेको हो । नयाँ कारोबार प्रणाली शुरूभएको केही महिना उत्साहित देखिएको बजारमा त्यसपश्चात् धितोपत्र कारोबारको प्रवृत्ति सामान्य रहेको थियो । धितोपत्र बजारको गति मापन गर्न २०५० माघ ३० बाट नेप्से सूचकांक (NEPSE Index) को पनि गणना शुरू भयो । यसकारण २०५० साललाई नेप्से सूचकांकको आधार वर्ष (Base Year) भनिन्छ भने उक्त समयमा नेप्से सूचकांकको आधार विन्दु १०० कायम गरिएको थियो ।

धितोपत्र व्यवसायीको प्रवेश

बोर्डले धितोपत्र बजार सेवाको विकास तथा विस्तार गर्नको लागि धितोपत्र दलाल, निष्काशन तथा विक्री प्रबन्धक, धितोपत्र व्यापारी, बजार निर्माता जस्ता संस्थाहरूको स्थापनाका लागि अनुमति यही चरणमा दिएको थियो । सामूहिक बचत योजना मार्फत् बजारमा संस्थागत लगानीकर्ताहरूको समेत प्रवेश गराउने लक्ष्य अनुरूप नागरिक लगानी कोषको खुलामुखी नागरिक एकांक योजना र एनआइडीसी क्यापिटल मार्केट्स लि.ले रु. ५८ करोड ९१ लाख मूल्य बराबरको बन्दमुखी एनसीएम म्युचुअल फण्डहरूलाई यही समयमा संचालन अनुमति दिइएको थियो । आर्थिक वर्ष २०५०।५१ मा २५ धितोपत्र दलाल व्यवसायी, पाँच बजार निर्माता रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०५१।६० को अन्त्यमा २७ धितोपत्र दलाल व्यवसायी, नौ मर्चेन्ट बैंकर र दुई धितोपत्र व्यापारी रहेका थिए ।

सूचना प्रणालीको विकास

धितोपत्र कारोबार ऐन, नियम, विनियम तथा निर्देशिकाहरूले सूचिकृत संगठित संस्था, धितोपत्र विनिमय बजार तथा धितोपत्र व्यवसायीहरूको सूचना प्रवाह सम्बन्धमा भएको व्यवस्थाको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउन बजारको सूचना प्रणालीलाई स्तरीय गराई बजारमा स्वच्छता र पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्न यस अवधिमा बोर्डबाट निरन्तर प्रयास भएको देखिन्छ । परिणामस्वरूप आर्थिक वर्ष २०५३।५४ मा कुल सूचिकृत कम्पनीहरूमध्ये ११।५८ प्रतिशतले मात्र आर्थिक विवरणहरू पेश गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०५१।६० मा उक्त अवस्थामा उल्लेखनीय सुधार भई ७०.८३ प्रतिशत पुगेको थियो ।

लगानीकर्ताको गुनासा समाधानसम्बन्धी व्यवस्था

लगानीकर्ताहरूको गुनासाहरू सुन्ने तथा समाधान गर्ने सम्बन्धमा बोर्डले आर्थिक वर्ष २०५४।५५ मा नेप्से, धितोपत्र व्यवसायी र सूचिकृत कम्पनीहरूलाई एक इकाई वा व्यक्ति तोक्न निर्देशन जारी गरेको थियो । परिणामस्वरूप १०१ सूचिकृत कम्पनीमध्ये ५२ ले, ११ मर्चेन्ट बैंकरमध्ये आठले यस सम्बन्धी व्यवस्था गरेका थिए । यस्तै बोर्डले नेप्सेलाई पनि गुनासो व्यवस्थापन गर्ने इकाईको व्यवस्था गर्न निर्देशन दिए अनुरूप नेप्सेले Member Administration and Market Surveillance Division मार्फत् गुनासो सुन्ने व्यवस्था गरेको थियो । साथै बोर्डको कानुन, अध्ययन तथा नियमन व्यवस्था महाशाखामा समेत धितोपत्रको निष्काशन, वितरण तथा कारोबारसम्बन्धी गुनासाहरू पेश गर्न सकिने व्यवस्था गरेको थियो । यो व्यवस्था शुरूवात गरेसँगै बोर्डमा त्यसबेला २० वटा लिखित गुनासाहरू प्राप्त भएकोमा बोर्डले उक्त गुनासाहरूको आवश्यक अध्ययन गरी व्यवस्थापन गरेको थियो ।

सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन

धितोपत्र बजारलाई स्वच्छ एवं पारदर्शी बनाउने उद्देश्यले बोर्डले धितोपत्र बजार, सूचिकृत संगठित संस्था एवं धितोपत्र व्यवसायीहरूको कामकारवाही तथा गतिविधिहरू र ऐन नियम पालनको निरन्तर सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन कार्यलाई थप सुदृढिकरण गर्नको लागि आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा Inspection Manual on Stock Exchange, धितोपत्र व्यवसायीको सुपरिवेक्षणको लागि Stockbroker Inspection Manual सम्बन्धी खाका तयार गरेको थियो ।

“चुनौतीका लागि सामना” को रूपमा रणनीतिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन

धितोपत्र बजारलाई योजनाबद्धरूपले विकास गर्दै लैजाने लक्ष्यअनुरूप बोर्डले आर्थिक वर्ष २०५५।५६ देखि चार वर्षीय रणनीतिक योजना (वि.स. २०५५-२०५९) तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको थियो । “चुनौतीका लागि सामना” नाम दिइएको उक्त रणनीतिक योजनामा पुँजी बजारको कानुनी तथा नियमन संरचनामा सुधार गर्ने, बजारको स्तर तथा सूचना प्रणालीको विकास गर्ने, पुँजी बजारमा व्यापक जनसहभागिताको विकास गर्ने र बोर्डको संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्ने जस्ता लक्ष्यहरू रहेका थिए । त्यस्तै बजार सुदृढीकरण, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन, ऐन नियमको पालना, शिक्षा तथा तालिम र अध्ययन तथा अनुसन्धान जस्ता क्षेत्रहरूमा समेत सुधार सम्बन्धी विषयवस्तुहरू उक्त योजनामा समावेश भएका थिए । यस सम्बन्धी विस्तृत अध्याय-३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

यस दशक (वि.स. २०५०-२०६०) को धितोपत्र बजारको अवस्था

(१) प्राथमिक बजार: यस दशकमा धितोपत्रको प्राथमिक बजारमार्फत् विभिन्न क्षेत्रका संगठित संस्थाहरूले रु. ५ अर्ब ४२ करोड १२ लाख ३० हजार मूल्य बराबरको धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनको लागि अनुमति लिएका थिए जसमा सबैभन्दा बढी बैंक समूहबाट (करिब ४३ प्रतिशत) र सबैभन्दा कम व्यापार समूहका कम्पनीहरूले (०.०५ प्रतिशत) पुँजी संकलन भएको थियो । त्यस्तै धितोपत्र बजारको औजारहरूमा साधारण सेयर (४६ प्रतिशत), हकप्रद सेयर (३० प्रतिशत), अग्राधिकार सेयर (४ प्रतिशत), डिवेञ्चर (८ प्रतिशत) र सामूहिक लगानी योजना (११ प्रतिशत) प्रयोग भएको पाइन्छ । आर्थिक वर्ष २०५०।५१ मा रु. ३४ करोड ४४ लाख पुँजी परिचालन भएकोमा उक्त रकममा करिब दुई गुणा भन्दा बढीले वृद्धि आई आर्थिक वर्ष २०५९।६० को अन्त्यमा रु. ८१ करोड ३७ अर्ब बराबरको परिचालन भएको थियो ।

(२) दोस्रो बजार: धितोपत्रको दोस्रो बजारको गतिलाई मापन गर्ने नेप्से सूचकांकको गणना यही अवधिमा वि.स. २०५० माघ ३० बाट थालिएको थियो । यस दशकमा नेप्से सूचकांकमा धेरै उत्तारचढावहरू देखिएका थिए । आर्थिक वर्ष २०५०।५१ को अन्त्यमा नेप्से सूचकांक २२६.०३ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०५९।६० को अन्त्यमा सामान्य ह्लास आई उक्त सूचकांक २०४.८६ विन्दुमा अडेको थियो भने यस दशकमा सबैभन्दा उच्च नेप्से सूचकांक वि.स. २०५७ मंसिर ८ गते ५४५.८२ विन्दुमा उक्लेको थियो भने सबैभन्दा कम वि.स. २०५५ वैशाख ३१ मा १५७.९७ विन्दुमा रहेको थियो । यस्तै आर्थिक वर्ष २०५०।५१ मा कुल बजार पुँजीकरण रु. १३ अर्ब ८७ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०५९।६० को अन्त्यमा करिब साढे दुई गुणाले वृद्धि आई रु. ३५ अर्ब २४ करोड कायम भएको थियो । यस अवधिमा धितोपत्रको सबैभन्दा बढी रकमको कारोबार आर्थिक वर्ष २०५७।५८ मा भएको थियो । उक्त वर्ष रु. २ अर्ब ३४ करोड रकम बराबरको धितोपत्र कारोबार भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०५०।५१ को अन्त्यमा रु. ४४ करोड १६ लाख कारोबार भएकोमा आर्थिक वर्ष २०५९।६० को अन्त्यमा करिब ३० प्रतिशतले वृद्धि आई

रु. ५७ करोड ६० लाख बराबरको धितोपत्र कारोबार भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०५९६० को अन्त्यमा नेपालको धितोपत्र बजारमा एक स्टक एक्सचेन्ज, २७ धितोपत्र दलाल व्यवसायी, नौ मर्चेन्ट बैंकर, दुई धितोपत्र व्यापारी र १०८ सूचिकृत कम्पनीहरु रहेका थिए ।

कानुनी पूर्वाधारको विकास

बोर्डले स्थापनाकालको प्रारम्भमा आफ्नो ध्यान धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन कार्यलाई नियमित र व्यवस्थित गर्नेतर्फ केन्द्रित गर्न्यो । यसका लागि संगठित संस्थाहरूले धितोपत्र निष्काशन गरी पुँजी संकलन गर्ने कार्यलाई अभिप्रेरित गर्नको लागि धितोपत्र निष्काशन तथा विक्री प्रबन्ध निर्देशिका, २०५४ जारी गर्न्यो । साथै, निष्काशित धितोपत्रहरूको बाँडफाँटलाई व्यवस्थित गर्नका लागि तत्सम्बन्धमा एक निर्देशिका जारी गरी धितोपत्र बाँडफाँटका आधारहरूसमेत तय गर्न्यो । यसका अलावा बोनस सेयर सम्बन्धी निर्देशिका, सामूहिक लगानी योजनासम्बन्धी निर्देशिका जारी गर्नुका साथै हकप्रद सेयर निष्काशन मस्यौदा पनि यसै अवधीमा बोर्डले तयार गरेको थियो ।

कार्य सञ्चालनको शुरुको केही वर्षको अनुभवबाट नियमन कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन आफ्नो नियमन दायरालाई थप फराकिलो बनाउनुपर्ने आवश्यकता महशुस गरी बोर्डले सरकार समक्ष धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० माथि संशोधनको प्रस्ताव गर्न्यो, जसअनुरूप उक्त ऐनमा वि.सं. २०५३ सालमा दोस्रो संशोधन भएपछि बोर्डले सम्पूर्ण धितोपत्र व्यवसायीहरु कम्पनीको रूपमा बोर्डमा दर्ता हुनुपर्ने, यी व्यवसायीहरुका साथै सम्पूर्ण सूचिकृत कम्पनीहरूले बोर्ड समक्ष सूचना, जानकारी तथा विवरणहरु नियमित रूपमा पेश गर्नुपर्ने लगायतका व्यवस्थाहरु गर्न्यो । यस अवधीमा जारी भएको नयाँ कानुनी व्यवस्था तथा कानुनी व्यवस्थामा भएका सुधार सम्बन्धी विवरण तालिका-२.३ मा रहेको छ ।

तालिका-२.३ ऐन, नियम तथा विनियमहरु (वि.सं. २०५०-२०६० साल)

क्र.सं.	विवरण	मिति
१	धितोपत्र कारोबार नियमावली, २०५०	२०५०१०२१३
२	धितोपत्र बजारको सदस्यता तथा कारोबार विनियमहरु, २०५० स्वीकृत	२०५०१०९१२०
३	धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन अनुमति सम्बन्धी व्यवस्था र शर्तहरु, २०५१	२०५१०९१२१
४	सेयर बाँडफाँट निर्देशिका, २०५१	२०५१०४१३२
५	धितोपत्र कारोबार नियमावली, २०५० प्रथम संशोधन	२०५२०१०२५
६	धितोपत्र सुचिकरण विनियमावली, २०५३ स्वीकृत	२०५३०३१४
७	धितोपत्र बजारको सदस्यता तथा कारोबार विनियमावली, २०५३ तेस्रो संशोधन स्वीकृत	२०५३०६०२
८	धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० दोस्रो संशोधन	२०५३१०१७
९	धितोपत्र निष्काशन तथा विक्री प्रबन्ध निर्देशिका, २०५४	२०५४११११५
१०	धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन अनुमति निर्देशिका, २०५८	२०५८०११०१
११	धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूले पालना गर्नुपर्ने व्यवसायिक मर्यादा सम्बन्धी निर्देशिका, २०५८	२०५८०५१२५
१२	बोनस सेयर सम्बन्धी निर्देशिका, २०५८	२०५८१२०१

२.२.३ तेस्रो चरण (वि.स. २०६० - २०७०)

धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० लाई प्रतिस्थापन गरी धितोपत्र सम्बन्धी अध्यादेश, २०६२ जारी भई धितोपत्र बोर्डको नाम परिवर्तन गरी नेपाल धितोपत्र बोर्ड (Securities Board of Nepal, SEBON) राखिएको थियो । पछि वि.स. २०६३ मा सो अध्यादेशलाई खारेज गरी धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ जारी भई धितोपत्र बजारमा नयाँ आयाम थपिएकोले यस अवधिलाई नेपालको धितोपत्र बजारको तेस्रो चरणको रूपमा लिइएको छ । धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ बमोजिम बोर्डलाई एक स्वाशासित र संगठित नियमन निकायको रूपमा स्थापना गरेको तथा सो ऐन अन्तर्गत आवश्यक नियमावली, विनियमावली तथा निर्देशिकाहरु तर्जुमा भई धितोपत्र बजारसम्बन्धी विभिन्न विषयवस्तुमा स्पष्टता आएकोले धितोपत्र सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थामा भएको सुधार तथा विकासको दृष्टिकोणले यस चरणलाई उल्लेखनीय मानिन्छ । यस अवधिमा देहायका अध्यक्षहरूले बोर्डको नेतृत्व सम्हाल्नु भएको थियो ।

अध्यक्ष

- श्री दीपकराज काफ्ले
- डा.चिरञ्जीवि नेपाल
- डा.शूरवीर पौड्याल
- श्री बाबुराम श्रेष्ठ

अवधि

- २०६०।०५।।५ - २०६४।०५।।०
- २०६४।०५।।१-२०६५।०८।।१
- २०६५।०९।।०-२०६८।०५।।०
- २०६८।०६।।३०- २०७२।०६।।२९

नेपालको धितोपत्र बजारको यस चरणमा भएका महत्वपूर्ण सुधार, विकास तथा परिवर्तनहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

दोस्रो बजारमा सुधार

यस अवधिमा धितोपत्रको दोस्रो बजारमा महत्वपूर्ण सुधारहरु भएका थिए । दोस्रो बजार सञ्चालकको रूपमा रहेको नेपेलको संगठनात्मक सुधार सँगै वि.स. २०५० सालदेखि कायम रहेको बोलकबोल प्रथालाई स्वचालित कम्प्युटरकृत प्रणालीले प्रतिस्थापन गरेको, ठूलो संख्यामा धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरु थपिएको, सर्किट ब्रेकर प्रणाली तथा दोस्रो बजारको गति मापन गर्न विभिन्न सूचकांकहरूको विकास गरिएको साथै ओटिसी बजारको समेत विकास भएका कारण यस अवधिमा दोस्रो बजारको विकास उल्लेखनीय रहेको थियो । यस अवधिमा दोस्रो बजारमा भएका महत्वपूर्ण सुधारहरु देहाय अनुसार रहेका छन्:

- स्वचालित कम्प्युटरकृत कारोबार प्रणाली (Automated Computerized Trading System): वि.सं. २०६४ भदौ ७ देखि धितोपत्रको दोस्रो बजारको कारोबारमा बोलकबोल प्रथा (Open Out Cry System) लाई प्रतिस्थापन गरी स्वचालित कम्प्युटरकृत कारोबार प्रणालीको शुरुवात भयो । Asian Development Bank को अनुदानमा नेपाल सरकारको संस्थागत तथा वित्तीय सुशासन परियोजना(Corporate and Financial Governance Project) अन्तर्गत बेलायतको ख्यातिप्राप्त कम्पनी Comdaq Ltd. मार्फत् अन्तराष्ट्रिय मूल्य र मान्यताको आधारमा उक्त प्रणाली लागू भएको हो । यो प्रणाली लागू भएसँगै ब्रोकरले लगानीकर्ताको लागि उनीहरूले खरिद वा विक्री गर्न चाहेको कम्पनीको सेयर संख्या र मूल्य कराएर उल्लेख गर्ने परिपाटीको अन्त्य भई उक्त खरिद वा विक्री आदेश कम्प्युटरमा प्रविष्टि गर्ने चलनको शुरुवात भयो । साथै कम्प्युटरकृत कारोबार प्रणाली शुरू भएसँगै धितोपत्रको कारोबारमा बढेको चापका कारण वि.स. २०६४ पुष ८ बाट नै नेपेले कारोबारको अवधि २ घण्टाबाट ३ घण्टा अथवा दिउँसो १२ बजेदखी ३ बजेसम्म हुनेगरी बढाएको थियो ।

स्वचालित कम्प्युटरकृत कारोबार प्रणालीका विशेषताहरु

१) ग्राहक व्यवस्थापन: यस प्रणालीमा ग्राहकसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण विवरणहरु उल्लेख गर्नको लागि ग्राहक व्यवस्थापनका फारमको व्यवस्था गरिएको छ। कम्प्युटरमा उक्त विवरणहरु उल्लेख गरिसकेपछि निज ग्राहकबाट खरिद विक्री आदेश प्राप्त भएमा आदेश दर्ता क्रमानुसार सोही नामबाट आदेशपत्र कार्यान्वयन हुन्छ।

२) आदेशपत्र: ग्राहकबाट सदस्य दलालहरूलाई प्राप्त हुने आदेश सेयर खरिद वा विक्रीका लागि हुनेछ। सेयर खरिद वा विक्रीका लागि प्राप्त आदेशहरूलाई प्रविष्ट गरी आदेश अनुसारको बटनमा Click गरी आदेशको कार्यान्वयन गरिन्छ।

३) मूल्य: सेयर खरिद विक्रीका लागि लगानीकर्ताले आदेशपत्रमा मूल्य उल्लेख गर्नुपर्दछ। यसरी मूल्य उल्लेख गर्दा लगानीकर्ताले स्थिर मूल्य, मूल्य सीमा वा बजार मूल्यमध्ये कुनै एक मूल्यको आधारमा खरिद वा विक्री आदेश दिन सबद्धन्।

४) कारोबार कार्यान्वयन: सदस्य दलालहरूले खरिद वा विक्री आदेश कार्यान्वयनका लागि देहाय बमोजिमका तीन अवस्थाहरु रहेका छन्:

- प्रारम्भमा (At the Opening, ATO): यस अन्तर्गत कारोबार गराउन चाहने सदस्य दलालहरूले सम्पूर्ण कुराहरु भरी ATO मा Click गरी आदेश प्रविष्ट गराउनुपर्छ। कारोबारको लागि मूल्य सीमा अधिल्लो दिनको मूल्य सीमाको ५ प्रतिशत घटी वा बढी हुनेछ भने यसपछिको मूल्य परिवर्तन सीमा २ प्रतिशतले घटी वा बढी हुनेछ। तर ATO मा कुनै कारोबार नभएमा मूल्य परिवर्तन सीमा अधिल्लो मूल्यको २ प्रतिशत घटी वा बढी हुनेछ।
- निरन्तर कारोबार (Continuous Trading): धितोपत्रको कारोबार १२ बजे उप्रान्त शुरु हुनेछ। यसमा सदस्य दलालहरूले अंकित गरेको कारोबार मूल्यमा Price Time Priority को आधारमा Trading Engine ले कारोबार गराउँदछ।
- अन्त्यमा (At the Close, ATC): यदि विनिमय बजारले कारोबारको अन्त्यमा कारोबार संख्या वा समय तोकेको भए सोको आधारमा औषत अन्तिम मूल्य गणना गर्नेछ। यस अवस्थामा यदि सदस्य दलालले ATC मा आदेश प्रविष्ट गरेको भए गणना गरेको अन्तिम मूल्यमा कारोबार हुनेछ।

५) प्रविष्ट गरेको आदेश कायम हुने समयावधि

- दिनको अन्त्यसम्म (End of the Day, EOD): आदेश प्रविष्ट गर्दा सदस्य दलालले यो अवस्था छनौट गरेमा उक्त आदेश कारोबार समयसम्म बहाल रहनेछ। तत्पश्चात उक्त कार्यान्वयन नभएमा आदेश खारेज हुन्छ।
- रद्द नगरेसम्म बहाल (Good Till Cancel, GTC): सदस्य दलालले आदेश प्रविष्ट गर्दा यो अवस्था छनौट गरेमा त्यस्तो आदेश रद्द नगरे GTC अवधिसम्म बहाल रहन्छ। धितोपत्र बजारको सदस्यता तथा कारोबार विनियमावली अनुसार खरिद वा विक्री आदेश अवधि उल्लेख नगरेमा त्यस्तो आदेश १५ दिन बहाल रहने व्यवस्था छ।

६) कारोबारका शर्तहरु

- विना शर्त (None): सदस्य दलाले बिना शर्त कारोबार गर्न चाहेमा यस अन्तर्गत खरिद विक्री

आदेश प्रविष्ट गर्नु पर्नेछ ।

- तुरुन्त वा रद्द (Immediate or Cancel, IOC): यस शर्तमा कारोबार गर्न चाहने सदस्य दलालले प्रविष्ट गरेको आदेशमा उल्लेखित सेयर संख्या पूर्ण वा आंशिक रूपमा उल्लेखित मूल्यमा कारोबार गर्न खोजेको बुझिने हुनाले सोही अनुसार कारोबार हुनेछ ।
  - गर वा मर (Fill or Kill): यस अन्तर्गत कारोबार गर्न चाहने सदस्य दलालहरूले प्रविष्ट गरेको आदेशमा उल्लेख सेयर संख्या र मूल्यमा तुरुन्त कारोबार गर होइन भने नगर भन्ने बुझिने हुनाले कारोबार हुन नसकेमा आदेश तुरुन्त रद्द हुनेछ ।
  - सबै कारोबार गर वा नगर (All or None, AON): यदि सदस्य दलालले यस शर्तमा खरिद विक्री आदेश प्रविष्ट गरेमा आदेशमा उल्लेखित सबै सेयर उल्लेखित मूल्यमा कारोबार हुन सक्ने भएमा कारोबार हुनेछ अन्यथा हुने छैन । तर यसमा कार्यान्वयन नभएको आदेश Public Order Bookdf Pending Order को रूपमा कायम हुनेछ ।
- नेप्सेको संरचनात्मक सुधारः
- नेप्सेको वि.स. २०६५ बैशाख २१ मा बसेको २६ औं वार्षिक साधारण सभाको निर्णय बमोजिम कम्पनी रजिस्ट्रार कार्यालयमा दर्ता भएपछि गैर मुनाफाकारी संस्थाको रूपमा रहेको नेप्से मुनाफाकारी संस्थाको रूपमा परिवर्तन भयो । साथै यसअघि नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लिमिटेड नाम रहेकोमा यसलाई परिवर्तन गरी नेपाली अग्रेजी दुवैमा एउटै नाम नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. (Nepal Stock Exchnage Ltd) नामाकरण गरी यस लि.को छोटकरी नाम नेप्से (NEPSE) राखियो । सोही वर्ष नेप्सेको सञ्चालक समितिमा नेपाल सरकारबाट मनोनित २ जना, नेपाल राष्ट्र बैंकबाट २ जना, एनआईडिसी डेभलपमेन्ट बैंक लि.बाट १ जना, १ जना विज्ञ सदस्य र नेप्सेका महाप्रबन्धक सहित ७ जना सञ्चालक रहने व्यवस्था भई संरचनात्मक परिवर्तन भयो । यस अघि उक्त लि. को सञ्चालक समितिको सदस्यमा धितोपत्र दलाल व्यवसायी र नेपाल धितोपत्र बोर्डको प्रतिनिधि रहने व्यवस्था थियो । साथै सोही समयमा नेप्सेको अधिकृत पुँजी रु. ५ करोडबाट वृद्धि गरि रु. १६ करोड पुऱ्याइएको थियो भने चुक्ता पुँजी रु. ३.४९ करोडबाट रु. ५ करोड पुऱ्याई पुँजी संरचनासमेत परिवर्तन गरिएको थियो । उक्त समयमा नेप्सेले नयाँ संगठनात्मक संरचना लागू गरी अधिकृत सहित विभिन्न पदमा १४ नया कर्मचारी लिनुका साथै स्वैच्छिक अवकाश योजना मार्फत् गरी ४५ प्रतिशत कर्मचारीहरूलाई अवकाश समेत दिएको थियो ।
- वास्तविक समय सुपरिवेक्षण गर्ने प्रणाली (Real Time Surveillance System) को विकासः
- धितोपत्र बजारमा हुने धितोपत्रको दैनिक कारोबारको अनुगमनका लागि बोर्डले नेप्सेसँग सिधा सम्पर्क स्थापना गरी विद्युतीय माध्यमबाट वास्तविक समय सुपरिवेक्षण गर्ने प्रणाली (Real Time Surveillance System) को विकास गन्यो । उक्त प्रणालीमार्फत् बोर्डले प्रत्येक दिन धितोपत्र कारोबार गर्ने व्यक्ति तथा संस्था लगायत कारोबार भएको संगठित संस्था, कारोबार मूल्य र सेयर संख्या सम्बन्धमा निरन्तर अनुगमन गर्ने कार्यको प्रारम्भ भयो ।
- विभिन्न नेप्से सूचकांकहरूको विकासः
- दोस्रो बजारमा कारोबार भएका धितोपत्रहरूको औसत मूल्यको मापन गर्नका लागि यस अवधिमा

नेप्सेमा नेप्से सेन्सिटिभ सूचकांक, नेप्से फ्लोट सूचकांक र सेन्सेटिभ फ्लोट सूचकांकको विकास गरिएको थियो, जबकी त्यस बेलासम्म एकमात्र नेप्से इन्डेक्स गणना गर्ने गरिएको थियो ।

- (क) नेप्से सेन्सिटिभ सूचकांक (**NEPSE Sensitive Index**): नेप्सेमा “क” वर्गमा सूचिकृत कम्पनीहरूको कूल सेयरको मूल्यका आधारमा यस सूचकांकको गणना वि.स. २०६३ पौष १७ बाट शुरु गरिएको हो ।
- (ख) नेप्से फ्लोट सूचकांक (**NEPSE Float Index**): नेप्सेमा सूचिकृत भएको सर्वसाधारणलाई जारी गरिएको सेयरको आधार मूल्य र वर्तमान बजार मूल्यको आधारमा यस सूचकांकको गणना वि.स. २०६५ भाद्र ३० बाट शुरु गरिएको हो ।
- (ग) नेप्से सेन्सेटिभ फ्लोट सूचकांक (**NEPSE Sensitive Float Index**): “क” वर्गमा सूचिकृत कम्पनीहरूको सर्वसाधारणलाई जारी गरिएको सेयरको आधारमा यस सूचकांकको गणना वि.स. २०६५ भाद्र ३० बाट नै शुरु गरिएको हो ।
- (घ) समूहगत सूचकांक (**Group-wise Index**): नेप्सेमा सूचिकृत कम्पनीहरूको समूहलाई प्रतिनिधित्व गर्ने उद्देश्यले यस सूचकांकको गणना आर्थिक वर्ष २०५५।५६ बाट नै नेप्सेले गर्न थालेको हो । हाल नेप्सेमा सूचिकृत कम्पनीहरूलाई बैंक, विकास बैंक, वित्त कम्पनी, बीमा, जलविद्युत, उत्पादन तथा प्रशोधन, होटल, व्यापार र अन्य गरी नौ (९) समूहमा विभाजन गरिएको छ ।

- **धितोपत्र व्यवसायी सेवामा सुधार:**

धितोपत्र बजारमा लगानीकर्ताको आकर्षण बढेसँगै यस अवधिमा दोस्रो बजारको लगानीकर्तासँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्ने धितोपत्र दलाल व्यवसायीको सेवामा देहाय बमोजिमको गुणात्मक र संख्यात्मक विकास गरिएको थियो:

- (क) **Wide Area Network, WAN** अन्तर्गत दोस्रो बजार कारोबार शुरू: वि.स. २०६४ भाद्रमा सर्वप्रथम Local Area Network, (LAN) को आधारमा दोस्रो बजारको कारोबार सञ्चालन गरिएको थियो, जसमा ब्रोकरहरूले नेप्सेकै कारोबार कक्षमा उपस्थित भई कम्प्युटर मार्फत् कारोबार गर्दथे । पछि वि.स. २०६४ असोज २६ देखि Wide Area Network, (WAN) को सेवा विस्तार गरी पहिलो पटक पाँच ब्रोकरहरू (मल्ल एण्ड मल्ल स्टक ब्रोकिङ कं प्रा. लि., नेपाल इन्झेस्टमेन्ट एण्ड सेक्युरिटिज ट्रेडिङ प्रा.लि, नेपाल स्टक हाउस प्रा. लि., श्रीकृष्ण सेक्यूरिटिज लि., प्रिमियर सेक्यूरिटिज प्रा. लि.) ले आफ्नै कार्यालयमा बसी धितोपत्रको कम्प्युटरकृत कारोबारको शुरुवात गरेका थिए । आर्थिक वर्ष २०६४।६५ को अन्त्यसम्ममा २३ ब्रोकरले नै WAN मार्फत् सेयर कारोबार गर्न थालेका थिए साथै उक्त सेवाको शुरुवात उपत्यका बाहिरबाट भने वि.स. २०६६ चैत्रबाट भएको थियो ।

- (ख) दलाल व्यवसायी थप्ने व्यवस्था: दोस्रो बजारमा धितोपत्र दलाल व्यवसायीको सेवालाई प्रतिष्ठित बनाउने उद्देश्यले २३ को संख्यामा रहेको धितोपत्र दलाल व्यवसायीको संख्यालाई ५० पुऱ्याउन पहल भई नेप्सेले वि.स. २०६४ मंसिर ९ गते दलाल व्यवसायी इजाजतको लागि सिफारिश छनौट विधि तय गर्नुका साथै योग्य दलाल छनौट कार्यको लागि नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको

प्रतिनिधिसहित नेपाल राष्ट्र बैंक र नेप्सको प्रतिनिधि तथा एक पुँजी बजार विज्ञ सहित चार जनाको समिति रहने व्यवस्था गरिएको थियो ।

दलाल छनौट विधिमा दलाल व्यवसायीको अनुमति प्राप्त गर्नको लागि कम्तीमा दुई संस्थापक रहेको प्रा. लि. वा पब्लिक कम्पनीको रूपमा दर्ता भएको संगठित संस्था हुनुपर्ने, तोकिए अनुसारको आधारभूत संरचना तोकिएको समयमा तयार गर्ने तथा Wide Area Network (WAN) Connectivity मा जाने प्रतिवद्धता जनाउनु पर्ने, स्नातक तह उत्तीर्ण गरेको एक कर्मचारी सहित कमितमा पाँच कर्मचारी हुनुपर्ने जस्ता योग्यताहरू तोकिएको थियो । साथै योग्य दलाल छनौटको लागि छनौट विधि तयार गरी आधारहरू तय गरिएको थियो जसमा पहिलो छनौट आधारको रूपमा प्रबन्ध निर्देशकको योग्यता, अनुभव र तालिमको लागि ५० अंक, दोस्रो छनौट आधारको रूपमा सञ्चालकको योग्यता, अनुभव र तालिमको लागि २५ अंक तथा तेस्रो आधारको रूपमा नेपालको वित्तीय प्रणालीको विविध विषयवस्तु समेटी वस्तुगत परीक्षा (२५ अंक) लिने व्यवस्था थियो । वस्तुगत परीक्षामा पास अंक प्राप्त गरी सोको अंक अरु अंकसँग जोडी उच्चतम अंक ल्याउनेलाई मर्यादाक्रमको आधारमा आवश्यक संख्याको २५ प्रतिशत बढाई अनुमति प्रदान गर्न नेप्सेले बोर्डलाई सिफारिश गर्ने व्यवस्था बमोजिम आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १५, आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ११ र आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा एक गरी जम्मा २७ कम्पनीहरूलाई धितोपत्र दलाल व्यवसायीको अनुमति प्रदान गरिएको थियो । यससँगै दोस्रो बजारमा धितोपत्र दलाल व्यवसायीको संख्या ५० पुगेको हो ।

- **ओटिसी बजारको शुरुवात:**

सूचिकरणबाट हटेका, खारेज गरिएका तथा सूचिकृत नभएका वा सूचिकरणका लागि योग्यता नपुगेका धितोपत्रको खरिद विक्री कार्यलाई व्यवस्थित गर्नको लागि आवश्यक ओटिसी बजार सञ्चालनको लागि बोर्डले ओटिसी बजार सञ्चालन विनियमावली, २०६५ स्वीकृत गरेसँगै नेप्सेले २०६५ जेष्ठ २२ मा एक ओटिसी इकाईको स्थापना गरेको थियो । यस व्यवस्थाबाट सूचिकरण खारेजीमा परेका करिब ४३ कम्पनीको सेयर कारोबार हुने ढोका खुलेको थियो । नेप्सेमा ओटिसी इकाई स्थापना भएको करिब ४ वर्षपछि मात्र नेपाल सरकार र नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वीकृतिमा वि.स. २०६९ असोज २५ मा नेपाल बैंक लिमिटेडको सेयर कारोबार भएको थियो ।

- **सरकारी ऋणपत्रको दोस्रो कारोबारको शुरुवात:**

सरकारी ऋणपत्रलाई धितोपत्र बजारमा सूचिकरण गरी दोस्रो बजार व्यापक बनाउने उद्देश्यले बोर्डले मिति २०६२ श्रावण २२ मा सरकारी ऋणपत्रको दोस्रो बजार व्यवस्थापन विनियमावली, २०६२ तथा सरकारी ऋणपत्रको दोस्रो बजार कारोबार विनियमावली, २०६२ लागू भएको थियो । तर यसको दोस्रो बजारमा कारोबारको शुरुवात २०६५ सालमा मात्र गरिएतापनि त्यसपश्चात् दोस्रो बजार कारोबार करिब शून्य अवस्थामा रहेको छ ।

- **सर्किट ब्रेकर प्रणालीको शुरुवात:**

धितोपत्रको मूल्यमा हुने अस्वाभाविक उतार चढावलाई नियन्त्रण गरी बजारमा हुने अस्वाभाविक जोखिमलाई कम गर्न वि.सं. २०६३ देखि सर्किट ब्रेकर (Circuit Breaker) पद्धतिको शुरुवात गरियो ।

यस प्रणाली अन्तर्गत धितोपत्रहरूको बजार मूल्यमा अप्रत्यासित परिवर्तन आएमा सम्बन्धित धितोपत्रको कारोबार निश्चित समयको लागि रोक लगाइन्छ । शुरुमा सूचकांक (Index) मा आएको अंकको परिवर्तनको आधारमा सर्किट ब्रेकर लगाउन थालिएकोमा वि.स. २०६४ बाट इन्डेक्समा आएको प्रतिशत परिवर्तन बमोजिम सर्किट ब्रेकर लगाउन थालियो । यस प्रणाली अन्तर्गत पहिलो एक घण्टामा नेप्से सूचकांक ३ प्रतिशतले बढ्ने वा घट्ने भएमा १५ मिनेटको लागि कारोबार स्थगन गरिन्छ । यसरी स्थगन भएको कारोबार पुनः खोलेपछि उक्त सूचकांकमा ४ प्रतिशतले बढ्ने वा घट्ने भएमा अर्को ३० मिनेटको लागि कारोबार स्थगन गर्ने र त्यसपश्चात् खुलेको बजारमा नेप्से सूचकांकमा ५ प्रतिशतले परिवर्तन भएमा उक्त दिन बाँकी पूरै समयको लागि कारोबार स्थगन गर्ने व्यवस्था हालसम्म रहेको छ ।

- कारोबारको राफसाफ अवधिमा परिवर्तन:

“धितोपत्र बजारको सदस्यता तथा कारोबार विनियमावली, २०५५” मा भएको संशोधनबाट धितोपत्रको कारोबारको राफसाफ अवधिलाई ५ दिनबाट ३ दिनभित्र गर्नुपर्ने तथा सूचिकरण पश्चात्को शुरु कारोबार मूल्य निर्धारण प्रकृया व्यवस्थित गर्ने जस्ता व्यवस्था लागू भयो ।

तालिका-२.४ केही महत्वपूर्ण मितिहरू (२०६०-२०७०)

सेयर कारोबारमा अंकको आधारमा सर्किट ब्रेकरको लगाउन शुरु नेप्से सेन्सेटिभ सूचकांको गणना शुरु प्रतिशतको आधारमा सर्किट ब्रेकर लगाउन शुरु LAN मार्फत् कम्प्युटरकृत कारोबार शुरु पूरै कारोबारमा सर्किट ब्रेकरको लगाउन शुरु WAN मार्फत् कम्प्युटरकृत कारोबार शुरु सेयर कारोबारको विवरण इन्टरनेटबाट दिन शुरु दैनिक सेयर कारोबारको अवधि २ घण्टाबाट ३ घण्टा गरिएको नेप्से फ्लोट सुचकांकको गणना शुरु उपत्यका बाहिरबाट धितोपत्र दलाल व्यवसायी WAN मार्फत कारोबार शुरु	२०६३ असोज १० २०६३ पौष १७ २०६४ साल २०६४ भदौ ७ २०६४ असोज ६ २०६४ कार्तिक १५ २०६४ मंसिर १२ २०६४ पुष ८ २०६५ भदौ ३० २०६६ चैत्र
---	---

अन्य सुधारहरू

यस अवधिमा धितोपत्र बजारमा भएका अन्य सुधारहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीको स्थापना:

भौतिक रूपमा रहेको धितोपत्रहरूलाई अभौतिककृत गरी धितोपत्रको विद्युतीय अभिलेख राख्ने केन्द्रीय निक्षेप प्रणालीको मर्म अनुरूप धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७ को व्यवस्था बमोजिम २०६७ सालमा सिडिएस एण्ड किलयरीझ लि. (सिडिएससी) को स्थापना भयो । नेप्सेको पूर्ण स्वामित्वमा स्थापित सिडिएसले केन्द्रीय निक्षेपका साथै अभौतिक धितोपत्र कारोबारको राफसाफ तथा फछ्यौट सेवा समेत प्रदान गर्दै आएको छ । अधिकृत पुँजी रु. ५० करोड र जारी तथा चुक्ता पुँजी रु. ३० करोड भएको यस सिडिएससीसाग स्थापना सालमा दुई मात्र निक्षेप सदस्य रहेको थियो । शुरुका वर्षहरूमा पूर्ण रूपमा सेवा सञ्चालन हुन नसकेको सिडिएससीमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को अन्त्यमा निक्षेप सदस्यको संख्या ८ पुगेको थियो भने ६ हजार २ सय ६१ धितोपत्रको अभौतिकीकरण गरेको थियो ।

• क्रेडिट रेटिङ्ग कम्पनीको स्थापना

सूचिकृत कम्पनी तथा यस्ता कम्पनीले निष्काशन गर्ने धितोपत्रहरूको रेटिङ्ग गरी लगानीकर्तालाई जोखिमको मात्रा सम्बन्धी जानकारी दिने उद्देश्यले क्रेडिट रेटिङ्ग नियमावली, २०६८ मा भएको व्यवस्था अनुरूप बोर्डले मिति २०६९।०६।१७ मा इका नेपाल लि. लाई संचालन अनुमति प्रदान गरेको थियो । अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको रेटिङ्ग एजेन्सी मुडिज र भारतको विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संयुक्त लगानीमा सन् १९९१ मा भारतमा स्थापित इका लि. को ५१ प्रतिशत सेयर स्वामित्वमा इका नेपाल लि. को स्थापना भएको हो । उक्त लि. ले आर्थिक वर्ष २०६९।७० मा तीन प्राथमिक निष्काशन, दुई हकप्रद निष्काशन, एक निष्काशनकर्ता कम्पनी र तीन ऋणपत्रको रेटिङ्ग गरेको थियो ।

• सहायक कम्पनी मार्फत मर्चेन्ट बैंकिङ्ग व्यवसायको संचालन

वि.स. २०५० बाट नै शुरु भएको मर्चेन्ट बैंकिङ्ग सेवालाई व्यवस्थित, पारदर्शी बनाउनुपर्ने आवश्यकता अनुरूप बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट गरिने मर्चेन्ट बैंकिङ्ग व्यवसायलाई बोर्डको नियमन परिधिभित्र ल्याउने उद्देश्यले धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ६२ ले बोर्डको सिफारिसमा नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सहायक कम्पनी मार्फत मात्र धितोपत्र व्यवसाय गर्न पाउने गरी तोकन सक्ने व्यवस्था गरियो । उक्त समयमा १० बैंक तथा वित्तीय संस्थाले मर्चेन्ट बैंकिङ्ग सेवा प्रदान गर्दै आएका थिए । बोर्डले गरेको नयाँ व्यवस्थाका कारण उक्त समयमा मर्चेन्ट बैंकिङ्गको कार्य गरिरहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाले आफ्नो पुँजी लगानीमा छुट्टै सहायक कम्पनी स्थापना गरी मर्चेन्ट बैंकिङ्ग व्यवसाय सञ्चालन गर्न थालेको हो ।

तालिका-२.५ २०६४ देखि २०७० सम्म सञ्चालनमा रहेका मर्चेन्ट बैंकरहरू

क्र. सं.	नाम/ठेगाना/सम्पर्क नं/फ्याक्स नं	अनुमतिपत्र प्राप्त मिति	व्यवसाय
१	श्री एन. सी. एम. मर्चेन्ट बैंकिङ्ग लि. ठेगाना : कमलपोखरी, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४४२८५५०, ४४२८६६०, फ्याक्स नं. : ४४२८६८८	२०६७।०६।२६	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिष्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन
२	श्री एस क्यापिटल लि. ठेगाना : लालदरबार, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४४२६९६१ फ्याक्स नं. : ४४२६९३३	२०६७।०५।०७	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिष्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन
३	श्री एनएमबि क्यापिटल लि. ठेगाना : नक्साल, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४२५३०९६ फ्याक्स नं. : ४२५१५४४	२०६७।०५।०७	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिष्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन
४	श्री नागरीक लगानी कोष ठेगाना : नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४७८५३२१, ४७८५३१९ फ्याक्स नं. : ४७८५३२०	२०६५।१०।२३ २०६८।१०।१५	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिष्ट्रेशन
५	श्री ग्लोबल आईएमई क्यापिटल लि.		निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध

६	ठेगाना : जमल, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४२२६४०, फ्याक्स नं. : ४२२२५३४ श्री भिवोर क्यापिटल लि. ठेगाना : कृष्णगल्ली, ललितपुर । सम्पर्क नं.: ५५५४७९३, ५५५४७९४ email : info@viborcapital.com	२०६५१०५१२२	शेयर रजिस्ट्रेशन, धितोपत्र प्रत्याभूति, लगानी व्यवस्थापन निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध
७	श्री सिभिल क्यापिटल मार्केट लि. ठेगाना : कमलादी, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४१६८६५४, ४१६८६६४ फ्याक्स नं. : ४१६८७३४	२०६७०४११	धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिस्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध
८	श्री बिड इन्भेष्ट लि. ठेगाना : कृष्ण गल्ली, ललितपुर सम्पर्क नं.: ५५४८४००, फ्याक्स नं. : ५५४८४०५	२०६५१९८२४	धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिस्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन लगानी व्यवस्थापन
९	श्री प्रभु क्यापिटल लि. ठेगाना : कमलादी, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४२२१९४६, ४२२१९५२, फ्याक्स नं. : ४२२२८०२	२०६७०९१२२	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध
१०	श्री नविल ईन्भेष्टमेन्ट बैंकिङ लि. ठेगाना : नक्साल, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४४११६०४, ४४११७३३ फ्याक्स नं. : ४४१०५५४	२०६६१०२१२१	धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिस्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध
११	श्री लक्ष्मी क्यापिटल मार्केट लि. ठेगाना : पुल्चोक, ललितपुर । सम्पर्क नं.: ५५५१३६३, ५५५१४६३ फ्याक्स नं. : ५५३७७४३	२०६७०४१०५	धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिस्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध
१२	श्री एन.आई.बि.एल. क्यापिटल मार्केट्स लि. ठेगाना : लाजिम्पाट, काठमाडौं । सम्पर्क नं.: ४००५०८०, फ्याक्स नं. : ४००५०८४	२०६७०९१३	धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिस्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध
		२०६७०९१३	धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिस्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध
		२०६९१०३०४	धितोपत्र प्रत्याभूति शेयर रजिस्ट्रेशन लगानी व्यवस्थापन

वि.सं. २०६०-२०७० सम्मको धितोपत्र बजार

(१) प्राथमिक बजार: यस दशकमा विभिन्न कम्पनीहरूले प्राथमिक बजारमार्फत् रु. ७० अर्ब ४९ करोड बराबरको पुँजी परिचालन गरेका थिए जुन अधिल्लो दशकको तुलनामा करिब १३ गुणा बढी थियो । यसरी पुँजी परिचालन गर्न प्रयोग गरिएका औजारहरू मध्ये हकप्रद सेयरको प्रयोग बढी (करिब ६२ प्रतिशत) भएको थियो भने ऋणपत्रको प्रयोग समेत करिब १५ प्रतिशत भएको थियो । साथै यस अवधिमा सबैभन्दा

बढी पुँजी परिचालन बैंकिङ समूहबाट भएको थियो भने सबैभन्दा कम परिचालन होटल समूहबाट भएको थियो । यस अवधिमा जलविद्युत समूहका कम्पनीहरूले पनि करिब रु. २ अर्ब दश करोड बराबर पुँजी संकलन गरेका थिए ।

(२) दोस्रो बजार: यस दशकको नेप्से सूचकांकमा तिव्र उत्तारचढावहरू देखापरेका थिए । आर्थिक वर्ष २०६०।६१ को अन्त्यमा २२२.०४ बिन्दुमा रहेको नेप्से सूचकांकमा करिब १३३ प्रतिशतले वृद्धि आई आर्थिक वर्ष २०६१।७० को अन्त्यमा ५१८.३३ बिन्दु कायम भएको थियो । यही अवधिमा नेप्सेले सेन्सेटिभ सूचकांक, फ्लोट सूचकांक र सेन्सेटिभ फ्लोट सूचकांकहरूको समेत गणना शुरू गरेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६०।६१ मा कुल बजार पुँजीकरण रु. ४१ अर्ब ४२ करोड रहेकोमा करिब १२ गुणा भन्दा बढीले वृद्धि आई आर्थिक वर्ष २०६१।७० को अन्त्यमा ५ खर्ब १४ अर्ब ४९ करोड कायम भएको थियो । त्यस्तै यस दशकको शुरुवातमा धितोपत्रको कारोबार रकम रु. २ अर्ब १४ करोड रहेकोमा दशकको अन्त्यमा अर्थात आर्थिक वर्ष २०६१।७० को अन्त्यमा करिब १० गुणाले वृद्धि भई रु. २२ अर्ब ४ करोड मूल्य बराबरको कारोबार भएको थियो ।

आर्थिक वर्ष २०६१।७० को अन्त्यमा धितोपत्र बजारमा एक स्टक एक्सचेन्ज, एक केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी, एक क्रेडिट रेटिङ कम्पनी, १४ मर्चेन्ट बैंकर, ५० धितोपत्र दलाल व्यवसायी, ८ निक्षेप सदस्य र २३० सूचिकृत कम्पनीहरू रहेका थिए ।

कानुनी संरचनामा सुधार

धितोपत्र बजारको नियमन प्रणालीलाई स्तरीय बनाई विश्वसनीय, प्रतिस्पर्धी तथा पारदर्शी बजारको विकास गर्नका लागि मिति २०६३।०६।०६ देखि धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ प्रारम्भ भएको थियो । साथै धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ११६ ले नेपाल धितोपत्र बोर्डलाई विभिन्न विषयमा नियमहरू बनाउन सक्ने अधिकार प्रदान गरे अनुरूप बोर्डले देहायअनुसारका नियमहरूको तर्जुमा गरी नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा लागू गरेको छ ।

तालिका-२.६ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ अन्तर्गतका नियमावली, निर्देशिकाहरू तथा विनियमावलीको सूचि (२०६०-२०७० साल)

- १) नेपाल धितोपत्र बोर्ड सम्बन्धी नियमावली, २०६४
- २) धितोपत्र बजार सञ्चालन नियमावली, २०६४
- ३) धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४
- ४) धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४
- ५) धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०६५
- ६) सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७
- ७) धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७
- ८) क्रेडिट रेटिङ नियमावली, २०६८
- ९) धितोपत्र निष्काशन निर्देशिका, २०६५
- १०) लगानी व्यवस्थापन निर्देशिका, २०६७

- ११) बोनश सेयर निष्काशन निर्देशिका, २०६७
- १२) धितोपत्र बाँडफाँट सम्बन्धी निर्देशिका, २०६८
- १३) सामूहिक लगानी कोष निर्देशिका, २०६९
- १४) सम्पत्ति शुद्धिकरण तथा आतकंकारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९
- १५) सरकारी ऋणपत्रको दोस्रो बजार व्यवस्थापन विनियमावली, २०६२
- १६) सरकारी ऋणपत्र दास्तो बजार कारोबार सञ्चालन विनियमावली, २०६२
- १७) ओटिसी (ओभर द काउण्टर) बजार सञ्चालन विनियमावली, २०६५

आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०६५ मा संशोधन गरी धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गर्ने संस्थाले आफ्नो व्यवसायसँग सम्बन्धित नियमन निकायले तोकेको अवस्थामा बाहेक आफ्नो जारी पुँजीको कम्तीमा ३० प्रतिशत सेयर सर्वसाधारणलाई छुट्याउनुपर्ने तर प्राकृतिक स्रोत र साधनलाई कच्चा पदार्थको रूपमा प्रयोग गर्ने संगठित संस्थाले भने उद्योग प्रभावित क्षेत्रका सर्वसाधारणलाई १० प्रतिशत र १५ प्रतिशत सेयर सर्वसाधारणलाई छुट्याउनुपर्ने व्यवस्थाको शुरुवात गरेको हो ।

धितोपत्र बजार सम्पत्ति शुद्धिकरणको माध्यम बन्न नसकोस भन्ने उद्देश्य बमोजिम बोर्डले वि.सं. २०६९ सालमा सम्पत्ति शुद्धिकरण तथा आतंककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९ लागू गरेको थियो ।

साथै धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ जारी भएपश्चात् धितोपत्र बजारमा थप २३ दलाल व्यवसायीहरु थिएर धितोपत्र दलाल व्यवसायीको संख्या ५० पुरोको थियो ।

साथै, सरकारी ऋणपत्रलाई धितोपत्र बजारमा सूचिकरण गरी दोस्रो बजार व्यापक बनाउने उद्देश्यले बोर्डले मिति २०६२ श्रावण २२ मा सरकारी ऋणपत्रको दोस्रो बजार व्यवस्थापन विनियमावली, २०६२ तथा सरकारी ऋणपत्रको दोस्रो बजार कारोबार विनियमावली, २०६२ लागू भएको थियो ।

धितोपत्र बजार सम्बन्धी विभिन्न आयोजनाहरू सञ्चालन

यस अवधिमा धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारको लागि आवश्यक पूर्वाधारहरु तयार गर्ने सन्दर्भमा एशियाली विकास बैंक, अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था तथा विश्व बैंकको ऋण तथा प्राविधिक सहयोग र अनुदानमा देहाय बमोजिम विभिन्न परियोजनाहरू सञ्चालनमा आएका थिए ।

(क) संस्थागत तथा वित्तीय सुशासन परियोजना

नेपाल धितोपत्र बोर्ड तथा कम्पनी रजिस्ट्रारको कार्यालयको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि, नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लि. (नेप्से) को आधुनिकीकरण तथा धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप प्रणालीको स्थापना जस्ता लक्ष्यहरु सहित एशियाली विकास बैंकको ऋण कार्यक्रम अन्तर्गत संस्थागत तथा वित्तीय सु-शासन परियोजना (Corporate and Financial Governance Project) यस अवधिमा कार्यान्वयनमा आएको थियो । यस परियोजना कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित रूपमा अगाडि बढाउन गठन भएको परियोजना

कार्यान्वयन टोली (Project Implementation Team) मा नेपाल धितोपत्र बोर्ड, नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लि. तथा कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयको प्रतिनिधित्व रहेको थियो । उक्त परियोजना कार्यान्वयन टोलीको सचिवालयको कार्यभार बोर्डले सम्हालेको थियो ।

परियोजना कार्यान्वयनका लागि छनौट भएको विज्ञ संस्था The Aries Group Ltd. ले नेपाल सरकार र उक्त संस्था वीच भएको सम्झौता अनुरूप आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा उक्त संस्थाले परियोजना कार्यान्वयन टोलीको राय प्रतिकृया समेतका आधारमा देहाय बमोजिमका नियम, निर्देशिका तथा फारामहरूको मस्यौदा तयार गरेको थियो ।

१. Regulation on Securities Registration and Disclosure along with the following forms.

- Form A (Annual Report of the Corporate Body)
- Form Q (Quarterly Report of the Corporate Body)
- Form S (Report of Special Event or Circumstances)
- Form P (Prospectus of the Corporate Body)

२. Regulation on Licensing of Stock Exchange

३. Operation Guidelines for Stock Exchange and Member of Stock Exchange

उपर्युक्तानुसारका नियम, निर्देशिका तथा फारामहरू सम्बन्धमा सम्बद्ध पक्षको राय सुझावका लागि Exposure Draft को रूपमा बोर्डको वेव साइटमा समेत राखिएको थियो । उक्त आयोजना अन्तर्गत नेप्सेमा स्वचालित कारोबार प्रणालीको स्थापना तथा कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयको कम्पनीहरूको विवरण तथा अभिलेख प्रणालीमा सुधार कार्य भएको थियो ।

(ख) धितोपत्र तथ्यांक व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना आयोजना

नेपाल सरकारको आर्थिक सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था (International Development Agency) को अनुदान सहयोगमा बोर्डमा संचालित धितोपत्र तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना (Securities Data Management System, SDMS) आयोजनाबाट बोर्डका कर्मचारीहरूलाई तथ्याङ्क व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम, सूचना प्रविधिसम्बन्धी कम्प्यूटर उपकरणहरूको खरिद तथा उपयोग कार्य, विद्युतीय विवरण प्रवाहसम्बन्धी विविध मोडुलहरूको विकास, gov फरम्याटमा बोर्डका नाममा www.sebon.gov.np तथा www.sedfar.gov.np नामक दुई छुट्टाछुट्टै वेबसाइटको दर्ता, बोर्डमा निरन्तर विद्युत प्रवाहको व्यवस्था, विद्युतीय उपस्थिति प्रणाली र धितोपत्रको केन्द्रीय तथ्याङ्क बैंक तयार भई आयोजना कार्यान्वयन कार्य सम्पन्न भएको थियो ।

धितोपत्र तथ्यांक व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालन दक्षता अभिवृद्धिका लागि बोर्डका पाँच/पाँच जना कर्मचारीको तीनवटा समूहलाई Oracle 10g, Hardware and Networking तथा SPSS सम्बन्धी एक महिने तालिम समेत प्रदान गरिएको थियो । बोर्डमा संचालित उल्लेखित आयोजनाले सफलतापूर्वक कार्यान्वयन भई देशको आर्थिक/शासकीय सुधारमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएबापत राष्ट्रिय योजना आयोगबाट उत्कृष्टताको प्रमाणपत्र समेत प्राप्त गरेको थियो । IDA को रु.१ करोड ११ लाख ५० हजार रकमको अनुदान सहयोगमा बोर्डले सञ्चालन गरेको उक्त आयोजनाको उल्लेखित समयावधिमा नै शत प्रतिशत नतिजा हासिल भएको थियो ।

(ग) पञ्च वर्षीय पुँजीबजार विकास गुरुयोजना

नेपालको पुँजी बजारको विकासमा देखिएका कठिनाई, चुनौती तथा सम्भावनाहरूलाई औल्याउदै समय सापेक्षरूपमा पुँजी बजारको विकास एवं प्रवर्द्धनका लागि बोर्डले विश्व बैंकको प्राविधिक सहयोगमा पाँच वर्षीय पुँजी बजार विकास गुरुयोजना (२०६८-२०७३) तर्जुमा गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा उक्त गुरुयोजना कार्यान्वयन योजना (Master Plan Implementation Framework) को ढाँचा समेत तयार भएको थियो ।

(घ) पुँजीबजार तथा पूर्वाधार विकास योजना

नेपालमा बण्ड मार्केट विकासका लागि नियमन तथा संस्थागत संरचना तयार गर्ने, पूर्वाधार विकासमा निजी क्षेत्रको सहभागिता बढाउन आवश्यक नीतिगत तथा अन्य व्यवस्थाहरू गर्ने र नेपाल धितोपत्र बोर्डको संस्थागत तथा नियमन क्षमता समेत बढाउने लगायतका उद्देश्यहरू सहित एशियाली विकास बैंकले सञ्चालन गर्न लागेको ५० लाख अमेरिकी डलर बराबरको पुँजीबजार तथा पूर्वाधार विकास योजना (Capital Market and Infrastructure Capacity Support Project) को लागि एशियाली विकास बैंकका Mr. Hitchkok, Country Director, Nepal Resident Mission र नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय बीच २७ जुन, २०११ मा हस्ताक्षर भएको सो योजनाको समयावधि ३० नोभेम्बर, २०१४ लाई तोकिएतापनि पछि उक्त परियोजनाको समयावधि जुन ३१, २०१७ सम्मको लागि थपिएको छ । उक्त परियोजनाको कार्यान्वयन संस्था (Executing Agency) को रूपमा नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालय रहेको छ । उक्त परियोजना अन्तर्गत बोर्ड तथा सम्बद्ध पक्षहरूका लागि पुँजी बजारका विविध विषयमा दुई वटा तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका थिए । साथै यस आयोजना अन्तर्गत बोर्डले धितोपत्र सम्बन्धी ऐन सुधार सम्बन्धी प्रतिवेदन समेत अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरेको छ ।

२.२.४ चौथो चरण (वि.स. २०७० देखि हालसम्म)

धितोपत्र बजार सुधार तथा विकासको दृष्टिकोणले नेपालको धितोपत्र बजार विकासको चौथो चरणलाई आधुनिकीकरणको चरणको रूपमा लिन सकिन्छ । वि.सं. २०६४ मा धितोपत्र कारोबारमात्र स्वचालित गरिएकोमा वि.स. २०७२ माघबाट दोस्रो बजारको कारोबारलाई पूर्णरूपमा अभौतिकृत गर्ने, IOSCO र ANNA को सदस्यता प्राप्तिसागै धितोपत्र बजारको अन्तर्राष्ट्रियकरण भएको, लगानीकर्ताहरूले बजारको गहिराई हेर्न पाउने, धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशनमा आस्बा (Application Supported by Blocked Amount, ASBA) प्रणालीको सफल प्रयोगका साथै सूचिकृत कम्पनीहरूले प्रदान गर्ने नगद लाभांश सेयरधनीको बैंक खातामा जम्मा हुने, बोनस तथा हकप्रद सेयर लगानीकर्ताको डिम्याट खातामा जम्मा हुने जस्ता महत्वपूर्ण सुधारहरू भई धितोपत्र बजार आधुनिकीकरणको चरणमा प्रवेश गरेको हो ।

यस अवधिमा वित्तीय बजारमा उच्च तरलता भई बैंक व्याजदर न्यून रहेको र बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको पुँजी वृद्धि योजना सार्वजनिक भएको जस्ता कारणहरूले प्राथमिक तथा दोस्रो बजारमा सर्वसाधारणको सहभागितामा उत्साहजनक वृद्धि भई समग्र धितोपत्र बजारको आकारमा समेत विस्तार भएको देखिन्छ । यस अवधिमा मिति २०७२/०६/३० देखि डा. रेवत बहादुर कार्की बोर्ड अध्यक्षको रूपमा बोर्डको नेतृत्व गर्दै आउनुभएको छ । यस अवधिमा भएका बजार सुधार तथा विकासका उल्लेख्य कार्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :

२.२.४.१ प्राथमिक बजारमा भएका सुधार तथा विकास

नेपालको धितोपत्र बजार पूर्व उदीयमान अवस्थामा नै रहेको सन्दर्भमा बोर्डले धितोपत्र बजारको विकास गरी देशको आर्थिक विकासको लागि आवश्यक पुँजी परिचालनमा सहयोग पुऱ्याउन, धितोपत्रको निष्काशन कार्यलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरुको काम कारबाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्न यस अवधिमा बोर्डले गरेका मुख्य कार्यहरु देहाय अनुसार रहेका छन्:

आस्वा (ASBA) प्रणाली लागू

सार्वजनिक निष्काशन कार्यलाई थप सरल, व्यवस्थित, पारदर्शी बनाई निष्काशन लागतमा कमी ल्याउने उद्देश्यले धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३ बोर्डले २०७३ माघदेखि लागू गरेको छ। उक्त निर्देशिकामार्फत धितोपत्र बाँडफाँट कार्यलाई न्यूनतम समयमा सम्पन्न गराउने उद्देश्य सहित आस्वा प्रणाली (Application Supported by Blocked Amount, ASBA) २०७३ माघदेखि स्वैच्छिक रूपमा लागू गरिएकोमा सो को सफल कार्यान्वयन भएकोले २०७४ श्रावणदेखि अनिवार्य गरिएको छ।

यस प्रणाली अन्तर्गत लगानीकर्ताले आफ्नो खाता रहेको बैंकमा आफूले धितोपत्रमा लगानी गर्न चाहेको रकम रोकका राख्न बोर्डले तोकेको ढाँचा अनुसार विद्युतीय रूपमा धितोपत्र खरिदका लागि आवेदन गर्न सक्ने, धितोपत्र बाँडफाँट भएपश्चात् धितोपत्र पाउने लगानीकर्ताको खाताबाट निष्काशनकर्ता कम्पनीको खातामा खरिद रकम हस्तान्तरण हुने र धितोपत्र नपरेको अवस्थामा लगानीकर्ताको खातामा रोकका रहेको रकम फुकुवा (Release) हुने व्यवस्था भएको छ।

यस प्रणाली अन्तर्गत २०७४ जेष्ठसम्म सात वटा संगठित संस्थाले धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गरिसकेका छन् भने पछिल्लो थप सार्वजनिक निष्काशन (Further Public Offering, FPO) मा करिब ६४ प्रतिशत आवेदन आस्वा मार्फत् प्राप्त भएको थियो। आस्वा सम्बन्धी निर्देशिकामा संशोधन गर्दै बोर्डले आश्वाको सेवा शुल्कमा समेत भारी कटौति गरेको छ। हाल सम्पूर्ण वाणिज्य बैंकहरु सहित ५२ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले करीब २३०० शाखाबाट देशको ७५ जिल्लामा यो सेवा प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ।

वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीलाई आकर्षित गर्ने धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ जारी धितोपत्र बजारमा वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई प्रवेश गराउने क्रममा पब्लिक कम्पनीको रूपमा स्थापना हुने उद्योग व्यवसायलाई आयकरमा १५ प्रतिशत छुट दिने व्यवस्था सरकारको आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्य मार्फत गरिएकोमा सो कार्यलाई थप प्रोत्साहनमूलक बनाई वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई पुँजी बजारमा भित्र्याउने पहल अनुरूप बोर्डले धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ लागू गरेको छ। यसबाट वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाले न्यूनतम दश प्रतिशत र अधिकतम ४९ प्रतिशतसम्म सार्वजनिक निष्काशन गर्न पाउने, धितोपत्रको निष्काशन कार्य थप व्यवस्थित तथा पारदर्शी भई विगत २५ वर्षदेखि (स्थिर मूल्य) मा सार्वजनिक निष्काशन हुने गरेकोमा निश्चित मापदण्ड पूरा गरी प्रिमियम मूल्यमा सेयर जारी गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको र यसले स्वतन्त्र मूल्य निर्धारणमा जानको लागि पूर्वाधार तयार भएको छ। त्यसै International Finance Corporation (IFC), Asian Development Bank (ADB) जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाले स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न पाउने

व्यवस्था गरिएको छ । साथै स्वार्थ बाझिने गरी धितोपत्र वितरण गर्न नपाउने, धितोपत्र दर्ता तथा दस्तुर बुझाउने व्यवस्थालाई, सूचिकृत संगठित संस्थाहरूको विवरण प्रवाहलाई थप व्यवस्थित गर्ने जस्ता व्यवस्थाहरू यस नियमावलीले गरेको छ । यसबाट धितोपत्र बजारको माध्यमबाट पूर्वाधार तथा अन्य विकास आयोजनामा आवश्यक दीर्घकालीन पाजीको पूर्ति भई नेपालको अर्थतन्त्रको विकास तथा विस्तारमा ठूलो टेवा पुग्ने वातावरणको सिर्जना भएको छ । साथै स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्दा विदेशी मुद्रा विनिमय दरको जोखिम न्यूनीकरण हुने तथा मुद्रास्फीतिको चापमासमेत कमी हुने सम्भावना बढेको छ ।

पुँजी बजारमा संरचनात्मक सुधार गर्न धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँट निर्देशिका, २०७४ लागू बोर्डले धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ अनुसार २०७४ जेष्ठ १२ देखि धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँट निर्देशिका, २०७४ लागू गरेको छ । उक्त निर्देशिकाले धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ को कार्यान्वयनका साथै वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाहरूको बजारमा प्रवेश, धितोपत्रको प्रिमियम मूल्य निर्धारण, धितोपत्र निष्काशन गरी सूचिकरण हुन लाग्ने विगतको करिव ६ महिनाको समयावधि उल्लेख्य रूपमा घटाउने सहितका व्यवस्था तथा आस्वा अनिवार्य लागू भए पश्चात पुँजी बजारमा बढी भन्दा बढी लगानीकर्ताको पहुँच बढाउन सम्भव भएसम्म दरखास्त दिने सवैलाई धितोपत्र बाँडफाँट गर्न सक्ने लगायतका देहाय बमोजिमका प्रमुख व्यवस्थाहरू समावेश गरेको छ ।

- आईपीओमा प्रिमियमको व्यवस्था र यसको मूल्य निर्धारण मापदण्ड: प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन गर्न चाहने सङ्गठित संस्थाको धितोपत्रको प्रिमियम गणना गर्दा पछिल्लो तीन वर्षको पूँजीकृत भएको आम्दानी (क्यापिटलाइज्ड अनिङ्ग), भविश्यमा प्राप्त हुने नगद प्रवाहको वर्तमान मूल्य (डिस्काउन्टेड क्यास फ्लो) र अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलनको आधारमा मूल्याङ्कनकर्ताले अपनाएको अन्य कुनै एक विधि अवलम्बन गरी प्राप्त हुने कुल मूल्यको औषत मूल्य र सङ्गठित संस्थाको पछिल्लो लेखापरीक्षण भएको वित्तीय विवरण अनुसारको प्रति शेयर नेटवर्थको चार गुणाले हुन आउने मूल्यमा जुन कम हुन्छ, सो रकमलाई प्रिमियम कायम गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- सङ्गठित संस्थाले धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन गरेको मितिले पाँच वर्ष पूरा नभएसम्म पुनः धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन गर्न नसक्ने व्यवस्था गरिएको छ । साथै प्रिमियममा धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन गर्न चाहेमा पछिल्लो तीन वर्षको पूँजीकृत भएको आम्दानी (क्यापिटलाइज्ड अर्निङ्ग), भविष्यमा प्राप्त हुने नगद प्रवाहको वर्तमान मूल्य (डिस्काउन्टेड क्यास फ्लो) र बोर्डमा निवेदन दिनुभन्दा सात दिन अगाडिको एक सय असी दिनको औसत बजार मूल्य गणना गरी प्राप्त हुने कूल मूल्यको औषत मूल्य र प्रति शेयर नेटवर्थको चार गुणाले हुन आउने मूल्यमा जुन कम हुन्छ, सो रकमलाई प्रिमियम कायम गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- हाल ४० प्रतिशत धितोपत्र साना लगानीकर्ता र ६० प्रतिशत धितोपत्र अन्य लगानीकर्ताको लागि वितरण गर्ने व्यवस्था रहेको जसले धितोपत्रको बाँडफाँटमा व्यवहारिक रूपमा वितरण हुन नसकेको पृष्ठभूमिमा धितोपत्र बाँडफाँट गर्दा आस्वा प्रणाली लागू भए पश्चात सबै आवेदकलाई कम्तिमा दश कित्ता वा दशको गुणनमा धितोपत्र बाडफाट गर्ने व्यवस्था गरी लगानीकर्ताको सहभागितामा जोड दिइएको छ ।
- सङ्गठित संस्थाले प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन मार्फत जारी गरेको सेयर खरिदका लागि प्राकृतिक व्यक्तिले मात्र दरखास्त दिन सक्ने तर पूरा बिक्री नभएमा मात्र अन्यले पनि दरखास्त दिन सक्ने व्यवस्था गरिएको जसले गर्दा प्राथमिक निष्काशनमा लगानीकर्ताहरूको सहभागिता बढन गई धितोपत्रको दोस्रो बजार समेत व्यापक हुने देखिएको छ ।

- बोर्डबाट विवरणपत्र, हकप्रद शेयर निष्काशन सम्बन्धी व्यवस्था तथा विवरण, विवरण पुस्तिका, बिक्री प्रस्ताव वा अन्य विवरण स्वीकृत भएको बढीमा सात कार्य दिनभित्र धितोपत्र सूचिकरणका लागि धितोपत्र बजारमा र धितोपत्रको अभौतिकीकरणका लागि केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीमा निवेदन दिनु पर्ने व्यवस्था गरिएको जबकि पहिले कम्तिमा ५० प्रतिशत धितोपत्रको बाँडफाँट भए पश्चात मात्र सूचिकरणको लागि निवेदन दिन पाउने व्यवस्था थियो । त्यसै गरी हाल बाँडफाँड अवधि २० दिन छोट्याई अब आस्वा अनिवार्य रूपमा लागू भएपश्चात IPO निष्काशनदेखि कारोबार सम्म लाग्ने ६ महिनाको समयावधीलाई बढीमा २ महिनामा भर्ने छ ।
  - सङ्गठित संस्थाको पछिल्लो लेखापरिक्षण भएको वित्तीय विवरण बमोजिम प्रति शेयर खुद सम्पत्ति प्रति शेयर अंकित मूल्य भन्दा कम भएमा, सबै भन्दा न्यून रेटिङ प्राप्त गरेमा वा अंकित मूल्य भन्दा बढी मूल्यमा वा प्रिमियम थप गरी निष्काशन गर्ने भएमा सम्पूर्ण धितोपत्रको प्रत्याभूत गराउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
  - सङ्गठित संस्थाले साधारण सभाबाट हकप्रद शेयरको निष्काशन गर्ने निर्णय गरेमा सो निर्णय अनिवार्य रूपमा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने, हकप्रद शेयर बिक्री नभएमा सोको लिलाम बढाबढबाट बिक्री गर्ने प्रकृयाको व्यवस्था गरिएको छ । साथै सङ्गठित संस्थाले प्रदान गर्ने हकप्रद वा बोनस शेयर वापतको शेयर खण्डित हुने भएमा खण्डित शेयरलाई पूर्ण कित्ताको रूपमा नपुग रकम समेत लिई दरखास्त लिने व्यवस्था गरिएको त्यसै संगठित संस्थाले हकप्रद शेयरको निष्काशन गर्दा शेयरधनीको संख्या र ठेगानालाई आधार मानी शेयरधनीको पहाच हुने गरी काठमाण्डौ बाहिर संकलन केन्द्र तोक्नु पर्ने, हकप्रद शेयरको दरखास्त फाराम डाउनलोड गरी भर्न सक्न तथा हकप्रद शेयर पाउने शेयरधनीको भौतिक तथा अभौतिक जुनसुकै रूपमा शेयर कायम रहेतापनि आफूले पाउने सम्पूर्ण शेयरको एउटै दरखास्त दिने जस्ता व्यवस्थाहरु गरिएको छ ।
  - बैंक वित्तीय संस्था तथा बीमा कम्पनी बाहेकका प्रत्यक्ष नियमन निकाय नभएका संगठित संस्थाको हकप्रद तथा थप धितोपत्र निष्काशन सम्बन्धी स्पष्ट व्यवस्था गरिएको छ ।
  - सङ्गठित संस्थाले साधारण सभाबाट हकप्रद शेयर निष्काशन गरेको चार महिना भित्र बोर्डमा निवेदन दिनुपर्ने व्यवस्थालाई दुई महिना भित्र बोर्डमा निवेदन दिनु पर्ने व्यवस्था गरिएको साथै तथा थप सार्वजनिक निष्काशन सम्बन्धमा समेत दुई महिना भित्र निवेदन दिनुपर्ने व्यवस्था भएको साथै साधारण सभाले पारित गरेको बोनस सेयर दर्ताको लागि ३० दिनभित्र बोर्डमा निवेदन दिनु पर्ने व्यवस्था गरी बोनस शेयर दर्ता गर्ने अवधि घटाइएको,
  - एक आपसमा गाभ्ने वा गाभिने कार्य सम्पन्न भए पश्चात एकिकृत कारोबार शुरु भए सँगै शेयरको कारोबार समेत शुरु हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने यदि एकिकृत कारोबार शुरु भए सँगै विशेष कारण शेयरको कारोबार हुन नसकेमा एकिकृत कारोबार शुरु भएको बढीमा पन्थ दिनभित्र शेयरको कारोबार शुरु गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको ।
- यी बाहेक धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन सम्बन्धमा बोर्डले अन्य धेरै सुधारहरु गरेको छ ।

प्राथमिक बजारको आवेदन प्रकृयामा सुधार

आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा तेश्रो व्यक्तिको प्रयोगलाई निरुत्साहित गरी वास्तविक लगानीकर्ताहरूले बजारबाट फाइदा लिन सक्न भन्ने उद्देश्यले दरखास्तवालाले एकाघर परिवार बाहेक एक भन्दा बढी दरखास्त फाराम समावेश गरी आवेदन दिएको अवस्थामा प्रत्येक दरखास्तवालाले आफ्नै एकाउन्ट पेयी चेक मार्फत रकम जम्मा गरेको हुनुपर्ने व्यवस्था गर्न, धितोपत्र निष्काशनको क्रममा बोर्डबाट

स्वीकृत भएको विवरणपत्र, हकप्रद सेयर निष्काशन सम्बन्धी व्यवस्था तथा विवरणहरु, विवरण पुस्तिका, बिक्री प्रस्तावहरु लगानीकर्ताले सहज रूपमा हेर्न सक्ने र उनीहरूलाई सुसूचित निर्णयमा पुग्न सहज गर्ने उद्देश्यले त्यस्ता विवरणहरु सम्बन्धित निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धक तथा निष्काशनकर्ता कम्पनी र बोर्डको वेबसाइटमा धितोपत्र बिक्री बन्द नभएसम्म राख्नुपर्ने व्यवस्था भएको छ ।

प्राथमिक निष्काशनमा डिम्याट खाता अनिवार्य

प्राथमिक बजारको आधुनिकीकरण गर्ने क्रममा २०७३ श्रावण १ गतेदेखि काठमाडौं उपत्यका र २०७३ माघ १ गतेदेखि काठमाडौं उपत्यका बाहिर समेत अर्थात नेपाल राज्यभरि सार्वजनिक निष्काशनमा दरखास्त दिने दरखास्तवालाहरूले आफ्नो डिम्याट खाता दरखास्त फाराममा अनिवार्य रूपमा उल्लेख गर्नुपर्ने तथा सोही खातामा बाडफाट भएको सेयर जम्मा हनुपर्ने व्यवस्था भएको छ ।

मर्चेन्ट बैकिङ्ग सेवामा सुधार

प्राथमिक निष्काशनमा आवेदन दिदा डिम्याट खाता अनिवार्य गरिएको सन्दर्भमा हितग्राही खाता खोल्दा अनिवार्य रूपमा बैक खाता नम्बर राख्ने व्यवस्था, हकप्रद सेयर बापत प्राप्त हुने खण्डित सेयरलाई पूर्ण मानी सो व्यवस्था गर्न, हकप्रद सेयर भर्दा भौतिक तथा अभौतिक जुन रूपमा कायम भएतापनि एउटै मात्र आवेदनमार्फत् दरखास्त दिने व्यवस्था गर्न, सार्वजनिक निष्काशनमा चेक लिदा नेपाल राष्ट्र बैंकको निर्देशन अनुरूप मात्र क्लियरीङ्ग शुल्क लिने व्यवस्था साथै मर्चेन्ट बैंकरले प्रदान गर्ने सेवा तथा अन्य कार्यहरूसमेत उल्लेख गरी वडापत्र राख्नुपर्ने व्यवस्था भएको छ । साथै मर्चेन्ट बैकिङ्ग सेवामा सुधार गराउने क्रममा बोर्डले सबै मर्चेन्ट बैंकरहरूलाई नेपालभन्दा विकसित मर्चेन्ट बैंकिङ्ग भएको मलेशियामा Exposure Visit समेत गराएको छ । साथै मर्चेन्ट बैंकरको पुँजी वृद्धि र कन्सलटेन्सी कार्यक्षेत्र बढाउने गरी धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ मा संशोधन गरी स्वीकृतिको लागि नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयमा पठाइएको छ ।

हकप्रद तथा बोनस सेयर डिम्याट खाता र नगद लाभांश लगानीकर्ताको बैक खातामा जाने व्यवस्था

२०७२ माघदेखि धितोपत्रको अभौतिक रूपमा मात्र कारोबार भैरहेको अवस्थामा लगानीकर्ताको थप सहजताको लागि सूचिकृत कम्पनीहरूले प्रदान गर्ने हकप्रद तथा बोनस सेयर अभौतिक रूपमा लगानीकर्ताको डिम्याट खातामा प्रदान गर्ने व्यवस्था भएको छ । सूचिकृत संगठित संस्थाहरूले सेयरधनीहरूलाई दिने नगद लाभांश तथा सार्वजनिक निष्काशनमा नपरेको वा बढी भएको रकम सम्बन्धित सेयरधनीहरूको नेपाल क्लियरिड हाउसको सदस्य भएको बैक तथा वित्तीय संस्थामा रहेको खातामा समेत राख्न सकिने व्यवस्था भएको छ ।

थप निष्काशन (FPO) को मूल्य निर्धारण विधि लागू

थप निष्काशन (Further Public Offerings, FPO) को मूल्य निर्धारण कार्यमा एकरूपता कायम गर्न तथा यसलाई थप व्यवस्थित, स्वच्छ र पारदर्शी बनाउनको लागि थप निष्काशनको मूल्य निर्धारणका आधार र विधिहरु तोकिएको छ : (क) पुँजीकृत भएको आम्दानी (ख) भविष्यमा प्राप्त हुने नगद प्रवाहको वर्तमान मूल्य (ग) बोर्डमा निवेदन दिनुभन्दा सात कार्य दिनअघिको १८० दिनको औषत बजार मूल्य गणना गरी प्राप्त हुने कुल मूल्यको औसत मूल्य गणना गर्नुपर्ने र सो मूल्य संगठित संस्थाको पछिल्लो लेखापरिक्षण भएको वित्तीय विवरण अनुसारको प्रति सेयर

नेटवर्थको चार गुणाले हुन आउने मूल्यमा जुन कम हुन आउछ सो मूल्यलाई प्रिमियम कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । साथै एक पटक थप निष्काशन गरिसके पश्चात् ५ वर्षसम्म गर्न नपाउने व्यवस्था गरिएको छ ।

प्रत्यक्ष नियमनकारी निकाय नभएका कम्पनीहरूको हकप्रद तथा थप निष्काशन सम्बन्धमा नयाँ व्यवस्था बैकिङ्ग, वित्तीय वा बीमा सम्बन्धी व्यवसाय गर्ने संगठित संस्था बाहेकका अन्य संगठित संस्थाहरूको हकप्रद निष्काशन तथा थप सार्वजनिक निष्काशन (फर्दर पब्लिक इस्यू) लाई स्वच्छ, निष्पक्ष र पारदर्शी बनाउन धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ को नियम १७, १८ र १९ बमोजिम हकप्रद निष्काशन तथा नियम १४ बमोजिम थप सार्वजनिक निष्काशन (फर्दर पब्लिक इस्यू) गर्ने संगठित संस्था बैंक, वित्तीय वा बीमा सम्बन्धी व्यवसाय गर्ने संगठित संस्था बाहेकका अन्य सूचिकृत संगठित संस्थाहरूले धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली र निर्देशिकामा भएको व्यवस्थाको अतिरिक्त संगठित संस्थाले हकप्रद शेयर वा फर्दर पब्लिक इस्यू मार्फत प्राप्त हुने रकम संगठित संस्थामा वा संगठित संस्था प्रवर्द्धित परियोजनामा वा दोश्रो कम्पनीको शेयर खरिदमा वा सहायक कम्पनी तथा सहायक कम्पनी प्रवर्द्धित परियोजनामा लगानी गर्ने भएमा त्यस्ता संगठित संस्था, दोस्रो कम्पनी वा कम्पनी ऐनको व्यवस्था अनुसार शेयर स्वामित्व भएको सहायक कम्पनी तथा सहायक कम्पनी प्रवर्द्धित परियोजनाले समेत विभिन्न शर्त तथा मापदण्डहरू पूरा गरेको हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यस सम्बन्धमा भएका केही मुख्य शर्त तथा मापदण्डहरू देहाय अनुसार छन् :

- हकप्रद शेयर वा फर्दर पब्लिक इस्यू सम्बन्धमा साथै उक्त निष्काशनबाट प्राप्त हुने कूल रकमको उपयोग सम्बन्धमा स्पष्ट वित्तीय योजना तथा रणनीतिहरू साधारण सभाबाट पारित गराएको हुनुपर्ने ।
- हकप्रद निष्काशन अनुपातको औचित्य पुष्टि गर्ने आधारहरू प्रष्ट हुनुपर्ने ।
- प्राथमिक निष्काशन गरेको कम्तिमा २ वर्ष पूरा भएको हुनुपर्ने ।
- नियमानुसार क्रेडिट रेटिङ गरेको हुनुपर्ने ।
- जारी पुँजी शत प्रतिशत चुक्ता भैसकेको हुनुपर्ने ।
- प्रचलित कानुन बमोजिम परियोजना निर्माणको लागि कुनै निकायबाट इजाजत, अनुमति वा स्वीकृति लिनुपर्ने भएमा त्यस्तो इजाजत, अनुमतिपत्र वा स्वीकृति लिइसकेको हुनुपर्ने ।
- परियोजना निर्माणको लागि वित्तीय व्यवस्थापन तथा फाइनान्सियल क्लोजरको सैद्धान्तिक सहमतिपत्र (Letter of Intent-LOI) प्राप्त गरिसकेको हुनुपर्ने ।
- हकप्रद निष्काशन वा फर्दर पब्लिक इस्यूको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गर्नु भन्दा कम्तीमा ५ कार्य दिन अगाडि परियोजना निर्माणको लागि वित्तीय व्यवस्थापन तथा फाइनान्सियल क्लोजर भएको जानकारी गराई बोर्डको स्वीकृति लिएर मात्रै दरखास्त खुल्ला गरिएको सूचना प्रकाशित गर्नु पर्ने आदि रहेका छन् ।

उपर्युक्त व्यवस्थाबाट बैकिङ्ग, वित्तीय वा बीमा सम्बन्धी व्यवसाय गर्ने संगठित संस्था बाहेकका अन्य सूचिकृत संगठित संस्थाहरूले हकप्रद शेयर निष्काशन तथा थप सार्वजनिक निष्काशन (फर्दर पब्लिक इस्यू) मार्फत पुँजी बृद्धि गर्दा पूरा गर्नुपर्ने शर्त तथा मापदण्डहरू सम्बन्धमा स्पष्ट नीतिगत व्यवस्था हुन गई यस सम्बन्धी लगानी व्यवस्थित हुने र त्यस्ता संस्थाहरू प्रति लगानीकर्ताहरूको विश्वास अभिबृद्धि भई समग्र पुँजी बजारको समयानुकूल विकास तथा विस्तार हुन जाने बोर्डको अपेक्षा रहेको छ ।

२.२.४.२ दोस्रो बजारमा भएका सुधार तथा विकास

दोस्रो बजारलाई सुदृढ बनाई विश्वसनीय धितोपत्र बजारको विकासको लागि यस अवधिमा भएका मुख्य गतिविधिहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :

धितोपत्रको दोस्रो बजार पूर्ण स्वचालित (Full Automation)

नेपालमा धितोपत्रको कारोबार प्रणाली वि.सं. २०६४ मा नै स्वचालित भइसकेकोमा बोर्डले २०७२ माघदेखि विद्युतीय नामसारी र राफसाफ सेवाको पूर्ण स्वचालित संचालन गर्न निर्देशन दिए अनुसार सम्पूर्ण सूचिकृत कम्पनीहरुको अभौतिकृत धितोपत्रको मात्र कारोबार हुने गरी उक्त अवधिदेखि पूर्ण स्वचालित सेवा (Full Automation) अर्थात कारोबार, नामसारी र राफसाफको स्वचालित संचालन व्यवस्था भएको छ। यो व्यवस्था कार्यान्वयन भएसागै नेपालको धितोपत्र बजार दक्षिण एशियाका अन्य देशको धितोपत्र बजार सरह नै आधुनिकीकरणको चरणमा प्रवेश गरेको छ।

दलाल व्यवसायी तथा ओटिसि बजारको कारोबार शुल्कमा कटौती

दक्षिण एशियामा नै उच्च रहेको नेपालको धितोपत्र कारोबारमा लाग्ने दलाल व्यवसायी शुल्कलाई समसामयिक बनाउन धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ को २०७३ श्रावणमा संसोधन गरी दलाल व्यवसायी शुल्कमा ४० प्रतिशतसम्म कटौती भएको छ। साथै, ओटिसि बजारलाई थप प्रतिस्पर्धी बनाउन ओटिसि बजारको कारोबार शुल्कमा ९० प्रतिशत सम्म कटौती गरिएको छ।

तालिका-२.७ वि.सं. २०७० देखि हालसम्म केही महत्वपूर्ण मितिहरु

प्राथमिक निष्काशनमा डिम्याट खाता अनिवार्य (काठमाडौं उपत्यकामा)	२०७३ श्रावण १
प्राथमिक निष्काशनमा डिम्याटखाता अनिवार्य (काठमाडौं उपत्यकाबाहिर)	२०७३ माघ १
धितोपत्रको दोस्रो बजार पूर्ण स्वचालित	२०७२ माघ १
दलाल व्यवसायी शुल्कमा ४० प्रतिशत कटौति	२०७३ श्रावण ५
ओटिसि बजारको कारोबार शुल्कमा कटौति	२०७३ श्रावण ७
बजारको गहिराई हेर्ने पाउने व्यवस्था	२०७२ पौष १२
धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली लागू, २०७३	२०७३ मंसिर १
ASBA प्रणाली लागू (स्वेच्छिक)	२०७३ माघ १
ASBA प्रणाली लागू (अनिवार्य)	२०७४ श्रावण १
IOSCO को एशोसियट सदस्यता प्राप्त	२०१६ जुलाई
सिडिएसद्वारा ANNA को सदस्यता प्राप्त	२०१६ जुन
थप निष्काशनको मूल्य निर्धारण विधि लागू	२०७३ श्रावण २५
प्रत्यक्ष नियमन निकाय नभएका कम्पनीको हकप्रद तथा थप निष्काशन	२०७३ मंसिर २२
सम्बन्धमा नीतिगत व्यवस्था	२०७३ माघ २३
Odd Lotको कारोबार शुरू	२०७३ श्रावण २
दोस्रो बजारको कारोबार समयावधि ३ घण्टाबाट ४ घण्टा बनाइएको	

धितोपत्र कारोबारको राफसाफ तथा फछ्यौट कार्यको व्यवस्थामा सुधार

धितोपत्र कारोबारको राफसाफ तथा फछ्यौट कार्यलाई व्यवस्थित गर्न तथा लगानीकर्ताहरूको धितोपत्र कारोबारमा विश्वसनीयता अभिवृद्धि गर्ने धितोपत्र कारोबार राफसाफ तथा फछ्यौट विनियमावली, २०६९ को विनियम ४६ बमोजिम कारोबार भुक्तानी सुनिश्चित कोष (Settlement Guarantee Fund) संचालन गर्नका लागि आवश्यक कार्यविधि तयार गरी बोर्डमा पेश गर्ने, धितोपत्र राफसाफ तथा फछ्यौट विनियमावली, २०६९ को व्यवस्था बमोजिम धितोपत्र तथा रकमको राफसाफ सम्बन्धमा T+2 मा नै पे-इन गर्न लगाउने, T+3 मा खरिदकर्ताको खातामा धितोपत्र तथा बिक्रीकर्ता खातामा रकम जम्मा हुने र लगानीकर्ताले ढिलोमा कारोबार भएको चौथो दिनभित्र धितोपत्र तथा रकम पाउने व्यवस्था भएको छ।

क्लियरिङ बैंक थप गर्ने व्यवस्था

दोस्रो बजारमा धितोपत्रको कारोबार वृद्धि हुदै गएको सन्दर्भमा एउटा मात्र क्लियरिङ भएका कारण लगानीकर्ता तथा धितोपत्र दलाल व्यवसायी लाई असुविधा भएकोले यस अवस्थामा सुधार ल्याउन २०७२ माघमा क्लियरिङ बैंक थप नेप्से र सिडिएसलाई निर्देशन दिइएकोमा क्लियरिङको कार्य गर्न हाल बैंक थप्ने व्यवस्था भई क्लियरिङ बैंकको संख्या चार पुगेको छ।

बजारको गहिराई हर्ने व्यवस्था

बोर्डको निर्देशनमा नेप्सेले सम्पूर्ण लगानीकर्ताहरूलाई धितोपत्रको माग तथा आपूर्तिको जानकारी लिन सक्ने गरी २०७३ पौष १२ बाट बजारको गहिराई (Market Depth) हर्ने व्यवस्था गरेको छ। यसले लगानीकर्ताहरूलाई आफ्नो खरिद विक्री आदेश के कुन मुल्यमा दिन उपयुक्त हुन्छ भन्ने निर्णय गर्नलाई सहज भएको छ।

धितोपत्र दलाल व्यवसायीको पूर्वाधार सम्बन्धमा व्यवस्था: दलाल कम्पनीको चुक्ता पुँजी, शाखा कार्यालयको पूर्वाधार, शाखा खोल्न बोर्डको स्वीकृति लिनु पर्ने व्यवस्थाहरु सहितधितोपत्र व्यवसायको शाखा विस्तारलाई व्यवस्थित गरी शाखा विस्तार सँगसँगै बढने जोखिमलाई न्यूनिकरण गर्ने उद्देश्यले धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ मा नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई आवश्यक संशोधन गरिएको छ। यस नियमावलीमा भएका संशोधनका मुख्य बाँदाहरु देहाय बमोजिम रहेका छन्।

- (क) धितोपत्र दलाल कम्पनीको चुक्ता पुँजी २०७४ पुष मसान्तभित्र रु २ करोड हुनुपर्ने,
- (ख) मुख्य कार्यालय तथा शाखा कार्यालयको क्षेत्रफल कम्तीमा एक हजार वर्गफिट हुनुपर्ने,
- (ग) मुख्य कार्यालय तथा शाखा कार्यालयमा कम्तीमा बाणिज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, व्यवस्थापन, कानून विषयमा स्नातक वा चार्टर्ड एकाउन्टेन्सी गरेको व्यक्ति प्रमुख र परिपालन (कम्प्लायन्स) अधिकृत तथा सूचना प्रविधि सहित कम्तीमा पाँच जना कर्मचारी हुनुपर्ने,
- (घ) शाखा कार्यालयबाट हुने कारोबार यथासम्भव चाडो मुख्य कार्यालय मार्फत हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- (ङ) धितोपत्र दलाल कम्पनीको शाखा कार्यालयमा देहायको व्यवस्था हुनुपर्ने,
  - कम्तीमा तीन थान कम्प्यूटर र त्यसका लागि power backup भएको हुनुपर्ने,
  - कारोबार कक्ष तथा डिस्प्ले कक्ष छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने,
  - टेलिफोन, फ्याक्स, इमेल, इन्टरनेट, इन्ट्रानेट तथा सिसीटिभि जस्ता पूर्वाधाहरूको व्यवस्था

भएको हुनुपर्ने,

- कार्यालयको लागि आवश्यक पर्ने फर्निचर, फिक्सचर्स तथा कार्यालय सामग्रीहरूको यथोचित व्यवस्था भएको हुनुपर्ने,
- कारोबार गर्ने कम्प्यूटरमा कम्तीमा पाँच Mega Bits (Fast Ethernet) Network को प्रयोग भएको र Operating System Windows 7 वा त्यस भन्दा आधुनिक हुनुपर्ने । Network का लागि Manageable Network Switch प्रयोग गर्नुपर्ने र HUB प्रयोग गर्न नपाउने,
- प्रत्येक शाखा कार्यालयले काठमाडौंमा उपलब्ध मुख्य कार्यालयले व्यवस्था गरेको Deposit का आधारमा कारोबारको Limit प्राप्त गर्नुपर्ने,
- धितोपत्र दलाल व्यवसायीको कारोबारका लागि व्यवस्था भएका सबै नीति नियम शाखा कार्यालयमा समेत लागू हुने,
- मुख्य कार्यालयले शाखा कार्यालय संचालन र व्यवस्थापन सम्बन्धमा एक कार्यविधि बनाई लागू गर्नुपर्ने र सो कार्यविधि अनिवार्य रूपमा बोर्ड र नेप्सेलाई उपलब्ध गराउनुपर्ने, ।
- आफ्नो वेभसाइट मार्फत संस्थाको जानकारी गराउने व्यवस्था गर्नुपर्ने छ ।

नागरिक लगानी कोषलाई संस्थागत लगानीकर्ताको रूपमा सहभागी गराउने

धितोपत्र बजारमा स्थायित्व कायम हुने वातावरण तयार गर्ने उद्देश्यले नागरिक लगानी कोषलाई संस्थागत लगानीकर्ताको रूपमा दोश्रो बजारमा सहभागी गराउने सन्दर्भमा प्राविधिक पक्षको अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको छ । यसअघि नागरिक लगानी कोषलाई बजार निर्माता/धितोपत्र व्यापारीको कार्य गर्न आवश्यक पूर्वाधार तथा अन्य व्यवस्थाका सम्बन्धमा अध्ययन गर्न आर्थिक वर्ष २०६९।७० मा उक्त कोषद्वारा गठित प्राविधिक समितिको समन्वय गरी समितिले अध्ययन प्रतिवेदन दिएको थियो ।

गैर आवासीय नेपालीलाई पुँजीबजारमा प्रवेश गर्न सहजीकरण

धितोपत्रको दोस्रो बजारमा एनआरएनले सहजरूपमा प्रवेशको लागि पटक पटक माग गर्दै आईरहेको एवं विगतको बजेटमा धितोपत्र बजारमा एनआरएनको लगानी आकर्षित गर्ने नीति लिएको परिप्रेक्ष्यमा धितोपत्रको दोस्रो बजारमा एनआरएनलाई सहभागी गराउन अध्ययन गरी कार्यविधि बनाउन आवश्यक देखिएकोले सो बमोजिम कार्यविधिको मस्यौदा तयार गरी सिफारिस गर्न बोर्डका नियमन तथा व्यवस्थापन विभागका कार्यकारी निर्देशकको संयोजकत्वमा बोर्ड, अर्थ मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र बैंक र नेप्सेका पदाधिकारीहरु सदस्य रहने गरी एक समिति गठन गरिएको छ ।

२.२.२.३ अन्य सुधारहरू

यस अवधिमा बोर्डले गरेका अन्य सुधारहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

- सूचना प्रवाह व्यवस्थामा सुधार: बोर्डले सूचिकृत संगठित संस्थाहरूले आफ्नो मूल्य संवेदनशील सूचनाहरू नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि.लाई तत्काल उपलब्ध गराउनुपर्ने र उक्त लि.ले त्यसरी प्रवाह हुने सूचना प्रमाणित गरी एउटै Standard Format मा लगानीकर्ताहरूले सहज रूपमा हेर्न पाउने व्यवस्था गरेको छ ।
- धितोपत्र दलाल व्यवसायी सेवामा सुधार: बोर्डको निर्देशन बमोजिम सम्पूर्ण धितोपत्र व्यवसायीहरूले प्रदान गर्ने सेवाको पूर्ण जानकारी दिन बडापत्रको व्यवस्था गर्नुका साथै महिला, अपांग तथा

केटाकेटीलाई समेत समेटने गरी दलाल व्यवसायीको ट्रेडिङ फ्लोरमा थप ट्रेडिङ विण्डो उपलब्ध गराउने व्यवस्था भएको छ ।

यस्तैगरी नेपालको धितोपत्र दोस्रो बजार पूर्ण स्वचालित भएपश्चात धितोपत्र बजारका दलाल व्यवसायीहरूको सेवालाई प्रतिष्पर्धी, व्यवसायिक तथा समयसापेक्ष गर्न सहयोग पुगोस भन्ने उद्देश्यले बोर्डले निर्देशक ५० धितोपत्र व्यवसायीलाई दुई समूह गरी भारतको बम्बई स्टक एक्सचेन्ज र सिडिएस तथा बंगलादेशको धितोपत्र बजारसँग सम्बन्धित Central Depository Bangladesh Limited (CDBL) र Dhaka Stock Exchange Ltd (DSE) को कामकारवाही र तिनको वर्तमान अवस्थाको बारेमा अध्ययन/अवलोकन भ्रमण गराएको थियो ।

- दोस्रो बजारको कारोबार समय परिवर्तन तथा **Odd Lot** को कारोबार शुरु: धितोपत्र बजार पूर्ण स्वचालित प्रणालीमा प्रवेश गरेसँगै धितोपत्रको कारोबारमा वृद्धि भएका कारण नेप्सेले कारोबार विनियमावली, २०५५ को विनियम १८(१) बमोजिम २०७३ श्रावण २ देखि कारोबार समय साविकको ३ घण्टाबाट वृद्धि गरी ४ घण्टा कायम गरेको छ । यस अनुसार हाल कारोबार समय बिहान ११:०० बजेदेखि अपराह्न ३:०० बजेसम्म कायम भएको छ । यस अघि उक्त कारोबार समय बिहान १२:०० बजेदेखि ३:०० बजेसम्म रहेको थियो । साथै दोस्रो बजार कारोबारलाई थप सहज बनाउन नियमित कारोबार समयमा नै १० कित्ता भन्दा कम (Odd Lot) को सेयर किनवेच हुने व्यवस्था गर्न बोर्डले दिएको निर्देशन अनुसार नेप्सेले वि.स. २०७३ माघ २३ बाट सो व्यवस्था गरेको छ । यस अघि नियमित कारोबार समय (आइटबार देखि बिहीबारसम्म विहान ११:०० देखि ३:०० बजेसम्म) All or Non (AON) बाहेकका अन्य आदेशमा १० र १० ले गुणा जाने संख्या (Broad Lot) को मात्र सेयर कारोबार हुँदै आएको थियो । नेप्सेले गरेको नयाँ व्यवस्थाबाट लगानीकर्ताको आदेशमा १० ले गुणा जाने कित्ता नभएको अवस्थामा Order Cancel हुने समस्या हल हुने भएको छ ।
- हटलाईन टेलिफोनको व्यवस्था: धितोपत्र बजारका लगानीकर्ताहरूको समस्या, गुनासा, सल्लाह र सुझाव सहज रूपमा प्राप्त गर्न सकियोस भन्ने हेतुले आर्थिक वर्ष २०७०/७१ देखि पैसा नलाग्ने हटलाईन फोनको व्यवस्था गरिएको छ । बोर्डको हटलाइन नं १४४०-०१-४४४३३ रहेको छ ।
- बोर्डका कर्मचारीहरूमा आचारसंहिता लागू: बोर्डका कर्मचारीहरूमा सुशासन कायम गर्ने क्रममा बोर्डले नेपाल धितोपत्र बोर्डका कर्मचारीहरूको आचारसंहिता, २०७३ चैत्र ४ देखि लागू गरेको छ । उक्त आचारसंहितामा बोर्डका कर्मचारीले सेवा अवधिभर आफ्नो वा आफ्नो एकाघरको परिवारको नाममा बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त गरेका संस्थाहरूको संस्थापक सेयरमा लगानी गर्न नहुने साथै सूचिकृत कम्पनीको सेयर दोस्रो बजारबाट तथा प्रिमियम मूल्य तोकि निष्काशन भएको सेयर खरिद गर्न नहुने जस्ता व्यवस्था सहित जारी भएको उक्त आचारसंहिताले बोर्डका कर्मचारीहरूको आचार र व्यवहार व्यवस्थित गरी आफ्नो पदीय जिम्मेवारीप्रति उत्तरदायी एवं संवेदनशील बनाई धितोपत्र बजारमा सुशासनको अवस्थालाई सुदृढ तुल्याउने विश्वास गरिएको छ ।

२.२.४.४ कानुनी व्यवस्थामा भएको सुधार

अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य र मान्यता अनुसारको धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तार गर्न धितोपत्र सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाहरूको समयानुकूल परिमार्जन गर्दै जाने र नयाँ नियमावली तथा निर्देशिका लागू गर्ने क्रममा बोर्डले यस अवधिमा कानुनी व्यवस्थामा गरेका सुधारहरू निम्न बमोजिम रहेका छन्:

धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ लागू

बोर्डले धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०६५ लाई प्रतिस्थापन गरी धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ वि.सं २०७३ मंसिर १ देखि लागू गरेको छ । वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई धितोपत्र बजारमा प्रवेश गराउने व्यवस्था, निश्चित मापदण्ड पूरा गरी प्रिमियम मूल्यमा सेयर जारी गर्न सक्ने व्यवस्था, (International Finance Corporation (IFC), Asian Development Bank (ADB)) जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूले स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न पाउने व्यवस्थासहित उक्त नियमावली जारी भएको हो ।

धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३ (आस्वा) लागू

सार्वजनिक निष्काशन कार्यलाई थप सरल, व्यवस्थित, पारदर्शी बनाई निष्काशन लागतमा कमी ल्याउने उद्देश्यले धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३ बोर्डले २०७३ माघदेखि लागू गरेको छ । उक्त निर्देशिकामार्फत् २०७३ माघदेखि स्वैच्छिक रूपमा लागू गरिएको आस्वा प्रणाली (Application Supported by Blocked Amount, ASBA) लाई २०७४ श्रावणदेखि अनिवार्य गरिएको छ ।

धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँड निर्देशिका, २०७४ लागू

बोर्डले धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ को कार्यान्वयन तथा वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाहरूलाई धितोपत्र बजारमा प्रवेश गर्न सहज हुने व्यवस्था सहित धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँड निर्देशिका, २०७४ जारी गरेको छ । यससागै साविकको बोनस शेयर निष्काशन निर्देशिका, २०६७ र धितोपत्र बाँडफाँट सम्बन्धी निर्देशिका, २०६८ समेत समावेश हुने गरी धितोपत्र निष्काशन निर्देशिका, २०६५ लाई यस निर्देशिकाले प्रतिस्थापन गरेको छ ।

धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा वजार निर्माता) नियमावली, २०६४ मा संशोधन धितोपत्र दलाल व्यवसायीको चुक्ता पुँजी, शाखा कार्यालयको पूर्वाधार, शाखा खोल्न बोर्डको स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्थाहरूसहित धितोपत्र व्यवसायीको शाखा विस्तारलाई व्यवस्थित गरी शाखा विस्तारसँगै बढ्ने जोखिमलाई न्यूनिकरण गर्ने उद्देश्यले धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा वजार निर्माता नियमावली), २०६४ मा संशोधन भएको छ । धितोपत्र दलाल व्यवसायीको साविकको रु.२० लाख चुक्ता पुँजीमा १९ गुणा बृद्धि गरी वि.स. २०७४ पौष मसान्तसम्म रु.२ करोड हुनुपर्ने, बोर्डको स्वीकृति लिएर मात्र शाखा कार्यालय खोल्न सक्ने र आवश्यक पूर्वाधार तथा अन्य शर्तहरू बोर्डले तोक्न सक्ने, शाखा कार्यालयबाट हुने कारोबार यथासम्भव चाडो मुख्य कार्यालयमार्फत् हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने, मुख्य कार्यालयमा कम्तीमा बाणिज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, व्यवस्थापन, कानून विषयमा स्नातक वा चार्टर्ड एकाउन्टेन्सी गरेको व्यक्ति प्रमुख हुनुपर्ने र परिपालन (Compliance) अधिकृत तथा सूचना प्रविधि सहित कम्तीमा पाँच कर्मचारी हुनुपर्ने, आफ्नो वेवसाइट मार्फत् संस्थाको जानकारी गराउनुपर्ने, मुख्य कार्यालयले शाखा कार्यालय सञ्चालन र व्यवस्थापन सम्बन्धमा एक कार्यविधि बनाई लागू गर्नुपर्ने र सो कार्यविधि अनिवार्य रूपमा बोर्ड र नेप्सेमा उपलब्ध गराउनुपर्ने लगायतका व्यवस्थाहरू गरिएको छ ।

नेपाल धितोपत्र बोर्डका कर्मचारीहरूको आचारसंहिता, २०७३

बोर्डमा सुशासनको अवस्थामा सुधार ल्याई समग्र धितोपत्र बजारमा सुशासनको अवस्थालाई सुदृढ तुल्याउने

उद्देश्यले बोर्डका कर्मचारीहरूको आचार र व्यवहार व्यवस्थित गरी आफ्नो पदिय जिम्मेवारीप्रति उत्तरदायी एवं संवेदनशील बनाउन नेपाल धितोपत्र बोर्ड कर्मचारी सेवाशर्त नियमावली, २०६८ को नियम १२८ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी २०७३ चैत ४ देखि लागू हुने गरी नेपाल धितोपत्र बोर्डका कर्मचारीहरूको आचारसंहिता, २०७३ जारी भएको हो । उक्त आचारसंहितामा बोर्डका कर्मचारीले सेवा अवधिभर आफ्नो वा आफ्नो एकाघरको परिवारको नाममा बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त गरेका संस्थाहरूको संस्थापक सेयरमा लगानी गर्न नहुने साथै सूचिकृत कम्पनीको सेयर दोस्रो बजारबाट तथा प्रिमियम मूल्य तोकि निष्काशन भएको सेयर खरिद गर्न नहुने व्यवस्था गरेको छ । साथै कर्मचारीले बोर्डको कामसाग सम्बन्धित कुनै व्यक्तिसँग ऋण सापटी लिन वा निजको आर्थिक कृतज्ञतामा पर्ने कार्य गर्न नहुने, बोर्डबाट इजाजत प्राप्त संस्थाले औपचारिक सामूहिक कार्यक्रमको सिलसिलामा आयोजित बाहेक अन्य भोज भतेरमा सहभागी हुन नहुने तथा अन्य देशको स्थायी आवासीय अनुमति लिन वा त्यस्तो अनुमति प्राप्त गर्नको लागि आवेदन दिन नहुने लगायतका व्यवस्था गरेको छ ।

बोर्डले नेप्से र सिडिएससीका विभिन्न विनियमावली तथा संशोधन स्वीकृत गर्नुका साथै आवश्यकतानुसार सुधार गर्न यी संस्थाहरूलाई निर्देशन दिइएको छ ।

२.२.४.५ अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा विस्तार

बोर्डलाई धितोपत्र बजार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य, मान्यता र सिद्धान्तको थप ज्ञान तथा अनुभव वृद्धि भई नियमन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्य बमोजिम यस अवधिमा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा भएका सुधारहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

IOSCO को एशोसियट सदस्यता प्राप्त

अन्तर्राष्ट्रिय धितोपत्र बजारको मूल प्रवाहमा प्रवेश गर्ने क्रममा बोर्डले धितोपत्र बजारलाई पूर्ण स्वचालित बनाई विभिन्न सुधारात्मक कार्य गरेसँगै आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा बोर्डले धितोपत्र नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संस्था (International Organisation of Securities Commissions -IOSCO) को एशोसियट सदस्यता प्राप्त गरेको छ । यससँगै बोर्ड तथा नेपालको धितोपत्र बजारलाई अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त हुनुका साथै अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिमको नियमन निकायको रूपमा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा बोर्ड तथा नेपालको धितोपत्र बजारको पहिचान स्वत स्थापित भएको छ ।

Association of National Numbering Agencies (ANNA) को ९२ औं सदस्यता प्राप्त धितोपत्र बजारको अन्तर्राष्ट्रियकारण गरी स्तर अभिवृद्धि गर्ने बोर्डको नीति अनुरूप बोर्डको समन्वय एवं सकृदान्तमा जुन २०१६ मा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि. Association of National Numbering Agencies (ANNA) को ९२ औं सदस्यता प्राप्त गरेको छ । ANNA Numbers the World भन्ने मान्यता लिई सन् १९९२ मा जर्मनीमा स्थापित ANNA को सन् २०१६ जुन २-३ मा आर्मेनियाको राजधानी यारेभानमा भएको वार्षिक साधारण सभाले नेपाललाई सदस्यता प्रदान गरेको थियो । सन् २०१० देखि ANNA को Partner रही आएको बोर्डले वि.स. २०६९ जेष्ठ २ मा सिडिएस एण्ड क्लियरीङ लि. लाई International Securities Identification Number, ISIN प्रदान गर्ने अधिकार दिएको तथा वि.स. २०७२ पौष २६ मा ANNA को सदस्यता लिन तोकेको थियो । हाल सिडिएसले ANNA को सदस्यको रूपमा National Numbering Agency को कार्य गर्दै आएको छ । ANNA को सदस्यताबाट नेपालको

धितोपत्र बजारको विश्वभरका लगानीकर्ताहरु माझ पहिचान, वित्तीय साधनको पहिचान सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय स्तर विकासको अवसर प्राप्त तथा अन्य सदस्यको ISIN लगायतका तथ्याङ्कहरूमा सहज पहुँच भएको छ ।

२.२.४.६ चौधौ त्रिवर्षीय योजना र पाँच वर्षीय वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीतिमा धितोपत्र बजार

हालै चौधौ त्रिवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०७३।७४ - २०७५।७६) र पाँच वर्षीय वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति (२०७३।७४-२०७७।७८) मा धितोपत्र बजारलाई समावेश गरिएको छ । चौधौ योजनामा पुँजी बजार सम्बन्धमा राष्ट्रिय बचत तथा लगानी एवम् अन्तर्राष्ट्रिय लगानीलाई आकर्षित गर्न र अर्थतन्त्रको पुँजी लागतमा कमी ल्याउन सक्षम, गतिशील र विश्वसनीय पुँजी बजारको विकास गर्ने लक्ष्य तथा पुँजी बजारलाई पारदर्शी र प्रतिस्पर्धी एवम् पुँजी परिचालनकर्ता तथा लगानीकर्ताहरूको पहुँचयोग्य र विश्वसनीय बनाउने उद्देश्य राखिएको छ । सो उद्देश्य प्राप्तीको लागि दुई वटा रणनीतिहरू पुँजी बजार सञ्चालन तथा नियमनसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रियस्तरको पूर्वाधार विकास गर्ने र पुँजी बजारमा वास्तविक क्षेत्रका सङ्गठित संस्था, साना लगानीकर्ता र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थागत लगानीकर्ताहरूको आकर्षण बढाउने गरी तर्जुमा गरिएको छ ।

“फराकिलो आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने प्रभावकारी, कुशल, समावेशी तथा स्थायित्वपूर्ण वित्तीय क्षेत्र” भन्ने दुरदृष्टि लिई नेपाल सरकारले मिति २०७३।०९।२२ मा पाँच वर्षीय वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति (२०७३।७४-२०७७।७८) स्वीकृत गरेको छ । देशका विभिन्न भागमा छरिएर रहेको पुँजीलाई उत्पादनशिल क्षेत्रतर्फ प्रवाहित गर्ने उद्देश्य अनुरूप नेपालको वित्तीय प्रणालीको महत्वपूर्ण अङ्गको रूपमा रहेको धितोपत्र बजारको समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्न रणनीतिहरू तय गरिएको छ । यस सम्बन्धी विस्तृतमा अध्याय-३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

वि.स. २०७०-२०७४ बैशाखसम्मको बजारको अवस्था

(१) प्राथमिक बजार: यस अवधिमा प्राथमिक बजार मार्फत् रु. ९२ अर्ब द करोड बराबरको पुँजी परिचालन भएको छ जुन अधिल्लो दशकको तुलनामा करिब ३० प्रतिशतले बढी हो । अधिल्लो दशकमा यस बजार मार्फत् रु. ७० अर्ब ४९ करोडमा पुँजी परिचालन भएको थियो । यसकारण पुँजी परिचालनको दृष्टिकोणबाट यो अवधि निकै उल्लेखनिय रहेको छ । यस अवधिमा विभिन्न सामूहिक लगानी कोषहरूले द योजना मार्फत् द अर्ब १० करोड मूल्य बराबरको पुँजी परिचालन गरेका छन्, जुन अधिल्लो दशकको तुलनामा बढी हो । यस अवधिमा सबैभन्दा बढी पुँजी संकलन बैंक समूहबाट (५५.६६ प्रतिशत) भएको छ भने सबैभन्दा कम पुँजी संकलन वित्त समूहबाट (२.८५ प्रतिशत) भएको छ ।

(२) दोस्रो बजार: नेप्से सूचकांक, बजार पुँजीकरण तथा कारोबार रकमको दृष्टिकोणबाट यस अवधिमा दोस्रो बजारमा लगानीकर्ताको उत्साहजनक सहभागिता रहेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७०।७१ को अन्त्यमा नेप्से सूचकांक १०३६.११ विन्दु रहेकोमा १६० प्रतिशतले वृद्धि आई आर्थिक वर्ष २०७३।७४ बैशाखको अन्त्यमा १६५८.५८ विन्दु कायम भएको छ । यस्तै आर्थिक वर्ष २०७०।७१ को अन्त्यमा रु. १० खर्ब ५७ अर्ब रहेको कुल बजार पुँजीकरणमा करिब द२ प्रतिशतले वृद्धि आई आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को बैशाख अन्त्यमा रु. १९ खर्ब २५ अर्ब कायम भएको छ । साथै धितोपत्रको वार्षिक कारोबार रकम

आर्थिक वर्ष २०७०।७१ मा रु. ७७ अर्ब २९ करोड रहेकोमा करिब दुई गुणा भन्दा बढीले वृद्धि भई आर्थिक वर्ष २०७३।७४ बैशाख अन्त्यमा रु. १७७ अर्ब ६७ करोड पुगेको छ ।

३. विभिन्न आवधिक योजनामा धितोपत्र बजार र रणनीतिक योजनाहरु

३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको योजनाबद्ध विकास प्रयास शुरु भएको छ दशक पुगिसकेको छ। यस अवधिमा दुईपटक गरी जम्मा तीन वर्ष योजनाको क्रम टुटे पनि बाँकी समयमा विकास कार्यक्रमहरु तत् समयका आवधिक योजनाबाटै निर्देशित छन्। नेपालमा योजनाबद्ध आर्थिक विकासको थालनी वि.सं. २०१३ देखि पहिलो पञ्चवर्षीय योजना (२०१३-१८ साल) को कार्यान्वयनबाट भएतापनि छैठौं योजनासम्म पुँजी बजारसम्बन्धी कुनै योजना वा कार्यक्रमहरु समावेश थिएन। सातौं योजनामा तत्कालीन सेक्युरिटी खरिद बिक्री केन्द्रको संक्षिप्त कार्य एवं कार्यक्रम निर्धारण गरी पहिलो पटक राष्ट्रिय योजनामा पुँजी बजारलाई समावेश गरिए तापनि आठौं योजनामा आएर मात्र यससम्बन्धी विस्तृत कार्यक्रम समावेश गरी योजनाबद्ध ढंगबाट अघि बढाउन थालियो। यसरी नेपालको विभिन्न आवधिक योजनामा धितोपत्र बजारको छुटै अध्याय राख्ने गरिएको छ। यसका अतिरक्ति अन्य रणनीति र गुरुयोजनाहरु समेत तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा ल्याईएको थिए जुन देहाय अनुसार रहेका छन्:

३.२ आवधिक योजनाहरुमा धितोपत्र बजार

वि.स. १९९४ सालदेखि नै देशमा पब्लिक लिमिटेड कम्पनीको स्थापना गरी पुँजी परिचालन गर्ने कार्य शुरु भएको हो। यद्यपि पुँजी बजारले लामो समयसम्म स्पष्ट राष्ट्रिय नीतिकोरुपमास्थान पाउन सकेको थिएन। नेपाल सरकारको वि.स. २०३० सालको औद्योगिक नीतिअनुरूप वि.स. २०३३ सालमा सरकारी क्षेत्रमा सेक्युरिटी खरिद बिक्री केन्द्रको स्थापना गरी धितोपत्र बजारको विकास गर्ने कार्य प्रारम्भ भयो। तत्पश्चात सातौं पञ्चवर्षीय योजना (वि.स. २०४२-२०४७) मा तत्कालीन सेक्युरिटी खरिद बिक्री केन्द्रको कार्यनीति तथा कार्यक्रमकोरुपमा पुँजी बजारसम्बन्धी नीतिको उल्लेख गरियो।

३.२.१ सातौं पञ्चवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०४२।४३ - २०४६।४७)

सातौं पञ्चवर्षीय योजनामा देशको उद्योग व्यवसायमा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने, धितोपत्र बजार मार्फत पुँजी परिचालन गर्ने, धितोपत्र विनिमय बजारको व्यवस्था गर्ने, निजीक्षेत्रमा धितोपत्र दलालहरुको प्रवर्द्धन गर्ने जस्ता मुख्य लक्ष्यहरु राखिएका थिए। योजना अवधिमा धितोपत्र विनिमय बजारको व्यवस्था गर्ने तथा धितोपत्र दलालहरुको प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक नियम तथा विनियमहरुको तर्जुमा भयो। साथै योजना अवधिमा लक्ष्य गरिएभन्दा भण्डै दोब्वर संख्यामा कम्पनीहरुको धितोपत्र सूचिकरण भयो। उक्त अवधिमा धितोपत्रहरुमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताहरुको संख्यामा समेत उल्लेख्य बृद्धि भई लक्ष्य गरिएभन्दा भण्डै दोब्वर मात्रामा धितोपत्रको कारोबार भयो। त्यस्तै सरकारी ऋणपत्रको कारोबारमा समेत उल्लेख्य बृद्धि भई लक्ष्य राखिएभन्दा करिव दोब्वर बृद्धि भएको थियो।

३.२.२ आठौं पञ्चवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०४९।५० - २०५३।५४)

आठौं पञ्चवर्षीय योजनामा धितोपत्र निष्काशन अनुमति प्रदान गर्ने, धितोपत्र विनिमय बजार संचालन गर्न इजाजत दिने तथा धितोपत्र बजारको अनुगमन र सुपरिवेक्षण कार्यहरूलाई व्यवस्थित गर्ने निकायको स्थापना गर्ने र देशको आर्थिक विकासका लागि आवश्यक सरकारी, सार्वजनिक तथा निजी लगानीको लागि आवश्यक पुँजी धितोपत्र बजारमार्फत परिचालन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा सोहीअनुरूप उल्लेखित लक्ष्य पूर्तिको लागि छुटै नियमन निकायको रूपमा धितोपत्र बोर्डको स्थापना भयो। यसैगरी धितोपत्रहरुको प्रतिस्पर्धात्मक आधारमा कारोबार गराउनका लागि सेक्युरिटी खरिद बिक्री केन्द्रलाई नेपाल धितोपत्र

विनिमय बजार लि. मा परिणत गरियो । योजना अवधिमा लक्षित गरेअनुरूप बजार मध्यस्थ सेवाको विकास र विस्तारका लागि धितोपत्र दलाल, निष्काशन तथा विक्री प्रबन्धक, धितोपत्र व्यापारी, बजार निर्माता जस्ता संस्थाहरूको स्थापना भई कार्य सुरु भयो । त्यस्तै सामूहिक बचत योजनामार्फत बजारमा संस्थागत लगानीकर्ताहरूको समेत प्रवेश गराउने लक्ष्यअनुरूप नागरिक लगानीकोषबाट नागरिक एकांक योजना तथा ऐन.आई.डी.सी. क्यापिटल मार्केट्स लि. बाट एन.सी.एम म्युचुअल फण्ड जस्ता योजनाहरू सञ्चालनमा आए । योजनामा संगठित संस्थाहरूको विवरण प्रवाहलाई व्यवस्थित र नियमित गर्ने उद्देश्य समेत रहेकोमा वि.स. २०५३ मा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० मा दोस्रो संशोधन गरी तत्सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्थाहरू गरियो । उक्त अवधिमा धितोपत्र कारोबार नियमावलीका साथै धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन, बाँडफाँट, सूचिकरण तथा विनिमय कारोबारसम्बन्धी विनियमहरूलाई समेत समसामयिक गराई धितोपत्र बजारलाई पारदर्शी एवं विश्वसनीय गराउने प्रयास भयो ।

३.२.३ नवौं पञ्चवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०५४।५५ - २०५८।५९)

नवौं पञ्चवर्षीय योजनामा देशको उद्योग, व्यापार, कृषि लगायतका क्षेत्रहरूको सञ्चालनका लागि धितोपत्र बजारमार्फत पुजी परिचालन गर्ने, धितोपत्र बजारमार्फतनेपाल सरकार, सरकारी संस्थान, नगरपालिका तथा निजी क्षेत्रलाई आवश्यक मध्य तथा दिर्घकालीनपुजी परिचालन गर्ने, उद्योगाधन्दालाई आवश्यक पर्ने पुँजी बचतकर्ताहरूको हितमा हुने गरी धितोपत्र जारी गर्ने, संगठित संस्थाको प्रबर्द्धन गर्ने प्रबर्द्धक तथा धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हित तथा अधिकार सुरक्षित गरी समग्र धितोपत्र बजारको विश्वसनीयता अभिवृद्धि गर्ने, धितोपत्र बजारलाई पूर्ण रूपमा पारदर्शी तथा विश्वसनीय बनाई धितोपत्रको तरलतामा बढ्दि गर्ने उद्देश्यहरू रहेका थिए । मुद्रा, विदेशी विनिमय, पुँजी र वीमा बजार विच उच्च समन्वय कायम गरी स्वच्छ एवं पारदर्शी वित्तीय क्षेत्रको विकास गर्न एक उच्चस्तरीय वित्तीय सेवा तथा अनुगमन समितिको स्थापना गर्ने, शेयरको माध्यमबाट बढीभन्दा बढी जनसाधारणलाई कम्पनीको स्वामित्वमा सहभागी गराउने, धितोपत्र बजारका सहभागीहरूको पेशागत मूल्य र मान्यताअनुरूप कार्य गर्न गराउन आचारसंहिता लागू गर्ने, धितोपत्र बजारमा आवश्यक संस्थागत पूर्वाधारको व्यवस्था गर्ने, बजारका विविधपक्षको सम्बन्धमा लगानीकर्ता तथा अन्य सम्बद्धपक्षको चेतनाको स्तर अभिवृद्धि गर्ने जस्ता कार्यक्रमहरू रहेको थिए ।

योजना अवधिमा विशेष गरी धितोपत्र दलाल व्यवसायी र निष्काशन तथा विक्री प्रबन्धकहरूका लागि व्यवसायिक आचार संहिता लागू गरिएको, सूचिकृत संगठित संस्था तथा धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूको सूचना प्रवाहको ढाँचा र स्तर विकास गरिएको, धितोपत्र बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी बजारका लागि अवाश्यक पूर्वाधारहरूको विकास गर्नका लागि मस्यौदा गरिएको धितोपत्रसम्बन्धी नयाँ ऐन विधायन प्रक्रियामा गएको तथा लगानीकर्ता तथा अन्य सम्बद्ध पक्षको जानकारीका लागि शैक्षिक तथा चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको आदि कुराहरू उल्लेख्य छन् ।

३.२.४ दशौं पञ्चवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०५९।६० - २०६३।६४)

दशौं पञ्चवर्षीय योजनामा सर्वसाधारणहरूलाई धितोपत्र बजारमार्फत प्रतिफल दिन सक्ने निजी क्षेत्रका परियोजनाहरूमा सहभागी गराउने, धितोपत्र बजारमार्फत उचित तथा प्रतिस्पर्धी दरमा वित्तीय श्रोतहरूको परिचालन गरी औद्योगिक इकाइहरूको प्रबर्द्धन गरी रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्ने, बैदेशिक ऋण कम गर्न नेपाल सरकार, सरकारी संस्थान तथा नगरपालिकालाई आवश्यक मध्य तथा दिर्घकालीन पुँजी

परिचालन गर्ने उद्देश्यहरु रहेका थिए ।

दशौं पञ्चवर्षीय योजनामा धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ जारी हुनुका साथै नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेडबाट बोलकबोल प्रथाबाट भइरहेको धितोपत्रको कारोबारलाई स्वचालित कम्प्युटरकृत रूपमा शुरु भई वाईड एरिया नेटवर्क (WAN) मार्फत ब्रोकर कार्यालयबाटै धितोपत्र कारोबारको सेवा शुरु भएको थियो । त्यस्तै नेपाल धितोपत्र बोर्ड सम्बन्धी नियमावली, २०६४, धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४, धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ तथा धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०६४ मस्यौदा भइ स्वीकृतिको प्रक्रियामा लगिएको थियो । धितोपत्र बजार मार्फत सरकारी ऋणपत्रको कारोबार हुने व्यवस्था गर्न आवश्यक नियमावली तथा विनियमावलीहरु लागू भई धितोपत्र व्यवसायीहरूलाई कारोबार अनुमति प्रदान गरिएको थियो । धितोपत्र लगानीकर्ता लगायत धितोपत्र बजारसाग सम्बन्धित अन्य पक्षहरूलाई लक्षित गरी बजारका विविध पक्षहरू बारे जानकारी तथा चेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको थियो ।

३.२.५ एघारौ त्रिवर्षीय अन्तरिम योजना (आर्थिक वर्ष २०६४।६५ – २०६६।६७)

नतिजामुखी पुँजी परिचालन तथा लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्दै धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तार गर्ने उद्देश्य राखेको यस योजनाले धितोपत्र लगानीकर्ताको संख्या जनसंख्याको ५ प्रतिशत पुऱ्याउने र धितोपत्रको कुल कारोबार कुल बजार पुँजीकरणको १० प्रतिशतसम्म पुऱ्याउने लक्ष राखेको थियो । यस योजनामा धितोपत्र बजारको स्थायित्व तथा विकास प्रवर्द्धन गर्ने वित्तीय नीति तथा मौद्रिक नीति अपनाई धितोपत्रको पर्याप्त आपुर्ति तथा धितोपत्र लगानी औजारहरूमा विविधीकरण गर्ने, संस्थापक शेयर सर्वसाधारणलाई सहजरूपमा बिक्री गर्ने सकिने व्यवस्था गर्ने, सामुहिक लगानी योजना सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका पूर्वाधारहरु तयार गर्ने, सूचिकृत कम्पनीहरूलाई धेरै शेयरधनीहरूमा शेयर बिक्री गर्ने प्रोत्साहित गर्ने तथा धितोपत्र बजारसम्बन्धी कानुनी व्यवस्थालाई सुदृढ गरी बजारको सुपरिवेक्षण प्रभावकारी बनाउने नीति तथा कार्यनीतिहरु रहेका थिए ।

एघारौ त्रिवर्षीय अन्तरिम योजनामा पुँजी बजार सम्बन्धमा धितोपत्र बजारलाई स्वच्छ एवं पारदर्शी बनाई स्थिरतातर्फ उन्मुख गराउन सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय एवं सम्बद्ध पक्षहरूको आपसी सहयोग तथा समझदारी बढाउने कार्यमा नेपाल धितोपत्र बोर्ड सक्रिय रहेको थियो । नेपाल सरकारको प्राथमिकता एवं बजार विकासका लागि वित्तीय क्षेत्रमा देखिएका समस्या समाधान एवं निर्देशन जारी गर्दा र नयाँ नियम बनाउँदा एक आपसमा बाझिने अवस्थाको अन्त्य गर्ने उद्देश्यबाट उच्चस्तरीय वित्तीय क्षेत्र समन्वय समिति गठन भएको थियो । पुँजी बजारको प्रभावकारी विकास-विस्तारका लागि सामुहिक लगानी योजनाहरूको स्थापना एवं संचालन, केन्द्रीय निक्षेप प्रणालीको स्थापना एवं संचालन, शाख मुल्यांकन संस्थाको स्थापना, ऋणपत्र बजारको विकास, पुँजी बजार सम्बन्धी सचेतता अभिवृद्धि, सूचना प्रविधिको उपयोगमा वृद्धि एवं विद्युतीय विवरण प्रवाह प्रणालीको शुरुवात तथा थप विकास, गैर आवासीय नेपाली लगायत विदेशी संस्थागत लगानीकर्ताहरूलाई लगानीको सहज वातावरण निर्माण, पुँजी बजारको नियमन, विकास तथा सुधारका लागि योजनावद्ध प्रयासको थालनी भएको थियो ।

३.२.६ बाहौं त्रिवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०६७।६८ – २०६९।७०)

बाहौं त्रिवर्षीय योजनामा आन्तरिक बजारको माग वमोजिम पुँजी परिचालन र उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी

बढाउन सहयोग पुग्ने गरी पुँजी बजारको विकास गर्ने उद्देश्य लिई पुँजी बजारलाई वचत तथा लगानीको उपयुक्त माध्यमको साथै पुँजी परिचालनको भर पर्दै माध्यम बनाउने, पुँजी बजारको क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने, पुँजी बजारलाई सशक्त रूपमा नियमन गर्ने रणनीति लिएको यस योजनाका कार्य नीतिहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

- धितोपत्र बजारको स्थायित्व तथा विकास प्रबर्द्धन गर्ने वित्तीय नीति तथा मौद्रिक नीति अपनाई धितोपत्रको पर्याप्त आपूर्ति तथा धितोपत्र लगानी औजारहरुमा विविधीकरण गर्ने ।
- कम्पनीको व्यावसायिकता, उत्तरदायित्व तथा क्षमतामा असर नपर्ने गरी निश्चित सीमासम्म सहजरूपमा विक्री गर्न सकिने व्यवस्था गरिनेछ, र सामूहिक लगानी योजना सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका पूर्वाधारहरु तयार गर्ने ।
- सूचिकृत कम्पनीहरुलाई धेरै शेयरधनीहरुमा शेयर विक्री गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।
- धितोपत्र विनिमय बजार तथा व्यवसायको दक्षता र स्तर अभिवृद्धि गर्न कारोबार प्रणालीको आधुनिकीकरण गर्ने ।
- धितोपत्र बजारको तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणाली र सूचना प्रवाहको स्तरमान विकास गर्ने तथा सूचिकृत संगठित संस्थाहरुको वित्तीय विवरणको पुनरावलोकन पद्धतिको स्थापना गर्ने काम गर्ने ।
- सूचिकृत कम्पनीहरुको शेयर छिटो छ्विरितोरूपमा नामसारी गरी सम्भावित जालसाजी, धोकाधडीबाट लगानीकर्ताहरुलाई जोगाउन केन्द्रीय निक्षेप प्रणाली (CDS) स्थापना गर्ने तथा यससँग सम्बन्धित आवश्यक ऐन, नियमावली तर्जुमा गर्ने ।
- धितोपत्र बजारसम्बन्धी कानुनी व्यवस्थालाई सुदृढ गरी बजारको सुपरिवेक्षण प्रभावकारी गराउने ।
- आवश्यक कानुनी व्यवस्था गरी वैकल्पिक लगानी उपकरणहरु (Derivatives) को बजार प्रवेशलाई नियमित रूपमा अनुगमन गरी प्रभावकारी नियमन गरिने ।
- मर्कन्टाइल एक्स्चेन्ज र कमोडिटी एक्स्चेन्जहरुको नियमक संस्था स्थापना गरिने ।
- संस्थानहरुको कार्यसञ्चालन (Operational) तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको वित्तीय पारदर्शिता बढाउन संप्रेषित सूचना (Disclosure) को मापन गर्ने ।
- सक्षम बजार सूचना प्रणालीको विकास गर्ने ।
- वस्तु विनिमय बजारलाई अभ प्रभावकारी बनाउन आवश्यक ऐन, नियम तर्जुमा गरिनेछ ।

यस योजना अवधिमा धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप प्रणाली, सामूहिक लगानी कोष, क्रेडिट रेटिङ कम्पनीजस्ता धितोपत्र बजारको अति आवश्यक पूर्वाधारहरुको स्थापनालाई प्रोत्साहन गर्न तत्सम्बन्धी नियमन व्यवस्थाहरु विकास गर्ने कार्य भएको थियो । यसअन्तर्गत धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७, सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७ तथा क्रेडिट रेटिङ नियमावली, २०६८ समेत लागू भएको थियो । सोही व्यवस्था अनुसार बजारमा सामूहिक लगानी कोष स्थापना, निजी क्षेत्रबाट क्रेडिट रेटिङको सेवा दिने कार्यको शुरुवात तथा केन्द्रीय निक्षेप सेवाको सञ्चालन सुरु भएको थियो । पुँजी बजारको प्रभावकारी नियमन, पुँजी बजारको स्थिरता तथा समयसापेक्ष बजारको विकासको लागि नेपाल धितोपत्र बोर्डले पाँच वर्षीय पुँजी बजार विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको थियो । धितोपत्र व्यवसायीहरुको प्रतिस्पर्धी क्षमता वृद्धि गरी लगानीकर्ताहरुमा सहज र गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न धितोपत्र दलालहरुको सङ्ख्या यसै योजना अवधिमा वृद्धि गरिएको थियो ।

३.२.७ तेह्रौं योजना (आर्थिक वर्ष २०७०/७१ – २०७२/७३)

तेह्रौं योजनामा पुँजीबजारमा लगानीकर्ताहरुको पहुँच एवं विश्वसनीयतामा अभिवृद्धि गरी लगानी

विविधीकरणमार्फत् पुँजी बजारलाई विस्तार गर्दै लगिनेछ भन्ने उद्देश्य लिई पुँजीबजार सम्बन्धमा लागानीकर्ताहरूको सचेतनामा अभिवृद्धि गरी धितोपत्रका औजारहरूमा लगानीको लागि प्रोत्साहन गर्ने, पुँजी बजारमा संस्थागत लगानीकर्ता एवं गैर वित्तीय क्षेत्रको प्रवेशमा अभिवृद्धि गराई पुँजी परिचालनमा अभिवृद्धि गर्ने, प्रभावकारी नियमन तथा बजार व्यवसायीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी पुँजीबजारको विश्वसनीयतामा अभिवृद्धि गर्ने तथा धितोपत्रको दोस्रो बजार सेवालाई देशव्यापी बनाउने रणनीतिहरू लिएको थियो । यी रणनीतिहरूको कार्यान्वयको लागि देहाय बमोजिमका कार्यनीतिहरू तयार गरिएको थियो ।

- धितोपत्रमा गरिने लगानीलाई प्रोत्साहन गर्न देशका विभिन्न भागमा चेतना अभिवृद्धिसम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने ।
- धितोपत्र विनिमय बजारको कारोबार प्रणालीलाई पूर्ण रूपमा स्वचालित हुने बनाउन तथा अनलाईन ट्रेडिङको व्यवस्था मिलाउन निजी क्षेत्रको सहभागितालाई प्रोत्साहन गरिने ।
- गैरआवासीय नेपालीहरूका लागि धितोपत्रमा लगानी गर्ने व्यवस्था मिलाउन आवश्यक व्यवस्था गरिने ।
- पुँजीबजारसम्बन्धी लगानी शिक्षा प्रदान गर्न तालिम प्रतिष्ठान स्थापनार्थ आवश्यक कार्यबाही अगाडि बढाइने ।
- सामूहिक लगानी योजनामा सर्वसाधारण तथा संस्थागत लगानीकर्ताहरूको प्रवेश बढाउन कोषअन्तर्गत योजना सञ्चालनलाई प्रोत्साहन गरी यस सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गरिने ।
- वस्तु बजारको नियमनका लागि आवश्यक कानुन तर्जुमा गरी पूर्वाधार तयार गरिनेछ ।
- क्रेडिट रेटिङ सेवालाई बढी विश्वसनीय बनाउन त्यस संस्थाको नियमन प्रभावकारी बनाइने ।
- धितोपत्रको अभौतिकीकरण, राफसाफ तथा हस्तान्तरण कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीको कामकारबाहीलाई प्रभावकारीरूपमा अगाडि बढाइने ।
- धितोपत्र व्यवसायीहरूको कार्यक्षेत्र विस्तार गरी तिनको नियमनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- पुँजीबजारको विकेन्द्रीकरण गरी सम्पूर्ण जनताको पहुचमा पुऱ्याइने कार्यनीतिहरू रहेका थिए ।

यस अवधिमा छारिएर रहेका स-साना बचतलाई एकीकृत गरी लगानीका लागि आवश्यक पुँजी उत्पादनमूलक क्षेत्रमा पुऱ्याउन तेह्रौं योजनाले सक्षम तथा गतिशील पुँजीबजारको विकास, लगानीकर्ताको पहुंच र विश्वसनीयता अभिवृद्धि तथा लगानी विविधीकरणमार्फत पुँजीबजारलाई विस्तार गर्ने प्रयास गरेको छ । यस अवधिमा धितोपत्रमा लगानी गर्ने प्रोत्साहन गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । यस योजनामा सूचिकृत संस्थाहरूको संस्थागत सुशासन, सूचनाको प्रवाहको स्तरमा वृद्धि, सेयरको अभौतिकीकरण र कारोबारमा सरलीकरण गरी पुँजीबजारमा लगानी आकर्षण र विश्वसनीयता वृद्धि गर्ने प्रयास गरिएको छ । त्यस्तै वस्तु बजारसम्बन्धी ऐन तर्जुमा, धितोपत्र व्यवसायीहरूको कार्यक्षेत्र विस्तार तथा पुँजीबजारको विकेन्द्रीकरण र विस्तारमा सहयोग पुऱ्याउन वित्तीय साक्षरता नीति कार्यान्वयन गरिएको छ । तर धितोपत्र बजारलाई विकेन्द्रीकृत एवम् विविधीकरण गर्ने र पुँजी बजारमार्फत दीर्घकालीन पुँजी परिचालन गर्ने कार्य अभ अघि बढाउनुपर्ने अवस्था छ ।

३.२.८ चौधौ त्रिवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०७३।७४ - २०७५।७६)

नेपालमा योजनाबद्ध विकासको क्रम सुरु भएपछि १३ ओटा आवधिक योजनाहरू कार्यान्वयन पश्चात चौधौ त्रिवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०७३।७४ - २०७५।७६) तर्जुमा गरिएको हो । यस योजनामा सुदृढ पुँजी बजारमार्फत दिगो आर्थिक वृद्धिका लागि राष्ट्रिय बचत तथा लगानी एवम् अन्तर्राष्ट्रिय लगानीलाई आकर्षित गर्ने र अर्थतन्त्रको पुँजी लागतमा कमी ल्याउन सक्षम, गतिशील र विश्वसनीय पुँजी बजारको

विकास गरी पुँजी बजारलाई पारदर्शी र प्रतिस्पर्धी एवम् पुँजी परिचालनकर्ता तथा लगानीकर्ताहरूको पहुँचयोग्य र विश्वसनीय बनाउने सम्बन्धी रणनीति तथा कार्य नीति समावेश भएका छन् । हाल कार्यान्वयनमा रहेको यस योजना सम्बन्धी विस्तृत विवरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

३.२.८.१. पृष्ठभूमि: देशमा छुरिएर रहेको बचतलाई दीर्घकालीन बचतका उपकरणहरूमार्फत परिचालन गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी बढाउन पुँजी बजारले महत्वपूर्ण संयन्त्रको रूपमा कार्य गर्दछ । दक्ष एवम् प्रभावकारी बजार तथा नियमन व्यवस्थाले पुँजी बजार अभ गहिरो, स्थिर र प्रभावकारी हुन्छ । वि.सं. २०३३ मा पुँजी बजारको संस्थागत विकास प्रारम्भ भएको भए तापनि हालसम्म यसले अपेक्षित विस्तार र गहिराइ प्राप्त गर्न सकेको छैन । धितोपत्र तथा दीर्घकालीन ऋणको सेवा विस्तार गर्दै उदीयमान पुँजी बजारको स्तरमा पुऱ्याउने गरी विकास गर्न आवश्यक छ ।

३.२.८.२ चुनौती तथा अवसर

चुनौती: आर्थिक वृद्धिलाई प्रत्यक्ष सघाउ पुग्ने गरी पुँजी बजार परिचालन, संस्थागत सुशासनको आचारसंहिता लागु गरी संस्थागत सुशासनमा सुधार, धितोपत्र बजारको सुदृढ नियमन व्यवस्था, धितोपत्र निष्काशन तथा कारोबार लागतमा कमी, धितोपत्रको निष्काशनमा स्वतन्त्र मूल्य निर्धारणको व्यवस्था र पुँजी बजारमार्फत पुँजी परिचालन गर्ने वास्तविक क्षेत्रका सङ्गठित संस्थाहरूलाई वित्तीय प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी पुँजी बजारमा प्रवेश गराउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ । धितोपत्र व्यवसायलाई थप व्यावसायिक तथा मर्यादित बनाई धितोपत्र व्यवसायी सेवालाई प्रतिस्पर्धी एवम् विश्वसनीय बनाउन आवश्यक संस्थागत व्यवस्था गर्ने कार्य पनि चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

अवसर: देशको अर्थतन्त्रको व्यवसायीकरण तथा औद्योगिकीकरण गर्न आवश्यक दीर्घकालीन पुँजी ठूलो परिमाण र न्यून लागतमा उपलब्ध गराउन सकिने अवस्था, समग्र वित्तीय बजारको सन्तुलित विकासमा योगदान गर्न सकिने सम्भावना, आम लगानीकर्ता नागरिकको पुँजी बजारप्रतिको बढ्दो सचेतना र आकर्षण, पुँजी बजारमा निष्काशनकर्ता, सूचीकृत सङ्गठित संस्था र धितोपत्र व्यवसायीहरूको विकास तथा विस्तार एवम् बढ्दो विप्रेषण आप्रवाह र गैरआवासीय नेपालीले समेत नेपालमा लगानी गर्न सक्ने संवैधानिक व्यवस्थालाई पुँजी बजारको विकास र विस्तार गर्न सक्ने अवसरको रूपमा लिन सकिन्छ ।

३.२.८.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

३.२.८.३.१ सोच: सुदृढ पुँजी बजारमार्फत दिगो आर्थिक वृद्धि ।

३.२.८.३.२ लक्ष्य: राष्ट्रिय बचत तथा लगानी एवम् अन्तर्राष्ट्रिय लगानीलाई आकर्षित गर्न र अर्थतन्त्रको पुँजी लागतमा कमी ल्याउन सक्षम, गतिशील र विश्वसनीय पुँजी बजारको विकास गर्ने ।

३.२.८.३.३ उद्देश्य: पुँजी बजारलाई पारदर्शी र प्रतिस्पर्धी एवम् पुँजी परिचालनकर्ता तथा लगानीकर्ताहरूको पहुँचयोग्य र विश्वसनीय बनाउनु ।

३.२.८.३.४ रणनीति

१. पुँजी बजार सञ्चालन तथा नियमनसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रियस्तरको पूर्वाधार विकास गर्ने ।

२. पुँजी बजारमा वास्तविक क्षेत्रका सङ्गठित संस्था, साना लगानीकर्ता र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थागत लगानीकर्ताहरूको आकर्षण बढाउने ।

३.२.८.३.५ कार्यनीति

१. नेपाल धितोपत्र बोर्डमा आवश्यक दक्ष एवम् प्राविधिक जनशक्तिको पूर्ति गर्नुका साथै सञ्चालन स्वायत्तता प्रदान गरी यसलाई सबल नियमन निकायको रूपमा विकास गरिनेछ ।
२. पुँजी बजारसम्बन्धी विद्यमान कानुनी व्यवस्थाहरूको पुनरावलोकन तथा नयाँ कानुन तर्जुमा गरिनेछ ।
३. नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेड तथा सिडिएस एन्ड क्लियरिड लिमिटेडमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको कारोबार प्रणाली, कारोबारको राफसाफ तथा फछ्यौट र नामसारी प्रणाली विकास गरिनेछ ।
४. वित्तीय साक्षरता तथा लगानीकर्ता शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरी साना बचतकर्ता र लगानीकर्ताहरूको धितोपत्र बजारमा आकर्षण अभिवृद्धि गरिनेछ ।
५. धितोपत्र कारोबार र व्यवसायी सेवाको स्तर अभिवृद्धि तथा विकेन्द्रित गरी धितोपत्र कारोबारलाई सहज, पहुँचयोग्य र सर्वसुलभ बनाइनेछ ।
६. धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशनमा स्वतन्त्र मूल्य निर्धारण, ठूलो पुँजी आधार हुने सङ्गठित संस्थाहरू पब्लिक लिमिटेड हुनुपर्ने प्रावधान तथा कर छुटलगायतका कानुनी व्यवस्था गरी वास्तविक क्षेत्रका सङ्गठित संस्थालाई आकर्षित गरिनेछ ।
७. आवश्यक कानुनी व्यवस्था गरी धितोपत्रको दोस्रो बजार गैरआवासीय नेपाली तथा विदेशी संस्थागत लगानीकर्ताहरूको लगानीका लागि खुल्ला गरिनेछ ।
८. निष्काशनकर्ता तथा सूचिकृत कम्पनीहरूद्वारा नेपाल धितोपत्र बोर्डमा पेस गरिएका सूचना, जानकारी तथा प्रतिवेदनहरूको पुनरावलोकन गर्ने पद्धति लागु गरिनेछ ।
९. पुँजी बजारमा संलग्न संस्था तथा निकायहरूको व्यावसायिकता तथा संस्थागत सुशासन अभिवृद्धि गरिनेछ ।

३.२.८.३.६ प्रमुख कार्यक्रमहरू

क. पुँजी बजारसम्बन्धी पूर्वाधार विकास

१. धितोपत्रसम्बन्धी ऐन, २०६३ मा सुधार तथा सोअनुसार नियम, विनियम र निर्देशिकाहरूको व्यवस्था ।
२. वस्तु डेरिभेटिभ (Commodity Derivatives) बजारसम्बन्धी कानुन तर्जुमा तथा कार्यान्वयन ।
३. नेपाल स्टक एक्सचेन्ज तथा केन्द्रीय निक्षेप प्रणालीको संरचनात्मक सुधार ।
४. जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी कोष तथा बोलकबोल बजार (Auction Market) स्थापना ।
५. नेपाल धितोपत्र बोर्डद्वारा धितोपत्र बजार नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संगठन (International Organization of Securities Commission) को सदस्यता प्राप्ति ।

ख. पुँजी बजारमा लगानी आकर्षण

१. नेपाल धितोपत्र बोर्डको नियमन क्षमता सुदृढीकरण ।
२. अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूलाई स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्नसक्ने व्यवस्था ।
३. धितोपत्रको दोस्रो बजार कारोबार, राफसाफ तथा फछ्यौटलाई अनलाइन कारोबारमा रूपान्तरण ।

४. निष्काशनकर्ता, सूचिकृत सदस्याठि संस्था र धितोपत्र व्यवसायीहरूको लागि संस्थागत सुशासनसम्बन्धी आचारसंहिता र व्यावसायिकता विकाससम्बन्धी निर्देशिका विकास ।
५. पुँजी बजारसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि तथा लगानीकर्ता प्रशिक्षण ।
६. पुँजी बजारसम्बन्धी तथ्याङ्क बैंकको स्थापना ।

३.३ धितोपत्र बजार सम्बन्धी रणनीति तथा गुरु योजना

धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारको लागि बोर्डले विभिन्न समयमा रणनीति तथा गुरु योजनाहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको छ जुन देहाय बमोजिम आवधिक अनुसार प्रस्तुत गरिएका छन्:

३.३.१ चार वर्षीय रणनीतिक योजना (२०५५।५६-२०५८।५९):

पुँजी बजारको गतिशिल र प्रतिष्पर्धी विकासको क्रमलाई प्रोत्साहन गर्नु र यसको विश्वसनीयता, स्वच्छता, कार्यकुशलता, पारदर्शिता र जवाफदेहितालाई कायम राख्न निर्दिष्ट लक्ष्य (Mission) का साथ बोर्डले पहिलोपटक आर्थिक वर्ष २०५५।५६ मा चार वर्ष रणनीतिक योजना (२०५५।५६-२०५८।५९) को तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरेको थियो । उक्त रणनीतिले विभिन्न छ कार्यगत क्षेत्र नीतिगत विकास, कानुनको पालना र सुपरिवेक्षण, कानुन प्रबलीकरण, अनुसन्धान तथा विकास, शिक्षा तथा तालिम र निजी क्षेत्रको विकास तथा अन्यमा विभिन्न नीति तथा रणनीतिहरू तयार गरेको थियो जसलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

(१) **नीतिगत विकास (Policy Development):** धितोपत्र बजारको केन्द्रीय नियमन निकायको रूपमा धितोपत्र बोर्डले बजारको सम्बद्धन र विकासमा देखा परेका अवरोधहरूलाई हटाई अगाडि बढन देहाय अनुसारका रणनीतिहरू तयार गरेको थियो ।

- सूचना प्रणाली र बजारको स्तरमा विकास ।
- व्यापक जनसहभागिता भएको पुँजी बजारको विकास ।
- धितोपत्र बोर्डको संस्थागत क्षमतामा सुधार ।

(२) **कानुनको पालना र सुपरिवेक्षण (Compliance and Supervision):** बजारको विश्वसनयितत र स्वस्थताका साथै वित्तीय ऐन नियमको पालना र व्यावसायिक आचरण हरबखत सुनिश्चित गर्ने कार्यका लागि कानुनको पालना र सुपरिवेक्षण पक्ष निकै महत्वपूर्ण हुने कुरालाई दृष्टिगत गरी देहाय अनुसारका नीतिहरू रहेका थिए ।

- वित्तीय ऐन नियमको पालना र व्यावसायिक आचारण सुनिश्चित गर्ने ।
- संगठित संस्थाको कारोबारका शर्तहरू तथा अन्य नियम र निर्देशिकाहरूको पालनाको अनुगमन गर्ने ।
- अग्रपंक्तिका नियमनकर्ताहरूबाट सहयोग प्राप्त गर्ने र समन्वय गर्ने ।

(३) **कानुन प्रबलीकरण (Legal Enforcement):** धितोपत्र बोर्डले बजारका सहभागिहरूको हित सुरक्षाका लागि उपयुक्त कानुन प्रबलीकरण प्रणाली र प्रक्रियाको विकास गर्नेछ । बोर्डले स्टक एक्सचेन्ज, मर्चेन्ट बैंकर्स एशोसिएशन तथा अन्य व्यवसायिक संस्थाहरूमा स्वनियमन प्रणालीको विकास हुनुपर्ने परिकल्पना गरी कानुन प्रबलीकरण सम्बन्धी देहाय बमोजिमको रणनीतिहरू तयार गरेको थियो ।

- धितोपत्र बोर्डको आन्तरिक क्षमतामा सुदृढिकरण ।

- प्रशासनिक तथा कानूनी कारबाही ।
- नियम पालनाको अन्तर्राष्ट्रिय स्तर तर्फको उन्मुखता ।

(४) शिक्षा तथा तालीम (**Education and Training**): लगानीकर्ताहरू कम सचेत रहेको र बजार अभ्यासकर्ताहरूको अनुभव हासिल गर्दै रहेको बजारमा शिक्षा र तालिम जस्ता विषय बस्तुहरू गतिशिल धितोपत्र उद्योगको विकास र नियमनको लागि अपरिहार्य हुन्छन् । त्यसैले धितोपत्र बजार, अभ्यासकर्ताहरू, बुद्धिजीवीहरू र अन्य नियमन निकायहरूलाई समेत परिचालन गरी शिक्षा र तालिम दिने प्रणाली स्थापना गर्न सघाउ पुर्याउने सोचाई राखी देहाय बमोजिमको कार्य गर्ने नीति लिइएको थियो ।

- धितोपत्र उद्योगको तालिम सम्बन्धमा आवश्यक कार्यहरू अगाडी बढाउन धितोपत्र बोर्डले प्राथमिकता दिनेछ ।
- लगानीकर्ताहरूलाई प्रशिक्षित गराउने सम्बन्धमा नेपाल सरकार र नेपाल स्टक एक्सचेन्जसाग मिलि कार्यहरू गर्नेछ ।

(५) अनुसन्धान तथा विकास (**Research and Development**): कुनै एउटा स्थानीय फर्म, बजार खण्ड (Market Segment) वा बजारले अन्य फर्म, बजार खण्ड वा समग्र वित्तीय प्रणालीमा आएको समस्याको कारण कठिनाईहरूको सामना गर्नुपर्ने हुन सक्छ । यस प्रकारको जाखिमहरू (Systemic Risk) प्रति सचेत भई बजारमा स्थिरता सुनिश्चित गर्ने प्रयास स्वरूप बोर्डले निम्न कार्यहरू गर्ने नीति लिएको थियो ।

- बजार, आर्थिक सूचकांकहरू र अन्य सम्बन्धित कारकहरूको अनुगमन गर्ने ।
- आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय दुवै किसिमका नियमन निकायहरूसाग सम्बन्ध बढाउने र सूचना आदान प्रदान गर्ने ।
- जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी विद्यमान प्रणाली, नियन्त्रण र प्रकृयात्मक व्यवस्थाहरू बारे पुनरावलोकन तथा मूल्यांकन गर्ने र आवश्यक सुधारका लागि सुझाव दिने तथा जोखिम व्यवस्थापनका लागि यस्ता व्यवस्थाहरू र प्रकृयाहरू कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा फर्म, उद्योग र बजारको डाटा बैंकको विकास गर्ने ।

(६) निजी क्षेत्रको विकास तथा अन्य (**Private Sector Development and Others**): निजी क्षेत्रको विकासलाई समेत समेटेर पुँजी बजारको सुधारलाई बृहत रूपमा हेरिनुपर्ने धितोपत्र बोर्डले महशुस गरेर धेरै क्षेत्रमा सुधार गरेर मात्र निजी क्षेत्रको विकास गर्न सकिने कुरालाई दृष्टिगत गरी निजी क्षेत्र तथा अन्य क्षेत्रको विकास गर्न देहाय बमोजिमको सुधार गर्ने नीति अवलम्बन गरेको थियो ।

- संगठित र वित्तीय क्षेत्रको शासन प्रणाली र कर प्रणाली तथा प्रक्रियामा सुधार ।
- बीमा र पेन्सन कोषलाई समेत परिचालन ।
- विदेशीहरूको लागि धितोपत्र उद्योग खुल्ला ।
- नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संस्थाबाट पब्लिक कम्पनीहरूको लेखा र लेखापरिक्षण स्तरमा सुधार,
- उपयुक्त नीतिहरूको तर्जुमा र नियमन प्रणालीमा सुधार ल्याई विदेशी कानुनविद् र लेखापालहरूलाई नेपालमा अभ्यास गर्ने अनुमति ।
- पुँजी बजारको विकाससागै निजीकरण कार्यक्रमहरूलाई जोड्न योजनाको विकास ।
- प्रारम्भिक अवस्था र विकासशील अवस्थाका लागि वित्त उपलब्ध गराउन भेन्चर क्यापिटल फण्डस्को स्थापना ।

- आर्थिक क्रियमकलापहरु र प्रतिस्पर्धा नियमनको जाँच ।

बोर्डले प्राप्त साधान श्रोत अनुसार यस रणनीतिक योजनामा उल्लेखित कार्यक्रमहरूलाई आफ्नो बार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरी क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै जाने नीति लिएको थियो । धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारका लागि आवश्यक कानुनी पूर्वाधारहरु तयार गरी प्रभावकारी नियमन प्रणालीको विकास गर्ने, बजारलाई स्वच्छ, प्रतिष्पर्धी र विश्वसनीय बनाउन बजारको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने, बजारमा सहभागीहरूको जवाफदेहितालाई अभिवृद्धि गर्न आवश्यक आचारसंहिताहरु विकास गर्ने तथा बजारमा व्यापक सहभागिता जुटाउन जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने लगायतका कार्यहरु उक्त अवधिमा सम्पन्न भएका थिए ।

३.३.२ पञ्च वर्षीय पुँजीबजार विकास गुरुयोजना

नेपालको पुँजी बजारको विकासमा देखिएका कठिनाई, चुनौती तथा सम्भावनाहरूलाई औल्याउदै समय सापेक्षरूपमा पुँजी बजारको विकास एवं प्रवर्द्धनका लागि बोर्डले विश्व बैंकको प्राविधिक सहयोगमा पञ्च वर्षीय पुँजी बजार गुरुयोजना (२०६८-२०७३) तर्जुमा गरिएको थियो । गुरु योजनाले बजारमा रहेका विभिन्न मुद्दा तथा चुनौतिहरु मध्ये प्रमुख रूपमा पुँजी बजार विकासको दिशा स्पष्ट नहुनु, सम्बन्धित निकायहरूको जिम्मेवारी स्पष्ट परिभाषित नहुनु, नेपाल धितोपत्र बोर्डको संस्थागत क्षमता कमजोर हुनु, विभिन्न निकायको जिम्मेवारीमा सामाज्जस्य नहुनु, विद्यमान ऐन तथा नियमावलीमा बजार अनुसन्धान तथा कानुन प्रवलीकरण सम्बन्धी स्पष्ट व्यवस्थाहरु नहुनु, ट्रष्ट ऐन, मर्जर तथा एक्यूजिशन सम्बन्धी स्पष्ट कानुनी व्यवस्थाहरु नहुनु, विवरण प्रवाह एवं संस्थागत सुशासन अभ्यास कमजोर हुनु, पुँजी बजारमा वित्तीय क्षेत्रको बाहुल्यता रहनु, धितोपत्रका औजारहरूमा विविधिकरण नहुनु, ऋणपत्र बजारको न्यून विकास, पुँजी बजार पूर्वाधार केन्द्रीय निक्षेप सेवा तथा साख मूल्याङ्कन संस्थाको अभाव हुनु, धितोपत्र बजार सुपरिवेक्षण तथा कानुन प्रवलीकरण अभ्यास कमजोर हुनु, धितोपत्र बजार शिक्षा तथा जनचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी संचालित कार्यक्रम पर्याप्त नहुनु, वस्तु बजारको नियमनको अभाव, बजारमा स्वदेशी एवं विदेशी संस्थागत लगानीकर्ताहरूको अभाव, पेन्सन फण्ड एवं लगानी कोषहरूको पर्याप्त विकास हुन नसक्नु र धितोपत्र बजारमा सरकारी स्वामित्व रहनु आदि रहेको तथ्य उक्त प्रतिवेदनले औल्याएको थियो । यी मुद्दाहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सम्बोधन गर्नका लागि आवश्यक कार्य योजना, रणनीतिहरु तथा कार्य योजना तथा रणनीतिहरु कार्यान्वयनका लागि समय सीमा तोकिएका सुझावहरु समावेश गरी गुरु योजना तयार भएको थियो ।

पुँजी बजार गुरु योजनामा विशेषगरी नेपाल धितोपत्र बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि, बजार पूर्वाधारहरूको सुदृढीकरण, बजार विकासका अवरोधहरूको न्यूनीकरण, निष्काशन तथा सूचीकरणका अवरोधहरूको उन्मूलन, नियमन प्रणालीलाई पूर्णता र लगानीकर्ता शिक्षा तथा बजार मध्यस्थहरूको तालिमको स्थागत विकास गर्न आवश्यक कार्यक्रम, रणनीति तथा सुझावहरु समावेश गर्ने, यिनिहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने तथा कार्यान्वयनको समय सीमा तय गरेको थियो । पुँजी बजार गुरु योजनाको मुख्य जोड पुँजी बजार सम्बन्धी बलियो संस्थागत संरचना, बृहत बजार पूर्वाधार, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको अभ्यास तथा अनुकुल नियमन बातावरणको श्रृजना गरी विविधतायुक्त एवं सन्तुलित वित्तीय बजारतर्फ देशलाई उन्मुख गराउनु रहेको थियो ।

पुँजी बजार गुरु योजनाको सफलतापूर्वक कार्यान्वयनबाट देहायअनुसारको उपलब्धीहरु हुने अपेक्षा गरिएको थियो:

- वित्त बजार सम्बन्धी नियमन निकायहरु बीच एवं बजार सहभागीहरु बीच कार्यगत सम्मन्वय भई बजार नियमन कार्यको प्रभावकारीता बढी नेपालको वित्त बजार थप गतिशिल हुने ।
- पुँजी बजारको विकास विस्तार तथा सुधार कार्यमा सम्बद्ध सम्पूर्ण पक्षहरूको सहभागीता रहनुका साथै यस सम्बन्धमा रहेका कतिपय अस्पष्टताहरु हटी पुँजी बजार सुधार कार्य प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न हुने ।
- पुँजी बजारको सुदृढ नियमन संरचना, नियमन निकायको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि, बजार पूर्वाधारहरूको विकास विस्तार, पुँजी बजार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य मान्यताहरूको अनुसरण तथा पुँजी बजारमा सबै क्षेत्र एवं सबै प्रकृतिका लगानीकर्ताहरूको सहभागीता भई पुँजी बजारलाई देशव्यापि एवं अन्तर्राष्ट्रियकरण गर्ने कार्य सहज हुने ।
- धितोपत्र बजारमा शिक्षा तथा बजार मध्यस्थहरूको तालिमको संस्थागत व्यवस्था भई शिक्षा, जनचेतना अभिवृद्धि एवं तालिम कार्यक्रमको संचालनको निरन्तरताबाट पुँजी बजार सु-सूचित, स्थिर, प्रतिस्पर्धी एवं दिगो रूपमा विकास विस्तार हुने ।
- वित्तीय बजारको सन्तुलित विकास विस्तार हुनुका साथै यसको पारदर्शीता बढन गई अर्थतन्त्रको पुँजी लागत न्यून हुने ।

आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा उक्त गुरुयोजना कार्यान्वयन योजना (Master Plan Implementation Framework) को ढाँचा समेत तयार भएको थियो । गुरु योजनाको कार्यान्वयनका क्रममा देशका विभिन्न भागमा लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने कार्यमा तिव्रता ल्याएको, धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप, राफसाफ तथा फछ्यौट कार्यको लागि सिडिएससीको स्थापना गर्नुका साथै धितोपत्रको रेटिङ्ग कार्यको लागि रेटिङ्ग एजेन्सी (ईका नेपाल लि.) को स्थापना तथा संचालन भएको छ । साथै बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न संगठनात्मक संरचनामा सुधार गरी जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य अघि बढेको छ ।

३.३.३ पाँच वर्षीय वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति (२०७३/७४-२०७७/७८)

“फराकिलो आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने प्रभावकारी, कुशल, समावेशी तथा स्थायित्वपूर्ण वित्तीय क्षेत्र” भन्ने दुरदृष्टि लिई नेपाल सरकारले मिति २०७३/०९/२२ मा पाँच वर्षीय वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति (२०७३/७४-२०७७/७८) स्वीकृत गरेको छ । देशका विभिन्न भागमा छारिएर रहेको पुँजीलाई उत्पादनशिल क्षेत्रतर्फ प्रवाहित गर्ने उद्देश्य अनुरूप नेपालको वित्तीय प्रणालीको महत्वपूर्ण अङ्कको रूपमा रहेको धितोपत्र बजारलाई सम्बोधन गर्न यसमा पुँजी बजार सम्बन्धमा रणनीतिहरु उल्लेख गरिएको छ जुन देहाय अनुसार रहको छ :

३.३.३.१ पुँजी बजार: पुँजीबजारले उत्पादनशील क्षेत्रमा दीर्घकालीन लगानीको लागि वैकल्पिक स्रोत उपलब्ध गराई उत्पादनशील लगानीलाई प्रोत्साहन गर्नुका अलावा साना लगानीकर्ताहरूको लागि लगानीको वातावरण बनाई दिई उनीहरूलाई आर्थिक वृद्धिबाट लाभ लिन सक्ने अवस्थामा पुऱ्याउँदछ ।

वि.सं. १९९४ सालबाट नेपालमा पुँजी बजारको विकासको क्रम सुरु भएको हो । लामो समयको अन्तराल पछि वि.सं. २०३३ सालमा धितोपत्र निष्काशन र कारोबारलाई सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्यले धितोपत्र विनिमय केन्द्रको स्थापना भयो । वि.सं. २०४० सालमा जारी भएको धितोपत्र ऐन, २०४० ले धितोपत्र बजारको विकासका लागि कानुनी संरचना प्रदान गयो । सुरुमा धितोपत्र विनिमय केन्द्रले नियामक र बजार

सञ्चालक दुवैको कार्य गरेकोमा वि.सं. २०५० सालमा धितोपत्र ऐन संशोधन गरी नेपाल धितो बोर्ड गठन गरियो र धितोपत्र विनिमय केन्द्रलाई नेपाल स्टक एक्सचेन्ज (नेप्से) मा परिणत गरियो । सोही वर्ष लगानीकर्ताको तर्फबाट धितोपत्र खरिद-बिक्री गर्न निजी धितोपत्र दलालहरूको प्रणाली विकास गरियो र खुल्ला बोलकबोल (Open Cry Out) बिक्री प्रणाली मार्फत् धितोपत्रको खरिद-बिक्री सुरु गरियो ।

२०६४ सालमा तत्कालीन धितोपत्र ऐनलाई नयाँ ऐनले प्रतिस्थापन गर्यो । नयाँ ऐनले धितोपत्र बोर्डको पुनरसंरचना गरी बोर्डलाई धितोपत्र बजारको नियमन गर्न थप कानुनी अधिकार प्रदान गर्यो ।

धितोपत्र कारोबारलाई प्रभावकारी र पारदर्शी बनाउन २०६५ सालमा खुला बोलकबोल बिक्री प्रणालीलाई स्वचालित बिक्री प्रणालीले प्रतिस्थापन गर्यो । २०६७ सालमा जारी भएको डिपोजिटरी सेवासम्बन्धी नियमावलीले धितोपत्रको केन्द्रीय रूपमा अभिलेख राख्न र धितोपत्र कारोबारको हिसाब राफसाफ गर्न सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लिमिटेड (CDS and Clearing Limited-CDSC) को स्थापना गर्न मद्दत गर्यो । सो कम्पनीले २०७१ चैत्र २२ गतेदेखि ७ वटा सूचिकृत कम्पनीहरूको अभौतिक कारोबार (Demat Transaction) सुरु गरी २०७२ माघ १ गतेदेखि अभौतिक कारोबारलाई पूर्ण रूपमा लागु गरिसकेको छ । बजारको गहिराई सम्बन्धित जानकारी धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूले मात्र प्राप्त गर्ने व्यवस्था रहेकोमा २०७२ पुस १२ गतेदेखि सम्पूर्ण लगानीकर्ताहरूले थाहा पाउन सक्ने व्यवस्था समेत भएको छ । त्यसैगरी, वि.सं. २०६७ सालमा म्यूच्युअल फण्डसम्बन्धी नियमावली र वि.सं. २०६८ सालमा क्रेडिट रेटिङ्गसम्बन्धी नियमावली जारी गरिएपश्चात् म्यूच्युअल फण्डसम्बन्धी कारोबारले गति लिनाका साथै क्रेडिट रेटिङ्गसम्बन्धी कार्य समेत प्रारम्भ भयो ।

३.३.३.२ विद्यमान अवस्था: नेपालमा पुँजीबजार प्रारम्भिक अवस्थामा नै छ । उपयुक्त कानुनी व्यवस्थाको अभावमा भेत्र बजारमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको प्रभुत्व छ भने कर्पोरेट पेपर र ऋणपत्रको बजारको अभाव रहेको छ । २०७३ असार मसान्तसम्म कुल सूचिकृत २२९ कम्पनीहरूमध्ये बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या १७०, बीमा कम्पनीहरूको संख्या २२, उत्पादन र प्रशोधन गर्ने उद्योगहरूको संख्या १८ र अन्य विभिन्न व्यवसायका कम्पनीहरूको संख्या १९ रहेको छ । पछिल्लो चरणमा ऊर्जा उद्योग (जलविद्युत) ले बढ्दो संख्यामा बजारमा प्रवेश पाएका छन् । हाल सूचिकृत कम्पनीहरूको कुल चुक्ता पुँजी रु. ३२१.८२ अर्बमात्र रहेकोले पुँजी बजारको आकार सानो रहेको भएतापनि लगानीकर्ताहरूलाई धितोपत्रमा लगानी गर्न बारे शिक्षा दिने, पोर्टफोलियो व्यवस्थापक र बजारका अन्य पक्षहरूका क्रियाकलाप बढिरहेको सन्दर्भमा बजारको आकार वृद्धि हुदैजाने देखिन्छ ।

२०७३ असार मसान्त तथ्यांकको अनुसार धितोपत्र बजारका प्रमुख सूचाङ्क देहाएको तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका-३.१
धितोपत्र बजारका सूचकांकहरू

बजार सूचकांक	इकाईहरू
सूचिकृत कम्पनीको संख्या	२२९
बजार पुँजीकरण (रु.अर्बमा)	१८९०.१३
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको तुलनामा बजार पुँजीकरण अनुपात (प्रतिशत)	८४%
स्टक एक्सचेज्जको संख्या	१
धितोपत्र दलालको संख्या	५०
मर्चेन्ट बैंकरको संख्या	१७
म्युच्युल फण्डको संख्या	७
सीडिएस कम्पनीको संख्या	१
निक्षेप सदस्यको संख्या	६६
सरदर दैनिक कारोबार (रु.करोडमा)	४७
नेप्से परिसूचक	१७१८.१५

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड, नेपाल तथा नेपाल स्टक एक्सचेज लि.

३.३.३.३ समस्या, कमी-कमजोरी र चुनौतीहरू: नेपालको पुँजी बजार सीमित रूपमा विकसित भएको अवस्थामा छ। धितोपत्र बजारमा सूचिकृत कम्पनीहरूको संख्या र प्रकारको दृष्टिकोणबाट क्षेत्रगत विविधताको अभाव छ। वास्तविक क्षेत्र (Real Sector) का बहुसंख्यक कम्पनीहरूले सार्वजनिकरूपमा धितोपत्र निष्कासन नगरेको कारण पुँजी बजारमा वित्तीय क्षेत्रको प्रभुत्व बढी छ। केही म्युच्युअल फण्ड बाहेक संस्थागत लगानीकर्ताको उल्लेख्य उपस्थिति नरहेको कारण पुँजी बजार व्यक्तिगत लगानीकर्ताहरूको नियन्त्रणमा रहेको स्थिति छ भने विदेशी संस्थागत लगानीकर्ताहरूले हालसम्म नेपाली धितोपत्र बजारमा लगानी गर्न पाएका छैनन्। धितोपत्र कारोबार प्रणाली पूर्ण स्वचालित भइनसकेको कारण यसको कारोबारमा काठमाडौं बाहिरका जनताको पहुँच र चेतनाको कमी छ। कमोडिटी बजार र सोसँग सम्बन्धित कारोबारमा पर्याप्त मात्रामा नियमन हुन सकेको छैन।

नेप्सेको संस्थागत सुशासन र व्यवस्थापन प्रणाली सोचेअनुरूप छैन। नेप्से र सिडिएसको विद्यमान पुँजी संरचनाको कारण नेपाल धितोपत्र बोर्डले ती संस्थाहरूको सुपरिवेक्षण प्रभावकारीरूपमा गर्न सकेकोछैन। निजी क्षेत्र र विकास साझेदारहरूले भेङ्चर क्यापिटल, प्राइभेट इक्विटी र इम्प्याक्ट फण्ड सञ्चालन गर्ने उत्सुकता देखाइरहेको भएतापनि नियामक निकायहरूबाट सो सम्बन्धी निर्देशिका जारी हुन बाँकी छ।

३.३.३.४ रणनीतिहरू

- पुँजीबजार क्षेत्रसाग सम्बन्धित समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्ने रणनीतिहरू देहायबमोजिम रहेका छन् :
- (क) धितोपत्र बजारको क्षेत्रगत विविधता प्रवर्द्धन गर्ने,
  - (ख) धितोपत्र व्यवसायीको सेवाको क्षेत्र बढाउने,
  - (ग) पुँजीबजारमा आम जनताको सहभागितालाई प्रोत्साहन गर्ने,
  - (घ) पुँजी बजारको नियमनकारी र सुपरिवेक्षकीय ढाँचा सुदृढ तुल्याउने,
  - (ङ) पुँजी बजारमा विदेशी लगानीलाई सहज तुल्याउने,

- (च) वस्तु बजार (Commodity Market) को लागि सुदृढ कानुनी र नियमनकारी ढाँचाको विकास गर्ने,
- (छ) धितोपत्र नियमनसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रियरूपमा प्रचलनमा रहेका सिद्धान्तहरू अनुसार नेपाल धितोपत्र बोर्डलाई जवाफदेहितासहितको स्वायत्तता प्रदान गर्ने,
- (ज) नेप्सेको पुनरसंरचना गर्ने, नेप्से तथा सूचिकृत कम्पनीमा सुशासन बढाउने ।
- (झ) सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लिमिटेडको निमित्त कानुनी तथा नियमनकारी संरचना सुदृढ तुल्याउने ।

वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति (२०७३/७४-२०७७/७८) मा उल्लेखित नेपाल धितोपत्र बोर्डसँग सम्बन्धित कार्यहरूको कार्यान्वयन योजना देहाय अनुसार रहेको छ ।

रणनीति नं.	रणनीति	कार्य	कार्यान्वयन स्थिति
१	धितोपत्र बजारको क्षेत्रगत विविधता प्रवर्धन गर्ने ।	वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरुलाई सर्वसाधारणमा सेयर जारी गर्न बाध्यात्मक व्यवस्था गर्ने ।	धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ मार्फत सार्वजनिक निष्काशन गर्ने
			कम्पनीले सर्वसाधारणलाई न्यूनतम १० र अधिकतम ४९ प्रतिशतसम्म सेयर जारी गर्न पाउने व्यवस्था गरिएको ।
		सर्वसाधारणमा सेयर जारी गर्न स्वतन्त्र मूल्य प्रणाली लागु गर्ने	धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ मार्फत संगठित संस्थाले सर्वसाधारणलाई सेयर जारी गर्दा तर्किएको मापदण्ड पूरा गरी प्रिमियम मूल्यमा जारी गर्न पाउने व्यवस्था गरिएको ।
		ओपन इन्ड म्युचुअल फण्ड, भेङ्चर क्यापिटल र प्राइभेट इक्विटी फण्ड जारी गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक नियम बनाउने ।	
		अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास अनुकूल हुने गरी म्युचुअल फण्डको आयकरमा सुविधा दिने ।	
२	धितोपत्र व्यवसायीको सेवाको क्षेत्र बढाउने ।	मर्चेन्ट बैंकर नियमावली संशोधन गर्ने ।	धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ को संशोधनको मस्यौदा तयार भएहेको ।
		धितोपत्र दलाल, डिलर तथा बजार निर्माता सम्बन्धी नियमावली संशोधन गर्ने	धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ को अनुसूचि १४ मा संशोधन गरी धितोपत्र दलाल व्यवसायीले धितोपत्रको कारोबारमा लिने शुल्कलाई समयसामयिक (४० प्रतिशतसम्म कटौति) बनाइएको तथा धितोपत्र व्यवसायीको शाखा खोल्ने तथा पुँजी, पूर्वाधार सम्बन्धी व्यवस्थामा समसामयिक संशोधन गर्ने कार्य भएहेको ।
		मर्चेन्ट बैंकरलाई कर्पोरेट एडभाइजरको रूपमा कार्य गर्न इजाजत जारी गर्ने	धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ मा कर्पोरेट एडभाइजरको रूपमा कार्य गर्न दिने गरी संशोधनको मस्यौदा तयार भएहेको ।
		धितोपत्र दलाल व्यवसायीमार्फत् सेयरको लागि कर्जा सुविधा प्राप्त हुने व्यवस्था गर्ने ।	
३	पुँजी बजारमा आम जनताको	पूर्ण रूपमा स्वचालित कारोबार प्रणाली	धितोपत्रको कारोबार यसअघि नै

रणनीति नं.	रणनीति	कार्य	कार्यान्वयन स्थिति
	सहभागितालाई प्रोत्साहन गर्ने ।	विकास गर्ने, इन्टरनेटको माध्यमबाट अनलाइन कारोबार गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाउने ।	स्वचालित भइसकेकोमा विद्युतीय नामसारी र राफसाफ सेवाको स्वचालित सञ्चालनको लागि २०७२ माघदेखि सम्पूर्ण सञ्चिकृत कम्पनीहरुको अभौतिकृत धितोपत्रको मात्र कारोबार हुने गरी पूर्ण स्वचालित अर्थात् कारोबार, नामसारी र राफसाफको स्वचालित व्यवस्था गरिएको छ साथै इन्टरनेट मार्फत अनलाइन कारोबार सञ्चालन गर्ने क्रममा विश्व पुँजी बजारमा अत्याधुनिक प्रणालीहरु प्रचलनमा आइसकेको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै Cross Border Listing and Trading को व्यवस्था गर्न सहज गराउन, गैर आवासीय नेपाली तथा विदेशी लगानीकर्ताहरुलाई प्रवेश गराउने विश्वसनीय वातावरण बनाउनको लागि धितोपत्र बजारको कारोबार प्रणालीलाई अन्तर्राष्ट्रिय कारोबार प्रणालीको स्तर अनुरूप (Compatible) हुन र Tested
	विद्यमान सेयर निष्काशन तथा कारोबार लागतमा पुनरावलोकन गर्ने ।	पुँजीबजारमा लगानीकर्ताको चेतनास्तर बढाउने ।	Systemभित्राउनेतर्फ पहल गर्न बोर्डले विगत एक वर्षमा विभिन्न मितिमा पटक पटक नेपेलाई निर्देशन दिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा धितोपत्रको दोस्रो बजारमा कारोबार गर्दा लाग्ने धितोपत्र व्यवसायी शुल्कमा ४० प्रतिशतसम्म र ओटिसी बजारमा ९० प्रतिशतसम्म शुल्क कटौति गरिएको ।
			लगानीकर्ताको चेतनास्तर अभिवृद्धि गर्दै पुँजीबजारमा उनीहरुको सहभागितालाई प्रोत्साहन गर्नको लागि चालु आर्थिक वर्षको बैशाख २३ सम्म देशको विभिन्न भागमा

रणनीति नं.	रणनीति	कार्य	कार्यान्वयन स्थिति
			<p>२२ बटा लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम सम्मन्न भएको ।</p> <p>२०७४ बैशाख १५ देखि १७ गतेसम्म भृकुटीमण्डपमा ४ दिने बैकिङ एक्स्पोमा बोर्डले आफ्नो स्टल राखी तथा धितोपत्र बजार सम्बन्धी अन्तर्क्रिया समेत गरी सर्वसाधारणलाई धितोपत्र बजारको जानकारी प्रदान गर्ने, बोर्डको प्रकाशनहरु वितरण गर्ने तथा उनीहरुको जिज्ञासाहरुको समाधान गर्ने कार्य भएको छ ।</p> <p>धितोपत्र बजारको अवस्था र बोर्डको गतिविधीहरुको जानकारी दिने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०७३/७४बैशाख २३ सम्ममा नेपाल धितोपत्र बोर्ड एक परिचय प्रकाशन गरिएको र सेवोन न्यूजलेटरलाई आवश्यक परिमार्जन गरी नेपाल धितोपत्र बोर्ड समाचारपत्र को रूपमा प्रकाशन गरिएको ।</p>
		<p>पूँजी बजारमा पहुँच अभिवृद्धिका लागि सो सम्बन्धी सूचनाको प्रबन्ध गर्ने, कारोबार तथा अन्य सेवा सम्बन्धमा जानकारी दिन, गुनासो सुन्न Hot line को व्यवस्था गरी सोको प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने</p>	<p>यस सम्बन्धमा Hot line Number को व्यवस्था गरि सकिएको । यस आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा लिखित, फोन तथा इमेलमार्फत् करिब १०० भन्दा बढी गुनासाहरु प्राप्त भएकोमा आवश्यकता अनुसार छानविन गर्ने तथा निर्देशन जारी गरी उक्त गुनासाहरुको समाधान कार्य भैरहेको ।</p>
		लगानीकर्ताहरुको गुनासो सुनुवाई गर्ने प्रभावकारी संयन्त्र विकास गर्ने	<p>यस सम्बन्धमा हटलाइन नम्बर १७७०-०१-४४३३ को व्यवस्था गरिएको साथै कानुन प्रवलीकरण शाखा अन्तर्गत रहने गरी गुनासो तथा तहकीकात उपशाखाको व्यवस्था गरी एक अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई कार्य जिम्मेवारी तोकिएको ।</p>
		धितोपत्र बोर्ड तथा नेप्पे सम्बन्धमा परस्पर वाभिने कानुनहरु मिलाउने ।	

रपनीति नं.	रपनीति	कार्य	कार्यान्वयन स्थिति
४	पुँजी बजारमा विदेशी लगानीलाई सहज तुल्याउने ।	पुँजी बजारमा गैरआवासीय नेपाली लगायतको विदेशी लगानी भित्र्याउन आवश्यक संयन्त्र विकास गर्ने ।	यस सम्बन्धमा अध्ययन गर्न एक समिति गठन गरिएको ।
५	पुँजी बजारको नियमनकारी र सुपरिवेक्षकीय ढाँचा सुदृढ तुल्याउने ।	धितोपत्र सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्तिहरुको सुपरिवेक्षणको लागि स्थलगत तथा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण निर्देशिका बनाउने ।	यस सम्बन्धी कार्यविधी तयार भईरहेको ।
		धितोपत्र दलालहरुको सुपरिवेक्षणको लागि स्थलगत तथा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण निर्देशिका बनाउने ।	यस सम्बन्धमा Supervision Manual को प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरी छलफलको क्रममा रहेको ।
		विद्यमान सूचिकरण विनियम, २०५३ तथा सदस्यता तथा कारोबार विनियम, २०५६ लाई प्रतिस्थापन गर्ने	धितोपत्र सूचिकरण विनियमावली, २०५३ र धितोपत्र बजारको सदस्यता तथा कारोबार विनियमावली, २०५६ लाई प्रतिस्थापन गर्न धितोपत्र सूचिकरण, कारोबार तथा हस्तान्तरण विनियमावली, २०७३ को मस्यौदा गरी स्वीकृतिको लागि नेप्सेले बोर्डमा पठाएकोमा त्यसमा केही संशोधन गरी बोर्डले नेप्सेमा पठाएको ।
		नेप्से तथा सिडिएस कम्पनीको डिजास्टर रिकभरी प्रणालीलाई मजबूत पार्ने ।	
६	बस्तु बजारको लागि सुदृढ कानुनी र नियमनकारी संरचनाको विकास गर्ने तथा अन्य कम्पनीहरुको लागि नियमनको व्यवस्था गर्ने	कमोडिटी मार्केट सम्बन्धी कानून बनाउने ।	बोर्डले मस्यौदा गरी नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयमा पेश भई त्यहाँबाट व्यवस्थापिक संसदमा विधायन प्रक्रियाको लागि वस्तु विनियम बजारका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक २०७३ व्यवस्थापिका संसदमा प्रस्तुत भएको ।
		डेरिभेटिभ मार्केटको सहज सञ्चालको लागि मार्गदर्शन विकास गर्ने ।	
		वेयरहाउस सम्बन्धी कानून बनाउने ।	
		वेयरहाउस सम्बन्धी नियम बनाउने ।	
		कमोडिटी मार्केटको नियमनलाई थप सुदृढ तुल्याउने ।	
		छहै नियमनकारी निकाय नभएका सूचिकृत कम्पनीहरुको नियमन तथा सुपरिवेक्षणको कार्य धितोपत्र बोर्डबाट गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	नेपाल धितोपत्र बोर्डले छहै नियमनकारी निकाय नभएका सूचिकृत कम्पनीहरुको हकप्रद सेयर निष्काशन तथा थप निष्काशनका लागि पूरा गर्नुपर्ने आधारभूत मापदण्डहरु तय

रणनीति नं.	रणनीति	कार्य	कार्यान्वयन स्थिति
४	पुँजी बजारमा विदेशी लगानीलाई सहज तुल्याउने ।	पुँजी बजारमा गैरआवासीय नेपाली लगायतको विदेशी लगानी भित्र्याउन आवश्यक संयन्त्र विकास गर्ने ।	यस सम्बन्धमा अध्ययन गर्न एक समिति गठन गरिएको ।
५	पुँजी बजारको नियमनकारी र सुपरिवेक्षकीय ढाँचा सुदृढ तुल्याउने ।	<p>धितोपत्र सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्तिहरुको सुपरिवेक्षणको लागि स्थलगत तथा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण निर्देशिका बनाउने ।</p> <p>धितोपत्र दलालहरुको सुपरिवेक्षणको लागि स्थलगत तथा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण निर्देशिका बनाउने ।</p>	<p>यससम्बन्धी कार्यविधी तयार भईरहेको ।</p> <p>यस सम्बन्धमा Supervision Manual को प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरी छलफलको क्रममा रहेको ।</p>
		<p>विद्यमान सूचिकरण विनियम, दृष्टिघ तथा सदस्यता तथा कारोबार विनियम, २०५६ लाई प्रतिस्थापन गर्ने</p> <p>नेप्से तथा सिडिएस कम्पनीको डिजास्टर रिकभरी प्रणालीलाई मजबूत पार्ने ।</p>	<p>धितोपत्र सूचिकरण विनियमावली, २०५३ र धितोपत्र बजारको सदस्यता तथा कारोबार विनियमावली, २०५६ लाई प्रतिस्थापन गर्न धितोपत्र सूचिकरण, कारोबार तथा हस्तान्तरण विनियमावली, २०७३ को मस्यौदा गरी स्वीकृतिको लागि नेप्सेले बोर्डमा पठाएकोमा त्यसमा केही संशोधन गरी बोर्डले नेप्सेमा पठाएको ।</p>
६	वस्तु बजारको लागि सुदृढ कानुनी र नियमनकारी संरचनाको विकास गर्ने तथा अन्य कम्पनीहरुको लागि नियमनको व्यवस्था गर्ने	<p>कमोडिटी मार्केट सम्बन्धी कानून बनाउने ।</p> <p>डेरिभेटिभ मार्केटको सहज सञ्चालको लागि मार्गदर्शन विकास गर्ने ।</p> <p>वेयरहाउस सम्बन्धी कानुन बनाउने ।</p> <p>वेयरहाउस सम्बन्धी नियम बनाउने ।</p> <p>कमोडिटी मार्केटको नियमनलाई थप सुदृढ तुल्याउने ।</p> <p>छुट्टे नियमनकारी निकाय नभएका सूचिकृत कम्पनीहरुको नियमन तथा सुपरिवेक्षणको कार्य धितोपत्र बोर्डबाट गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।</p>	<p>बोर्डले मस्यौदा गरी नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयमा पेश भई त्यहाँबाट व्यवस्थापिक संसदमा विधायन प्रक्रियाको लागि वस्तु विनिमय बजारका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक २०७३ व्यवस्थापिका संसदमा प्रस्तुत भएको ।</p> <p>नेपाल धितोपत्र बोर्डले छुट्टे नियमनकारी निकाय नभएका सूचिकृत कम्पनीहरुको हकप्रद सेयर निष्काशन तथा थप निष्काशनका लागि पूरा गर्नुपर्ने आधारभूत मापदण्डहरु तय</p>

रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयन: यस रणनीतिक योजनामा समावेश भएका विभिन्न रणनीतिहरूमध्ये हालसम्म धितोपत्रको दोस्रो बजारमा कारोबार गर्दा लाग्ने धितोपत्र व्यवसायी शुल्कमा ४० प्रतिशतसम्म र ओटिसी बजारमा ९० प्रतिशतसम्म शुल्क कटौति गरिएको तथावास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई पनि न्यूनतम १० प्रतिशत सेयर जारी गर्नपर्ने तथा सेयर जारी गर्दा तोकिएको मापदण्ड पूरा गरी प्रिमियम मूल्यमा जारी गर्न पाउने व्यवस्था, अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूले स्वेदशी मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्ने पाउने व्यवस्था लगायतका अन्य विविध व्यवस्था सहित धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ लागू भएको छ । धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा देशभरका लगानीकर्ताहरूको पहुँच बढ्दि गर्न Application Supported by Blocked Amount (ASBA) प्रणालीलाई २०७३ माघ बाट स्वेच्छक रूपमा लागू गरिएकोमा हाल कुल ५२ बैंक वित्तीय संस्थाहरूमार्फत् उक्त सेवा देशका ७५ वटै जिल्लाबाट उपलब्ध हुन थालेकाले २०७४ श्रावणबाट यस व्यवस्थालाई अनिवार्य गर्ने निर्णय बोर्डले गरिसकेको छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको कारोबार प्रणाली भित्र्याई गैर आवासीय नेपाली तथा विदेशी संस्थागत लगानीकर्तालाई आकर्षण गर्नका साथै Cross border listing and trading को व्यवस्था गर्न तथा IOSCO को सिद्धान्त बमोजिम अन्तर्राष्ट्रियस्तरको स्टक एक्सचेन्ज स्थापना गर्न नया स्टक एक्सचेन्ज स्थापना गर्न दिने बोर्डले सैद्धान्तिक निर्णय गरेको छ । त्यस्तै धितोपत्रको दोस्रो बजारलाई देशव्यापी बनाउने क्रममा काठमाडौं उपत्यका बाहिर दलाल व्यवसायीहरूको थप शाखा विस्तार भएको छ ।

साथै बोर्डबाट मस्यौदा गरिएको वस्तु विनिमय बजार सम्बन्धी नियमन व्यवस्था सम्बन्धी विधेयक २०७३ विधायन प्रकृयाका लागि व्यवस्थापिका संसदमा प्रस्तुत भएको छ भने धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ लाई समयसामयिक बनाउन संशोधन मस्यौदा तयार भईरहेको छ । त्यस्तै बोर्डले धितोपत्र बजार नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संस्था (IOSCO) को एशोसियट सदस्यता प्राप्त गरेको छ । रणनीतिमा उल्लेख भए अनुसार नेपाल धितोपत्र बोर्डका कर्मचारीहरूका लागि नेपाल धितोपत्र बोर्ड कर्मचारीहरूको आचारसंहिता, २०७३ जारी गरी २०७३ चैत ४ गतेबाट लागू भएको छ ।

यसरी हालसम्म रणनीतिमा उल्लेख भएका कतिपय कार्यक्रमहरू बोर्डले सम्पन्न गरिसकेको छ भने केही कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको क्रममा रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्म अवधि भएको यस रणनीतिका अन्य कार्यक्रमहरू निर्धारित समयभित्र सम्पन्न गर्न बोर्डले आवश्यक खाका सहितको कार्ययोजना तयार गरेको छ । यसको विस्तृत विवरण माथिको तालिकामा दिइएको छ ।

४. नेपाल धितोपत्र बोर्ड

४.१ स्थापना

धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० लागू भएपछि धितोपत्र बजारको प्रशासनिक निकायको रूपमा तत्कालिन श्री ५ को सरकार, उच्चोग मन्त्रालयलाई तोकिएकोमा उक्त मन्त्रालयको जिम्मेवारी २०४७ सालदेखि अर्थ मन्त्रालयमा रहने व्यवस्था गरिएको थियो । तत्कालिन समयमा धितोपत्रको कारोबार ऐन, २०४० मा रहेको व्यवस्था बमोजिम धितोपत्र बजार सञ्चालन हुँदै आएकोमा देशले आर्थिक उदारीकरण नीति अवलम्बन गरेसँगै धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० मा प्रथम संशोधन गरी धितोपत्र बजारमा एक छुटै नियमन निकायको रूपमा २०५० जेष्ठ २५ मा धितोपत्र बोर्डको स्थापना भयो । बोर्डको स्थापनापछि प्राथमिक बजारमा निष्काशित धितोपत्रहरूको विनियमयलाई व्यवस्थित एवं पारदर्शी रूपमा सञ्चालनको छुटै व्यवस्था गर्ने उद्देश्यले तत्कालिन सेक्युरिटी खरिद विक्री केन्द्रलाई नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. (नेप्से) मा परिणत गरी बजार सञ्चालनको जिम्मेवारी दिइयो । त्यसपश्चात खुल्ला तथा प्रतिष्पर्धी रूपमा धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूमार्फत नेप्सेले २०५० पौष २९ बाट धितोपत्र बजार सञ्चालन गर्न थालेको हो ।

धितोपत्र बजारको नियमन प्रणालीलाई स्तरीय गराई विश्वसनीय, प्रतिष्पर्धी तथा पारदर्शी बजारको विकास गर्नका लागि २०६३ सालमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० लाई खारेज गरी २०६३ पौष ३० देखि लागू हुने गरी धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ जारी भयो । तत्पश्चात सोही ऐन बमोजिम नेपाल धितोपत्र बोर्डले स्वायत्त नियमन निकायको रूपमा धितोपत्र बजारको नियमन र सुपरिवेक्षण गर्दै आएको छ ।

४.२ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, मूल मान्यता र रणनीति

४.२.१ सोच

विकसित पुँजी बजारमार्फत् दिगो आर्थिक वृद्धि गर्न सघाउ पुऱ्याउने ।

४.२.२ लक्ष्य

राष्ट्रिय बचत तथा लगानी एवं अन्तर्राष्ट्रिय लगानीलाई आकर्षित गर्दै अर्थतन्त्रको पुँजी लागतमा कमी ल्याउने गरी पुँजी बजारलाई सक्षम, गतिशील र विकसित बनाउने ।

४.२.३ उद्देश्य

पुँजी बजारलाई स्वच्छ, पारदर्शी, प्रभावकारी एवं प्रतिष्पर्धी बनाई पुँजी परिचालनकर्ता तथा लगानीकर्ताहरूका लागि पहुँचयोग्य र विश्वसनीय बनाउने ।

- लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्ने ।
- पुँजी बजार नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- पुँजी बजारमा संलग्न संस्था तथा निकायहरूको व्यवसायिकता तथा संस्थागत सुशासन अभिवृद्धि गर्ने ।
- पुँजी बजारको प्रणालीगत जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्ने ।

४.२.४ मूल मान्यता

पुँजी बजारलाई स्वच्छ, पारदर्शी, जवाफदेही, विश्वसनीय, गतिशील एवम् प्रतिष्पर्धी बनाइराख्ने ।

४.२.५ रणनीति

पुँजी बजार सञ्चालन तथा नियमन सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको पूर्वाधार विकास गर्ने ।

- पुँजी बजारमा वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्था, साना लगानीकर्ता र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थागत लगानीकर्ताको आकषण बढाउने ।
- पुँजी बजारमा संलग्न संस्था तथा निकायहरुको व्यवसायिकता तथा संस्थागत सुशासन अभिवृद्धि गर्ने ।
- लगानीकर्ता तथा सरोकारवालाहरुलाई पुँजी बजारका सम्बन्धमा शिक्षा प्रदान गर्न पुँजी बजार प्रशिक्षण प्रतिष्ठापन स्थापना गर्ने ।

४.३ बोर्डको काम, कर्तव्य तथा अधिकारहरु

पुँजी बजारको विकास तथा विस्तार, लगानीकर्ताको हित र धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसाय तथा कारोबारलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बोर्डलाई देहाय बमोजिमका काम, कर्तव्य र अधिकारहरु तोकिएका छन् ।

४.३.१ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०८३ बमोजिम बोर्डको देहाय बमोजिमका काम, कर्तव्य र अधिकारहरु रहेका छन् :

- धितोपत्र बजार सञ्चालन अनुमति दिने, धितोपत्र बजारको काम कारबाहीको नियमन तथा अनुगमन गर्ने र नियमानुसार कार्य गरेको नपाइएमा धितोपत्र बजारको अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गर्ने ।
- धितोपत्र व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनुमतिपत्र दिने तथा धितोपत्र व्यवसायीको काम कारबाहीको नियमन तथा अनुगमन गर्ने र नियमानुसार कार्य गरेको नपाइएमा धितोपत्र व्यवसायीको अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गर्ने ।
- धितोपत्र व्यवसायीको कार्य तथा क्षमता अनुरूप वर्गीकरण गर्ने र स्तर कायम गर्ने ।
- धितोपत्र सार्वजनिक रूपमा निष्कासन गर्न सक्ने गरी स्थापना भएको संगठित संस्थाको धितोपत्र दर्ता गर्ने ।
- दर्ता भएको धितोपत्रको निष्काशन, हस्तान्तरण, बिक्री र विनिमयलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने ।
- पुँजी बजारसाग सम्बन्धित विषयका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई आवश्यकतानुसार परामर्श दिने ।
- सामूहिक लगानी योजना तथा लगानी कोष कार्यक्रम सञ्चालन गर्न स्वीकृति दिने तथा सोको नियमन र अनुगमन गर्ने ।
- धितोपत्र बजार तथा धितोपत्र कारोबारमा संलग्न धितोपत्र व्यवसायसाग सम्बन्धित संस्थाहरुको विनियम स्वीकृत गर्ने ।
- पुँजी बजारको बिकास तथा धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न धितोपत्र बजार तथा कारोबारमा संलग्न धितोपत्र व्यवसायसाग सम्बन्धित संस्थाहरुको विनियममा आवश्यकता अनुरूप संशोधन गर्न आदेश दिने ।
- धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी हिसाव राफसाफ गर्ने कामलाई व्यवस्थित गर्ने ।
- धितोपत्र बजारको प्रवर्द्धन, सम्वर्द्धन र स्वच्छ सञ्चालनका लागि धितोपत्रको परिमाण र कारोबारको तरिकालाई नियमित गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने गराउने ।
- धितोपत्र लगानीकर्ताको हितको संरक्षण गर्नका लागि धितोपत्रको भित्री कारोबार वा धितोपत्र

कारोबार सम्बन्धी अन्य कसुर हुन नदिन आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।

- धितोपत्र निष्काशन गर्ने संगठित संस्था तथा धितोपत्र व्यवसायीले पेश गरेको आर्थिक विवरण पुनरावलोकन गर्ने, गराउने र तत्सम्बन्धमा आवश्यक देखेको निर्देशन सम्बन्धित संस्थालाई दिने ।
- धितोपत्र वा कम्पनी सम्बन्धी मामिलाका सम्बन्धमा सुपरिवेक्षण तथा नियमन गर्न सम्बन्धित निकायहरूसाग समन्वय गरी सहयोग लिने दिने ।
- धितोपत्र तथा पुँजी बजार विकासका सम्बन्धमा आवश्यक अन्य कामहरू गर्ने गराउने ।
- धितोपत्र सम्बन्धी ऐन बमोजिम बोर्डले पुँजी बजारको नियमन तथा अनुगमन गर्ने पूर्ण अधिकार प्राप्त गरेको र उक्त ऐनको दफा १०१ को व्यवस्था अनुसार ऐनको बर्खिलाप हुने कार्य गरेमा उक्त कार्य गर्ने व्यक्ति, धितोपत्र व्यवसायी तथा अन्य संस्थाहरूलाई कसूर अनुसार पचास हजार देखि तीन लाखसम्म जरिवाना तथा दुई वर्षसम्म कैद वा कारोबार, पेशा वा व्यवसाय गर्न आंशिक वा पूर्ण रूपमा रोक लगाउने र अनुमतिपत्र, इजाजतपत्र वा दर्ता निलम्बन गर्ने वा खारेज गर्ने व्यवस्था समेत रहेको छ ।

४.३.२ बोर्डका देहाय बमोजिमका विशेष अधिकारहरू रहेका छन :

- पुँजी बजारको विकास तथा लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी धितोपत्र कारोबारालाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने प्रयोजनका लागि बोर्डले देहायका विशेष अधिकार प्रयोग गर्न सक्नेछ :
- धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशन गरेका संगठित संस्थाले प्रचलित कानुन बमोजिम बोलाउनु पर्ने साधारण सभा निर्धारित समयभित्र नबोलाएमा साधारण सभा बोलाउन तथा निर्धारित समयभित्र धितोपत्र बाँडफाँड नगरेमा त्यस्तो धितोपत्रको लागि जम्मा भएको रकम फिर्ता गर्न आदेश दिने,
  - धितोपत्र बजारसाग परामर्श गरी बढीमा पाँच दिनसम्मका लागि धितोपत्र बजार बन्द गर्न आदेश दिने तथा धितोपत्र सूचिकरण गराउन वा धितोपत्रको कारोबार रोक्न सम्बन्धित संगठित संस्थालाई निर्देशन दिने,
  - धितोपत्र बजारको सञ्चालक समिति पुनर्संरचना गर्न धितोपत्र बजारलाई निर्देशन दिने,
  - धितोपत्र बजारले आफ्नो सदस्यलाई कुनै कारबाही गरेको जानकारी दफा ५२ बमोजिम प्राप्त गरेमा त्यस्तो सदस्यलाई उपयुक्त कारबाही गर्ने वा त्यस्तो सदस्यको अनुमतिपत्र खारेज गर्ने,
  - धितोपत्र दर्ता गराएका संगठित संस्थालाई सो संस्थाको व्यवस्थापन, आर्थिक प्रबन्ध तथा अन्य सम्बन्धित व्यवस्थामा सुधार गर्न निर्देशन दिने,
  - धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी तथा धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्थाका कुनै सञ्चालक वा कर्मचारीले धितोपत्र सम्बन्धी काम कारबाही गर्दा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम र सो अन्तर्गत बोर्डले दिएको आदेश वा निर्देशन उल्लंघन गरेमा त्यस्ता सञ्चालक वा कर्मचारीलाई आवश्यक कारबाही चलाउन सम्बन्धित धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी वा धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्थालाई आदेश दिने,
  - साथै यस सम्बन्धी अन्य अधिकारहरू पनि छन् ।

४.३.३ सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ) निवारण ऐन (दोस्रो संशोधनसमेत), २०६४ बमोजिम नियमनकारी निकायको रूपमा बोर्डका देहाय अनुसारका काम, कर्तव्य र अधिकारहरू रहेका छन :

- सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ) निवारण ऐन वा उक्त ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा जारी

- गरिएको निर्देशिका वा दिइएको निर्देशनको पालना गर्ने वा गराउने,
- सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ) निवारण ऐन वा उक्त ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा जारी गरिएको निर्देशिका वा दिइएको निर्देशन वा आदेशको व्यवस्था पालना भए नभएको सम्बन्धमा नियमनका लागि सूचक संस्थाको रूपमा बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त व्यवसायीलाई तोकिएको र त्यस्तो सूचक संस्थाको आवश्यकता अनुसार स्थलगत निरीक्षण तथा, गैरस्थलगत सुपरीवेक्षण वा अनुगमन गर्ने,
  - सूचक संस्थाले गर्ने कुनै व्यवसाय वा पेशा दर्ता गर्दा वा व्यवसायको लागि अनुमतिपत्र वा इजाजतपत्र दिँदा पेशा वा व्यवसाय सञ्चालन गर्ने व्यक्तिले ऐन बमोजिमको काम कारबाही तथा दायित्व पूरा गर्नु पर्ने शर्त तोक्ने,
  - सूचक संस्थाको व्यवसायगत सुपरीवेक्षण (प्रुडेन्सियल सुपरभिजन) सम्बन्धी आधारभूत मान्यतामा अन्तरनिहित सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धी व्यवस्थाको परिपालना गराउने,
  - सूचक संस्थाले सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ) निवारण ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा जारी गरिएको निर्देशिका वा दिइएको निर्देशन बमोजिमको दायित्व परिपालना गराउन सूचक संस्थामा रहेको जुनसुकै प्रकारको सूचना, जानकारी तथा कागजात उपलब्ध गराउन आदेश दिने, तथा कसूरको अनुसन्धान सम्बन्धी कार्यमा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउने लगायतका अधिकार रहेका छन् ।
  - साथै उक्त ऐनको दफा ७ फ बमोजिम सूचक संस्थालाई लिखित रूपमा सचेत गराउन, दश लाखदेखि पाँच करोड रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्ने, कारोबार, पेशा वा व्यवसाय गर्न आंशिक वा पूर्ण रूपमा रोक लगाउने र अनुमतिपत्र, इजाजतपत्र वा दर्ता निलम्बन गर्ने वा खारेज गर्ने अधिकार समेत बोर्डमा रहेको छ ।

४.४ सञ्चालक बोर्ड तथा अध्यक्षहरू

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ बमोजिम बोर्डमा विभिन्न सरकारी तथा निजी क्षेत्रका निकायहरूको प्रतिनिधित्व रहने गरी देहाय बमोजिमको ७ सदस्यीय बोर्ड हुने व्यवस्था रहेको छ :

क. धितोपत्र बजार व्यवस्थापन, पुऱ्यीबजार विकास, आर्थिक, वित्तीय, वाणिज्य, व्यवस्थापन वा कानुन विषयमा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी कमितमा सात वर्ष काम गरेका लब्ध प्रतिष्ठित व्यक्तिहरूमध्येबाट नेपाल सरकारद्वारा नियुक्त व्यक्ति	अध्यक्ष
ख. सह-सचिव, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
ग. सह-सचिव, कानुन, न्याय तथा संसदीय मामिला व्यवस्था मन्त्रालय	सदस्य
घ. कार्यकारी निर्देशक (प्रतिनिधि), नेपाल राष्ट्र बैंक	सदस्य
ड. उपाध्यक्ष (प्रतिनिधि), नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट्स संस्था	सदस्य
च. बरिष्ठ उपाध्यक्ष (प्रतिनिधि), नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ	सदस्य
छ. विज्ञ सदस्य, पुऱ्यीबजार विज्ञहरूमध्ये नेपाल सरकारबाट मनोनित पुऱ्यी बजार विज्ञ	सदस्य

बोर्ड अध्यक्षहरू

नेपाल धितोपत्र बोर्डले स्थापना कालदेखि नै योग्य, सशक्त तथा अनुभवी नेतृत्व प्राप्त गर्दै आएको छ । बोर्डमा नेतृत्व गर्ने अधिकांश अध्यक्षहरू लामो समय स्वदेशी एवं विदेशी वित्तीय क्षेत्र तथा अर्थतन्त्रका

विविध पक्षहरूको अध्ययन गर्नुका साथै देशको वित्तीय प्रणालीको विभिन्न भूमिकामा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याई नेतृत्वदायी भूमिकामा रहनु भएको छ । बोर्ड अध्यक्षहरूको कुशल नेतृत्व एवं कर्मचारीहरूको सर्वपणले नै नेपालको धितोपत्र बजारले विकास गर्न देशमा संस्थागत गतिविधिहरू बढ्न र बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रको विकास विस्तार गर्न आवश्यक दीर्घकालीन तथा मध्यमकालीन पुँजी परिचालनमा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

तालिका-४.१		बोर्ड अध्यक्षहरू (२०५० देखि हालसम्म)
१.	श्री डम्बर प्रसाद दुङ्गेल	२०५००२०२५-२०६००५१४
२	श्री दीपकराज काफ्ले	२०६००५१५-२०६४०५१०
३	डा. चिरंजीबि नेपाल	२०६४०५११-२०६५०८११
४	डा. शूरवीर पौड्याल	२०६५०९१०९-२०६६८०५१०
५	श्री बाबुराम श्रेष्ठ	२०६८०६३०-२०७२०६२९
६	डा. रेवत बहादुर कार्की	२०७२०६३० देखि ...

नेपालको धितोपत्र बजारले योग्य एवं अनुभवी नेतृत्व पाएकोले नै देशमा संस्थागत विकासको प्रारम्भिक चरणदेखि नै धितोपत्र बजार तथा नियमन सम्बन्धी गतिविधिहरू भई हाल धितोपत्र बजार पूर्ण, गतिशील एवं आधुनिकतात्पर उन्मुख भएको छ । नेपाल धितोपत्र बोर्डका वर्तमान अध्यक्ष डा.रेवत बहादुर कार्की बोर्ड स्थापना देखिका अध्यक्षहरूमा छैटौं अध्यक्ष हुनुहुन्छ ।

बोर्डका प्रत्येक अध्यक्षको संक्षिप्त कार्य विवरण देहायअनुसार संक्षेपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

श्री डम्बर प्रसाद दुङ्गेल

(कार्यकाल २०५००२०२५- २०६००५१४)

धितोपत्र बजार क्षेत्रमा शुरूदेखि नै संलग्न रहनु भएका श्री डम्बर प्रसाद दुङ्गेल नेपाल धितोपत्र बोर्डको संस्थापक अध्यक्ष हुनुहुन्छ । तत्कालिन सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्रको संस्थापक संचालक तथा केही समय पश्चात् संचालक व्यवस्थापक रहनु भएका दुङ्गेल त्यसअघि नेपाल राष्ट्र बैंकको सेवामा लामो समय कार्यरत रहनु भएको थियो । नेपालको धितोपत्र बजार प्रबर्द्धकको रूपमा रहनु भएका दुङ्गेलले धितोपत्र बजार संचालन तथा विकास-विस्तारका लागि सर्वसाधारणको सहभागितामा खुलेका संगठित संस्थाहरूको अत्यन्त न्यून संख्याको उपस्थिति तथा अपर्याप्त कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाहरूका कारण निकै चुनौतीपूर्ण रहेको अवस्थामा बजारसम्बन्धी संस्थागत व्यवस्थाको अवधारणा तयार गरी निश्चित दिशा दिन आवश्यक कानुनी तथा अन्य पूर्वाधारहरूको व्यवस्था गरी देशमा धितोपत्र बजारको विकास-विस्तारमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु भएको थियो ।

नेपाल राष्ट्र बैंकको सेवामा रहदा तत्कालिन औद्योगिक नीति अनुसार प्रस्तावित औद्यागिक सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्रको स्थापनामा नेपाल राष्ट्र बैंक सम्लग्न हुने नहुने हुने भएमा के कस्तो सुधार हुनुपर्छ भन्ने विषयको छलफल र निर्णय प्रकृयामा संलग्न भई उक्त केन्द्रमार्फत् सरकारी ऋणपत्रको कारोबार समेत हुने र केन्द्रको नाम सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्र राख्ने गरी नेपाल सरकारले स्वीकृति दिए बमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंक उक्त केन्द्रको स्थापनामा सहभागी भएको र उक्त केन्द्रमा उक्त बैंकको तर्फवाट श्री दुङ्गेल संस्थापक संचालकको रूपमा सम्लग्न हुनु भएको थियो । केही समय पश्चात् अर्थात् २०३४ भाद्र १७

देखि श्री दुङ्गेल चार वर्षका लागि उक्त केन्द्रको संचालक तथा व्यवस्थापकमा नियुक्त भई महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु भएको थियो । तत्पश्चात् समेत लामो समय केन्द्रको कार्यकारी प्रमुखको रूपमा रहनु भएको थियो । धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० को अवधारणा तयार गरी ऐनको मस्यौदा गर्ने कार्यमा संलग्न दुङ्गेलले ऐन लागू भएपश्चात् सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्रमार्फत् संस्थागत धितोपत्र निष्काशन तथा कारोबारको व्यवस्था गर्ने कार्यमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु भएको थियो । धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० आयपश्चात् सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्र मार्फत् संस्थागत धितोपत्र (सेयर) को सूचिकरण गरी दोस्रो बजार कारोबारको व्यवस्था गर्नेमा श्री दुङ्गेलको नेतृत्वदायी भूमिका रहेको थियो । श्री दुङ्गेलले सर्वसाधारणसंग छारिएर रहेको स सानो बचतलाई सामूहिक लगानी कोषको रूपमा धितोपत्र बजार मार्फत् परिचालन गर्ने सम्बन्धमा अवधारणा तथा कानुनी आधार बनाई पेश गरेको प्रस्ताव अनुसार धितोपत्र बजारको विकासमा गतिशिलता दिने उद्देश्य समेत लिई वि.सं. २०४८ मा नागरिक लगानी कोष तथा सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्र दुवैको कार्यकारी प्रमुखको जिम्मेवारी समेत पूरा गर्नु भएको थियो । धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० को २०४९ मा पहिलो संशोधन भयो जसअनुसार नेपाल सरकारले धितोपत्र बजारको स्वायत्त नियमन निकायको स्थापना गर्न सक्ने व्यवस्था भए बमोजिम नेपाल सरकारले २०५० जेष्ठ २५ मा नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना गरी श्री दुङ्गेललाई बोर्डको अध्यक्षमा नियुक्त गर्दासम्म श्री दुङ्गेल सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्रको कार्यकारी प्रमुख रहनु भएको थियो । वि.सं. २०५० देखि वि.सं. २०५३ सम्म नागरिक लगानी कोष तथा नेपाल धितोपत्र बोर्ड दुवैको कार्यकारी प्रमुखको भूमिका समेत निभाउनु भएको थियो । तत्पश्चात् श्री दुङ्गेलले करीब एक दशक २०६० भाद्र १४ गतेसम्म बोर्डको अध्यक्ष एवं प्रशासकीय प्रमुखको जिम्मेवारी बहन गर्नु भएको थियो ।

धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० को २०४९ मा पहिलो संशोधन पश्चात् सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्रलाई २०५० पौष २३ मा नेपाल धितोपत्र विनिमय बजारमा परिवर्तन गरी धितोपत्र बजार (दोस्रो बजार) संचालनको छुट्टै व्यवस्था तथा वि.सं. २०५० माघ २९ देखि बजारमा धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरुको प्रवेश गराई खुला बोलकबोल प्रणालीमार्फत धितोपत्र बजार संचालन, धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० मा २०५३ मा दोस्रो संशोधन प्रकृयामा सकृ रही धितोपत्र व्यवसायीहरु बोर्डमा दर्ता हुनुपर्ने व्यवस्था, चुनौतीका लागि सामना (२०५५-२०५९) नामक रणनीतिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, धितोपत्र बजार सुधारका लागि एशियाली विकास बैंकको आर्थिक सहयोगमा संस्थागत सुशासन आयोजना सञ्चालन र धितोपत्र निष्काशन तथा सूचिकरण गर्ने संगठित संस्थाहरुको लागि सूचना प्रवाह प्रणालीको विकास एवं सूचना प्रवाह अभ्यासमा सुधार आदिमा नेतृत्वदायी भूमिका खेली नेपालको धितोपत्र बजारलाई श्री दुङ्गेलले स्पष्ट दिशा निर्देश गर्नु भएको थियो । नेपालको धितोपत्र बजारको प्रारम्भक संस्थागत विकासको शुरुवात वि.सं. २०३३ देखि वि.सं. २०६० भाद्र १४ सम्म धितोपत्र बजार सम्बन्धी महत्वपूर्ण संस्थाहरुको प्रमुखमा रही श्री दुङ्गेलले नेपालमा धितोपत्र बजारको शुरुवात तथा विकास विस्तार कार्यमा पुऱ्याएको योगदान अद्वितीय रहेको छ ।

श्री दीपकराज काफ्ले

(कार्यकाल २०६०।०५।१५-२०६४।०५।१०)

नेपालको धितोपत्र बजार क्षेत्रमा लामो समय सम्लग्न हुनु भएका श्री दीपकराज काफ्ले नेपाल धितोपत्र बोर्डका द्वितीय अध्यक्ष भई धितोपत्र बजारको थप सुधार कार्यको नेतृत्व गर्नु भएको थियो । श्री दीपकराज काफ्ले वि.सं. २०३५ मा अधिकृतको रूपमा सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्रमा प्रवेश गरी सेवालाई निरन्तरता

दिवै वि.सं. २०४९ देखि २०५१ सम्म सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्रको बरिष्ट अधिकृत तथा वि.सं. २०४९ देखि वि.सं. २०५१ सम्म नेपाल धितोपत्र विनियम बजार लिमिटेडको बरिष्ट अधिकृतको रूपमा कार्य गर्नु भएको थियो । नेपाल धितोपत्र बोर्डमा वि.सं. २०५१ देखि वि. सं. २०६० सम्म निर्देशक रहनु भई बोर्ड भित्रैबाट अध्यक्ष नियुक्त हुनु भएका श्री काफ्लेले धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ तयार गरी ऐन बनाउने कार्यमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु भएको थियो । श्री काफ्लेले धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन, धितोपत्र बजार, धितोपत्र दलाल व्यवसाय तथा मर्चेण्ट बैंकिङ व्यवसाय सम्बन्धी नियमावलीहरु तयार गर्ने समेत कार्य नेतृत्व गर्नु भएको थियो । धितोपत्र कारोवारको खुल्ला बोलकबोल प्रथालाई प्रतिस्थापन गरी स्वचालित कारोवार प्रणालीले प्रतिस्थापन गर्ने एशियाली विकास बैंकको आर्थिक सहयोगमा संचालित संस्थागत सुशासन आयोजनाको कार्यान्वयन समूहको नेतृत्व गर्ने तथा धितोपत्र बोर्डको अन्तराष्ट्रिय सम्बन्ध बढाउने कार्यमासमेत श्री काफ्लेको भूमिका रहेको थियो । श्री काफ्लेले दक्षिण एशियाली धितोपत्र बजार नियमन निकायहरूको समूह (SASRF) को प्रवर्द्धन गर्नमा सकृय भई उक्त समूहको उपाध्यक्षको भूमिकासमेत निभाउनु भएको थियो । ट्रष्टी निर्धारण तथा लगानीकर्ता संरक्षण संरचना तयार गरी संस्थागत ऋणपत्रको निष्काशन तथा दोस्रो बजार कारोवारको व्यवस्था तथा सरकारी ऋणपत्रको धितोपत्र बजारमार्फत् दोस्रो बजार कारोवार संयन्त्रको व्यवस्था गर्नमा उहाँको विषेश भूमिका रहेको थियो । श्री काफ्ले नेपाल धितोपत्र बोर्डको अध्यक्षबाट सेवा निवृत्त भएपश्चात् पनि धितोपत्र बजारको विकास तथा विश्वसनीयता अभिवृद्धि कार्यमा सकृय रहदै आउनु भएको छ ।

डा. चिरंजीबि नेपाल

(कार्यकाल २०६४।०५।११-२०६५।०८।११)

त्रिभूवन विश्वविद्यालयमा प्राध्यापन तथा नेपाल उद्योग बाणिज्य महासंघको बरिष्ट परामर्शदाता तथा सल्लाहकार र विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूको परामर्शदाता तथा सल्लाहकारको भूमिका पूरा गर्नु भएका डा. चिरंजीबि नेपाल धितोपत्र बोर्डको तेस्रो अध्यक्ष हुनुहुन्छ । नेपाल धितोपत्र बोर्डको अध्यक्षको छोटो कार्यकालमा धितोपत्र बजारलाई स्थायित्व दिनका लागि स्वच्छ, विश्वसनीय तथा पारदर्शी बनाउने उद्देश्यले सम्बन्धित पक्षहरूसंग समन्वय गर्ने र धितोपत्र बजारमा विश्वास अभिवृद्धि गर्न सम्बद्ध पक्ष, व्यक्ति, पत्रकारहरूलाई तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने तथा लगानीकर्ताहरूलाई बजारसम्बन्धी गतिविधिहरु तथा लगानी जोखिमसम्बन्धी जानकारी दिने जस्ता कार्यक्रमहरूको शुरुवात भई यस्ता कार्यक्रमहरूले निरन्तरता पाएका थिए । डा. नेपालले धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारमा अत्यावश्यक तथा दीर्घकालीन महत्व राख्ने नेपाल धितोपत्र बोर्ड सम्बन्धी नियमावली, २०६४, धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४, धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४, धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेण्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ तथा धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०६५ लागू गर्ने कार्यमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु भएको थियो । साथै डा. नेपालले सार्वजनिक निष्काशन भएका सेयरमा लगानीका लागि बैंक खाता अनिवार्य गर्ने र बोर्डमा सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाई आन्तरिक गतिविधिहरूको यान्त्रिकीकरण गर्ने एसडिएमएस (SDMS) परियोजनाको शुरुवात तथा कार्यान्वयनको प्रारम्भक चरणको अनुगमन तथा सहजीकरण गर्ने कार्य गर्नु भएको थियो । डा. नेपाल धितोपत्र बोर्डको अध्यक्षबाट सेवा निवृत्त भएपश्चात् क्रमशः अर्थ मन्त्रीको प्रमुख आर्थिक जिम्मेवारी निभाउनु भएको थियो । त्यसपश्चात् वि.सं. २०७१ देखि उहाँ नेपाल राष्ट्र बैंकको गभर्नरको गरिमामय जिम्मेवारी सम्हाल्दै आउनु भएको छ ।

डा. शूरवीर पौड्याल

(कार्यकाल २०६५।०९।०२-२०६८।०५।१०)

नेपाल धितोपत्र बोर्डको चौथो अध्यक्ष डा. शूरवीर पौड्यालले त्रिभूवन विश्वविद्यालयमा तीन दशकभन्दा बढी अर्थशास्त्र विषयको प्राध्ययन तथा अनुसन्धान कार्य गर्दै आउनु भएको थियो । डा. पौड्यालको कार्यकालमा धितोपत्र बजारका महत्वपूर्ण पूर्वाधार केन्द्रीय निक्षेप सेवा, सामूहिक लगानी योजना तथा साख मूल्यांकन संस्थाको स्थापनाका लागि अत्यावश्यक सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७, धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप नियमावली, २०६७ तथा क्रेडिट रेटिङ नियमावली, २०६८ तयार गरी लागू गर्ने कार्यको नेतृत्व गर्नु भएको थियो । यसरी भएका कानुनी व्यवस्था बमोजिम वि.सं. २०६७ सालमा केन्द्रीय निक्षेप प्रणालीको स्थापना तथा वि.सं. २०६८ मा सामूहिक लगानी योजनाहरू स्थापना भई संचालनमा आएका थिए । डा. पौड्यालको कार्यकालमा SDMS परियोजना सफलतापूर्वक सम्पन्न भएको थियो । डा. पौड्यालले बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सहायक कम्पनीमार्फत मात्र धितोपत्र व्यवसाय गर्ने पाउने व्यवस्था गर्ने महत्वपूर्ण भूमिका खेली उक्त व्यवस्थालाई कार्यान्वयनमा ल्याउनु भएको थियो । डा. पौड्यालले देशको धितोपत्र बजारको इतिहासमा पहिलोपलट धितोपत्र सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था उलंघन गर्ने धितोपत्र दलाल व्यवसायीको सञ्चालकलाई मौद्रिक सजायं गरी धितोपत्र सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाको प्रवलीकरण कार्यमा जोड दिनु भएको थियो । पुँजी बजारको समय सापेक्षरूपमा विकास एवं प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य लिई विश्व बैंकको प्राविधिक सहयोगमा बजार विकासमा देखिएका कठिनाई, चुनौती तथा सम्भावना सम्बन्धमा अध्ययन गरी पाँच वर्षीय पुँजी बजार विकास गुरुयोजना तयार गर्ने कार्यमा डा. पौड्यालको नेतृत्वदायी भूमिका रहेको थियो । भारतीय आर्थिक एवं प्राविधिक सहयोगमा नेपाल धितोपत्र बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धमा अध्ययन गराउने, नयां धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूलाई बजार प्रवेश गराउने, बोर्डको लेखा प्रणालीलाई स्वचालित बनाउने, धितोपत्र बाँडफाँड प्रणालीमा सुधार गर्ने र बोर्डले सरकारको नियमित बजेट सहयोग नलिने नीति कार्यान्वयन गर्ने र अन्य नियमन निकायसरह धितोपत्र बोर्डको आयमा कर नलाग्ने व्यवस्था गराउने जस्ता महत्वपूर्ण कार्यहरू डा. पौड्यालको कार्यकालमा सम्पन्न भएका थिए ।

श्री बावुराम श्रेष्ठ

(कार्यकाल २०६८।०६।३०-२०७२।०६।२९)

नेपाल प्रशासनीक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको कार्यकारी समितिको सदस्य, स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको कार्यकारी निर्देशक, पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालयका ग्रामिण तथा क्षेत्रीय विकास योजना तथा व्यवस्थापना विषय सदस्य र विभिन्न प्रशिक्षण तथा अनुसन्धान कार्यमा सम्लग्न रहदै आउनु भएका श्री बावुराम श्रेष्ठ नेपाल धितोपत्र बोर्डका पाँचौ अध्यक्ष हुनुहुन्छ । श्री श्रेष्ठको कार्यकालमा सूचिकृत कम्पनीको धितोपत्रहरूको सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लिमिटेड मार्फत् अभौतिकीकरण गर्ने कार्यको शुरुवात, सूचिकृत कम्पनी तथा पब्लिक कम्पनीले निष्काशन गर्ने धितोपत्रहरूको रेटिङ गरी लगानीकर्तालाई कम्पनीको जोखिम तथा संभावनाका बारेमा जानकारी दिई सुसुचित निर्णय लिनमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले इक्रा नेपाल लिमिटेडलाई पहिलो शाख मूल्यांकन संस्थाको रूपमा संचालन अनुमति दिने, धितोपत्र बजारका लगानीकर्ताहरूको समस्या, गुनासा, सल्लाह र सुझाव पेश गर्ने कार्यलाई सहजीकरण गर्न बोर्डमा हटलाईन फोनको व्यवस्था गर्ने र बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक जनशक्ति पूर्ति सम्बन्धी प्रकृया अगाडि बढाउने जस्ता कार्यहरू भएका थिए ।

डा. रेवत बहादुर कार्की

(२०७२।०६।३० देखि ...)

वर्तमान अध्यक्ष डा. रेवत बहादुर कार्की बोर्डका छैटौ अध्यक्ष हुनुहुन्छ । अर्थविद, बैंकिङ तथा पुँजी बजार विज्ञ डा.कार्की बोर्ड अध्यक्ष हुनु अघि राष्ट्रिय बाणिज्य बैंकको संचालक समितिको अध्यक्ष तथा बोर्डको विज्ञ सदस्यको भूमिकामा रहनु भएको थियो । नेपालको वित्तीय क्षेत्रको ३५ वर्षभन्दा बढीको अनुभव भएका डा. कार्की नेपाल राष्ट्र बैंकमा २५ वर्ष कार्यरत रहदा अनुसन्धान विभागको आर्थिक सल्लाहकार, अमेरिका स्थित अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषमा तीन वर्ष सल्लाहकार, युएनडिपी अन्तर्गत नामिविया स्थित बैंक अफ निमिवियामा दुई वर्ष अर्थशात्री जस्ता महत्वपूर्ण भूमिका पूरा गरी सेवा निवृत्त हुनुभएको थियो । वित्तीय क्षेत्रका विभिन्न भूमिका निभाउने क्रममा वहां दुई वर्ष नेप्सेको महाप्रबन्धक, मध्यपश्चिमाञ्चल ग्रामिण विकास बैंकमा तीन वर्ष कार्यकारी निर्देशक, सेन्टर फर माइक्रो फाइनान्सको दुई वर्ष कार्यकारी निर्देशक तथा नागरिक लगानी कोष, कर्जा सूचना केन्द्र लगायत अन्य विभिन्न वित्तीय संस्थाहरूको संचालकको भूमिका पूरा गर्नु भएको थियो । उहाँले नेप्सेमा महाप्रबन्धक रहदा धितोपत्र कारोबारको खुला बोल कबोल प्रथालाई स्वचालित प्रणालीले प्रतिस्थापन गर्ने, वाइड एरिया नेटवर्कको विकास गरी ब्रोकर अफिसबाट नेप्सेमा कारोबार गर्ने व्यवस्था, नेप्सेलाई गैर मुनाफाकारी संस्थाबाट मुनाफाकारी संस्थामा परिवर्तन गरी नेप्सेको बोर्डमा ब्रोकरको प्रतिनिधित्वको सट्टा विज्ञ सदस्य राख्ने व्यवस्था, फ्लोट र सेन्सेटिभ इन्डेक्सको सुरुवात तथा नयां धितोपत्र दलाल व्यवसायी थप्न पारदर्शी छानौट विधि बनाउने कार्य इत्यादि गरी धितोपत्रको दोस्रो बजारमा संरचनात्मक सुधार गर्नु भएको थियो । वित्तीय बजारसम्बन्धी विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय तालिम, सेमिनार तथा अन्तर्कृया कार्यक्रममा डा.कार्कीले श्रोत व्यक्तिको भूमिका खेल्दै आउनु भएको छ ।

डा.कार्कीको नेतृत्वमा नेपाल धितोपत्र बोर्ड IOSCO को Associate सदस्य तथा सिडिएससी ANNA को सदस्य भई नेपालको धितोपत्र बजारको अन्तर्राष्ट्रिय पहिचान, पूर्णरूपमा अभौतिकृत धितोपत्रको कारोबार हुने व्यवस्था, लगानीकर्ताहरूले धितोपत्र कारोबारको गहिराई हेर्न पाउने व्यवस्था, धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशनमा आस्बा (ASBA) प्रणालीको लागू बोनस, हकप्रद सहित सेयर तथा नगद लाभांश लगानीकर्ताको डिम्याट खाता र बैंक खातामा जम्मा हुने व्यवस्था, पूर्णरूपमा अभौतिकीकृत धितोपत्रको मात्र कारोबारको व्यवस्था भई दोस्रो बजारको पूर्ण यान्त्रिकीकरण, जस्ता महत्वपूर्ण कार्यहरू अत्यन्त छोटो समयमा सम्पन्न भई नेपालको धितोपत्र बजार सुधार तथा विकासको दृष्टिकोणले आधुनिकीकरणको चरणमा प्रवेश गरी दक्षिण एशियामा नेपालको धितोपत्र बजार पाचौं स्थान प्राप्त गर्न सफल भएको छ ।

वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाले न्यूनतम १० प्रतिशतसम्म सार्वजनिक निष्काशन गर्न पाउने व्यवस्था, प्रिमियम मूल्यमा सेयर जारी गर्न सक्ने व्यवस्था, अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाले स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न पाउने व्यवस्था, प्राथमिक निष्काशनमा डिम्याट खाता अनिवार्य गरी आवेदन गर्ने प्रत्येक आवेदकलाई कम्तिमा दश कित्ता वा दशको गुणनमा धितोपत्र बाडफाट गर्ने व्यवस्था डा. कार्कीको नेतृत्वमा भएका छन् । यसका साथै अन्य धेरै सुधारहरू पनि भएका छन् । प्रत्यक्ष नियमनकारी निकाय नभएका कम्पनीहरूको हकप्रद तथा एफपियो निष्काशनको लागि आवश्यक मापदण्डहरू बनाउनु, थप सार्वजनिक निष्काशनकालागि मूल्य निर्धारण विधिको व्यवस्था र निष्काशनसम्बन्धी अन्य सुदृढ नीतिगत व्यवस्था, धितोपत्र कारोबारमा लाग्ने दलाल व्यवसायी शुल्क ४० प्रतिशत तथा ओटिसी बजारको कारोबार शुल्कमा ९० प्रतिशतसम्म कटौती, धितोपत्र व्यवसायीहरूले प्रदान गर्ने सेवाको पूर्ण जानकारी दिन बडापत्रको

व्यवस्था, कानुनी व्यवस्थामा सुदृढीकरण, बोर्डमा आन्तरिक सुशासनमा सुदृढ तुल्याउन बोर्डका कर्मचारीहरूका लागि आचारसंहिताको व्यवस्था जस्ता बजार सुधारसम्बन्धी महत्वपूर्ण कार्यहरू डा. कार्कीको नेतृत्वमा भएकाले पूर्व उदीयमान अवस्थामा रहेको नेपालको धितोपत्र बजार आगामी दिनहरूमा अभ ख्यात, पारदर्शी र प्रभावकारी बजारको रूपमा विकसित हुँदै गइरहेको छ ।

तालिका-४.२ बोर्डको सञ्चालक समितिका हालका सदस्यहरू

डा. रेवत बहादुर कार्की	अध्यक्ष
श्री आनन्दराज ढकाल, सह-सचिव, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
श्री तोयानाथ अधिकारी, सह-सचिव, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला व्यवस्था मन्त्रालय	सदस्य
श्री नर बहादुर थापा, कार्यकारी निर्देशक (प्रतिनिधि), नेपाल राष्ट्र बैंक	सदस्य
श्री प्रकाशजगं थापा, उपाध्यक्ष (प्रतिनिधि), नेपाल चाटर्ड एकाउण्टेण्ट्स संस्था	सदस्य
श्री शेखर गोल्चा, बरिष्ठ उपाध्यक्ष (प्रतिनिधि), नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ	सदस्य
श्री निल बहादुर सारु मगर	विज्ञ सदस्य

४.५ अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार

बोर्डको प्रशासकीय प्रमुखको रूपमा दैनिक कार्य सञ्चालन गर्नको लागि नेपाल सरकारबाट नियुक्त अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम रहेका छन्:

- पुँजी बजारको विकास गर्न धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षण गर्न आवश्यक काम गर्ने ।
- धितोपत्रको कारोबारलाई सुदृढ, प्रभावकारी तथा विश्वसनीय बनायन धितोपत्र बजार तथा धितोपत्र व्यवसायीहरूको कारोबारको नियमन तथा अनुगमन गर्ने, गराउने ।
- बोर्डको कार्यकारी प्रमुख भई कार्य गर्ने ।
- धितोपत्र बजार व्यवस्थापन तथा पुँजी बजार विकासको लागि बोर्डले अपनाउनुपर्ने दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन योजना तथा नीतिको स्वीकृतिको लागि बोर्ड समक्ष पेश गर्ने ।
- बोर्डको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी स्वीकृतिको लागि बोर्ड समक्ष पेश गर्ने ।
- बोर्डको बैठक बोलाउने वा बोलाउन लगाउने र त्यसको अध्यक्षता गर्ने तथा बोर्डलाई आवश्यक सल्लाहकार तथा कर्मचारीहरू तोकिए बमोजिम नियुक्त गर्ने ।
- बोर्डको दैनिक कार्यको लागि निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गरी बोर्डको उद्देश्य अनुसार कार्य गर्ने ।
- बोर्डद्वारा सुमिप्एका अन्य कामहरू गर्ने, गराउने ।
- माथिको बाहेक अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४.६ संगठन तथा व्यवस्थापन

स्थापनाकालको प्रारम्भमा दुई टेलिफोन लाईन, तीन थान कम्प्युटर र दुई महाशाखा अन्तर्गत छ (६) जना कर्मचारी मात्र रहेको सीमित स्रोत र साधनबाट पनि धितोपत्र बजार रेखदेख गर्ने सक्षम नियमन निकायको रूपमा स्थापित हुन आफ्नै आन्तरिक व्यवस्थापनलाई पनि प्रभावकारी बनाउनुपर्ने चुनौती बोर्ड सामू रहेको थियो । यस परिप्रेक्ष्यमा बोर्डले आफ्नो संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि तथा बोर्डको आन्तरिक व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन चालेका कदमहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

संगठनात्मक संरचनामा सुधार

बोर्डले आफ्नो कार्य जिम्मेवारीको आधारमा संगठनात्मक संरचनालाई विभिन्न समयमा पुनरावलोकन गरी समयसापेक्ष बनाउँदै लगेको छ । स्थापनाको प्रारम्भमा प्राथमिक निष्काशन कार्यलाई नियमित र व्यवस्थित गर्ने तथा स्टक एक्सचेन्जको कामकारवाहीको रेखदेख गर्ने प्राथमिक निष्काशन तथा बजार प्रशासन महाशाखा र स्टक एक्सचेन्ज तथा बजार अनुगमन महाशाखा गरी २ महाशाखा सञ्चालनमा रहेको थियो । धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० मा भएको दोस्रो संशोधन पश्चात् आर्थिक वर्ष २०५५।५६ मा एक नया संगठन ढाँचाको विकास गरी लागू गरियो जसअनुसार पाँचवटा महाशाखा अन्तर्गत १९ कर्मचारीहरु रहने व्यवस्था भयो ।

बोर्डमा बढौदै गएको कार्यभारलाई अरु प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न गर्ने आर्थिक वर्ष २०५६।५७ मा बोर्डको संगठनमा बजार नियमन विभाग र अनुगमन तथा विकास विभाग गरी दुई विभागको व्यवस्था भयो र प्रत्येक विभाग अन्तर्गत ३/३ महाशाखा रहने गरी विभागमा उप निर्देशक र महाशाखाहरूमा अधिकृत कर्मचारीहरुको व्यवस्था गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०५८।५९ को अन्त्यमा बोर्डमा अध्यक्ष, निर्देशक, उप निर्देशक, अधिकृत, सहायक तथा सहयोगी गरी जम्मा २५ कर्मचारीहरु रहेका थिए ।

धितोपत्रको नियमन प्रणालीलाई स्तरीय गराई बजार विकासका लागि अन्य पूर्वाधारहरूको विकासलाई सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्यले तयार गरिएको धितोपत्र सम्बन्धी नया ऐन विधायनको अन्तिम चरणमा रहेको आवस्थामा त्यस ऐनमा भएका व्यवस्थाहरूबाट बोर्डलाई थप हुने जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्वलाई प्रभावकारी ढाँगले निभाउनका लागि आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा महाशाखा अन्तर्गत रहने गरी १० शाखाको समेत व्यवस्था गरियो ।

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को कार्यान्वयन पश्चात बोर्डको बढ्दो जिम्मेवारी निर्वाह गर्ने मिति २०६३।१।२५ देखि नयाँ संगठन ढाँचा लागू गरिएको थियो जसअनुसार बोर्डको संगठनमा अध्यक्षको कार्यालय, ४ विभाग र १२ महाशाखाहरु रहेका छन् । बोर्डका विभागहरूमध्ये लेखा तथा प्रशासन विभाग अन्तर्गत लेखा महाशाखा, प्रशासन महाशाखा, सूचना प्रविधि महाशाखा तथा शिक्षा तथा तालिम महाशाखा रहेका थिए भने संस्थागत वित्त तथा सूचना विभाग अन्तर्गत संस्थागत वित्त महाशाखा, संस्थागत सूचना विश्लेषण महाशाखा र सामूहिक लगानी योजना महाशाखा रहेका थिए । बजार नियमन विभाग अन्तर्गत धितोपत्र बजार नियमन महाशाखा, धितोपत्र व्यवसायी नियमन महाशाखा तथा कानून महाशाखा रहेका थिए भने बजार सुपरिवेक्षण विभाग अन्तर्गत धितोपत्र बजार तथा धितोपत्र व्यवसायी सुपरिवेक्षण महाशाखा तथा संस्थागत सुपरिवेक्षण महाशाखा रहेका थिए । उक्त आर्थिक वर्षमा बोर्डमा जम्मा २८ जना कर्मचारीहरु कार्यरत रहेका थिए ।

बोर्डको बढ्दो जिम्मेवारी तथा उक्त जिम्मेवारी पुरा गर्न बोर्डले गर्नुपर्ने काम कारवाही र सोका लागि आवश्यक पर्ने संगठनात्मक संरचना सम्बन्धमा बोर्डले एक अध्ययन गराई प्राप्त सुझावहरू समेतको आधारमा मिति २०६४।१।०१ देखि पुनः नया संगठन ढाँचा लागू गरेको थियो जसअन्तर्गत बोर्डको संगठन संरचनामा ७ विभाग र १६ शाखाहरु रहेका थिए ।

धितोपत्र बजारको दायरा दिन प्रति दिन बढौदै गईरहेको परिप्रेक्ष्यमा धितोपत्र बजार, सूचिकृत संगठित

संस्था, धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी, निक्षेप सदस्य, सामूहिक लगानी कोष, केडिट रेटिङ्ग कम्पनी, धितोपत्र दलाल तथा मर्चेण्ट बैंकरहरु र सेयर रजिस्ट्रार जस्ता कम्पनीहरुको नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्नुपर्ने जिम्मेवारी बोर्डले पूरा गर्दै आइरहेको सन्दर्भमा आफ्नो जम्मेवारीलाई प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न गर्नका लागि बोर्डले आफ्नो संस्थागत क्षमतामा समयानुकूल अभिवृद्धि गर्नु पर्ने कुरालाई मध्यनजर गर्दै तत्कालीन संगठन ढाँचामा पुनरावलोकन गरी आर्थिक वर्ष २०७०। ७१ मा नया संगठन संरचना लागू गरेको छ । वर्तमान संगठन संरचना अनुसूची २ मा रहेको छ । विद्यमान संरचना अनुसार बोर्डमा २ विभाग, ६ महाशाखा, १२ शाखा र २५ उपशाखाहरु रहेका छन् । बोर्ड व्यवस्थापन अन्तर्गत विभागमा कार्यकारी निर्देशक, महाशाखामा निर्देशक, शाखामा उप निर्देशक र उपशाखामा अधिकृत तथा सहायक स्तरका कर्मचारीहरु रहने व्यवस्था गरिएको छ ।

संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी अध्ययन

धितोपत्र बजारको नियमन जिम्मेवारीमा वृद्धि भए अनुसार बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक भएकोमा बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धमा अन्तर्राष्ट्रिय विज्ञको सल्लाह लिनका भारत सरकारको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा भारतीय प्रतिभूति तथा विनियम बोर्ड (Securities and Exchange Board of India, SEBI) को विशेषज्ञ टोलीले नेपाल धितोपत्र बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि लगायत नेपालको धितोपत्र बजार सम्बन्धमा अध्ययन गरी प्रतिवेदन पेश गरेको थियो । उक्त प्रतिवेदनले दिएका सुझावहरूलाई कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा बोर्डका विज्ञ सदस्य श्री सुरेन्द्रमान प्रधानज्यूको संयोजकत्वमा गठित संस्थागत सुधार समितिले आवश्यक अध्ययन गरी संस्थागत तथा संगठन सुधारसम्बन्धी महत्वपूर्ण सुझाव पेश गरेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६६।६७ बाट नै बोर्डको लेखा प्रणालीलाई पूर्णरूपमा कम्युटरकृत गरिएको थियो ।

संस्थागत सुधार समिति गठन

बोर्डलाई एक सक्षम नियमन निकायको रूपमा विकास गर्नका लागि बोर्डको संगठन, जनशक्ति आवश्यकता, व्यवस्थापन कार्य प्रणाली, अधिकार प्रत्यायोजन, बोर्ड सदस्य तथा कर्मचारीहरुको सेवा सुविधा जस्ता विषयबस्तुहरुमा बोर्डलाई आवश्यक राय सुझाव प्रदान गर्न आर्थिक वर्ष २०६६।६७ मा बोर्डका विज्ञ सदस्यको संयोजकत्वमा बोर्डका व्यवस्थापन विभागका प्रमुख सदस्य र संस्थागत वित्त विभागका प्रमुख सदस्य सचिव रहने गरी संस्थागत सुधार समिति गठन गरिएकोमा उक्त समितिले बोर्डको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि तथा नियमन संरचनासम्बन्धी सेबीको अध्ययन प्रतिवेदन पुनरावलोकन गरी संस्थागत सुधार गर्नका लागि प्रतिवेदन पेश गरेको थियो ।

सुशासन इकाई गठन

बोर्डबाट सम्पादन हुने काम कारवाहीलाई मितव्ययी, दक्ष र जनमुखी बनाउने उद्देश्य लिई आर्थिक वर्ष २०६६।६७ मा नेपाल धितोपत्र बोर्ड अध्यक्षको संयोजकत्वमा निर्देशकद्वय सदस्य, व्यवस्थापन विभाग तथा कानून विभागका उप निर्देशक सदस्य रहने गरी एक सुशासन इकाई गठन गरिएको थियो जसले बोर्डबाट सम्पादन हुने काम कारवाही सम्बन्धी नीति र कार्यविधि निर्माण एवं सुधारका लागि सूचना, सल्लाह र पृष्ठपोषण उपलब्ध गराउने, बोर्ड सम्बन्धी कार्य प्रक्रिया र कार्यविधि सुधारका लागि निरन्तर रूपमा क्रियाशील रहने, सार्वजनिक सेवा वितरण र शासकीय सुधारको सम्बन्धमा अवलोकन र अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी लिएको थियो ।

बोर्डको वर्तमान जनशक्ति

स्थापनाकालमा २ महाशाखा अन्तर्गत ६ कर्मचारी रहेको बोर्डमा संस्थागत क्षमता वृद्धि गर्ने उद्देश्य अनुरुप नयाँ संगठन संरचना अनुसारको आवश्यक दरबन्दी पूर्ति गर्ने कर्मचारी नियुक्ति गर्दै गएकोमा बोर्डको नयाँ संगठन संरचना बमोजिम आर्थिक वर्ष २०७२।७३ मा नयाँ सबैधानिक व्यवस्था अनुसार लोकसेवा आयोगको सामान्य सिद्धान्त बमोजिम लोकसेवा आयोग समेतको संलग्नतामा लिखित तथा मौखिक परीक्षा सम्पन्न गरी निर्देशक १, उप निर्देशक ७, अधिकृत ११, सहायक तहमा द गरी कुल २७ नयाँ कर्मचारीहरूको पदपूर्ति गरेको छ। यो सहित बोर्डमा हाल जम्मा ४९ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन्। बोर्डको विभागमा कार्यकारी निर्देशक २, महाशाखामा निर्देशक ४, शाखामा उप निर्देशक द र उपशाखामा अधिकृत १७, सहायक स्तरका १० र सहयोगी स्तरका ७ कर्मचारीहरू हाल कार्यरत छन्। बोर्डमा हाल कार्यरत कर्मचारी सम्बन्धी विवरण अनुसूची ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिम तथा सेमिनारमा कर्मचारीको सहभागिता

कर्मचारीको सीप तथा दक्षतामा विकास गरी बोर्डको कार्यगत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै जाने कार्यलाई समेत बोर्डले विशेष ध्यान दिएको पाइन्छ। बोर्डले विशेषगरी संस्थागत सुशासन, वित्तीय बजार, संगठन तथा जनशक्ति व्यवस्थापन, लेखामान, सम्पत्ति शुद्धिकरण, प्रतिवेदन लेखन, सूचना प्रविधि जस्ता विषयहरूमा राष्ट्रियस्तरमा आयोजित तालिम तथा सेमिनारमा कर्मचारीलाई सहभागी गराउनुका साथै पुँजी बजार विकास, नियमन, अनुगमन, कानुन प्रवलीकरण, पुँजी बजार सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम र संस्थागत सुशासन जस्ता विषयहरूमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा आयोजित तालिम, सेमिनार तथा अध्ययन भ्रमणमा समेत बोर्डका कर्मचारीहरूलाई सहभागी गराउँदै आएको छ।

४.७ बोर्डको वित्तीय अवस्था

स्थापनकालमा बोर्डले नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान, धितोपत्र व्यवसायीहरूको दर्ता तथा प्रमाणपत्र नवीकरण शुल्क तथा रिभल्भीड फण्ड आदिलाई आयको स्रोतको रूपमा रहेको थियो। बोर्डले आर्थिक वर्ष २०६६।६७ देखि नेपाल सरकारबाट अनुदान लिन छोडि आफ्नै स्रोत साधनबाट वित्तीय आवश्यकता पूरा गर्दै आएको छ। हाल बोर्डको आय स्रोतको रूपमा धितोपत्र दर्ता दस्तुर वापत प्राप्त रकम, धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशनका लागि स्वीकृति प्रदान गर्दा प्राप्त रकम, सामूहिक लगानी योजना स्वीकृतिमा प्राप्त रकम, धितोपत्र बजार अनुमतिपत्र नवीकरण शुल्क, क्रेडिट रेटिङ र सिडिएस कम्पनीलाई अनुमतिपत्र प्रदान तथा नवीकरण शुल्क, मर्चेन्ट बैंकिङ तथा धितोपत्र दलाल प्रमाणपत्र नवीकरण शुल्क, निक्षेप सदस्यबाट निक्षेप सदस्यता प्रदान गरेवापत प्राप्त रकम, धितोपत्र कारोबार वापत प्राप्त रकम, बोर्डको बचत तथा लगानीमा प्रतिफल र अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम आदि रहेका छन्। बोर्डको पछिल्लो पाँच आर्थिक वर्षको प्रमुख वित्तीय अवस्था तालिका ४.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.३ बोर्डको वित्तीय अवस्था

विवरण

आर्थिक वर्ष (रु.करोडमा)

कोष तथा जगेडा	२०६६।६९	२०६९।७०	२०७०।७१	२०७१।७२	२०७२।७३
	१४.९९	१८.९९	२२.४८	२६.७४	३८.५२
खुद स्थिर सम्पत्ति	१.०६	०.८३	०.५७	०.३८	०.९५
कुल आय	४.५६	८.४६	८.३६	१०.५१	१७.६१
कुल व्यय	३.९९	४.१७	४.१८	५.६६	५.८२
बचत रकम	०.५६	४.२९	४.१८	४.८५	११.८१

४.८ बोर्डको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध

धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारको लागि विभिन्न देशका धितोपत्र बजारको नियमन निकाय र अन्य क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका संघसंस्थाहरूसाग धितोपत्र बजार सम्बन्धी काम कारवाहीको अभ्यास र अनुभवहरूको आदानप्रदानमा बोर्ड निरन्तर रूपमा संलग्न रही विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरूसाग सम्बन्ध विकास गरेको छ ।

४.८.१ IOSCO को एशोसियट सदस्य

आर्थिक वर्ष २०१२/१३ मा बोर्डबाट धितोपत्र बजार नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संस्था (International Organisation of Securities Commissions, IOSCO) को सदस्यता लिनको लागि उच्च स्तरीय सर्वेक्षण (High Level Survey) को प्रत्युत्तर सम्लग्न गरी निवेदन प्रक्रिया अगाडि बढाइएकोमा २०१६ जुलाईमा वोर्डलाई IOSCO को एशोसियट सदस्यता प्राप्त भएको छ । IOSCO मा हाल १२६ साधारण सदस्य, २३ एशोसियट सदस्य र ६५ अफिलियट सदस्य रहेका छन् । IOSCO को साधारण सदस्यता प्राप्तीको लागि हाल बोर्ड आन्तरिक तयारीमा जुटेको छ ।

यससँगै बोर्ड तथा नेपालको धितोपत्र बजारलाई अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त हुनुका साथै अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिमको नियमन निकायको रूपमा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा बोर्ड तथा नेपालको धितोपत्र बजारको पहिचान स्वतः स्थापित भएको छ भने The Global Standard Setter for Securities Markets Regulation को रूपमा रहेको IOSCO को सदस्यता प्राप्त गरेपछात् आगामी दिनमा धितोपत्र बजारको नियमन तथा विकासमा अन्तर्राष्ट्रिय शीप, दक्षता तथा अनुभव हासिल गरी नेपालको धितोपत्र बजारको दिगो विकासमा थप सहयोग पुर्नेछ । हाल दक्षिण एशियाका भारत, पाकिस्तान, बंगलादेश, श्रीलंका सहित छिमेकी देश चीन लगायत देशका नियमन निकायहरू सदस्य भइसकेको अवस्थामा बोर्ड IOSCO को सदस्य हुँदा धितोपत्र सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय संजालमा बोर्डको उपस्थिति देखिई अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध बढ़ि हुने र यसबाट बोर्डलाई धितोपत्र बजार नियमन सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य, मान्यता र सिद्धान्तको थप ज्ञान तथा अनुभव बढ़ि भई नियमन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहज हुने देखिन्छ । IOSCO मार्फत् बोर्ड तथा नेपालको धितोपत्र बजारको विश्वमा हुने चिनारीबाट विश्वका लगानीकर्ताहरूमा नेपालको धितोपत्र बजारको विश्वसनीयता अभिवृद्धि भई Cross Border Listing and Trading का लागि समेत महत्वपूर्ण आधार हुनेछ ।

४.८.२ South Asian Securities Regulators Forum, SASRF को सदस्य

दक्षिण एशियाली मुलुकमा धितोपत्र बजारका नियमन निकायहरू बीच सहयोग अभिवृद्धि, सूचना तथा अनुभव आदान प्रदान गरी नियमन व्यवस्था, नीति तथा वित्तीय विवरण प्रवाहमा एकरूपता ल्याउने उद्देश्य सहित सन् २००५ मा गठन भएको South Asian Securities Regulators Forum, SASRF को उपाध्यक्ष पदमा तत्कालिन बोर्ड अध्यक्ष दिपकराज काफ्ले निर्वाचित हुनुभएको थियो । यस संस्थामा हाल नेपालसहित बंगलादेश, भारत, मौरिसस, पाकिस्तान, श्रीलंका, भुटान तथा मालदिभ्सका धितोपत्र बजारको नियमन निकाय सदस्य रहेका छन् ।

४.८.३ Asia Forum for Investor Education, AFIE संस्थापक सदस्य

लगानीकर्ता प्रशिक्षण सम्बन्धमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, सिप तथा दक्षता हासिल गर्ने उद्देश्यले सन् २०१० मा स्थापित Asia Forum for Investor Education, AFIE को बोर्ड संस्थापक सदस्यको रूपमा रहेको छ । यस संस्थाको स्थापनामा Korea Council for Investor Education र Korea Financial

Investment Assication मा नेर्तत्वदायी भूमिका रहेको छ । यसले संचलान गर्दै आएको धितोपत्र बजारका लगानीकर्ता सचेतता तथा जनचेतना अभिबृद्धिमा नियमन निकायले खेल्नुपर्ने भूमिका तथा नियमन निकायमा हुनुपर्ने दक्षता तथा सो सम्बन्धी अनुभव आदानप्रदान गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय कार्यक्रममा बोर्ड सहभागी हुदै आइरहेको छ ।

४.८.४ ANNA को सदस्य

नेपालको धितोपत्र बजारको अन्तर्राष्ट्रियकरण गरी स्तर अभिबृद्धि गर्ने उद्देश्य अनुरूप बोर्डको समन्वयमा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि.ले Association of National Numbering Agencies (ANNA) को सदस्यता प्राप्त गरेको छ । आर्मेनियाको राजधानी येरेभानमा २०१६, जुन २ र ३ मा भएको ANNA को साधारण सभाबाट उक्त लि.लाई ९२ औं सदस्यता प्राप्त गरेको छ । ANNA मा हाल नेपाल लगायत ९३ पूर्ण सदस्य तथा अन्य २७ पार्टनर रहेका छन् । ANNA ले विश्वभर रहेको वित्तीय औजारहरूलाई अन्तर्राष्ट्रिय चिनारी नम्बर दिई यस्ता साधानहरूको विश्वभर कारोबार हुन सहयोग गर्ने हुदा धितोपत्र बजारलाई स्वच्छ, पारदर्शी र विश्वसनीय हुन सहयोग पुगी धितोपत्र बजारमा हुने अपराधिक कृयाकलापको अनुसन्धान तथा तहकीकातका लागि सूचना तथा जानकारी आदान प्रदान हुने वातावरण तयार गरी धितोपत्र बजारलाई स्वच्छ बनाउन सहयोग गर्ने हुनाले नेपालको धितोपत्र बजारलाई अन्तर्राष्ट्रियकरण हुने आधार तयार भएको छ । यसको सदस्यता पश्चात नेपालको सीडिएससीले यहाँ सूचिकृत धितोपत्रलाई International Securities Identification Number ,ISIN नम्बर प्रदान गर्न प्राविधिक तथा अन्य जानकारी सूचना प्राप्तिमा सहयोग भएको हुनाले सिडिएससीको प्राविधिक क्षमता अभिबृद्धिमा सहयोग पुगेको छ ।

त्यस्तै बिश्व बैंक, एशियाली विकास बैंक, Asia Pacific Economic Cooperation (APEC), Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), Financial Services Agency Japan (FSA), Japan Securities and Exchange Surveillance Commission, Japan Securities Dealers Association (JSDA), Korea's Financial Investment Association (KOFIA), Australian Transaction Reports and Analysis Centre (AUSTRAC), Toronto Centre तथा विभिन्न देशका धितोपत्र बजारको नियामक निकायहरूले आयोजना गर्ने पुँजीबजार सम्बन्धी कार्यक्रमहरूमा बोर्डको सहभागिता हुदै आएको छ ।

४.९ बोर्डको अध्ययन तथा अनुसन्धान

धितोपत्र बजार गतिशिल एवं संवेदनशिल बजार भएकोले यसको समयसापेक्ष विकास तथा विस्तार गर्दै देशको आर्थिक वृद्धि तथा विकासको लागि सहयोग पुग्ने गरी पुँजी परिचालन तथा लगानी गतिविधीलाई प्रभावकारी बनाउन बजारसाग सम्बन्धित विषयमा निरन्तर अध्ययन तथा अनुसन्धान अपरिहार्य हुन्छ । यसकारण बोर्ड आफैले आन्तरिक तथा बाह्य विज्ञहरू परिचालन गरी विभिन्न विषयमा अध्ययन गर्नुका साथै विश्वविद्यालयस्तरमा समेत धितोपत्र बजार सम्बन्धी अध्ययन कार्यलाई प्रोत्साहन गर्न उपयुक्त विषयमा अध्ययन छान्त्रवृति प्रदान गर्दै आएको छ ।

४.९.१ बोर्डको आन्तरिक अध्ययन अनुसन्धान: निरन्तर अध्ययन अनुसन्धानले मात्र एकातिर प्रचलनमा रहेका ऐन, नियमावली, विनियमावली तथा अन्य अभ्यासहरूमा पुनरावलोकन गरी समयसापेक्ष सुधार गर्न

सकिन्छ भने अर्कोतिर बजारमा आएका नयाँ अवधारणा, प्रविधि तथा अभ्यासहरुको सम्बन्धमा जानकारी हासिल भई सो अनुसारको बजार विकास गर्ने आधार तयार हुन्छ । अध्ययन अनुसन्धानबाट प्राप्त निष्कर्षको आधारमा बजारको नियमन तथा सुपरिवेक्षण गर्नुपर्दछ भन्ने मान्यतालाई बोर्डले स्थापना कालदेखि नै आत्मसात गरी बोर्डले आन्तरिक तथा बाह्य विज्ञहरुको परिचालन गरी विभिन्न विषयवस्तुहरुमा अध्ययन अनुसन्धान कार्य गर्दै आएको छ । साथै उक्त अध्ययन प्रतिवेदनहरुको व्यवस्थापन कार्यलाई बोर्डले प्रभावकारी बनाउदै लगेको छ । बोर्डले गरेका केही महत्वपूर्ण अध्ययन अनुसन्धान सम्बन्धी विवरण तालिका ४.४ मा रहेको छ ।

तालिका-४.४ बोर्डले गरेको अध्ययन अनुसन्धान

क्र.सं.	विषय
१	धितोपत्र बजारको मूल्य प्रवृत्ति
२	लगानीकर्ताको हित संरक्षणका कानुनी पक्षहरु
३	साधारण सभासम्बन्धी समस्या र निराकरणका उपायहरु
४	सूचिकृत कम्पनीहरुको कार्य सम्पादन
५	धितोपत्रको प्राथमिक बजारसम्बन्धी अध्ययन
६	प्रक्षेपित र वास्तविक वित्तीय स्थिति सम्बन्धी तुलनात्मक अध्ययन
७	सार्वजनिक निष्काशन लागत
८	धितोपत्र बजारको आय सिर्जना र वितरण सम्बन्धी अध्ययन
९	पुँजीबजार विकास सम्बन्धी अध्ययन
१०	संगठित क्षेत्रको वर्तमान अवस्था र पुँजीबजारसँगको सम्बन्ध
११	धितोपत्र बजारको आय संरचनासम्बन्धी अध्ययन
१२	धितोपत्रको कारोबार लागतसम्बन्धी अध्ययन
१३	निष्काशन तथा विक्रीप्रवन्धकको कार्य संपादनसम्बन्धी अध्ययन
१४	धितोपत्रको श्रू कारोबार मूल्य सम्बन्धी अध्ययन
१५	सार्वजनिक निष्काशन अनुमति लिएका वा निष्काशन अनुमति लिई सूचिकरण समेत भई विगत केही वर्ष देखि सञ्चालनको अद्यावधिक स्थिति सार्वजनिक नभएका कम्पनीहरुको सम्बन्धमा बोर्डले अध्ययन
१६	सञ्चालन स्थिति अज्ञात रहेका कम्पनी सम्बन्धी अध्ययन
१७	एनआरएन र विदेशी लगानीलाई धितोपत्रको दोस्रो बजारमा लगानी खुला गर्ने सम्बन्धी प्रारम्भिक अवधारणा
१८	वर्तमान अवस्थामा थप स्टक एक्सचेन्जको आवश्यकता सम्बन्धमा अध्ययन
१९	व्यवसायिक क्षमता विकास कार्यक्रम सम्बन्धी निर्देशिकाको
२०	मर्चेन्ट बैंकिङ व्यवसायको वर्तमान अवस्था तथा सम्भावना
२१	नेपालको धितोपत्र बजारमा देखिएको उतार चढाव तथा बढ्दि
२२	क्रेडिट रेटिङ संस्थाको स्थिति
२३	धितोपत्रको दोस्रो बजारमा लगानी कम्पनीको स्थिति
२४	नयाँ स्टक एक्सचेन्जको आवश्यकता सम्बन्धी अध्ययन
२५	धितोपत्र बाँडफाँड प्रणालीको पुनरावलोकन सम्बन्धी अध्ययन

४.९.२ अध्ययन छात्रवृति: धितोपत्र बजार सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धालाई प्रोत्साहित गरी यस क्षेत्रको विकासका लागि थप योगदान पुऱ्याउने उद्देश्यले प्रत्येक वर्ष अर्थशास्त्र, कानून, व्यवस्थापन तथा अन्य संकायका स्नातकोत्तर तहका शोधकर्ता विद्यार्थीहरूलाई धितोपत्र बजारसाग सम्बन्धित विषयवस्तुहरूमा अध्ययन गर्न बोर्डले आर्थिक वर्ष २०५४/५५ बाट छात्रवृति उपलब्ध गराउन थालेकोमा हालसम्म ३५ भन्दा बढी धितोपत्र बजारसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयहरूमा अध्ययन छात्रवृति प्रदान गरेको थियो ।

तालिका-४.५ बोर्डले प्रदान गरेको अध्ययन छात्रवृति

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष २०५४/५५
1	Comparative Evaluation of Capital Structure between Manufacturing Industries and Trading Companies in Nepal
2	Stock Price Behaviour in Nepal
3	Regulatory System in Nepalese Capital Market आर्थिक वर्ष २०५६/५७
4	Capital Structure of Hotel Industries in Nepal
5	Corporate Dividend Practices in Nepal
6	Risk and Return in Common Stock Investment आर्थिक वर्ष २०५७/५८
7	Share Price Behaviour in Nepal
8	Protection of Minority Shareholders' right and Role of Public Director
9	Legal Provisions relating to Protection of investors in Company Act and Securities Legislation: An Analytical and Critical Study आर्थिक वर्ष २०५८/५९
10	Price Formation and Brokering Services in Nepal Stock Exchange
11	Performance of Listed Companies and Return to Investors
12	Liquidity, Corporate Performance and Stock Price Behaviour in Nepal
13	Clearing and Settlement System in Nepalese Securities Market
14	Investors' Awareness in the Securities Market in Nepal
15	Saving, Investment and Capital Market in Nepal आर्थिक वर्ष २०५९/६०
16	Corporate Performance and Role of Board of Directors
17	Problems and Prospects of Debt Market Growth in Nepal
18	Corporate Financing and Equity Market in Nepal
19	Stock Market and Economic Growth
20	Listing, Liquidity and Price Formation in Nepal Stock Exchange
21	Problem and Prospects of Listed Manufacturing Companies in Nepal आर्थिक वर्ष २०६०/६१
22	Nepal Accounting Standard: Practices, Problems and Issues
23	Efficient Market Hypothesis in the Context of Nepal

24	Investors' Preferences and Financial Instruments in Nepal
25	Structure and Efficiency of Securities Markets Intermediation Services in Nepal
26	Corporate Governance in Non-financial Institutions: Issues and Practices
27	Privatization and Capital Markets Growth in Nepal आर्थिक वर्ष २०६१/६२
28	Liberalization and Capital Markets in Nepal,
29	Pricing of Securities in Nepal Stock Exchange,
30	Securities Laws and Investors Protection in Nepal,
31	Growth of Industrial Sector and Capital Markets in Nepal आर्थिक वर्ष २०६२/६३
32	Mutual Fund and Institutional Investment in Nepalese Securities Markets
33	Regulation of Securities Market Under Nepalese Securities Laws: An Analytical Study
34	Issues and Prospects of Developing Debenture Markets in Nepal
35	Pre-issue and Post-issue Performance of Issuer Companies in Nepal आर्थिक वर्ष २०६३/६४
36	Regulation of Securities Market under Nepalese Securities Laws: An Analytical Study
37	Issues and Prospects of Developing Corporate Debenture Markets in Nepal
38	Pre Issue and Post Issue Performance of Issuer Companies in Nepal आर्थिक वर्ष २०६४/६५
39	Stock Market and Economic Growth: A case of Nepal
40	Financial Liberalization and Stock Market Growth in Nepal

साथै, बोर्डले यस आर्थिक वर्षमा लगानीकर्ता, विद्यार्थी, अनुसन्धानकर्ता तथा विश्व विद्यालयका अध्यापकहरूलाई धितोपत्र बजारसँग सम्बन्धित विविध सूचना, तथ्याङ्क तथा विवरणहरू उपलब्ध गराउँदै आएको छ । बोर्डले स्नातकोत्तर तहका शोधकर्ता विद्यार्थीहरूलाई धितोपत्र बजारसँग सम्बन्धित विषयवस्तुहरूमा अध्ययन गर्नको लागि आगामी दिनहरूमा छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने योजना बनाएको छ ।

४.१० लगानीकर्ता सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रम

देशको अर्थतन्त्रको महत्वपूर्ण अंगको रूपमा रहेको धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारको लागि लगानीकर्ता पनि त्यतिकै सचेत हुन आवश्यक हुने तथ्य अनुसार बोर्डले सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूको सचेतना अभिवृद्धि गर्नको लागि विभिन्न समयमा विभिन्न प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुका अतिरिक्त विभिन्न सचेतनामूलक सामग्रीहरूको प्रकाशनलाई समेत विशेष महत्व दिएको छ ।

लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम: धितोपत्रका सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूको लगानी सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्न बोर्डले मिति २०६४ फागुन १० गते देखि लगानीकर्ता प्रशिक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम शुरू गर्न्यो । प्रत्येक शुक्रबार बोर्डको कार्यालयमा सञ्चालित सो प्रशिक्षणमा धितोपत्रमा लगानी गरिरहेका एवं

लगानी गर्न इच्छुक चार सय पाँच जना सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूको सहभागिता रहेको थियो । उक्त प्रशिक्षण निशुल्क रूपमा सञ्चालन गरिएको थियो ।

सेयरमा लगानी गर्ने सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूमा लगानी सचेतता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले २०६४ माघ ३ गतेदेखि काठमाडौंमा साप्ताहिक लगानीकर्ता सचेतता अभियान सञ्चालन भयो । राजधानीका प्रमुख केन्द्रहरूमा सर्वसाधारणको ध्यान आकृष्ट गर्दै लगानी गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू उल्लेखित पर्चाहरू वितरण गर्नुका साथै व्यानर तथा सूचनामूलक जानकारी राखिएका प्लेकार्ड प्रदेशन समेत गरिएको थियो । बोर्डले सञ्चालन गरेका लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण तालिका ४.६ मा रहेको छ ।

तालिका-४.६ लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम

आर्थिक वर्ष	कार्यक्रम संख्या	सहभागी संख्या
२०६४/६५	१	४०५
२०६५/६६	२	१९८
२०६६/६७	३	४६३
२०६७/६८	५	८०१
२०६८/६९	२०	२१८३
२०६९/७०	१८	२५००
२०७०/७१	१४	१९००
२०७१/७२	१५	१९००
२०७२/७३	८	१५००
२०७३/७४*	२३	१५३०

* वैशाख मसान्तसम्म

सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूलाई धितोपत्र बजार सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले मिति २०६६०२२४ गते देखि प्रारम्भिक स्तरको लगानीकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरी तीनवटा समुहका ८९ जना लगानीकर्ताहरूलाई प्रशिक्षण दिई सहभागिताको प्रमाणपत्र वितरण गरिएको छ । यस सम्बन्धी कार्यलाई थप व्यवस्थित गरी तालिम कार्यक्रमहरू अगाडि वढाउन बोर्डमा तालिम विज्ञ नियुक्त गरिएको छ ।

सचेतनामूलक सूचना तथा जानकारीहरूको प्रकाशन: धितोपत्रका लगानीकर्ताहरूलाई धितोपत्रमा लगानी गर्दा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने कुराहरूका सम्बन्धमा सचेत गराउन बोर्डले विभिन्न राष्ट्रिय पत्रपत्रिका, टेलिभिजन लगायतका संचारमाध्यमहरू मार्फत सचेतनामूलक सामाग्रीहरू प्रकाशन गरिएको छ । बोर्डले प्रकाशन गरेको केही समाग्रीहरू देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका-४.७ बोर्डका प्रकाशनहरु

क्र.सं	विवरण	मिति
१	संगठित संस्थाहरुको सूचना प्रवाह सम्बन्धमा भएका प्रावधानहरु, २०५४ नामक पुस्तिका प्रकाशन	२०५४।०६।०८
२	धितोपत्र व्यवसायीको लागि जानकारी तथा विवरण प्रवाहसम्बन्धी व्यवस्थाहरु, २०५७ नामक पुस्तिका प्रकाशन	२०५७।०४।३०
३	धितोपत्र बजार सम्बन्धी जान्नुपर्ने कुराहरु पुस्तिका प्रकाशन	२०५७।१।२।२७
४	धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन नामक पुस्तिका प्रकाशन	२०५९।०३।११
५	त्रैमासिक रूपमा धितोपत्र बजारको समिक्षा गरी प्रकाशन तथा वितरण शुरु	२०५९।०३।११
६	सूचिकृत संगठित संस्थाहरुको ऐन नियम पालनाको स्थिति	
७	“धितोपत्र बोर्डको १० वर्ष (२०५०-२०६०)” नाम पुस्तिका प्रकाशन	२०५९।६०
८	सेबोन न्यूजलेटरको प्रकाशन शुरु	२०६।४।६५
९	धितोपत्र बजार सम्बन्धी अनुसन्धानत्मक लेखहरु संलग्न गरी सेबोन जर्नलको प्रकाशन शुरु	
१०	लगानीकर्ताले धितोपत्र बजारमा लगानी गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु	२०७।२।७३
११	नेपाल धितोपत्र बोर्ड, एक परिचय (नेपाली)	२०७।२।७३
१२	नेपाल धितोपत्र बोर्ड समाचार, अंक १०	२०७।२।७३
१३	धितोपत्र बजारमा बारम्बार सोधिने प्रश्नहरु	२०७।३।७४
१४	नेपाल धितोपत्र बोर्ड, एक परिचय (अङ्ग्रेजीमा)	२०७।३।७४
१५	नेपाल धितोपत्र बोर्ड, २५ वर्ष	२०७।३।७४
१६	नेपाल धितोपत्र बोर्ड समाचार, लेख रजत जयन्ती विशेषांक	२०७।३।७४
१७	Quarterly Securities Market Indicators	२०७।३।७४

४.११ तालिम, सेमिनार तथा छलफल कार्यक्रम

धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तार गर्ने क्रममा अर्थशास्त्री, प्राध्यापक, धितोपत्र बजार विज्ञ तथा लगानी कर्ताहरुको राय, सल्लाह तथा सुझाव संकलन गर्ने उद्देश्य बमोजिम बोर्डले विभिन्न समयमा विभिन्न विषयवस्तुहरुमा आधारित रहेर तालिम, सेमिनार, छलफल तथा अन्तर्कृया कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ । हालसम्म बोर्डले सञ्चालन गरेको केही महत्वपूर्ण कार्यक्रमहरु तालिका ४.८ मा रहेको छ ।

तालिका-४.८ तालिम, सेमिनार तथा छलफल कार्यक्रमहरू

क्र.सं.	विवरण	मिति
१	बोर्ड र UTI (Institute of Capital Market India) को संयुक्त आयोजनामा Program for policy makers on Capital Market Development नामक कार्यशाला गोष्ठी	२०५१०६१०३
२	धितोपत्र बजारमा विदेशी लगानी खुला गर्ने सम्बन्धमा श्री ५ को सरकार, अर्थ मन्त्रालयमा अवधारणापत्र प्रस्तुत	२०५२१२१२१
३	एशियाली विकास बैंकको प्राविधिक सहयोगमा नेपालको पुँजी बजार सम्बन्धी अध्ययन शुरू	२०५४१११७
४	Meeting the Challenges ahead 1998-2002 नामक बोर्डको रणनीतिक योजना बोर्डद्वारा स्वीकृत	२०५५१०७३०
५	अन्तर्राष्ट्रियस्तरको लेखा तथा लेखापरिक्षण प्रणालीको विकास सम्बन्धमा एक अवधारणापत्र श्री ५ को सरकार समक्ष प्रस्तुत	२०५६१०९।२३
६	नेपालको संगठित क्षेत्रमा कम्पनी सचिवको भूमिका नामक सेमिनार आयोजना	२०५७०४।१०
७	क्रेडिट रेटिङ स्थापना सम्बन्धमा बोर्डद्वारा विकसित अवधारणा नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयमा पेश	२०५७०४।२४
८	संस्थागत सु-शासन सम्बन्धी सेमिनारको आयोजना	२०६१।६२
९	लेखामान सम्बन्धी अन्तर्क्रिया कार्यक्रमको आयोजना	२०६१।६२
१०	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध सेवा सम्बन्धमा छलफल	२०६१।६२
११	Securities Ordinance, Secured Transaction Ordinance and Insolvency Ordinance	२०६२।६३
१२	आर्थिक पत्रकार र पुँजीबजार विषयक अन्तर्क्रिया	२०६४।६५
१३	धितोपत्र दलाल व्यवसायी अभिमूखिकरण कार्यक्रम आयोजना	२०६४।६५
१४	Valuation and Pricing of IPO in the Stock Market of Nepal विषयक सेमिनार	२०६५।६६
१५	कानून व्यवसायीहरूसँग अन्तर्क्रिया	२०६६।६७
१६	जलस्रोत विज्ञहरूसाग छलफल	२०६६।६७
१७	मर्चेन्ट बैंकिङ व्यवसायसम्बन्धी अन्तर्क्रिया	२०६७।६८
१८	संस्थागत सुशासन सम्बन्धी कार्यक्रम	२०६८।६९
१९	कमोडिटी डेरिभेटिभ्स बजार सम्बन्धी अन्तर्क्रिया	२०६८।६९
२०	पुँजीबजार सुधारका चुनौतिहरू र वित्त नीति विषयक अन्तर्कृया कार्यक्रम सम्पन्न	२०७३।७४
२१	Media Training on Capital Market Reporting विषयक कार्यक्रम	२०७३।७४
२२	आर्थिक वर्ष २०७३।७४ मा अपनाइने पुँजी बजार सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रममा छलफल	२०७३।७४

२३	वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीलाई पुँजी बजारमा सहभागी गराउन पहिलो अन्तर्कृया कार्यक्रम आस्वा प्रणाली कार्यान्वयन सम्बन्धी अन्तर्कृया कार्यक्रम	२०७३।७४
२४	सम्पत्ति शुद्धिकरण तथा आतंककारी कृयाकलाप सम्बन्धी अभिमुखिकरण	२०७३।७४
२५	मर्चेन्ट बैंकर र धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई अवलोकन भ्रमण	२०७३।७४

५. धितोपत्र बजार सहभागीहरु

५.१ पृष्ठभूमि

धितोपत्र बजारको विकास तथा विस्तारका लागि विभिन्न किसिमका बजार मध्यस्थकर्ताको गहन भूमिका रहन्छ । त्यस्ता प्रकारका मध्यस्तकर्ताहरूले विभिन्न निकायहरूबाट अनुमतिपत्र प्राप्त गरी वा दर्ता भई कार्य गर्ने प्रचलन रही आएको छ । नेपालको सन्दर्भमा धितोपत्र बजारका विभिन्न कृयाकलापमा सहभागी भै बजार विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने बजार सहभागीहरु स्टक एक्सचेन्ज, केन्द्रीय निक्षेप प्रणाली, धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर, धितोपत्र दलाल), शाख मूल्यांकन संस्था, सामूहिक लगानी कोष, निक्षेप सदस्य, आस्वा सदस्य, सूचिकृत संगठित संस्था इत्यादि रहेका छन् । यी संस्थाहरूले पुँजी बजारको नियमन निकाय नेपाल धितोपत्र बोर्डबाट अनुमतिलिई आफ्ना सेवाहरु प्रदान गरिरहेका छन् । हाल बजार सहभागीको रूपमा कार्य गरिरहेका संस्थाहरु सम्बन्धी विस्तृत जानकारी निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.२ स्टक एक्सचेन्ज

धितोपत्र खरिदकर्ता तथा बिक्रेतालाई एकै ठाउँमा ल्याई निरन्तर रूपमा धितोपत्र खरिद, बिक्री वा विनिमय कार्य सम्पन्न गर्ने बजार, स्थान वा सुविधाको संरचना नै स्टक एक्सचेन्ज हो । संसारका विभिन्न देशहरूमा धितोपत्र बजार संचालन गर्नका लागि संगठित रूपमा स्टक एक्सचेन्जको व्यवस्था भएको हुन्छ । धितोपत्र बजारको महत्वपूर्ण अंगको रूपमा रहेको स्टक एक्सचेन्जमा हुने दोस्रो बजार संचालनको प्रभावकारिता नै धितोपत्र बजार विकासको मापक हुने र यसले प्रदान गर्ने सेवाले लगानीकर्ताको पहाँच र आकर्षणमा प्रभाव पार्ने हुनाले सक्षम, प्रभावकारी तथा पारदर्शी स्टक एक्सचेन्जबाट नै धितोपत्र बजार विकास हुने देखिन्छ ।

नेपालमा सरकारी स्वामित्वमा एकमात्र स्टक एक्सचेन्ज नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. संचालनमा रहेको छ । रु.३० करोड चुक्ता पुँजी रहेको नेप्सेमा नेपाल सरकारको ५८.६७ प्रतिशत, नेपाल राष्ट्र बैंकको ३४.६० प्रतिशत, एनआइडिसी डेभलपमेन्ट बैंक लि.को ६.१२ प्रतिशत र केही धितोपत्र दलाल सदस्यहरूको ०.६१ प्रतिशत सेयर स्वामित्व रहेको छ । हाल नेप्से नेपाल धितोपत्र बोर्डबाट बजार संचालन अनुमति लिई धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ तथा धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४ बमोजिम सञ्चालनमा रहेको छ । धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ बमोजिम धितोपत्र बजार (स्टक एक्सचेन्ज) को देहाय बमोजिमको काम, कर्तव्य र अधिकारहरु रहेका छन् ।

- आफू मार्फत हुने धितोपत्र कारोबारलाई स्वच्छ र नियमित रूपमा संचालन गर्ने गराउने,
- धितोपत्र बजार संचालन गर्दा सर्वसाधारण लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी गर्ने गराउने,
- आफ्नो सदस्यहरूलाई धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ र सो ऐन अन्तर्गत बनेका नियम तथा विनियमहरूको पूर्ण रूपमा पालना गर्न लगाउने र यस सम्बन्धी अनुगमन र सुपरिवेक्षण गर्ने गराउने,
- धितोपत्र कारोबार गर्न पर्याप्त र सुविधायुक्त कारोबार स्थलको व्यवस्था गर्ने,
- कारोबार संचालन गर्न सक्षम कर्मचारीहरूको व्यवस्था गर्ने,
- आकस्मिक तथा सुरक्षा व्यवस्थाका लागि पर्याप्त सुविधा र उचित पद्धतिको व्यवस्था गर्ने,
- धितोपत्रको विनिमय वा खरिद बिक्रीको प्रबन्ध गर्नको लागि सूचिकरण गर्ने गराउन र सदस्यता सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बोर्डको स्वीकृति लिई विनियम वनाउने,
- धितोपत्र बजार संचालनको लागि अन्य आवश्यक कार्यहरु गर्ने गराउने ।

नेप्सेबाट कारोबार सञ्चालन र राफसाफ तथा फछ्यौट सेवा दिइदै आएकोमा नेप्सेले सिडिएससीको स्थापना तथा संचालन पश्चात् राफसाफ तथा फछ्यौट सेवा सिडिएससी मार्फत गराउदै हाल कारोबार सञ्चालन तथा सूचीकरण सम्बन्धी कार्यहरु मात्रागर्ने गरेको छ ।

हाल नेपालमा एक मात्र स्टक एक्सचेन्ज रहेकोमा प्राथमिक बजारको पहुँच देशव्यापी भइसकेकोमा दोस्रो बजारको सेवा देशव्यापी हुन नसकेको, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको कारोबार प्रणाली भित्र्याई गैर आवासीय नेपाली तथा विदेशी संस्थागत लगानीकर्तालाई आकर्षण गर्नका साथै Cross border listing and trading को व्यवस्था गर्न तथा IOSCO को सिद्धान्त बमोजिम आधुनिक स्टक एक्सचेन्ज स्थापना गर्न नयाँ स्टक एक्सचेन्ज स्थापना गर्न दिने बोर्डले सैद्धान्तिक निर्णय गरेको छ ।

५.३ केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी

धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप (Central Securities Depository) एउटा त्यस्तो प्रणाली हो जसले भौतिक तथा अभौतिक रूपमा धितोपत्र धारण गरी कितावी प्रबिष्टी मार्फत हकहस्तान्तरण कार्य सम्भव बनाउँदछ । केन्द्रीय निक्षेपले भौतिक रूपमा रहेका धितोपत्रलाई स्थिर गर्ने वा भौतिक प्रमाणपत्र रहित (dematerialise) गरी धितोपत्रको विद्युतीय अभिलेखको व्यवस्था गर्दछ । केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीमा सहभागी भएका कम्पनीको धितोपत्र सम्बन्धित धितोपत्र धनीबाट आफ्नो जिम्मामा लिई धितोपत्रको खाता राख्ने, धितोपत्र सुरक्षित राख्ने, धितोपत्र वा स्वामित्व अधिकार परिवर्तन सम्बन्धी सेवा प्रदान गर्ने धितोपत्र बजार सम्बन्धी उच्च स्तरीय प्रविधि हो । अन्तर्राष्ट्रिय मूल्यमान्यता एवं स्तर अनुरूपको केन्द्रीय निक्षेप प्रणालीले दक्ष एवं जोखिममुक्त धितोपत्र कारोबारको वातावरण सिजना गरी पुँजी बजारलाई बढी तरल बनाउन, वैदेशिक लगानीकर्ताहरूलाई आकर्षित गर्न तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरहरूको परिचालनमा सहयोग पुऱ्याउँदछ ।

नेपालको केन्द्रीय निक्षेप प्रणालीलाई मार्गनिर्देश गर्ने तथा कानुनी आधार तयार गर्ने धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७ ले केन्द्रीय निक्षेप सेवालाई धितोपत्र बजारमा सूचिकृत भएका तथा विद्युतीय माध्यममा निक्षेप गर्ने मिल्ने, वितरण वा बाँडफाँड भएका, धितोपत्र वा उपकरणहरु सम्बन्धित धितोपत्रधनीबाट आफ्नो जिम्मामा लिई धितोपत्रधनीहरूको धितोपत्रसम्बन्धी हितग्राही खाता राख्ने तथा धितोपत्र वा उपकरणहरूको नामसारी वा खातामा अभिलेख गर्ने कार्य भनी परिभाषित गरेको छ । केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७ को व्यवस्था अनुसार केन्द्रीय निक्षेपसेवा सञ्चालनका लागि नेपाल स्टक एक्सचेज लि. को पूर्ण स्वामित्वमा वि. सं. २०६७ सालमा सिडिएस एण्ड किलयरिङ्ग लि. स्थापना भई हाल केन्द्रीय निक्षेपका साथसाथै नेप्सेले यस अघि गर्दै आएको राफसाफ तथा फछ्यौट सेवा प्रदान गर्दै आएको छ । केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७ ले गरेको व्यवस्था अनुसार केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम रहेको छ:

- धितोपत्र निक्षेप सेवाको स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीले स्वीकृत गरेका निकायहरूका साथै निक्षेप सदस्यहरू, निष्काशनकर्ताहरू, रजिष्ट्रार तथा हस्तान्तरण प्रतिनिधिहरू तथा स्टक एक्सचेन्ज र त्यसका राफसाफ शाखा वा राफसाफ निकायका साथै अन्य यस्तै निकायहरूसाग विद्युतीय सञ्चार सञ्जाल स्थापना गर्ने,
- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी तथा निक्षेप सदस्य/निष्काशनकर्ता/रजिष्ट्रार तथा हस्तान्तरण प्रतिनिधिलाई परिचालन गर्न विनियम वा कार्य सञ्चालन निर्देशिका तयार गर्ने,
- परिपत्र/आधिकारिक सूचनाको माध्यमबाट निक्षेप सदस्य/निष्काशनकर्ता/रजिष्ट्रार तथा हस्तान्तरण प्रतिनिधिलाई निजहरूको व्यवसाय परिचालन गर्ने सम्बन्धमा निर्देशन/निर्देशिका जारी

गर्ने,

- निक्षेप सदस्य वा निष्काशनकर्ताको धितोपत्र स्वीकार गरी लिनुअघि निक्षेप सदस्य/स्टक एक्सचेन्ज वा राफसाफ निकाय/निष्काशनकर्ता/रजिष्ट्रार तथा हस्तान्तरण प्रतिनिधिसँग सम्झौता गर्ने,
- बोर्डमा दर्ता भएका निक्षेप सदस्यहरूको संजालमार्फत कार्य संचालन गर्ने,
- हितग्राहीले निक्षेप सदस्यमार्फत ल्याएको धितोपत्रलाई विद्युतीय रूपमा परिवर्तन गरी निक्षेप राख्ने तथा लगानीकर्ताको मागअनुसार भौतिक रूपमा परिणत गर्ने,
- निक्षेप सदस्यहरू, निष्काशनकर्ता र रजिष्ट्रार तथा हस्तान्तरण प्रतिनिधिहरूले बुझाउनुपर्ने धरौटी, शुल्क तथा दस्तुर तोक्ने,
- निष्काशनकर्ता कम्पनीले कुल निष्काशित धितोपत्रको हिसाब राख्न सहयोग पुऱ्याउनको लागि हितग्राहीको दर्ता किताबमा अभिलेख राखी समय समयमा वा बोर्डले तोकेको समयमा निष्काशनकर्ता कम्पनीलाई उपलब्ध गराउने,
- निक्षेप सदस्य, रजिष्ट्रार तथा हस्तान्तरण प्रतिनिधि तथा निष्काशनकर्तालाई प्रभावकारी विद्युतीय निक्षेप सेवा उपलब्ध गराउने,
- निक्षेप सेवामा दर्ता भएका धितोपत्रलाई धितोबन्धकमा वा रोककामा राखिएको अभिलेख गर्ने सुविधा उपलब्ध गराउने,
- धितोपत्रसँग सम्बन्धित अन्य संघ संस्थालाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने,
- निक्षेप सदस्यहरूको प्रवेश दर्ता गर्ने, निरीक्षण गर्ने, अनुगमन गर्ने, निलम्बन गर्ने तथा सदस्यता खारेजसम्बन्धी कार्य गर्ने,
- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीको जिम्मामा रहेका सबै धितोपत्रहरूको तथ्याङ्क/सूचना सुरक्षित रूपमा राख्ने प्रबन्ध मिलाउने,
- निक्षेप सदस्यको माध्यमबाट लगानीकर्ताको विद्युतीय खाता खोली दिने र सम्बन्धित पक्षले मागेको बेलामा उक्त खातासम्बन्धी विवरण उपलब्ध गराउने,
- केन्द्रीय निक्षेप सेवामा रहेका धितोपत्रको हस्तान्तरण गर्ने सम्बन्धित पद्धति बनाई कार्यान्वयन गर्ने,
- निक्षेप सदस्यले लगानीकर्ताबाट लिन पाउने शुल्क/दस्तुरको उपल्लो सीमा निर्धारण गर्ने,
- अधिकार प्राप्त अधिकारीले केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीको विनियम/कार्य संचालन निर्देशिकाअनुरूप रहेको हितग्राहीको खाताको विवरण उपलब्ध गराई दिएको आदेश/निर्देशन बमोजिम हितग्राहीको धितोपत्र वा खाता रोकका राख्ने,
- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीको प्रबन्धपत्रमा उल्लेखित अन्य सेवा उपलब्ध गराउने,
- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीको कार्य संचालन गर्ने क्रममा हितग्राहीलाई पर्न सक्ने जोखिम कम गरी हितरक्षा गर्न बीमालगायतका अन्य पर्याप्त सतर्कता अपनाउने,
- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी तथा निक्षेप सदस्यको लापरवाहीको कारणबाट लगानीकर्ताले हानी नोकसानी व्यहोर्नु परेमा निजलाई सो बापत क्षतिपूर्ति दिलाउने र यदि उक्त क्षति निक्षेप सदस्यबाट भएको भए निजबाट उक्त रकम असुल गर्ने,
- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीले नियन्त्रण पद्धति, कार्यविधि तथा सुरक्षा अवस्थाबारे बार्षिक रूपमा निरीक्षण गरी सोको एकप्रति प्रतिबेदन बोर्डसमक्ष पेश गर्ने,
- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीले निक्षेपमा लिएका सम्पूर्ण धितोपत्रहरू विद्युतीय माध्यममा तथा परिवर्तनीय (fungible) स्वरूपमा राख्ने ।

५.४ शाख मूल्याङ्कन संस्था

शाख मूल्याङ्कन संस्था एउटा कम्पनी हो जसले निश्चित प्रकारका ऋण दायित्वहरु तथा ऋणपत्र निष्काशनकर्ताका लागि शाख मूल्याङ्कन स्तर (Credit ratings) प्रदान गर्दछ । शाख मूल्याङ्कन संस्थाले निष्काशनकर्ता कम्पनीको ऋण तिर्न सक्ने क्षमताको विचार गर्दछ । शाख मूल्याङ्कन संस्थाले गर्ने शाख मूल्याङ्कनले अन्य कुराको अतिरिक्त ब्याजदर निर्धारणमा समेत सहयोग पुऱ्याउछ । शाखस्तरको लगानीकर्ता, निष्काशनकर्ता, लगानी बैंक, दलाल व्यवसायी तथा सरकारले उपयोग गर्दछन् । क्रेडिट रेटिङ संस्थाहरुले धितोपत्र निष्काशनकर्ता कम्पनीहरुको समग्र वित्तीय विवरण, कार्य सम्पादन तथा व्यवस्थापन, र सुशासनको अवस्था तथा भावी संभावनासमेतको गहन अध्ययन तथा अनुसन्धान गरी स्तर (Grading) दिने हुङ्गदा बजार तथा धितोपत्रमा निहित जोखिमको आकलन गर्न सहयोग पुऱ्याई धितोपत्र बजारमा हुने लगानीलाई सुसुचित हुन सहयोग पुऱ्दछ । शाख मूल्याङ्कन संस्थाले अन्य तरिकाबाट ऋण प्राप्त गर्न नसक्ने किसिमका ऋण पुऱ्जी परिचालन गर्न चाहनेहरु जस्तो साना सरकारी इकाई, प्रारम्भिक स्तरका कम्पनीहरु, अस्पतालहरु तथा विश्वविद्यालयहरुका लागि पुऱ्जीबजार खुल्ला गर्दछ अर्थात् पुऱ्जी बजार मार्फत सहज तरिकाले ऋणपुऱ्जी परिचालन गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ ।

बोर्डबाट क्रेडिट रेटिङ नियमावली, २०६९ बमोजिम क्रेडिट रेटिङ व्यवसाय सञ्चालनका लागि श्री इक्रा नेपाल लि., काठमाडौँलाई वि.सं. २०६७ मा अनुमतिपत्र प्रदान गरिएको छ । साथै वि.सं. २०७३ मा बोर्डबाट केयर एनेलिसिस एण्ड रिसर्च लि., मुम्बईलाई क्रेडिट रेटिङ कम्पनी स्थापना गर्न सैद्धान्तिक सहमति प्रदान गरिएको छ र थप अर्को एक क्रेडिट रेटिङ कम्पनी पाइपलाइनमा रहेको छ ।

५.५ धितोपत्र व्यवसायी

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ ले धितोपत्र दलाली, धितोपत्र व्यापार, निष्काशन तथा विक्री प्रबन्ध, लगानी व्यवस्थापन, लगानी परामर्श सेवा, सामूहिक लगानी कोष व्यवस्थापन, धितोपत्र दर्ता वा धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा वा डिपोजिदरी (कस्टोडियल) सेवा, धितोपत्र कारोबारको हिसाब साफसाफ सेवा, बजार निर्माता तथा ऐनले धितोपत्र व्यवसाय भनी तोकिदिएको अन्य कार्यलाई धितोपत्र व्यवसाय भनी परिभाषित गरेको छ । यी व्यवसायमा संलग्न बजार सहभागीलाई धितोपत्र व्यवसायी भनी बुझिन्छ । यसरी नेपालमा मूलतः मर्चेन्ट बैंकर तथा धितोपत्र दलाल धितोपत्र व्यवसायीको रूपमा कार्यरत रहेका छन् जसको बर्णन तल गरिएको छ ।

५.५.१ मर्चेन्ट बैंकर: धितोपत्र निष्काशनका लागि विवरणपत्र, बिक्री सम्बन्धी प्रस्ताव तयार गर्ने लगायत धितोपत्रको निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध सम्बन्धी आवश्यक सबै कार्यहरु गर्ने निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धक, संगठित संस्थासंग सम्झौता गरी संगठित संस्थाले निष्काशन गरेको धितोपत्रहरु बिक्री नभएको अवस्थामा आफूले खरिद गर्न प्रत्याभूति (अण्डरराइटिङ) दिने कार्य गर्ने अण्डरराईटर, संगठित संस्थाको तर्फबाट धितोपत्रको अभिलेख राख्ने तथा धितोपत्रको नामसारी लगायत सेयर रजिस्ट्रेशन सम्बन्धी अन्य सेवा प्रदान गर्ने सेयर रजिस्ट्रार, ग्राहकसंग सम्झौता गरी ग्राहकका लागि लगानी व्यवस्थापन कार्य गर्ने फोर्टफोलियो म्यानेजर, सामूहिक लगानी सेवा, धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सदस्य सेवा लगायत अन्य धितोपत्र व्यवसायी सेवा सम्बन्धी एक वा एक भन्दा बढी कार्य गर्ने अनुमतिपत्र प्राप्त धितोपत्र व्यवसायी नै मर्चेन्ट बैंकर हुन् । बोर्डबाट मर्चेन्ट बैंकिङ व्यवसाय गर्नका लागि अनुमतिपत्र प्राप्त २३ मर्चेन्ट

बैंकरको विवरण तालिका ५.१ मा दिइएको छः

तालिका ५.१ मर्चेन्ट बैंकर

क्र स.	नाम	व्यवसाय
१	एन. सी. एम. मर्चेन्ट बैंकिङ लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
२	एस क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
३	एनएमबि क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
४	नागरिक लगानी कोष	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन
५	ग्लोबल आईएमई क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
६	भिवोर क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
७	सिभिल क्यापिटल मार्केट लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
८	बिड इन्भेष्ट लि.	लगानी व्यवस्थापन
९	प्रभु क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
१०	नविल इन्भेष्टमेन्ट बैंकिङ लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
११	लक्ष्मी क्यापिटल मार्केट लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
१२	एन.आई.बि.एल.क्यापिटल मार्केट्स लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
१३	कृति क्यापिटल एण्ड इन्भेष्टमेन्ट्स् लि.	लगानी व्यवस्थापन
१४	इक्विटी एण्ड एसेट्स इन्भेष्टमेन्ट्स् लि.	लगानी व्यवस्थापन
१५	नेशनल मर्चेन्ट बैंकर लि.	लगानी व्यवस्थापन
१६	सिद्धार्थ क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
१७	प्रोभिडेन्ट मर्चेन्ट बैंकर लि.	सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
१८.	सिबिआइएल क्यापिटल लि	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
१९.	सानिमा क्यापिटल लि	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिष्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन

२०.	काठमाडौं क्यापिटल मार्केट्स लि	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, सेयर रजिस्ट्रेशन
२१.	नेपाल एसबिआई मर्चेन्ट बैंकर लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिस्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
२२.	रिलायबल क्यापिटल लि.	सेयर रजिस्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन
२३.	एनआईसी एशिया क्यापिटल लि.	निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध, धितोपत्र प्रत्याभूति, सेयर रजिस्ट्रेशन, लगानी व्यवस्थापन

५.५.२ धितोपत्र दलाल (Stockbroker): ग्राहकको नाममा विभिन्न किसिमका धितोपत्रहरु खरिद बिक्री गर्न सहयोग पुऱ्याउने अधिकार प्राप्त धितोपत्र व्यवसायीलाई धितोपत्र दलाल भनिन्छ । धितोपत्र दलाल कार्य गर्नका लागि धितोपत्र व्यवसायीले नेपाल धितोपत्र बोर्डबाट ईजाजत प्राप्त गर्नुका साथै नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. को सदस्यता प्राप्त पारेको हुनु पर्दछ । बोर्डबाट धितोपत्र दलाल व्यवसाय गर्नका लागि अनुमतिपत्र प्राप्त ५० धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरु तालिका ५.२ मा दिइएको छ ।

तालिका-५.२ धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरु

तालिका ५.२ धितोपत्र दलाल

क्र. सं.	नाम	ठेगाना	टेलिफोन नं.	फ्याक्स नं.
१.	अग्रवाल सेक्युरिटिज प्रा. लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं	४४२४४०६	४४२४६५७
२.	प्रिमियर सेक्युरिटिज प्रा. लि.	रामशाहपथ, काठमाडौं	४२३१३३९	४२५५५८०
३.	सिप्ला सेक्युरिटिज प्रा. लि.	खिचापोखरी, काठमाडौं	४२५५७८२	४२५५०७८
४	खेता सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४४४४७९१	४४१६६१३६
५.	थ्राइभ ब्रोकरेज हाउस प्रा. लि.	नवसाल, काठमाडौं	४४१९०५१	४४१६०१८
६.	त्रिशुल सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४४४०७०९	४४३८१९७
७.	सिप्रवी सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पो. ब. न. ५७०५, ललितपुर	५५३०७०९	५०९१२०६
८.	प्रज्ञान सेक्युरिटिज प्रा. लि.	कमलादी मोड, काठमाडौं	४४१३३९२	४४१५९५८
९.	कुमारी सेक्युरिटिज प्रा. लि.	डिल्ली बजार, काठमाडौं	४४१८०३६	४४२३६८९
१०.	मल्ल एण्ड मल्ल स्टक ब्रोकिङ्क कं प्रा. लि.	डिल्ली बजार, काठमाडौं	४४३२०८८	४४२५७५०
११.	आशूतोष ब्रोकरेज एण्ड सेक्युरिटिज प्रा. लि.	खिचापोखरी, न्युरोड, काठमाडौं	४२२७५१०	४२४०१६२
१२.	सगरमाथा सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४४३९३१५	४४३९३१५
१३.	प्राइमो सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४१६८१७५	४१६८२१४
१४.	मार्केट सेक्युरिटिज एक्सचेन्ज कम्पनी लि.	खिचापोखरी, न्युरोड, काठमाडौं	४२४८८९७३	४२४९५५८
१५.	नेपाल इन्डेस्ट्रीसेन्ट एण्ड सेक्युरिटिज ट्रेडिङ्ग प्रा.लि.	भिमसेनगोला, काठमाडौं	४४९५४५०	४४१०७२७
१६.	स्टक ब्रोकर ओपेल सेक्युरिटिज ट्रेडिङ्ग प्रा. लि.	बालुवाटार, काठमाडौं	४४२३५०९	४४२३५०९
१७.	नेपाल स्टक हाउस प्रा. लि.	अनामनगर, काठमाडौं	४२६५८८८	४२५५७३२
१८.	अरुण सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४२३९५६७	४२३९५६५
१९.	श्रीकृष्ण सेक्युरिटिज लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं	४४४१२२५	४४३९५९२
२०.	जे. एफ. सेक्युरिटिज प्रा. लि.	न्युरोड, काठमाडौं	४२५६०९९	४४३३६७३
२१.	एविसी सेक्युरिटिज प्रा. लि.	इन्द्रचोक, काठमाडौं	४२३०७८७	४२२६५०७
२२.	मिडास स्टक ब्रोकिङ्क कम्पनी प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	४२४००८९	४२४०११५
२३.	एशियन सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४४२४३५१	४४३९३९५
२४.	नीभ सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४१६८८०९	४१६८५७३
२५.	सुमेरु सेक्युरिटिज प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	४४४४७४०	४४२४२०९

२६.	इम्पेरियल सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	अनामनगर, काठमाडौं	४२३१००४	४२३१३४४
२७.	कालिका सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४०११०७४	४०११४४
२८.	स्वर्णलक्ष्मी सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४४१७१७८	४४१७१७७
२९.	दक्षिणकाली इन्भेस्टमेन्ट एण्ड सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	४१६८७४२	४१६८७४२
३०.	दिपशिखा धितोपत्र कारोबार कम्पनी प्रा. लि.	अनामनगर, काठमाडौं	४१०२५३२	४२५४४९०
३१.	कोहिनुर इन्भेस्टमेन्ट एण्ड सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	कमल पोखरी, काठमाडौं	४४४२८५८	४४४२८५७
३२.	डाइनामिक मनी मेनेजर्स सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	४४१३४२१	४४१४५५२
३३.	भिजन सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४७७०४०८	४४३८१२४
३४.	सेक्युर्ड सेक्यूरिटिज लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४२२६८६१	४२२४५२३
३५.	सनी सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	जमल, काठमाडौं	४१६६००५	४१६६००६
३६.	साउथ एशियन बुल्स प्रा. लि.	कुलेश्वर, काठमाडौं	४२८४७८५	४२८४७८५
३७.	लिन्च स्टक मार्केट लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं	४४६९३६७	४४६९०६८
३८.	क्रिएटिभ सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४४१९५७२	४१६८२०३
३९.	त्रिशक्ति सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४२३२१३२	४२३२१३३
४०.	क्रिष्टल कन्चनजंगा सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४०१११७६	४०११०७२
४१.	अनलाईन सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	बागबाजार, काठमाडौं	४१६८२९८	४२४६३९२
४२.	आर्यतारा इन्भेस्टमेन्ट एण्ड सेक्यूरिटिज प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	४२३३५९६	४२३३५९७
४३.	भृकुटी स्टक ब्रोकिङ्ग कम्पनी प्रा. लि.	न्यूरोड, काठमाडौं	४४२३४६६	४२२४६४८
४४.	इन्भेस्टमेन्ट म्यानेजमेन्ट नेपाल प्रा. लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	४२५६५८९	४२५६५९०
४५.	अक्सफोर्ड सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	कालीमाटी, काठमाडौं	४२७३८५०	४२७३९१३
४६.	श्रीहरि सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	कमलादी, काठमाडौं	४४३७५६२	४४३७४६५
४७.	सेवा सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	४२५६६४२	४२५६६४४
४८.	सुन्धारा सेक्यूरिटिज प्रा. लि.	सुन्धारा, काठमाडौं	४२१२२१५	४२६३५८३
४९.	नासा सेक्यूरिटिज कम्पनी लि.	नक्साल, काठमाडौं	४४४०३८४	४४४०३८५
५०.	दिव्या सेक्यूरिटिज एण्ड स्टक हाउस प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	४४२१४८८	४४२२३१३

५.६ सामूहिक लगानी कोष: सामूहिक लगानी कोष भन्नाले विभिन्न व्यक्ति वा संस्थाहरुको सहभागिता रहने गरी परिचालन गरिएको बचत लगानी रकमलाई आफ्नो जिम्मामा लिई सोको दक्ष लगानी सेवाद्वारा प्राप्त भएको प्रतिफल सम्बन्धित कार्यक्रमका सहभागीहरूलाई समानुपातिक रूपले वितरण गर्न धितोपत्र ऐन बमोजिम योजना व्यवस्थापकले संचालन गरेको लगानी कोष, एकांक कोष वा समय समयमा बोर्डले तोकिदिएको त्यस्तै प्रकारका अन्य सहभागितामूलक कोष व्यवस्थापन कार्यक्रम नै सामूहिक लगानी कोष हो । सामूहिक लगानी योजना ट्रष्टको रूपमा स्थापना हुन्छ जसमा कोषको स्थापना तथा प्रवर्द्धन गर्ने कोष प्रवर्द्धक, कोषको सुपरिवेक्षण गर्ने कोष सुपरीवेक्षक, कोषको रकम लगानी तथा व्यवस्थापन गर्ने लगानी व्यवस्थापक, कोषको डिपोजिटरी कार्य गर्ने डिपोजिटरी तथा एकाहोल्डरहरुको सम्पत्ति सुरक्षाको जिम्मा लिने ट्रष्टी आदि हुने गर्दछन तर नेपालमा हालसम्म ट्रष्ट ऐनको अभावले गर्दा ट्रष्टीको व्यवस्था हुन सकेको छैन । सामूहिक लगानी योजना स-साना एवं जोखिम लिन नचाहाने लगानीकर्ताहरुका लागि लगानीको उपयुक्त साधन मानिन्छ । छारिएर रहेको स-सनो वचतलाई एकिकृत गरी पुजी बजारमार्फत उत्पादनशील परिचालनमा यसको भूमिका महत्वपूर्ण मानिन्छ । हाल नेपालमा ९ वटा कोष दर्ता भई विभिन्न बन्दमुखी

योजनाहरु संचालन भैरहेका छन् । सामूहिक लगानी कोषको विवरण तालिका ५.३ मा दिइएको छ ।

तालिका-५.३ सामूहिक लगानी कोष

क्र स.	सामूहिक लगानी कोषको नाम	कोष प्रवर्द्धक	ठेगाना
१	सिद्धार्थ म्युचुयल फण्ड	सिद्धार्थ बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं ।
२	नविल म्युचुयल फण्ड	नविल बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं ।
३	एनएमबि म्युचुयल फण्ड	एनएमबि बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं ।
४	ग्लोबल आइएमइ म्युचुयल फण्ड	ग्लोबल आइएमइ बैंक लि.	जमल, काठमाडौं ।
५	एनआइविएल म्युचुयल फण्ड	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं ।
६	लक्ष्मी म्युचुयल फण्ड	लक्ष्मी बैंक लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं ।
७	सानिमा म्युचुयल फण्ड	सानिमा बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं ।
८	सिटिजन म्युचुयल फण्ड	सिटिजन ईन्टरनेशनल बैंक लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं ।
९	एनआइसि एशिया बैंक म्युचुयल फण्ड	एनआइसि एशिया बैंक लि.	थापाथली, काठमाडौं ।

५.७ निक्षेप सदस्य: केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीसँग सदस्यता लिई निक्षेप सेवा प्रदान गर्ने संस्था निक्षेप सदस्य हुन् । निक्षेप सदस्यले डिम्पाट खाता खोल्न तथा धितोपत्रलाई अभौतिकृत गर्ने कार्यमा लगानीकर्तालाई महत्वपूर्ण सेवा प्रदान गर्ने कार्य गर्दछ । साथै निक्षेप सदस्य सम्बन्धी कार्यमा विशिष्टीकरण गराउने उद्देश्य लिई कमितमा १० (दश) धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरु मिलेर एक निक्षेप सदस्यको रूपमा कार्य गर्न सक्ने गरी (डिपी) कम्पनी खोल्न सक्ने व्यवस्था समेत गरिएको छ । धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७ बमोजिम निक्षेप सदस्यको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम रहेको छ:

- हितग्राहीसाग सम्भौता गरेपछि मात्र धितोपत्र खाता खोल्ने,
  - हितग्राही खाता खोल्नुभन्दा अगाडि बोर्ड/केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीले निर्धारण गरेबमोजिमको लगानीकर्ता पहिचान प्रकृया पूरा गर्ने,
  - प्रत्येक हितग्राहीको नाममा अलग अलग खाता संचालन गर्ने र एक हितग्राहीको धितोपत्र अर्को हितग्राहीको धितोपत्रसाग नमिसाई अलगगै राख्ने,
  - हितग्राहीले पेश गरेका धितोपत्रहरू विद्युतीय रूपमा परिवर्तन गर्ने र हितग्राहीले अनुरोध गरेको सात दिनभित्र निष्काशनकर्ता/रजिष्ट्रार तथा हस्तान्तरण प्रतिनिधिकहां पठाई विद्युतीय निक्षेप अभिलेखलाई भौतिक प्रमाणपत्रमा परिवर्तन गरिदिने,
  - विद्युतीय रूपमा रहेका धितोपत्रहरूको विवरण राख्ने,
  - हितग्राहीको खाताबाट धितोपत्रको हस्तान्तरण गर्दा हितग्राहीको लिखित वा विद्युतीय सूचना प्राप्त गरेपछि मात्र कार्यान्वयन गर्ने,
  - ग्राहक तथा अन्य मध्यस्थकर्तासागको व्यावसायिक कारोबार गर्दा उच्चस्तरको नैतिक व्यवहार कायम राख्ने,
  - कानुन पालना अधिकारीलाई प्रभावकारी काम गराउनका निमित पर्याप्त अधिकार र स्वतन्त्रता दिने,
  - केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीले तोकेबमोजिमको अवधिमा हितग्राहीलाई विद्युतीय खाताको विवरण उपलब्ध गराउने,
  - बोर्ड तथा केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीले दिएका निर्देशन, सुझाव पालना गर्ने ।
- बोर्डबाट दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त ६८ निक्षेप सदस्यको विवरण तालिका ५.४ मा दिइएको छ ।

तालिका ५.४ निक्षेप सदस्य

क्र.सं.	निक्षेप सदस्यको नाम	ठेगाना	फोन नं.
१	सिभिल क्यापिटल मार्केट लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४९६८६६४
२	एस क्यापिटल लि.	लालदरबार, काठमाडौं	०१-४४२६१६१
३	लक्ष्मी क्यापिटल मार्केट लि.	पुलचोक, काठमाडौं	०१-५५५१३६३
४	नविल इन्भेष्टमेन्ट बैंकिङ लि.	नक्साल, काठमाडौं	०१-४४११६०४
५	एनएमबि क्यापिटल लि.	नक्साल, काठमाडौं	०१-४४३७९९७
६	एनआइबिएल क्यापिटल लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं	०१-४००५०८०
७	एन.सि.एम मर्चेन्ट बैंकिङ लि.	कमलपोखरी, काठमाडौं	०१-४४३९६७६
८	ग्लोबल आईएमई क्यापिटल लि.	जमल, काठमाडौं	०१-४४२२४६०
९	श्री प्रभु क्यापिटल लि.	कमलादी, काठमाडौं ।	०१-४२२२९३९
१०	भिवोर क्यापिटल लि.	कृष्ण गल्ली, ललितपुर	०१-५५५४७९३
११	कृति क्यापिटल ईन्भेष्टमेन्ट्स लि.	सुन्धारा, काठमाडौं	०१-४२७६७८६
१२	सिद्धार्थ क्यापिटल लि.	बबरमहल, काठमाडौं	०१-४२५७७६७
१३	प्रोभिडेन्ट मर्चेण्ट बैंकिङ लि.	ज्ञानेश्वर, काठमाडौं	०१-४२१५१०१
१४	नेशनल मर्चेण्ट बैंकर लि.	पेप्सीकोला, काठमाडौं	०१-४४३०७४६
१५	एभरेष्ट बैंक लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं	०१-४४४३३७७
१६	बैंक अफ काठमाण्डू	कमलपोखरी, काठमाडौं	०१-४४१४५४१
१७	जनता बैंक लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं	०१-४७८६१००
१८	सिटिजन्स बैंक इन्टरनेशनल लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४९६९०६७
१९	एनआईसि एसिया बैंक लि.	थापाथली, काठमाडौं	०१-५११११७९
२०	प्रभु बैंक लि.	बबरमहल, काठमाडौं	०१-४२३२५००
२१	नेपाल बङ्गलादेश बैंक लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४२३३७८०
२२	सेन्चुरी कमर्सियल बैंक लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४४५०६२
२३	कुमारी बैंक लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४१५१७३
२४	नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लि.	बागबजार, काठमाडौं	०१-४२४६९९९
२५	नेपाल बैंक लि.	धर्मपथ, काठमाडौं	०१-४२२११८५
२६	कैलाश विकास बैंक लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४४३०३४
२७	माछापुच्छे बैंक लि.	लाजिम्पाट काठमाडौं	०१-४४२८५५६
२८	नेपाल एसबिआई बैंक लि.	हात्तीसार, काठमाडौं	०१-४४३५६७१
२९	सानिमा बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं	०१-४४२८९७९
३०	त्रिशुल सेक्युरिटिज एण्ड इन्भेष्टमेन्ट लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४४०७०९
३१	सेक्यूर्ड सेक्युरिटिज लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४९६८१९५
३२	त्रिशक्ती सेक्युरिटिज प.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४२३२१३२
३३	दिपशिखा धितोपत्र कारोबार कं.प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	०१-४१०२५३४
३४	नेपाल स्टक हाउस प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	०१-४२६५८८८
३५	दक्षिणकाली इन्भेष्टमेन्ट एण्ड	कमलादी, काठमाडौं	०१-४९६८६४०

सेक्युरिटिज प्रा.लि.

३६	साउथ एशियन बुल्स प्रा.लि.	कुलेश्वर, काठमाडौं	०१-४२७४०२०
३७	आर्यतारा इन्बेष्टमेन्ट एण्ड सेक्युरिटिज प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	०१-४२३३५९६
३८	अनलाईन सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४१६८३०२
३९	सेवा सेक्युरिटिज प्रा. लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	०१-४२५६६४२
४०	श्रीकृष्ण सेक्युरिटिज लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं	०१-४४४१२२५
४१	अग्रवाल सेक्युरिटिज प्रा.लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं	०१-४४२४४०६
४२	इम्पेरियल सेक्युरिटिज कं. प्रा.लि.	अनामनगर, काठमाडौं	०१-४२३१००४
४३	प्राइमो सेक्युरिटिज प्रा. लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४१६८०९२
४४	लिन्च स्टक मार्केट लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं	०१-४४६९३६७
४५	एशियन सेक्युरिटिज प्रा.लि.	बागबजार, काठमाडौं	०१-४२४०६०९
४६	मार्केट सेक्युरिटिज एण्ड एक्सचेंज प्रा.लि.	खिचापोखरी, काठमाडौं	०१-४२४८९७३
४७	सुमेरु सेक्युरिटिज प्रा.लि.	हात्तीसार, काठमाडौं	०१-४४४४७४०
४८	क्रिष्टल कंचनजंघा सेक्युरिटिज प्रा.लि.	न्यूप्लाजा, काठमाडौं	०१-४०११०७२
४९	कोहिनुर इन्बेष्टमेन्ट एण्ड सेक्युरिटिज प्रा.लि.	हात्तीसार, काठमाडौं	०१-४४४२८५७
५०	भृकुटी स्टक ब्रोकिङ्ग कम्पनी प्रा.लि.	न्यूरोड, काठमाडौं	०१-४२२३४६६
५१	क्रियटिभ सेक्युरिटिज प्रा.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४१६८२०३
५२	सिप्ला सेक्युरिटिज प्रा.लि.	खिचापोखरी, काठमाडौं	०१-४२५५७८२
५३	भिजन सेक्युरिटिज प्रा.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४३८६६२१
५४	आशुतोष सेक्युरिटिज प्रा.लि	खिचापोखरी, काठमाडौं	०१-४२२०२७६
५५	सनि सेक्युरिटिज कं.लि.	जमल, काठमाडौं	०१-४१६६०००५
५६	एबिसि सेक्युरिटिज प्रा.लि.	इन्द्रचोक, काठमाडौं	०१-४२३०७८७
५७	श्रीहरि सेक्युरिटिज प्रा.लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४४३७४६५
५८	अक्सफोर्ड सेक्युरिटिज प्रा.लि.	कालिमाटी, काठमाडौं	०१-४२७३८५०
५९	डाइनामिक मनी मेनेजर्स सेक्युरिटिज प्रा.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४१४५२२
६०	दिव्या सेक्युरिटिज एण्ड स्टक हाउस प्रा.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४४२१४८८
६१	प्रिमियर सेक्युरिटिज कं.लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४२३१३३९
६२	मिडास स्टक ब्रोकिङ्ग कं. प्रा.लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४२४००८९
६३	नासा सेक्यूरिटिज कम्पनी लि.	नक्साल, काठमाडौं	०१-४४४०३८४
६४	निभ सेक्यूरिटिज प्रा.लि.	कमलादी, काठमाडौं	०१-४१६८६०१
६५	गुहेश्वरी मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि.	पुलचोक, ललितपुर	०१-४४८४२२६
६६	महालक्ष्मी फाइनान्स लि.	रामशाहपथ, काठमाडौं	०१-४२२४१७९
६७	सगरमाथा फाइनान्स लि.	मानभवन, ललितपुर	०१-५५४७८४१
६८	नेपाल डिपि हाउस लि. (दश वटा धितोपत्र दलाल व्यवसायीद्वारा संयुक्त रूपमा स्थापित ।)	पुतलीसडक, काठमाडौं	०१-४१०१५९३

५.८ सूचिकृत संगठित संस्था

प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भै धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ र सो ऐन अन्तर्गत बनेका नियमावली बमोजिम धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गरी स्टक एक्सचेन्जसँग सम्झौता गरी धितोपत्र सूचिकरण गराएका संगठित संस्था नै सूचिकृत संगठित संस्था हुन् । प्राथमिक बजारमा धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गरेको कम्पनीहरूले नियमित खरिद विक्रीमार्फत् धितोपत्रलाई तरलता प्रदान गर्नको लागि नेप्सेमा सूचिकृत हुनुपर्ने प्रावधान छ । नेप्सेमा हाल २१० सूचिकृत कम्पनीहरू रहेका छन् । नेप्सेले धितोपत्र सूचिकरण विनियमावली, २०५३ को विनिमय १४ को उपविनिमय (२) मा व्यवस्था भए बमोजिम चुक्ता पुँजी कम्तीमा २ करोड भएको, साधारण सेयरधनीहरूको संख्या कम्तीमा १००० भएको, कम्तीमा ३ वर्षदेखि लगातार मुनाफामा रहेको, सेयरको कितावी मूल्य चुक्त मूल्यभन्दा कम नभएको र आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ६ महिना भित्र उक्त आर्थिक वर्षको कारोबार तथा आय-व्यय विवरण पेश गरेको कम्पनीहरूलाई “क” वर्गमा वर्गीकृत गर्दै आएको छ । नेप्सेमा सूचिकृत कम्पनीहरूलाई बैंक, विकास बैंक, वित्त कम्पनी, बीमा, जलविद्युत, उत्पादन तथा प्रशोधन, होटल, व्यापार र अन्य गरी नौ (९) समूहमा विभाजन गरिएको छ जसलाई तालिका ५.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका-५.५ सूचिकृत कम्पनी

क्र.स.	नाम	ठेगाना
१	हिमालयन बैंक लि.	ठमेल, काठमाडौं ।
२	नेपाल बंगलादेश बैंक लि.	विजुलिबजार, काठमाडौं ।
३	एनआईसी एशिया बैंक लि.	थापाथली, काठमाडौं ।
४	कुमारी बैंक लि.	पुतलिसडक, काठमाडौं ।
५	नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्श बैंक लि.	बागबजार, काठमाडौं ।
६	ग्लोबल आइएमई बैंक लि.	पानीपोखरी, काठमाडौं ।
७	सनराइज बैंक लि.	गैरीधारा, काठमाडौं ।
८	कृषि विकास बैंक लि.	रामशाहपथ, काठमाडौं ।
९	नेपाल बैंक लि.	धर्मपथ, काठमाडौं ।
१०	बैंक अफ काठमाडौं लि.	कमलपोखरी, काठमाडौं ।
११	सेच्चुरी कमर्शियल बैंक लि.	पुतलिसडक, काठमाडौं ।
१२	सिटिजन बैंक इन्टरनेसनल लि.	नारायणहिटी पथ, काठमाडौं ।
१३	सिभिल बैंक लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
१४	एभरेष्ट बैंक लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं ।
१५	जनता बैंक लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं ।
१६	लक्ष्मी बैंक लि.	हात्तिसार, काठमाडौं ।
१७	माछापुच्छे बैंक लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं ।
१८	मेघा बैंक नेपाल लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
१९	नविल बैंक लि.	दरवारमार्ग, काठमाडौं ।
२०	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि.	दरवारमार्ग, काठमाडौं ।
२१	नेपाल एसविआई बैंक लि.	हात्तिसार, काठमाडौं ।

२२	एन.एम.बि बैंक लि.	बबरमहल, काठमाडौं ।
२३	प्रभु बैंक लि.	बबरमहल, काठमाडौं ।
२४	प्राइम कमर्शियल बैंक लि.	कमलपोखरी, काठमाडौं ।
२५	सानिमा बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं
२६	सिद्धार्थ बैंक लि.	हातिसार, काठमाडौं ।
२७	स्ट्यूण्डर्ड चार्टर्ड बैंक लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं ।
विकास	बैंक समूह	
२८	एनआईडीसी डेभलपमेण्ट बैंक लि.	दरवारमार्ग, काठमाडौं ।
२९	एस डेभलपमेन्ट बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं ।
३०	अल्पाइन डेभलपमेन्ट बैंक लि.	मेनरोड, हेटौडा
३१	सिद्धार्थ डेभलपमेण्ट बैंक लि.	तिनकुने, काठमाडौं ।
३२	नारायणी डेभलपमेण्ट बैंक लि.	चितवन, नेपाल ।
३३	अरनिको डेभलपमेण्ट बैंक लि.	धुलिखेल, काभ्रे ।
३४	विराटलक्ष्मी विकास बैंक लि.	हिमालय रोड, विराटनगर
३५	एक्सेल डेभलपमेण्ट बैंक लि.	अनारमनी, झापा ।
३६	छिमेक लघुवित्त विकास बैंक लि.	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौं ।
३७	कसमस डेभलपमेण्ट बैंक लि.	गोरखा न.पा.-३, गोरखा ।
३८	डिप्रोक्स डेभलपमेण्ट बैंक लि.	नारायणधाट, चितवन ।
३९	देव विकास बैंक लि.	लाल दरवार, काठमाडौं ।
४०	फेवा विकास बकास बैंक लि.	चिप्लेढुङ्गा, पोखरा ।
४१	काष्ठमण्डप डेभलपमेण्ट बैंक लि.	न्यूरोड, काठमाडौं ।
४२	फष्ट माइको फा. डेभलपमेण्ट बैंक लि.	ज्ञानेश्वर, काठमाडौं ।
४३	यती डेभलपमेण्ट बैंक लि.	दरवारमार्ग, काठमाडौं ।
४४	फरवार्ड कम्प्यूनिटि माइको फा. वि.सं.लि.	दुहबी-३, सुनसरी ।
४५	गण्डकी विकास बैंक लि.	न्यूरोड, पोखरा, कास्की ।
४६	ज्योती विकास बैंक लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
४७	गरिमा विकास बैंक लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं ।
४८	वेष्टर्न डेभलपमेण्ट बैंक लि.	धोराही, दाङ ।
४९	कर्पोरेट डेभलपमेण्ट बैंक लि.	आदर्शनगर, विरगंज ।
५०	पुर्णिमा विकास बैंक लि.	सिद्धार्थनगर, रुपन्देही ।
५१	कामना विकास बैंक लि.	लेखनाथ ७, कास्की ।
५२	साङ्गिला डेभलपमेण्ट बैंक लि.	बालुवाटार, काठमाडौं ।
५३	भागर्व विकास बैंक लि.	सुर्खेत रोड, नेपालगंज ।
५४	कञ्चन डेभलपमेण्ट बैंक लि.	भिमदत्त ४, कञ्चनपुर ।
५५	इनोभेटिभ डेभलपमेण्ट बैंक लि.	सिद्धार्थनगर, रुपन्देही ।
५६	ग्रिन डेभलपमेण्ट बैंक लि.	हरिशंकर रोड, बागलुङ्ग ।
५७	आईएलएफसिवो माइको फा. वि. सं.लि.	चावहिल, काठमाडौं ।
५८	जनउत्थान सामुदायिक ल.वि. बि. बै.लि.	बुटवल-११, रुपन्देही ।

५९	कावेली बिकास बैंक लि.	कावेली मोड, धनकुटा ।
६०	कैलास बिकास बैंक लि.	पुतलिसडक, काठमाडौं ।
६१	सिन्धु बिकास बैंक लि.	बाह्रविसे बजार, बाह्रविसे ।
६२	काक्रेविहार बिकास बैंक लि.	वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत ।
६३	मिसन डेभलपमेण्ट बैंक लि.	रुपन्देही, बुटवल ।
६४	हाम्रो बिकास बैंक लि.	विधुर-३, बद्धार, नुवाकोट ।
६५	मनास्लु बिकास बैंक लि.	गार्खा १, बसपार्क, गोर्खा ।
६६	नया नेपाल लघुवित्त बिकास बैंक लि.	धुलिखेल, काभ्रे ।
६७	कालिका माइक्रो क्रेडिट डे. बैंक लि.	वालिङ्ग-३, स्याङ्जा ।
६८	कन्काई बिकास बैंक लि.	दमक-११, भापा ।
६९	कर्णाली डेभलपमेण्ट बैंक लि.	सुर्खेत, नेपालगंज ।
७०	किसान माइक्रो फाइनान्स वि. संस्था लि.	बलिया, कैलाली ।
७१	लक्ष्मी लघुवित्त वित्तिय संस्था लि.	महाराजगञ्ज काठमाडौं ।
७२	महिला सहयात्री माइक्रो फा. वि. स लि.	चित्तलाङ्ग-५, मकवानपुर ।
७३	मेरो माइक्रो फाइनान्स वित्तीय संस्था लि.	बद्धर, विधुर-४, नुवाकोट ।
७४	मिमिरि माइक्रो फाइनान्स डे. बैंक लि.	बनेपा-६,, बनेपा ।
७५	मितेरी डेभलपमेण्ट बैंक लि.	धरान-५, सुनसरी ।
७६	मिथिला लघुवित्त बिकास बैंक लि.	ढल्केवर, धनुषा ।
७७	माउन्ट मकालु डेभलपमेण्ट बैंक लि.	बसन्तपुर-४, तेह्रथुम ।
७८	मुक्तिनाथ बिकास बैंक लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
७९	नागवेली लघुवित्त बिकास बैंक लि.	विर्तमोड-७, भापा ।
८०	नेशनल माइक्रो फाइनान्स वि. संस्था लि.	धादिङवेसी, धादिङ ।
८१	नेपाल कम्युनिटी डेभलपमेण्ट बैंक लि.	बुटवल-८, रुपन्देही ।
८२	नेपाल ग्रमिण बिकास बैंक लि.	बुटवल-१२, रुपन्देही ।
८३	नेरुडे लघुवित्त बिकास बैंक लि.	विराटनगर-१४, मोरङ्ग
८४	निर्धन उत्थान बैंक लि.	नक्साल, काठमाडौं ।
८५	एनएमबी माइक्रो फाइनान्स वि. सं. लि.	मिलनचोक, हेम्जा, कास्की ।
८६	ओम डेभलपमेण्ट बैंक लि.	पोखरा-४, चिप्लेदाङ्ग ।
८७	राप्ती भेरी बिकास बैंक लि.	नेपालगंज, बाके ।
८८	रिलाएवल डेभलपमेण्ट बैंक लि.	ज्ञानेश्वर, काठमाडौं ।
८९	रिलाएवल माइक्रो फा. वि. संस्था लि.	बेसिशहर, लम्जुङ्ग ।
९०	आरएसडिसि लघुवित्त वित्तिय संस्था लि.	बुटवल-१२, रुपन्देही ।
९१	रुरल माइक्रोफाइनान्स डे. सेन्टर लि.	पुतलिसडक, काठमाडौं ।
९२	सहारा बिकास बैंक लि.	मलङ्गवा-९, सर्लाही ।
९३	सहयोगी बिकास बैंक लि.	जनकपुरधाम-४, धनुषा ।
९४	साभा बिकास बैंक लि.	धनगढी, कैलाली ।
९५	साना किसान बिकास बैंक लि.	तिनकुने, काठमाडौं ।
९६	सप्तकोशी डेभलपमेण्ट बैंक लि.	विराटनगर, मोरङ्ग

९७	सेवा विकास बैंक लि.	बुटवल-द, रुपन्देही
९८	शाइन रेसुज्जा डेभलपमेण्ट बैंक लि.	बुटवल, रुपन्देही ।
९९	समिट माइक्रोफाइनान्स डे. बैंक लि.	बिर्तामोड, झापा ।
१००	सुर्यादय लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.	पुतलिबजार-१, स्याङ्गजा ।
१०१	स्वावलम्बन विकास बैंक लि.	बालुवाटार, काठमाडौं ।
१०२	स्वरोजगार लघुवित्त विकास बैंक लि.	बनेपा-१०, काश्म्रेपलान्चोक ।
१०३	तिनाउ विकास बैंक लि.	बुटवल-द, रुपन्देही
१०४	टुरिजम डेभलपमेण्ट बैंक लि.	तयाँ बानेश्वर, काठमाडौं ।
१०५	भिवोर सोशाइटी डेभलपमेण्ट बैंक लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं ।
१०६	वजया लाघुवित्त वित्तीय संस्था लि.	गैडाकोट, नवलपरासी ।
१०७	वोमी माइक्रोफाइनान्स वित्तीय संस्था लि.	खानीखोला, नौबिसे, धादिङ्ग ।
१०८	महालक्ष्मी विकास बक लि.	थापाथली, काठमाडौं ।
वित्त कम्पनी समूह		
१०९	युनियन फाइनान्स कं. लि.	नक्साल, काठमाडौं ।
११०	नागरिक लगानी कोष	बानेश्वर, काठमाडौं ।
१११	ललितपुर फाइनान्स लि.	मानभवन, ललितपुर ।
११२	पश्चिमाञ्चल फाइनान्स कं. लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
११३	लुम्बिनी फाइनान्स लि.	त्रिदेवीमार्ग, काठमाडौं ।
११४	सिनर्जी फाइनान्स लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
११५	सेन्ट्रलर फाइनान्स लि.	कुपण्डोल, ललितपुर ।
११६	जानकी फाइनान्स लि.	धनुषा, जनकपुर ।
११७	वर्ड मर्चेण्ट बैंक लि.	पो.व.नं. ४४, हेटौडा ।
११८	क्यापिटल मर्चेण्ट बैंकिङ् एण्ड फाइनान्स लि.	बत्तिसपुतली, काठमाडौं ।
११९	सिर्जना फाइनान्स लि.	बिराटनगर, नेपाल ।
१२०	कुवेर मर्चेण्ट फाइनान्स लि.	पुतलिसडक, काठमाडौं ।
१२१	श्री सगरमाथा फाइनान्स लि.	मानभवन, ललितपुर ।
१२२	क्रिष्टल फाइनान्स लि.	चर्चिल कम्प्लेक्स, काठमाडौं ।
१२३	सेती फाइनान्स लि.	टिकापुर, कैलाली ।
१२४	अरुण फाइनान्स लि.	पुतलिबजार, धरान ।
१२५	हिमालयन फाइनान्स लि.	बागदरवार, काठमाडौं ।
१२६	श्री मल्टिपर्पेस फाइनान्स कं. लि.	राजविराज ७, नेता चोक, सप्तरी ।
१२७	मञ्जुश्री फाइनान्सियल लि.	नया बानेश्वर, काठमाडौं ।
१२८	रिलायन्स फाइनान्स लि.	पुतलीसडक, काठमाडौं ।
१२९	नमस्ते वित्तीय संस्था लि.	सहिद रोड, घोराही, दाङ ।
१३०	जेविल्स फाइनान्स लि.	न्यूरोड, काठमाडौं ।
१३१	भक्तपुर फाइनान्स कं. लि.	च्यामासिं, भक्तपुर ।
१३२	जनरल फाइनान्स लि.	चावहिल, काठमाडौं ।
१३३	गुडविल फाइनान्स कं. लि.	हात्तिसार, काठमाडौं ।

१३४	गुहेस्वरी मर्चेन्छ बैंक एण्ड फाइनान्स कं. लि.	पुल्चोक, हरिहरभवन, ललितपुर ।
१३५	गोखाजि फाइनान्स लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं ।
१३६	हामा मर्चेन्छ एण्ड फाइनान्स लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं ।
१३७	आईसिएफसि फाइनान्स लि.	भाटभटेनी, काठमाडौं ।
१३८	नेपाल फाइनान्स लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
१३९	नेपाल सेयर मार्केट्स लि.	रामशाहपथ, काठमाडौं ।
१४०	पोखरा फाइनान्स लि.	न्यूरोड, पोखरा-९, कास्की
१४१	पोग्रेशिभ फाइनान्स लि.	पाको, न्यूरोड, काठमाडौं ।
१४२	संभना फाइनान्स लि.	बनेपा न.पा, काभ्रेपलान्चोक ।
१४३	श्रीइन्भेष्टमेण्ट फाइनान्स कं. लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं ।
१४४	युनिक फाइनान्स लि.	पुतलिसडक, काठमाडौं ।
१४५	यूनाइटेड फाइनान्स लि.	दरवारमार्ग, काठमाडौं ।
होटल समूह		
१४६	ओरियन्टल होटल लि.	लाजिम्पाट, काठमाडौं ।
१४७	सोल्टी होटल लि.	ताहाचल, काठमाडौं ।
१४८	याक एण्ड यती होटल लि.	दरवारमार्ग, काठमाडौं ।
१४९	तारागाउ रिजेन्सी होटल लि.	बौद्ध, काठमाडौं ।
जलविद्युत समूह		
१५०	नेशनल हाइड्रो पावर कं. लि.	अनामनगर, काठमाडौं ।
१५१	बुटवल पावर कं. लि.	पो.व.नं.११७२८, बुद्धनगर, काठमाडौं
१५२	सानिमा माई हाइड्रो पावर कं. लि.	धुम्बाराही, काठमाडौं ।
१५३	अपि पावर कं. लि.	ट्रेड टावर, थापाथली, काठमाडौं ।
१५४	अरुण कावेली पावर लि.	थापाथली, काठमाडौं ।
१५५	अरुण भ्याली हाइड्रोपावर डेभलपमेन्ट कं. लि.	थापाथली, काठमाडौं ।
१५६	बरुण हाइड्रो कं. लि.	अनामनगर, काठमाडौं ।
१५७	चिलिमे हाइड्रोपावर कं. लि.	धुम्बाराही, काठमाडौं ।
१५८	दिव्यश्वरी हाइड्रोपावर लि.	पुरानो बानेश्वर, काठमाडौं ।
१५९	खानीखोला हाइड्रोपावर कं. लि.	
१६०	न्याङ्गी ग्रुप पावर लि.	बुद्धनगर, काठमाडौं ।
१६१	रीडि हाइड्रोपावर डेभवलमेण्ट लि.	थापाथली, काठमाडौं ।
१६२	सिनर्जी पावर डेभलपमेन्ट लि.	नक्साल, काठमाडौं ।
१६३	युनाइटेड मोदी हाइड्रोपावर कं. लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
बीमा समूह		
१६४	नेपाल इन्स्योरेन्स कं. लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
१६५	राष्ट्रिय बीमा कं. लि.	रामशाहपथ, काठमाडौं ।
१६६	नेशनल लाईफ इन्स्योरेन्स कं. लि.	नक्साल, काठमाडौं ।
१६७	हिमालयन जनरल इन्स्योरेन्स कं. लि.	बवरमहल, काठमाडौं ।
१६८	युनाइटेड इन्स्योरेन्स कं. (नेपाल) लि.	आई.जे.प्लाजा, काठमाडौं ।

१६९	एभरेष्ट इन्स्योरेन्स कं. लि.	हात्तीसार, काठमाडौं ।
१७०	प्रिमियर इन्स्योरेन्स कं. लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं ।
१७१	नेको इन्स्योरेन्स कं. लि.	हात्तीसार, काठमाडौं ।
१७२	प्रभु इन्स्योरेन्स कं. लि.	तिनकुने, काठमाडौं ।
१७३	सगरमाथा इन्स्योरेन्स कं. लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
१७४	एन.वी. इन्स्योरेन्स कं. लि.	लालदरवार, काठमाडौं ।
१७५	नेपाल लाईफ इन्स्योरेन्स कं. लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
१७६	लाईफ इन्स्योरेन्स कं. नेपाल	कमलादी, काठमाडौं ।
१७७	प्रुडेन्सियल इन्स्योरेन्स कं. लि.	त्रिवेणी कम्प्लेक्स, काठमाडौं ।
१७८	लुम्बिनी जनरल इन्स्योरेन्स लि.	ज्ञानेश्वर, काठमाडौं ।
१७९	शिखर इन्स्योरेन्स कं. लि.	थापाथली, काठमाडौं ।
१८०	सिद्धार्थ इन्स्योरेन्स कं. लि.	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं ।
१८१	एशियन लाईफ इन्स्योरेन्स कं. लि.	न्यूप्लाजा, काठमाडौं ।
१८२	प्राइम लाईफ इन्स्योरेन्स कं. लि.	हात्तीसार, काठमाडौं ।
१८३	सूर्य लाईफ इन्स्योरेन्स कं. लि.	गैरीधारा, काठमाडौं ।
१८४	गुरास लाईफ इन्स्योरेन्स कं. लि.	लालकोलोनी मार्ग, काठमाडौं ।
१८५	एनएलजी इन्स्योरेन्स कं. लि.	पानीपोखरी, लाजिम्पाट, काठमाडौं ।
उत्पादन तथा प्रशोधन समूह		
१८६	नेपाल ल्यूब आयल लि.	पुल्चोक, ललितपुर ।
१८७	रघुपति जुट मिल्स लि.	विराटनगर, नेपाल ।
१८८	बुटवल स्पिनिङ मिल्स लि.	बवरमहल, काठमाडौं ।
१८९	गोरखकाली रबर उद्योग लि	कालिमाटी, काठमाडौं ।
१९०	ज्योती स्पीनिङ मिल्स लि.	कान्तिपथ, काठमाडौं ।
१९१	अरुण बनस्पति उद्योग लि.	गणबहाल, काठमाडौं ।
१९२	हरिसिंह ईटा तथा टायल उद्योग लि.	ललितपुर, नेपाल ।
१९३	विराट शू लि.	डिल्लीबजार, काठमाडौं ।
१९४	खाध्य उद्योग लि.	कालिमाटी, काठमाडौं ।
१९५	भृकूटी पल्प एण्ड पेपर लि.	नया बानेश्वर, काठमाडौं ।
१९६	फ्लोर हिमालयन लि.	पो.व.नं. २१०९८, ललितपुर ।
१९७	श्रीराम सुगर मिल्स लि.	गणबहाल, काठमाडौं ।
१९८	बिटुमिन एण्ड व्यारल उद्योग लि	पो.व.नं. ४५०८, ललितपुर ।
१९९	बोटलस नेपाल (बालाजु) लि.	बालाजु औद्योगिक क्षेत्र, बालाजु ।
२००	बोटलस नेपाल (तराई) लि.	भरतपुर, चितवन ।
२०१	हिमालयन डिप्टिलरी लि.	जावलाखेल, ललितपुर ।
२०२	नेपाल बनस्पति ध्यू गद्योग लि.	टेकु, काठमाडौं ।
२०३	युनिलिभर नेपाल लि.	कमलादी, काठमाडौं ।
व्यापार समूह		
२०४	बिशाल बजार कं. लि.	धर्मपथ, काठमाडौं ।

२०५	नेपाल ट्रेडिङ्ग लि.	सानेपा, ललितपुर ।
२०६	नेपाल वेलफेर कं. लि.	मैतिदेवी, काठमाडौं ।
२०७	शाल्ट ट्रेडिङ्ग कर्पोरेशन	टेकु, काठमाडौं ।
अन्य		
२०८	नेपाल दूरसंचार कं. लि.	भद्रकालीप्लाजा, काठमाडौं ।
२०९	नेपाल चलचित्र विकास कं. लि.	बालाजु, काठमाडौं ।
२१०	जलविद्युत लगानी तथा विकास कं. लि.	बबरमहल, काठमाडौं ।

६. धितोपत्र सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था

६.१ पृष्ठभूमि

धितोपत्रको खरिद, बिक्रीको कार्यलाई व्यवस्थित गर्न वि.सं. २०३३ सालमा तत्कालीन औद्योगीक निति अन्तर्गत सेक्यूरिटिज खरिद बिक्री केन्द्रको स्थापना भए पनि वि. सं. २०४० सालमा धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० जारी गरिए पश्चात नेपालमा औपचारिक रूपमा धितोपत्र सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाको सुरुवात भएको हो । धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० अनुसार सेक्यूरिटिज खरिद बिक्री केन्द्र आफैले बजार व्यवस्थापन तथा नियमनको भूमिका निर्वाह गर्दै आएकोमा, धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० लाई प्रथम संसोधन गरी वि. सं. २०५० जेष्ठ २५ गते धितोपत्र बजारको स्वायत्त नियमन निकायका रूपमा नेपाल धितोपत्र बजारको स्थापना भएको थियो । धितोपत्र कारोबार ऐन २०४० लाई वि. सं. २०५० मा दोस्रो संसोधन मार्फत धितोपत्र बोर्डको क्षेत्राधिकार विस्तार गरी विभिन्न व्यवस्थाहरु गरिएको थियो । यस पश्चात बोर्डले धितोपत्र बाँडफाँट निर्देशिका, २०५१, धितोपत्र सूचिकरण नियमावली, २०५३, धितोपत्र निष्काशन तथा विक्री प्रवन्ध निर्देशिका, २०५४ लगायत विभिन्न नियमावली तथा निर्देशिकाहरु बनाई धितोपत्रको व्यवसायलाई थप कानुनी स्पष्टता प्रदान गरेको थियो । वि.सं २०६३ सालमा तत्कालीन धितोपत्र सम्बन्धी अध्यादेश, २०६२ लाई प्रतिस्थापन गरी धितोपत्र सम्बन्धी ऐन २०६३ जारी भई धितोपत्रको कानुनी व्यवस्थाहरुमा उल्लेखनिय सुधार भयो ।

धितोपत्र बजारलाई आधुनिकरण गर्ने प्रकृयामा मौजुदा नियमावली, निर्देशिका तथा विनियमावलीहरुलाई संसोधन तथा विस्थापन गरी विभिन्न नियमावली तथा निर्देशिकाहरु जस्तै धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३, धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३, धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँट निर्देशिका, २०७४ आदि लागू भइसकेका छन् भने धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४, सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतंककारी कृयाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९ लगायत नियमावली तथा निर्देशिकाहरु संसोधनको प्रकृयामा छन् । धितोपत्र बजारलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्न, लगानीकर्ताहरुको हक हित रक्षा तथा धितोपत्र बजार, केन्द्रिय निक्षेप सेवा, सामूहिक लगानी कोष र धितोपत्र व्यवसाय सञ्चालन तथा व्यवस्थित गर्नका लागि देहाय बमाजीमका धितोपत्र सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाहु गरिएको छ । उल्लेखित कानुनी व्यवस्थाहरु मध्ये धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ धितोपत्रको मुख्य ऐन हो ।

६.२ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३

देशको आर्थिक विकासको लागी आवश्यक पुँजी परिचालन गर्न, पुँजी बजारको विकास गरी धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्नका निम्नि धितोपत्रको निष्काशन, खरिद बिक्री तथा विनियमलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरुको काम कारबाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने उद्देश्यले प्रतिनिधिसभा घोषणा, २०६३ ले धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ जारी गरी मिति २०६३।०६।०६ देखि लागू भएको छ । यो ऐनले धितोपत्र बोर्डको गठन, बोर्डको काम कर्तव्य र अधिकार बोर्डको बैठक र निर्णय, धितोपत्रको दर्ता तथा निष्काशन, धितोपत्र बजार सम्बन्धी व्यवस्था, धितोपत्र व्यवशाय गर्ने अनुमतीपत्र सम्बन्धी व्यवस्था, धितोपत्र व्यवसायको संचालन, धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी कसुर तथा दण्ड सजाय लगायत समग्र धितोपत्रको कारोबार सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था गरेको छ ।

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ ले नेपाल सरकारले नियुक्त गरेको व्यक्ति अध्यक्ष रहेको अर्थ मन्त्रालयको सह-सचिव, कानुन, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयको सह-सचिव, नेपाल राष्ट्र बैंकको प्रतिनिधि, नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाको प्रतिनिधि, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघको प्रतिनिधि तथा नेपाल सरकारद्वारा नियुक्त एक विज्ञ सदस्य गरी ७ सदस्यीय बोर्ड रहने व्यवस्था गरेको छ ।

यस ऐनले धितोपत्र बोर्डलाई पुँजी बजारको विकाससाग सम्बन्धित विषयमा नेपाल सरकारलाई आवश्यकता अनुसार परामर्श दिने, सार्वजनिक रूपमा निष्काशन गरीएका धितोपत्रहरू दर्ता गर्ने, धितोपत्रको निष्काशन, हस्तान्तरण, विक्री र विनिमयलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने, ऐनको अधिनमा रही धितोपत्र बजार संचालन तथा धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न अनुमति दिने लगायतका काम कर्तव्य र अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ । साथै उक्त ऐनले पुँजीबजारको विकास तथा लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी धितोपत्र कारोबारलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने प्रयोजनका लागि नेपाल धितोपत्र बोर्डलाई विशेष अधिकार प्रदान गरेको छ ।

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ का मुख्य विशेषताहरू

- धितोपत्र बजार नियमन प्रणालीको सुदृढिकरण तथा नियमन निकाय नेपाल धितोपत्र बोर्डलाई अधिकार सम्पन्न गराउने सम्बन्धी व्यवस्था ।
- धितोपत्र निष्काशन प्रक्रियामा सुधार गरी विवरणपत्रलाई बढी पारदर्शी गराउने तथा धितोपत्र निष्काशनमा एकद्वार प्रणालीको व्यवस्था ।
- धितोपत्र विनिमय बजारलाई अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप बनाई एक स्वनियमन संस्थाको रूपमा विकसित गराउने व्यवस्था ।
- सामूहिक लगानी योजना सञ्चालनका लागि अनुमति प्रदान गर्ने व्यवस्था ।
- सूचीकरणको योग्यता नपुगेका तथा सूचीकरण नभएका धितोपत्र कारोबार गराउने बैकल्पिक व्यवस्था ।
- धितोपत्रको नामसारी तथा हक हस्तान्तरण कार्यलाई छिटो छुरितो गराउन केन्द्रीय निक्षेप प्रणाली । सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था ।
- धितोपत्र सम्बन्धी नियमन व्यवस्थाहरूको पालना नभई धितोपत्रको सूचीकरण रद्द भएको कारणले लगानीकर्तालाई हानी नोकसानी पुगेमा सञ्चालकहरूले व्यक्तिगत वा सामूहिक रूपमा क्षतिपूर्ति व्यहोर्नु पर्ने स्पष्ट व्यवस्था गरेको ।
- लगानीकर्ता हित संरक्षणका लागि क्षतिपूर्ति कोष सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था ।
- धितोपत्र बजारको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा जाँचबुझ कार्यलाई प्रभावकारी गराउने व्यवस्था ।
- ऐन नियम पालना गराउने प्रणाली सम्बन्धी स्पष्ट व्यवस्था ।
- धितोपत्र सम्बन्धी कसूरको कारण एवम कसूर अनुसार छुट्टाछुट्टै दण्ड सजायको व्यवस्था

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ धितोपत्र बजारको मुख्य दस्तावेज भएकोले यसलाई अनुसूचि-९ मा राखिएको छ ।

६.३ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ अन्तर्गत बनेका नियमावलीहरू

बोर्डले धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ११६ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारको स्वीकृती प्राप्त गरी बोर्डले बिभिन्न नियमावलीहरू बनाई लागु गरेको छ । जसअन्तरगतका नियमावलीहरू देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.३.१ धितोपत्र बोर्ड सम्बन्धी नियमावली, २०६४

सबल र सक्षम नियमनकारी संस्थाको विकास गरी नेपालको पुँजी बजारलाई अन्तराष्ट्रिय मापदण्डको बनाउन तथा सम्पुर्ण लगानीकर्ताले धितोपत्रमा गरेको लगानीलाई सुरक्षित, विश्वसनीय र चलायमान बनाउने उद्देश्यले बोर्डले धितोपत्र सम्बन्धी नियमावली, २०६४ मिति २०६४।०७।१९ देखि लागू गरेको छ ।

यस नियमावलीले धितोपत्र बोर्डलाई लगानीकर्ताहरूको हित र बजारको स्वस्थिता कायम गर्न धितोपत्र बजार तथा धितोपत्र व्यवसायीहरूले पालना गर्नुपर्ने व्यावसायीक आचार संहिता बनाई लागू गर्ने तथा समग्र पुँजी बजारको नियमन र विकासका लागि आवश्यक सम्पूर्ण कार्य गर्न सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । धितोपत्र बोर्ड सम्बन्धी नियमावली, २०६४ ले बोर्डका अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार, धितोपत्र सम्बन्धी मुद्राको तहकिकात र दायरी तथा सजाय सम्बन्धी कार्यविधिको व्यवस्था गरेको छ । यस नियमले पुँजी बजारका सम्बन्धमा बोर्डमा परेका मुद्रा, उजुरी तथा गुनासोको तहकिकात गर्दो बोर्डको कुनै कर्मचारी, कुनै विशेषज्ञ वा विशेषज्ञहरूको समूहलाई खटाई सम्बन्धित संगठित संस्थाको निरीक्षण तथा जाँचबुझ गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

नेपाल धितोपत्र बोर्ड सम्बन्धी नियमावली, २०६४ का मुख्य विशेषताहरू

- बोर्ड तथा अध्यक्षको काम, कर्तव्य तथा अधिकार सम्बन्धमा थप व्यवस्था गरिएको ।
- बोर्डको आन्तरिक व्यवस्थापन तथा सुशासन सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र बजार तथा व्यवसायीको अनुमतिपत्र निलम्बन तथा खारेजी गर्ने कार्यविधिको व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी कसुर सम्बन्धमा अनुसन्धान, तहकिकात तथा मुद्रा दायरी सम्बन्धी कार्य विधिको व्यवस्था गरिएको ।

६.३.२ धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३

पुँजी बजारको बिकास तथा बिस्तार गर्न, अन्तराष्ट्रिय वित्तीय संस्थाले स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न तथा वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाहरूलाई पुँजी बजारमा सहभागी गराउने उद्देश्यले बोर्डले धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ मिति २०७३।०८।१ देखि लागू गरेको छ । यस नियमावलीले साविकको धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०६५ लाई प्रतिस्थापन गरेको छ ।

धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ ले कुनैपनि संगठित संस्थाले आफ्नो धितोपत्र बोर्डमा दर्ता गरी निष्काशन अनुमति प्राप्त गरिसकेपछि मात्र सार्वजनिक निष्काशन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस नियमावलीले धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन गर्न सक्ने र उक्त थप सार्वजनिक निष्काशन अंकित मूल्य भन्दा बढी मूल्य तोकी निष्काशन गर्ने भएमा मूल्य निर्धारण गरिएको विधि र सोको औचित्य पुष्टि गर्ने आधार समेत उल्लेख गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ ले अन्तराष्ट्रिय वित्तीय संस्थाले बोर्डमा दर्ता गरी स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ तथा बोर्डबाट स्विकृत भएको विवरण पुस्तिकाको अधिनमा रही उक्त संस्थाले एक पटक भन्दा बढी ऋणपत्र जारी गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ । यस्तो धितोपत्र निष्काशन गर्नुपूर्व यस नियमावली बमोजीम निष्काशन गरीएका धितोपत्रहरूको अधिकतम मूल्य साधारणा तया शेयर भएमा प्रतिइकाई एक सय रुपैया, डिवेञ्चर भएका प्रतिइकाई एक हजार रुपैया र सामूहिक लगानी कोष भएमा प्रतिइकाई

दश रूपैया हुने व्यवस्था नियमावलीले गरेको छ । साथै सार्वजनिक निष्काशन गरी सुचीकृत भैसकेको संगठित संस्थाले आफ्नो पुँजी वृद्धि गर्नुपरेमा यस नियमावलीले तोकेका व्यवस्थाहरु पुरा गरी नयाँ निष्काशन (फर्दर पब्लिक इस्यू) मार्फत सर्वसाधारणमा शेयर विक्री गर्न सक्दछ । यस नियमावलीले संगठित संस्थाका सर्वसाधारण बाहेक अन्य समूह (संस्थापक र अन्य समूह) ले लिएको शेयर संगठित संस्थाले सार्वजनिक निष्काशन गरेर बाँडफाँट भएको मितिले तीन वर्ष अवधि पूरा नभई बिक्री गर्न नपाइने व्यवस्था गरेको छ ।

धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ ले धितोपत्रको दर्ता, धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन, धितोपत्रको हकप्रद निष्काशन, परिपत्र विधिबाट धितोपत्रको निष्काशन, प्रिमियम मूल्यमा धितोपत्र निष्काशन गर्न सक्ने, धितोपत्रको हकप्रद तथा थप सार्वजनिक निष्काशन, सुचना, जानकारी तथा विवरणका सम्बन्धी व्यवस्था, अन्तराट्रिय वित्तीय संस्थाले ऋणपत्र जारी गर्न सक्ने, विवरणपत्रको जाँचबुझ तथा स्वीकृति प्रदान, धितोपत्र दर्ता गर्ने संस्थाले गर्नुपर्ने जानकारी तथा विवरण प्रवाह सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गरेको छ ।

धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ का मुख्य विशेषताहरु

- संगठित संस्थाले आफ्नो पुँजी वृद्धि गर्नुपरेमा धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन (फर्दर पब्लिक इस्यू) गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको ।
- संगठित संस्थाहरुले प्रिमियम मूल्यमा प्राथमिक शेयर सार्वजनिक निष्काशन गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको ।
- अन्तराट्रिय वित्तीय संस्थाले धितोपत्र बजार मार्फत ऋणपत्र जारी गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको ।
- अन्तराट्रिय वित्तीय संस्थाले धितोपत्र बजार मार्फत स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गरेको ऋणपत्रमा अन्तराट्रिय क्रेडिट रेटिङ संस्थाले गरेको रेटिङलाई मान्यता दिन सक्ने व्यवस्था गरेको ।
- विवरणपत्र प्रकाशन गरी निष्काशन गरिएको धितोपत्र बाहेक अन्य समूहको धितोपत्र सर्वसाधारणका लागि प्राथमिक सार्वजनिक निष्काशन गरेको शेयर बाँडफाँट भएको मितिले तीन वर्ष अवधि पूरा नभई बिक्री गर्न नपाइने व्यवस्था गरेको ।
- सम्बन्धित नियमाक निकायले तोकेको अवस्थामा बाहेका संगठित संस्थाले जारी पुँजीको कम्तिमा दश प्रतिशत र बढीमा उन्पचास प्रतिशत शेयर प्राथमिक निष्काशन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको ।
- धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशन गर्न सक्ने गरी स्थापित संगठित संस्थाले आफूले निष्काशन गर्ने धितोपत्रहरु (संस्थापक सेयर) समेत बोर्डमा दर्ता गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको ।
- सार्वजनिक निष्काशन, परिपत्र विधिद्वारा निष्काशन तथा हकप्रद निष्काशन प्रक्रिया सम्बन्धी व्यवस्थाहरुलाई परिष्कृत गरी स्पष्ट गरिएको ।
- सर्वसाधारण बाहेक अन्य समूहको धितोपत्र निष्काशन सम्बन्धी पुरा गर्नुपर्ने स्पष्ट व्यवस्थाहरु समावेश गरिएको ।
- सार्वजनिक निष्काशनका लागि प्रकाशित गरिने विवरणपत्रको ढाँचा तोकिएको तथा विवरणपत्र प्रकाशन गर्नुअघि बोर्डको स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्था गरिएको ।
- विवरणपत्रलाई बढी सूचनामूलक तथा विश्वसनीय बनाउने सम्बन्धी तथा विवरणपत्रमा उल्लेखित विवरणहरुको शुद्धता र सत्यताको जवाफदेहिता निष्काशनकर्ता कम्पनीका सञ्चालक, निष्काशन तथा विक्री प्रवन्धक र विवरणपत्र तयार गर्ने विज्ञले वहन गर्नुपर्ने जस्ता व्यवस्थाहरु समेत समावेश गरिएको ।
- बोर्डबाट स्वीकृत प्राप्त भएको विवरणपत्र, हकप्रद सेयर सम्बन्धी विवरण, अफर डकुमेन्ट सम्बन्धित

धितोपत्र बजारको राय सुझाव लिने र बोर्डबाट स्वीकृत भए पछि सम्बन्धित धितोपत्र बजारलाई जानकारी गराउने व्यवस्था गरिएको ।

- धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशन गरी सूचीकरण भइनसकेका वा सूचीकरण भइसकेको संगठित संस्थालेबोर्डले तोकेको ढाचामा वार्षिक प्रतिवेदन, त्रैमासिक प्रतिवेदन र धितोपत्र बजार मूल्यमा असर पार्नसक्ने कुनै घटना वा कारोबार भएमा सो प्रतिवेदन बोर्डमा पेश गर्नुपर्ने स्पष्ट व्यवस्था गरिएको ।

६.३.३ धितोपत्र बजार संचालन सम्बन्धी नियमावली, २०६४

नेपालमा अन्तराष्ट्रिय स्तरको सुव्यवस्थित तथा विश्वासनिय धितोपत्र बजारको स्थापना तथा यसको प्रभावकारी नियमन गर्न बोर्डले धितोपत्र बजार संचालन सम्बन्धी नियमावली, २०६४ मिति २०६४।०७।१९ देखि लागू गरेको छ । यस नियमावलीमा भएका केही प्रावधानहरूलाई समय सापेक्ष परिमार्जन गरी मिति २०६६।०३।१८ मा पहिलो संसोधन मार्फत परिष्कृत गरिएको छ ।

धितोपत्र बजार संचालन सम्बन्धी नियमावली, २०६४ अनुसार धितोपत्र बजार संचालन गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम सिमीत दायित्वको संगठित संस्था स्थापना गर्न चाहनेले बोर्डबाट अनुमती लिई आवश्यक प्रमाणपत्रहरूका साथ अनुमतिको लागी निवेदन दिनुपर्दछ । साथै बोर्डबाट धितोपत्र बजार स्थापनाको अनुमतिपत्र प्राप्त गरीसकेपछी संगठित संस्था स्थापन गरी बजार संचालन अनुमतीको लागी नियममा तोके बमोजिमको पूर्वाधारहरू तयार गर्नुपर्ने हुन्छ ।

यस नियमावलीले धितोपत्र बजारको अनुमतीपत्र प्रदान, अनुमतिपत्र नवीकरण, निलम्बन वा खारेज, धितोपत्र बजारको पुँजी स्वामित्व, सञ्चालक तथा कार्यकारी प्रमुखको योग्यता सम्बन्धी व्यवस्था व्यवस्था गरेको छ ।

धितोपत्र बजार सञ्चालन नियमावली, २०६४ का मुख्य विशेषताहरू

- धितोपत्र बजार सञ्चालन गर्ने संगठित संस्था दर्ता गर्न बोर्डबाट सिफारिस लिनुपर्ने व्यवस्था ।
- धितोपत्र बजारलाई प्रभावकारी तथा सुशासित रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि धितोपत्र बजारको विनियमहरूमा समावेश गर्नुपर्ने न्यूनतम व्यवस्थाहरू तोकिएको ।
- धितोपत्र बजारको स्वामित्व र व्यवस्थापनमा विभिन्न क्षेत्रको सहभागिता रहने व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र विनियम बजारले सूचीकृत कम्पनी, धितोपत्र व्यवसायी तथा धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी सूचनाप्रवाह गराउनु पर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र बजारको सञ्चालक तथा कार्यकारी प्रमुखको योग्यता तोकिएको ।
- धितोपत्र बजारको सञ्चालक समितिमा विज्ञ स्वतन्त्र सञ्चालक समेत राख्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको ।

६.३.४ धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४

धितोपत्रको कारोबारलाई नियमित गर्न तथा लगानीकर्तालाई सहज रूपमा धितोपत्रको कारोबार गर्ने व्यवस्था गर्न बोर्डले धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ मिति २०६४।०७।१९ देखि लागू गरेको छ । यस नियमावलीमा पहिलो संसोधन मार्फत बोर्डले धितोपत्र दलाल व्यवसायीको चुक्ता पुँजीमा दश गुणासम्म वृद्धि गरी दुई करोड रहने व्यवस्था गरेको छ । साथै धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माताले बोर्डको स्वीकृति लिएर मात्र शाखा कार्यालय खोल्न सक्ने र शाखा कार्यालयमा हुनुपर्ने न्यूनतम पूर्वाधार तथा जनशक्तिको बारेमा स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ ।

यस नियमावली अनुसार धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माताको रूपमा धितोपत्र व्यवसाय गर्ने चाहनेले नियमावलीले व्यवस्था गरेको ढाचामा बोर्ड समक्ष निवेदन दिनुपर्दछ । बोर्डद्वारा उक्त निवेदन उपर कार्यवाही पश्चात संचालन अनुमतीको लागि धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ ले व्यवस्था गरेबमोजिमको पूर्वाधार निर्माण गर्नुपर्दछ ।

यस नियमावलीले व्यवसायीको अनुमतिपत्र, अनुमतिपत्रको नविकरण तथा खारेजी, धितोपत्र व्यवसायीको पुँजी तथा स्वामित्व, स्वामित्व हस्तान्तरण सम्बन्धी व्यवस्था, संचालक तथा कार्यकारी प्रमुखको योग्यता, आधिकारिक प्रतिनिधिको नियुक्ति तथा दर्ता, आधिकारिक प्रतिनिधि नियुक्ति गर्ने कार्यविधि, धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माताले गर्न सक्ने काम, सेवा शुल्क तथा कारोबार दस्तुर सम्बन्धी व्यवस्था, कारोबार र अभिलेख, जानकारी तथा विवरण प्रवाह सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गरेको छ ।

धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ का मुख्य विशेषताहरू

- दलाल व्यवसायीको चुक्ता पुँजीमा साविकको २० लाखबाट दश गुणासम्म वृद्धि गरी २ करोड हुने व्यवस्था गरेको ।
- धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माताले बोर्डको स्वीकृति लिएर मात्र शाखा कार्यालय खोल्न सक्ने ।
- शाखा कार्यालयमा हुनुपर्ने न्यूनतम पूर्वाधार तथा जनशक्तिको बारेमा स्पष्ट व्यवस्था गरेको ।
- धितोपत्र दलाली वा धितोपत्र व्यापार गर्न चाहनेले बोर्डबाट अनुमतिपत्र लिने प्रकृया सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र व्यवसायीले अनुमति प्राप्त गरे पश्चात व्यवसाय सञ्चालनका लागि तयार गर्नुपर्ने पुर्वाधार सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र व्यवसायीले नियम पालना नगरेमा गर्ने कारवाहीका सम्बन्धमा खुलाइएको तथा सो सम्बन्धमा अभिलेख राखिने व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र व्यवसायीको स्वामित्व संरचना तथा हस्तान्तरण सम्बन्धमा व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र दलाल वा धितोपत्र व्यापारीको सञ्चालक, कार्यकारी प्रमुख तथा प्रतिनिधिको नियुक्ति तथा योग्यता सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र दलाल तथा धितोपत्र व्यापारीले गर्ने कार्यहरू सम्बन्धमा स्पष्ट गरिएको ।
- धितोपत्र दलालले लगानीकर्ताको स्पष्ट पहिचान राख्नुपर्ने सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको ।
- धितोपत्र दलाल तथा धितोपत्र व्यापारीले आफूले गरेको धितोपत्र कारोबार तथा ग्राहकहरूको हिसाब सम्बन्धमा राख्नुपर्ने अभिलेख तथा बोर्डमा पेश गर्नुपर्ने विवरण सम्बन्धमा स्पष्ट व्यवस्था गरिएको ।

६.३.५ धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४

संगठित संस्थाहरुद्वारा गरिने धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनलाई व्यवस्थित गर्न तथा उक्त निष्काशनका सम्बन्धमा लगानीकर्ताहरुलाई सत्य तथ्य प्रवाह गर्ने व्यवस्था गरी व्यवस्थित पूजी बजारको संरचना स्थापना गर्न बोर्डले धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ मिति २०६४।१।०३ देखि लागु गरेको छ । मर्चेन्ट बैंकको सेवा तथा व्यवसायलाई थप प्रभावकारी र व्यापक बनाउन बोर्ड यस नियमावलीमा आवश्यक संसोधन अगाडी बढाएको छ ।

यस नियमावली बमोजिम मर्चेन्ट बैंकरको रूपमा धितोपत्र व्यवशाय गर्न चाहने संगठित संस्थाले नियमालीको अनुसुची-१ बमोजिमको ढाचामा निवेदन तथा अनुसुची-२बमोजिम निवेदन दस्तुर संलग्न गरी बोर्ड समक्ष निवेदन दिनुपर्दछ । धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ बमोजिम स्थापना भएको मर्चेन्ट बैंकरले संगठित संस्थासाग सम्झौता गरी उक्त संस्थाको धितोपत्र निष्काशनका लागि विवरण पत्र तयार गर्ने, बिक्री सम्बन्धी प्रस्ताव तथा बिक्री प्रवन्ध सम्बन्धी सम्पुर्ण कार्य, धितोपत्रको प्रत्याभूति दिने, संगठित संस्थाको तर्फबाट शेयर रजिष्ट्रेशन सम्बन्धी कार्य र लगानीकर्ता ग्राहकको लगानी व्यवस्थापन गर्ने कार्य गर्न सक्दछ ।

धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ ले मर्चेन्ट बैंकरको अनुमतिपत्र, अनुमतिपत्र नविकरण, पुँजी तथा दायित्व, संचालक तथा कार्यकारी प्रमुखको योग्यता, कारोबार तथा शुल्क, अभिलेख तथा विवरण प्रवाह सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गरेको छ । बोर्डले मर्चेन्ट बैंकको पुँजी बृद्धि तथा कार्यक्षेत्र विस्तारे जस्ता विषय समावेस गरी यस नियमावलीको संसोधन गरी नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयमा स्वीकृतीको लागि पठाएको छ ।

धितोपत्र व्यवसायी (मर्चेन्ट बैंकर) नियमावली, २०६४ का मुख्य विशेषताहरु

- मर्चेन्ट बैंकिङ व्यवसाय गर्नका लागि बोर्डबाट अनुमतिपत्र लिने प्रक्रिया स्पष्ट गरिएको ।
- स्थापनाको अनुमति पश्चात संचालनको लागि चाहिने न्यूनतम पूर्वाधारको सम्बन्धमा स्पष्ट गरिएको ।
- मर्चेन्ट बैंकिङ व्यवसायलाई चार किसिममा विभाजन गरी मर्चेन्ट बैंकरहरुको कार्य तथा जिम्मेवारीलाई स्पष्ट गरिएको ।
- मर्चेन्ट बैंकरले संयुक्त रूपमा मर्चेन्ट बैंकिङ सेवा प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको ।
- मर्चेन्ट बैंकरले बोर्डमा पेश गर्नुपर्ने जानकारी तथा विवरण प्रवाह सम्बन्धमा स्पष्ट गरिएको ।

६.३.६ सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७

साना लगानीकर्ताहरुसाग छरिएर रहेको रकमलाई एकत्रित गरी सामूहिक लगानी कोषको माध्यमबाट पुँजी बजारमा दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापनमा लगानी गराउने तथा संस्थागत लगानीलाई प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले बोर्डले सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७ मिति २०६७०६११ देखि लागू गरेको छ ।

यस नियमावलीले कुनै एक वा एक भन्दा बढी संगठित संस्थाले सामूहिक लगानी कोष स्थापना गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ । उक्त संगठित संस्था कम्तीमा एक अर्ब रूपैया चुक्ता पुँजी भएको प्रचलित कानून बमोजिम वित्तीय कारोबार गर्न स्थापना भई पछिल्लो ३ वर्षदेखि लगातार मुनाफामा रहेको तथा संस्थाको चुक्ता पुँजी भन्दा नेटवर्थ कम नभएको हुनुपर्दछ । साथै सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७ ले सामूहिक लगानी कोष प्रवर्द्धक, कोष सुपरिवेक्षक, योजना व्यवस्थापक तथा डिपोजिटरीको योग्यता, काम कर्तव्य तथा अधिकार, योजना व्यवस्थापक तथा डिपोजिटरीको अनुमतिपत्रको प्रकृया, कोष दर्ता तथा योजना संचालन प्रकृया, कोषको रकम लगानी गर्न सकिने क्षेत्र, लगानीको सिमा, योजना रद्द वा खारेज हुने अवस्था सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्थाहरु गरेको छ ।

सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७ का मुख्य विशेषताहरु

- सामूहिक लगानी कोष संचालनका लागि कोष प्रवर्द्धक, कोष सुपरिवेक्षक, योजना व्यवस्थापक तथा डिपोजिटरीको व्यवस्था ।
- कोष प्रवर्द्धकले कोषको स्थापना गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको ।
- कोष सुपरिवेक्षकले कोषको सुपरीवेक्षण गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको ।

- योजना व्यवस्थापकले कोष अन्तर्गतको योजनाहरू व्यवस्थापन गर्नुपर्ने व्यवस्था ।
- डिपोजिटरीले योजना अन्तर्गतको धितोपत्रहरूको कस्टोडिएल कामहरू गर्ने व्यवस्था ।
- कोष, प्रबंद्धक, कोष सुपरिवेक्षक, योजना व्यवस्थापक तथा डिपोजिटरीको योग्यता, दायित्व र काम कर्तव्य तथा अधिकारहरूको सम्बन्धमा स्पष्ट गरिएको ।
- सम्भौता तथा सम्भौतामा उल्लेख गरिनुपर्ने विषयहरूको निर्धारण ।
- योजनाले लगानी गर्न सकिने क्षेत्र, लगानीको सीमा, विदेशमा लगानी गर्न सकिने सीमा तथा योजना रद्द वाखारेज हुने तरीका सम्बन्धी व्यवस्था ।

६.३.७ धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७

धितोपत्र कारोबार राफसाफ तथा नामसारी प्रकृयालाई छिटो छुरितो बनाउने उद्देश्यले बोर्डले धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप नियमावली, २०६७ मिति २०६७०६।२० देखि लागु गरेको छ ।

यस नियमावलीले केन्द्रीय निक्षेप सेवा अनुमतिपत्र, केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी तथा निक्षेप सदस्यको काम, कर्तव्य तथा अधिकार, निक्षेप सदस्यको योग्यता तथा अनुमतिपत्र सम्बन्धी व्यवस्था, धितोपत्र प्रमाणपत्रको अभौतिकीकरण, हितग्राही खाता, केन्द्रीय निक्षेप सेवा सम्बन्धी सूचना प्रवाह आदिका सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्थाहरू गरेको छ ।

धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७ का मुख्य विशेषताहरू

- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी र निक्षेप सदस्य गरी दुई अंगको व्यवस्था ।
- विद्यमान कागजी प्रमाणपत्रलाई अभौतिकीकरण गरी विद्युतिय माध्यममा निक्षेप गर्ने मिल्ने व्यवस्था ।
- धितोपत्रधनीहरूको धितोपत्र निक्षेप गर्नका लागी हितग्राही खाता राख्ने व्यवस्था गरेको ।
- धितोपत्रहरूको नामसारी वा खातामा अभिलेख राख्ने कार्य संचालन गर्ने व्यवस्था ।
- केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी तथा निक्षेप सदस्यको अनुमतिपत्र तथा योग्यता सम्बन्धी व्यवस्था ।
- निष्काशनकर्ताले धितोपत्रको निष्काशन केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीमार्फत नै गर्नुपर्ने व्यवस्था ।

६.३.८ क्रेडिट रेटिङ नियमावली, २०६८

नेपालमा क्रेडिट रेटिङ व्यवसायको प्रवेश गराई उक्त व्यवसायलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बार्डले क्रेडिट रेटिङ नियमावली, २०६८ मिति २०६८।०३।२२ देखि लागु गरेको छ । यस नियमावलीमा पहिलो संसोधनले क्रेडिट रेटिङ व्यवसायको स्थापना तथा संचालनलाई थप सहज बनाएको छ ।

यस नियमावलीले कम्तीमा तीन करोड रुपैया भन्दा बढी मूल्यको शेयर सार्वजनिक निष्काशन तथा हकप्रद मार्फत निष्काशन गर्ने, डिवेन्चर तथा अन्य ऋणपत्र निष्काशन गर्ने, अंकित मूल्यमा प्रिमियम थप गरी गर्ने प्राथमिक निष्काशन (फर्दक पब्लिक इस्यु) तथा बोर्डले तोकिदिए बमोजिम अन्य धितोपत्र वा उपकरणहरूमा क्रेडिट रेटिङ अनिवार्य गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । साथै उक्त नियमावलीले धितोपत्र निष्काशन गर्नुपूर्व क्रेडिट संस्था मार्फत रेटिङ गराउनुपर्ने व्यवस्था, गरेको छ । क्रेडिट रेटिङ नियमावली, २०६८ ले क्रेडिट रेटिङ संस्था स्थापनागर्ने प्रकृया तथा योग्यता, सञ्चालक तथा कार्यकारी प्रमुखको योग्यता, रेटिङको अनुगमन, पुनरावलोकन तथा फिर्ता लिने प्रक्रिया तथा क्रेडिट रेटिङ संस्था विवरण प्रवाह सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गरेको छ ।

क्रेडिट रेटिङ नियमावली, २०६८ का मुख्य विशेषताहरू

- तीन करोड रुपैयाभन्दा बढी (बोर्डले आवश्यक देखेमा तीन करोड भन्दा कम पनि) मूल्यको शेयर सार्वजनिकतथा हकप्रद मार्फत निष्काशन गर्ने संस्थाले अनिवार्य रूपमा क्रेडिट रेटिङ गर्नुपर्ने व्यवस्था ।
- डिवेन्चर तथा अन्य ऋणपत्र निष्काशन गर्ने, अंकित मूल्यमा प्रिमियम थप गरी गर्ने प्राथमिक निष्काशन (फर्दक पब्लिक इस्यु) तथा बोर्डले तोकिदिएबमोजिम अन्य धितोपत्र वा उपकरणहरूमा क्रेडिट रेटिङ अनिवार्य गर्नुपर्ने व्यवस्था ।
- बैक वा वित्तीय संस्थाबाट ऋण सुविधा लिन चाहनेले समेत यस नियमावली बमोजीम क्रेडिट रेटिङ गर्न सक्ने व्यवस्था ।
- क्रेडिट रेटिङ कार्य गर्न रेटिङ संस्थाले ग्राहकसाग सम्भौता गर्नुपर्ने व्यवस्था ।
- प्रत्येक क्रेडिट रेटिङ संस्थाले ग्राहकले स्वीकार गरेकोरेटिङ तीन वर्षसम्म अनुगमन गर्नुपर्ने व्यवस्था ।
- रेटिङको संकेतको परिभाषा, बर्गीकरण तथा प्रयोग गरिने संकेत बोर्डलाई जानकारी गराएर मात्र सार्वजनिक गर्नुपर्ने व्यवस्था ।

६.४ धितोपत्र ऐन, २०६३ अन्तर्गत बनेका निर्देशिकाहरू

धितोपत्र सम्बन्धी बनेका नियमावलीहरूको प्रभावकारी कार्यान्ययन गर्न बोर्डले धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ११८ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी बिभिन्न नियमावलीहरू बनाई लागू गरेको छ । धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ अन्तर्गत बनेका निर्देशिकाहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

६.४.१ धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँट निर्देशिका, २०७४

धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँट नियमावली, २०७३ लाई कार्वान्ययन गर्न, धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन तथा बाँडफाँट प्रकृयालाई थप सरल, निस्पक्ष, प्रभावकारी र कम खर्चिलो बनाई वास्तविक क्षेत्रका कम्नीहरूलाई पुँजी बजारमा प्रवेश गराउन, प्राथमिक निष्काशनमा तथा सूचीकरणमा लागै आएको समय कम गरी समग्र धितोपत्रको कारोबारलाई छिटोछरितो बनाउन बोर्डले धितोपत्र दर्ता तथा बाँडफाँट निर्देशिका, २०७४ बनाई मिति २०७४०११२ देखि लागु गरेको छ । यस निर्देशिकाले साविकको धितोपत्र निष्काशन निर्देशिका, २०६५, लाई प्रतिस्थापन गरेको छ । साथै धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँट निर्देशिका, २०७४ ले साविकको बोनस शेयर निष्काशन निर्देशिका, २०६७ र धितोपत्र बाँडफाँट सम्बन्धी निर्देशिका, २०६८ लाई यसै निर्देशिकामा समावेश गरी प्रतिस्थापन गरेको छ ।

यस निर्देशिकाले धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन, धितोपत्रको सूचीकरण तथा अभौतिकीकरणका लागि निवेदन दिनु पर्ने, कर्मचारीका लागि शेयर छुट्याउने, धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन, हकप्रद शेयर निष्काशनका लागि पूरा हुनु पर्ने अवस्था, ऋणपत्र निष्काशन, हकप्रद शेयर लिलाम बढाबढ गर्ने प्रकृया, धितोपत्र निष्काशन सम्बन्धी प्रकृया, वित्तीय व्यवस्थापन (फाइनान्सियल क्लोजर) सम्बन्धी जानकारी दिनुपर्ने, निष्काशन बैकसँग सम्भौता गर्नु पर्ने, दरखास्त दिने न्यूनतम शेयर सङ्ख्या र दरखास्तसाथ माग गर्न सकिने पेशकी रकम, दरखास्त फारममा खुलाउनु पर्ने न्यूनतम विवरण, दरखास्त फारामको सकलन, दरखास्त फारामको छानबिन तथा प्रशोधन, धितोपत्रको बाँडफाँट गर्नु पर्ने अवधि, धितोपत्र बाँडफाँट प्रकृया, कर्मचारीको लागि छुट्याएको धितोपत्रको बाँडफाँट प्रक्रिया, प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन वा बिक्री प्रस्तावमा प्रिमियम निर्धारण, धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशनमा प्रिमियम निर्धारण, बोनस शेयर निष्काशन गर्न सकिने अवस्था, बोनस शेयर जारी गर्न नसकिने अवस्था,

बोनस शेयर निष्काशन प्रकृया, बोनस शेयर दर्ता तथा सूचीकरण गर्नु पर्ने अवधि, एक आपसमा गाभिएको सङ्गठित संस्थाको धितोपत्र दर्ता गर्नु पर्ने, लगानीकर्तालाई कागजातमा पहुच प्रदान गर्ने, साधारणसभा गर्न नहुने आदी सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गरेको छ ।

धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँट निर्देशिका, २०७४ का मुख्य विशेषताहरू

- प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशनमा आवेदन दिने सम्पूर्ण आवेदकलाई सम्भव भएसम्म कम्तिमा दश कित्ता शेयर र बाँकी शेयर कित्ता बढी आवेदन गर्नेलाई थप दश कित्ताको दरले दिने व्यवस्था गरेको ।
- प्रिमियममा प्राथमिक शेयर निष्काशन गर्न चाहने वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई प्रिमियम मूल्य निर्धारण विधिको बारेमा स्पष्ट व्यवस्था गरेको ।
- सङ्गठित संस्थाले धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन गरेको मितिले पाच वर्ष पूरा नभएसम्म पुनः धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन गर्न नसक्ने व्यवस्था गरेको ।
- सङ्गठित संस्थाले प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन मार्फत जारी गरेको शेयर खरिदका लागि प्राकृतिक व्यक्तिले मात्र दरखास्त दिन सक्ने व्यवस्था गरेको ।
- बोर्डबाट निष्काशन स्वीकृत भएको बढीमा सात कार्य दिनभित्र धितोपत्र सूचीकरणका लागि निवेदन दिनु पर्ने व्यवस्था गरिएको ।
- सङ्गठित संस्थाले साधारण सभाबाट हकप्रद शेयरको निष्काशन गर्ने निर्णय गरेमा सो निर्णय अनिवार्य रूपमा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको ।
- प्रति शेयर खुद सम्पत्ति प्रति शेयर आपूर्ति मूल्य भन्दा कम भएमा, सबै भन्दा न्यून रेटिङ्ग प्राप्त गरेमा वा अकिंत मूल्य भन्दा बढी मूल्यमा वा प्रिमियम थप गरी निष्काशन गर्ने भएमा सम्पूर्ण धितोपत्रको प्रत्याभूत गराउनु पर्ने व्यवस्था गरेका ।
- हकप्रद शेयरको लिलाम निष्काशन गर्दा काठमाण्डौ बाहिर पनी संकलन केन्द्र तोक्नु पर्ने व्यवस्था गरेको ।
- एक आपसमा गाभ्ने वा गाभिने कार्य सम्पन्न भए पश्चात एकिकृत कारोबार शुरू भए संगै शेयरको कारोबार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको ।

६.४.२ धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३ (आस्वा सम्बन्धी) सार्वजनिक निष्काशन भएको धितोपत्रको खरिद प्रक्रियालाई स्वच्छ, पारदर्शी, छिटो छरितो तथा मितव्ययी बनाउन आवश्यक व्यवस्था गर्न बोर्डले धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३ बनाई लागू गरेको छ । यस निर्देशिकामा पहिलो संसोधन मार्फत धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनमा ASBA (Application Supported by Blocked Amount) प्रणाली लागू गरेकोमा दास्तो संसोधन मार्फत धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशनमा आस्वा प्रणाली अनिवार्य तथा निष्काशन प्रकृयालाई छिटोछरितो गर्ने लगायत अन्य व्यवस्थाहरूमा परिमार्जन गरेको छ ।

धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३ ले अनुमती सम्बन्धी व्यवस्था, योग्यता, अनुमतिको अवधि र नवीकरण, अनुमतिको निलम्बन तथा खारेजी, सूची सार्वजनिक गर्नुपर्ने, धितोपत्र खरिद दरखास्त सम्बन्धी व्यवस्था, रकम रोक्का तथा दरखास्त फारम स्थानान्तरण, दरखास्तको जाचबुझ, दरखास्त रद्द, धितोपत्रको बाँडफाँटको जानकारी, रकम स्थानान्तरण तथा धितोपत्र जम्मा, खाता फुकुवा सम्बन्धमा व्यवस्था गरेको छ ।

धितोपत्र खरिद (सार्वजनिक निष्काशन) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३ का मुख्य विशेषताहरू

- धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशनमा बैक तथा वित्तीय संस्था मार्फत दरखास्त दिने व्यवस्था गरेको ।

- सार्वजनिक निष्काशन प्रकृयामा लाग्ने समय कम गरी निष्काशन प्रकृयालाई छिटोछिरिता गरीएको ।
- धितोपत्र आवेदकको रकम आवेदककै बैंक खातामा रोकका हुने ।
- वित्तीय बजारमा अबैं रकम विना प्रतिफल जम्मा हुने अवस्थाको अन्त्य ।
- धितोपत्रको निष्काशन लागतमा कमी ।
- धितोपत्र निष्काशन देखी सूचिकरण कार्य करिब २ महिनाभित्र सम्पन्न हुने ।
- छद्मभेषी लगानीकर्ताहरु न्यूनिकरण भई वास्तविक लगानीकर्ताहरु लाभान्वीत हुने ।
- लगानीकर्ताको पहिचान (KYC) मा सहयोग पुग्ने ।

६.४.३ लगानी व्यवस्थापन (पोर्टफोलियो म्यानेजमेन्ट) सम्बन्धी निर्देशिका, २०६७

पुँजीबजारको सम्बन्धमा विषेशज्ञता हासिल गरेका कुसल व्यवस्थापकको सेवा उपलब्ध गराई सम्पूर्ण बचतकर्तालाई पुँजी बजारमा सहभागी गराई पुँजीबजारको प्रतिफल समानरूपमा वितरण गर्न बोर्डले लगानी व्यवस्थापन (पोर्टफोलियो म्यानेजमेन्ट) सम्बन्धी निर्देशिका, २०६७ बनाई मिति २०६७०८।१५ देखि, लागु गरेको छ ।

लगानी व्यवस्थापन (पोर्टफोलियो म्यानेजमेन्ट) सम्बन्धी निर्देशिका, २०६७ ले लगानी व्यवस्थापकको काम, कर्तव्य र अधिकार, लगानी व्यवस्थापकले लगानी गर्न सक्ने क्षेत्र, लगानी व्यवस्थापन सीमा, लगानी व्यवस्थापकका दायित्वहरु, ग्राहक खाता, करार तथा लगानी सम्बन्धी व्यवस्था, लगानी व्यवस्थापकको आचार संहिता, लेखा, अभिलेख, जानकारी तथा विवरण प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण सम्बन्धी व्यवस्था, गैर आवासिय नेपालीलाई ग्राहक सुविधा प्रदान गर्न सक्ने आदी सम्बन्धमाआवश्यक व्यवस्था गरेको छ ।

लगानी व्यवस्थापन (पोर्टफोलियो म्यानेजमेन्ट) सम्बन्धी निर्देशिका, २०६७, का मुख्य विशेषताहरु

- लगानी व्यवस्थापकको काम, कर्तव्य तथा अधिकार, दायित्व, लगानीकर्ता खाता सम्बन्धी व्यवस्था ।
- प्रदान गर्न सक्ने सेवाहरु, लगानी गर्न सक्ने क्षेत्र, ग्राहकसाग गरिने करार सम्बन्धी व्यवस्था ।
- लगानी व्यवस्थापकको आचार संहिता सम्बन्धी व्यवस्था ।
- खुद सम्पत्ति मूल्य (नेट वर्थ) भन्दा दायित्व सृजना हुनेगरी प्रतिफल निश्चत गर्न नपाईने व्यवस्था गरेको ।

६.४.४ सामूहिक लगानी कोष निर्देशिका, २०६९

सामूहिक लगानी कोष निर्देशिका, २०६९ ले योजनाको स्वीकृति तथा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था, इकाई सार्वजनिक निष्काशन तथा बिक्री सम्बन्धी व्यवस्था, बन्दमुखी योजनाको सार्वजनिक निष्काशन तथा बिक्री सम्बन्धी व्यवस्था, खुलामुखी योजनाको इकाई निष्काशन तथा बिक्री सम्बन्धी व्यवस्था, योजनाको खर्च तथा सम्पत्ति मूल्याकांक्ष सम्बन्धी व्यवस्था, अन्य धितोपत्र व्यवसाय गर्न स्वीकृति लिनु पर्ने, योजना व्यवस्थापक नियुक्त गर्न स्वीकृति लिनु पर्ने, मतदान सम्बन्धी व्यवस्था, लगानीकर्ताको गुनासो सुनुवाई गर्नु पर्ने आदिका सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गरेको छ ।

सामूहिक लगानी कोष निर्देशिका, २०६९ मुख्य विशेषताहरु

- योजनाको विज्ञापन प्रकाशन गर्दा पालना गर्नुपर्ने शर्तहरुका सम्बन्धमा व्यवस्था ।
- बन्दमुखी योजनाको सार्वजनिक निष्काशन तथा बिक्री गर्दा सङ्कलन केन्द्र तोकन सक्ने व्यवस्था ।
- बिक्री खुल्ला भएको निवेदन दिने अवधि तथा बोर्डबाट थप भएको अवधिभित्र कम्तिमा पचास प्रतिशत

- ईकाई खरिद गर्न निवेदन प्राप्त भएमा ईकाईको बाडफाट गर्न सकिने ।
- योजनाको खर्च तथा सम्पति मूल्याङ्कन सम्बन्धमा स्पष्ट व्यवस्था ।
  - योजना व्यवस्थापकले व्यवस्थापन गरेको योजनाले ग्रहण गरेको धितोपत्रको प्रोक्सी दिन नपाईने व्यवस्था ।
  - लगानीकर्ताको गुनासो सुनुवाई गर्नुपर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गरिएको ।

६.४.५ सम्पति शुद्धीकरण तथा आतंककारी कृयाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९

धितोपत्र सम्बन्धी व्यवसाय गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त कम्पनी वा संस्थाले सम्पति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण ऐन, २०६४ बमोजिम ग्राहकको पहिचान गर्ने, शंकास्पद गतिविधिको पहिचान गर्ने, कारोबार सम्बन्धी प्रतिवेदन पेश गर्ने तथा जोखिम व्यवस्थापन गर्ने समेतका कार्यलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न सम्पति शुद्धीकरण तथा आतंककारी कृयाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९ लागू गरेको छ । हाल सम्पति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण ऐन, २०६४ मा भएको संसोधनलाई मध्यनजर गर्दै बोर्डले सम्पति शुद्धीकरण तथा आतंककारी कृयाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९ मा आवस्यक संसोधनको प्रकृयालाई अगाडी बढाएको छ ।

सम्पति शुद्धीकरण तथा आतंककारी कृयाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९ ले ग्राहक पहिचान, विवरण र सूचना उपलब्ध गराउनुर्ने, सीमा कारोबार तथा शंकास्पद गतिविधि सम्बन्धी व्यवस्था, सीमा कारोबारको विवरण पठाउन छुट, जोखिम व्यबस्थापन, कार्यान्वयन र दायित्व सम्बन्धमा व्यवस्था गरेको छ ।

सम्पति शुद्धीकरण तथा आतंककारी कृयाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण निर्देशिका, २०६९ का मुख्य विशेषताहरू

- बेनामी वा काल्पनिक नाममा कारोबार गर्न नहुने व्यवस्था ।
- ग्राहको स्पष्ट पहिचान कायम गरी सोको विवरण राख्नुपर्ने व्यवस्था ।
- कुनै पनि व्यक्ति वा संस्थाले एक पटकमा वा पटक पटक गरी एक दिनमा दश लाख रुपैया वा सो भन्दा बढीको धितोपत्र कारोबार गरेमा त्यस्तो कारोबार भएको मितिले पन्थ दिन भित्र वित्तीय जानकारी इकाइमा विवरण पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था ।
- धितोपत्र बजारमा हुनसक्ने सम्पत्ती शुद्धीकरण तथा आतंककारी कृयाकलापलाई नियन्त्रण गर्नका लागी निर्देशिका लागू गरेको ।
- जोखिमको स्तर अनुसार ग्राहको वर्गीकरण गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको ।

६.५ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ अन्तर्गत बनेका विनियमावलीहरू

धितोपत्र सम्बन्धी बनेको ऐन, २०६३ अन्तर्गत बनेका नियमावलीहरू तथा निर्देशिकाहरको कार्वान्ययन गर्न बनेका धितोपत्रसाग सम्बन्धीत विनियमावलीहरू देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.५.१ सरकारी ऋणपत्रको दोश्रो बजार व्यवस्थापन विनियमावली, २०६२

सरकारी ऋणपत्रको दोश्रो बजार व्यवस्थापन विनियमावली, २०६२ ले सरकारी ऋणपत्रको दोश्रो बजारको अनुमतिपत्र, अनुमतिपत्रको नविकरण तथा खारेजी, व्यवसायीको योग्यता, व्यवसायीले पालना गर्नुपर्ने

- शेयर रजिष्ट्रार सिडिएससिमा दर्ता हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको ।
- निष्केप सदस्य कम्पनीले सिडिएससिको स्वीकृति लिई आवश्यकता अनुसार नेपाल भित्र शाखा कार्यालय खोल्न सक्ने व्यवस्था गरेको ।
- हितग्राहीले खाता खोल्न अपनाउनुपर्ने प्रकृया तथा आवस्यक कागजपत्रका सम्बन्धमा स्पष्ट पारेको ।
- निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धकले संगठित संस्थाको धितोपत्रको सार्वजनिक तथा अन्य निष्काशन गर्ने क्रममा आवेदकले आवेदनमा उल्लेख गरेको हितग्राही खाता नम्बरमा बाँडफाँट भएको धितोपत्र पठाउनुपर्ने व्यवस्था गरेको ।

६.५.४ ओ. टि. सि. (आभर द काउण्टर) बजार संचालन विनियमावली, २०६५

धितोपत्र बजारले सूचीकरण खारेज गरेका, सूचीकरणका लागी आवश्यक शर्तहरू पूरा गर्न नसकेका, सूचीकरण प्रकृयामा नआएका धितोपत्रहरूको कारेवारको लागी दोस्रो बजारको व्यवस्था गर्न धितोपत्र बजार संचालन नियमाली, २०६४ को नियम २३ को प्रयाजनको लागी धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ११७ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्वीकृति लिई नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लिमिटेडले ओ. टि. सि. (ओभर द काउण्टर) बजार संचालन विनियमावली, २०६५ बनाई मिति २०६५०२२ देखि लागु गरेको छ ।

यस विनियमावलीले ओ. टि. सि. (आभर द काउण्टर) बजार स्थापना तथा संचालन, कारोबार गर्न सक्ने धितोपत्रहरू, कारोबार स्थान, समय तथा प्रकृया, कारोबारको राफसाफ प्रकृया सम्बन्धमा आवस्यक व्यवस्था गरेको छ ।

ओ. टि. सि. (आभर द काउण्टर) बजार संचालन विनियमावली, २०६५ का मुख्य विशेषताहरू

- धितोपत्र बजारले सूचीकरण खारेज गरेका, सूचीकरणका लागी आवश्यक शर्तहरू पूरा गर्न नसकेका, सूचीकरण प्रकृयामा नआएका धितोपत्रहरू ओ. टि. सि. बजार मार्फत कारोबार गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको ।
- ओ. टि. सि. बजार कारोबार प्रकृयाका सम्बन्धमा स्पष्ट व्यवस्था गरेको ।
- ओ. टि. सि. बजार कारोबार गर्न नहुने धितोपत्रहरू उल्लेख गरेको ।
- कारोबार तथा राफसाफ प्रकृयाका सम्बन्धमा विस्तृत व्यवस्था गरेको ।

६.६ लगानीकर्ताको हकहित रक्षा सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था

धितोपत्र बजारमा लगानीकर्ताहरूलाई केन्द्रविन्दु राखी यिनीहरूको हक हित रक्षाका लागि देहाय अनुसारका व्यवस्थाहरू गरिएका छन् :

६.६.१ धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ मा भएको व्यवस्था:

- धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ३५ मा कम्पनीका गल्तीका कारण सूचीकृत धितोपत्रको सूचीकरण खारेज भै लगानीकर्ताहरूलाई हानि नोक्सानी पुगेमा सोको क्षतिपूर्ति संचालकहरूले तिर्नु पर्ने व्यवस्था,
- धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ५३ को व्यवस्था बमोजिम धितोपत्र कारोबार प्रक्रियामा भएको कमीमजोरी वा सम्बन्धित धितोपत्र व्यवसायीका कमीकमजोरीका कारण हुने नोक्सानीको लगानीकर्ताहरूलाई क्षतिपूर्ति दिन धितो पत्र विनिमय बजारले क्षतिपूर्ति कोषको व्यवस्था गर्नुपर्ने व्यवस्था ।

- धितोपत्र निष्काशनका लागि तयार गरी प्रकाशित विवरणपत्रमा उल्लेखित विवरणहरूको सत्यताका लागि विवरणपत्रमा हस्ताक्षर गर्ने संचालकहरू व्यक्तिगत रूपमा वा सामूहिक रूपमा जिम्मेवार हुनु पर्ने व्यवस्था साथै विवरणपत्रमा प्रस्तुत गलत विवरणबाट हुन गएको हानि नोकसानिको विवरणपत्र तयार गर्ने संचालक वा विज्ञले क्षतिपूर्ति तिर्नु पर्ने व्यवस्था ।
- लगानीकर्ताको हकहितको रक्षाका लागि बजार सहभागी कुनै पनि पक्षलाई उनीहरूको लगानीकर्ता हकहित विपरित प्रत्येक कृयाकलापमा सुधार ल्याउन वा रोक्न आदेश वा निर्देशन दिन सक्ने व्यवस्था ।
- लगानीकर्ताको हक हित विपरित क्रियाकलाप गर्ने वा यस्ता क्रियाकलापमा संलग्न हुने धितोपत्र दर्ता गराउने कम्पनीको धितोपत्रको दर्ता खारेजी गर्ने तथा धितोपत्र बजार तथा धितापत्र व्यवसायीको अनुमतिपत्र खारेज गर्न सक्ने व्यवस्था ।

६.६.२ कम्पनी ऐन, २०६३ मा भएको व्यवस्था:

- कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा १३९ को उपदफा (१) शेयरधनीको हकहित सम्बन्धी मुद्दामा कम्पनीले मुद्दा नचलाएमा कम्पनीको चुक्ता पुँजीको सांडे २ प्रतिशत वा सो भन्दा बढी शेयर लिएको कुनै शेयरधनीले एकलै वा पाँच प्रतिशत शेयर पुग्ने एक भन्दा बढी शेयरधनीहरू मिली कम्पनीको तर्फबाट त्यस्तो संचालक वा पदाधिकारी वा कम्पनी नियन्त्रण गर्ने व्यक्ति वा अन्य कुनै व्यक्तिको विरुद्ध अदालतमा मुद्दा दायर गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको ।
- सोही ऐनको दफा १३९ (३) तथा (४) बमोजिम सर्वमान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी प्रबन्धपत्र, नियमावली वा सर्वसम्मत सम्झौतामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि अदालतले अन्य उपचारका अतिरिक्त शेयरधनीलाई भएको हानि नोकसानी भराई दिने व्यवस्था रहेको ।

७. विगत २५ वर्षमा नेपालको धितोपत्र बजार

७.१ पृष्ठभूमि

नेपालमा सर्वप्रथम वि.सं.१९९४ मा विराटनगर जुट मिल्स र नेपाल बैंक लिमिटेडले सर्वसाधारणलाई सेयर जारी गरी पुँजी संकलन गर्ने कार्य भएको थियो । यसरी धितोपत्र निष्काशनको अभ्यास र बैंकिङ अभ्यासको सुरुवात एकै समयमा भएतापनि बैंकिङ क्षेत्रको नियमन निकायको रूपमा नेपाल राष्ट्र बैंकको स्थापना करिब १९ वर्षपछि २०१३ सालमा भयो भने धितोपत्र बजारको छुटै नियमन निकायको रूपमा नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना भने करिब ५६ वर्षपछि २०५० सालमा मात्र भएको थियो ।

१९९४ सालतिर नेपाल बैंक लि. र त्यस समयमा स्थापित प्रायजसो उद्योगहरूले सार्वजनिक रूपमा धितोपत्र जारी गरी पुँजी संकलन गरेता पनि यस अभ्यासले लामो समयसम्म निरन्तरता पाउन सकेन । देशले खुला तथा उदार आर्थिक नीति अवलम्बन गरेसागै धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० मा प्रथम संशोधन भएपश्चात् मात्र सार्वजनिक निष्काशनमा निरन्तरता आई धितोपत्रको प्राथमिक बजारले गति लिएको देखिन्छ ।

वि.सं.२०३३ मा सरकारी ऋणपत्रको कारोबार व्यवस्थाका लागि स्थापित सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्रको व्यवस्था भएतापनि कारोबारसम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाहरूको अपर्याप्तताका कारणले दोस्रो बजारले गति लिन सकेको थिएन । धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० को व्यवस्था भई सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्द्रमार्फत् संस्थागत धितोपत्रको निष्काशन तथा कारोबारको व्यवस्था भएपश्चात् दोस्रो बजारसम्बन्धी गतिविधिहरू अगाडि बढेका थिए । धितोपत्र कारोबार ऐन, २०४० मा वि.सं.२०४९ मा पहिलो संशोधनको व्यवस्था बमोजिम दोस्रो बजार कारोबारको छुटै व्यवस्थाका लागि वि.सं. २०५० मा सेक्यूरिटी खरिद बिक्री केन्दलाई नेपाल धितोपत्र बिनीमय बजार लिमिटेडमा परिवर्तन गरी धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूलाई बजार प्रवेश गराइएपश्चात् मात्र धितोपत्रको दोस्रो बजार गतिविधिहरूको प्रभावकारिता बढेको थियो । यसरी वि.सं. २०५० देखि मात्र धितोपत्र बजारको स्पष्ट संस्थागत आधार तयार भई धितोपत्रको प्राथमिक बजार तथा दोस्रो बजारले निरन्तरता पाएको छ ।

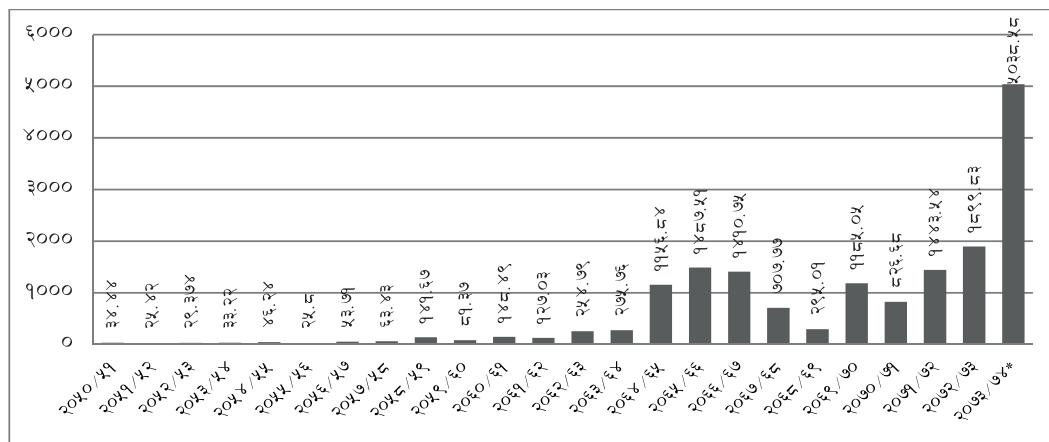
७.२ प्राथमिक बजार संगठित संस्थाहरूले पुँजी संकलन गर्ने धितोपत्रका विभिन्न औजारहरू सर्वसाधारणलाई जारी गर्ने बजारलाई प्राथमिक बजार भनिन्छ । यस बजारले एकातिर संगठित संस्थालाई पुँजी संकलन गर्नको लागि महत्वपूर्ण सयन्त्रको कार्य गर्दछ भने अर्कोतिर सर्वसाधारणहरूलाई लगानीको अवसर समेत प्रदान गर्ने हुनाले धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा मार्फत् समाजमा छारिएर रहेका पुँजीहरू एकत्रित भएर उत्पादनशिल क्षेत्रतर्फ प्रवाह भई देशको आर्थिक वृद्धि तथा विकासमा महत्वपूर्ण योगदान पुरदछ । यस बजारका गतिविधिहरूलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

७.२.१ कुल सार्वजनिक निष्काशन रकम

वि.स. २०५० मा नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना भएपश्चात् संगठित संस्थाले धितोपत्र निष्काशन गर्दा बोर्डको अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था भयो । यस व्यवस्था बमोजिम वि.स. २०५० देखि वि.स. २०७४ बैशाखसम्ममा धितोपत्र बजार मार्फत् रु. १ खर्ब ६७ अर्ब ९२ करोड ३० लाख बराबरको पुँजी परिचालन भएको छ । विगत २५ वर्षमा सबैभन्दा कम पुँजी संकलन आर्थिक वर्ष २०५१/५२ मा भएको थियो भने सबैभन्दा बढी पुँजी संकलन आर्थिक वर्ष २०७३/७४ (बैशाख मसान्तसम्म) मा भएको छ । नेपाल राष्ट्र

बैंकको निर्देशन अनुसार बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो चुक्ता पुँजी करिब तीन गुणा पुँजी वृद्धि गर्नुपर्ने हुँदा अधिकांश बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले हकप्रद निष्काशन र थप निष्काशनमा वृद्धि ल्याएका कारण यस आर्थिक वर्षको सार्वजनिक निष्काशन रकममा बढोत्तरी आएको हो ।

चार्ट-७.१ कुल सार्वजनिक निष्काशन रकम (रु. करोडमा)

* आर्थिक वर्ष २०७३/७४ वैशाखसम्म

विगत २५वर्षमा नेपालको धितोपत्र बजारमा धितोपत्र औजारमार्फत भएको पुँजी परिचालनलाई देहाय बमोजिम विश्लेषण गरिएको छ ।

७.२.२ धितोपत्रको औजारहरू/उपकरणहरू

संगठित संस्थाले पुँजी संकलन गर्नको लागि धितोपत्र बजारको माध्यमबाट सर्वसाधारणलाई जारी गर्ने विभिन्न प्रकारको वित्तीय उपकरणलाई धितोपत्र भनिन्छ । धितोपत्र बजारमा दीर्घकालीन पुँजी परिचालनका लागि विभिन्न औजारहरूमार्फत् पुँजी संकलन हुने गर्दछ । धितोपत्रको स्वरूप अनुसार धितोपत्रलाई स्वामित्व उपकरण (Equity Instruments) र ऋण उपकरण (Debt Instruments) को रूपमा विभाजन गर्न सकिन्छ । कम्पनीको स्वामित्वमाथि दावी गर्न सकिने तथा लगानीको प्रतिफलस्वरूप लाभांश प्राप्त हुने विशेषता भएका धितोपत्रलाई स्वामित्व उपकरण भनिन्छ भने निश्चित समयावधिसम्म निश्चित व्याज आमदानी प्राप्त हुने विशेषता रहेको धितोपत्रलाई ऋण उपकरण भनिन्छ ।

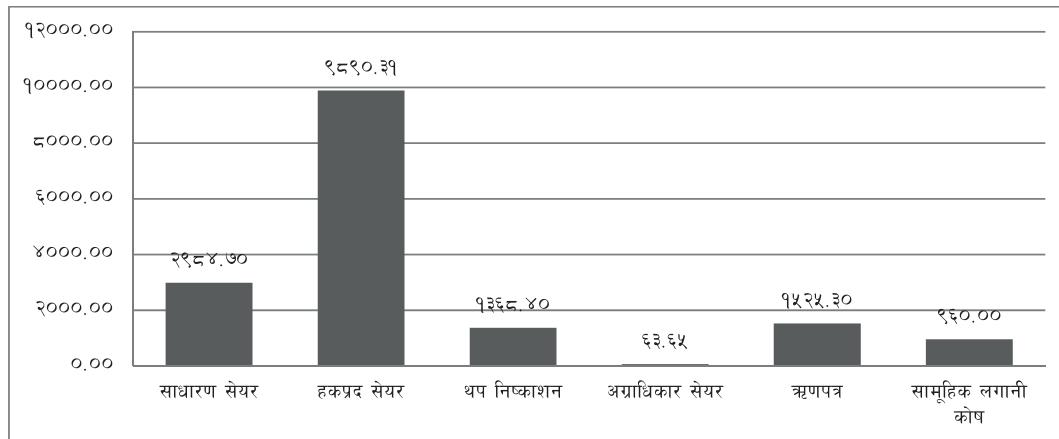
तालिका-७.१ धितोपत्रका औजारहरू

स्वामित्व औजारहरू (Equity Instruments)	ऋण औजारहरू (Debt Instruments)
<ul style="list-style-type: none"> (१) साधारण सेयर (२) हकप्रद सेयर (३) थप निष्काशित सेयर (४) अग्राधिकार सेयर (५) सामूहिक लगानी कोष इकाई 	<ul style="list-style-type: none"> (१) सरकारी ऋणपत्रहरू <ul style="list-style-type: none"> • विकास ऋणपत्र • राष्ट्रिय बचतपत्र • नागरिक बचत ऋणपत्र • वैदेशिक रोजगार बचत ऋणपत्र (२) संस्थागत ऋणपत्र (Corporate Bond)

यसप्रकार नेपालमा प्रचलित धितोपत्र औजारहरूमा साधारण सेयर, हकप्रद सेयर, थप निष्काशन, अग्राधिकार सेयर, ऋणपत्र तथा सामूहिक लगानी कोष रहेका छन् । धितोपत्र औजारको विविधिकरणबाट

तै धेरै लगानीका विकल्पहरु लगानीकर्ताहरुसमक्ष प्राप्त हुने भएकोले धितोपत्र औजारहरुको विविधिकरणसागै धितोपत्र बजारको विकास पनि जोडिएको हुनाले यसको विशेष महत्व रहेको छ ।

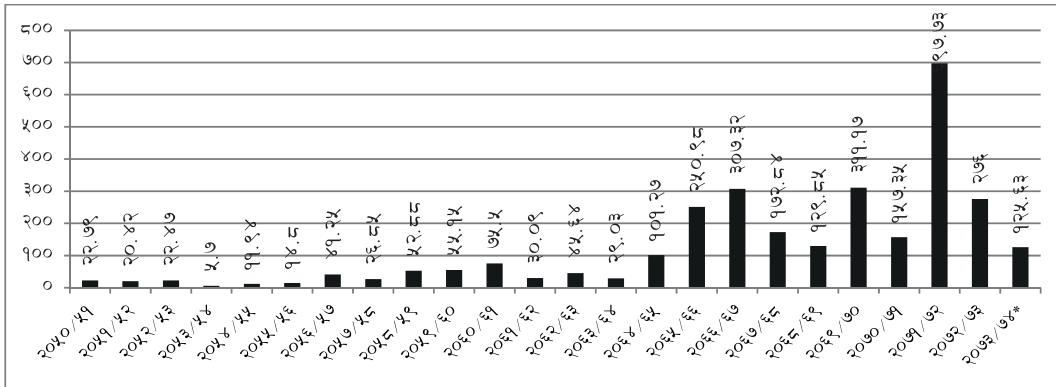
तालिका-७.२ धितोपत्रको औजारहरु मार्फत वि.स. २०५०-७४ वैशाखसम्मको पुँजी परिचालन (रकम रु. करोडमा)

विगत २५ वर्षमा कुल विभिन्न समूहका संगठित संस्थाहरुले धितोपत्रका विभिन्न औजारहरु जस्तै साधारण सेयर, हकप्रद सेयर, ऋणपत्र, पूर्वाधिकार सेयर, थप निष्काशन तथा सामूहिक लगानी कोषहरुले विभिन्न योजनाहरु सर्वसाधारणमा जारी गरी हालसम्म रु. १ खर्ब ६७ अर्ब ९२ करोड बराबरको पुँजी परिचालन गरेका छन् । धितोपत्रको प्रत्येक औजारहरुलाई देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ :

साधारण सेयर: लगानीको लोकप्रिय र सजिलो वित्तीय उपकरणको रूपमा रहेको साधारण सेयरको निष्काशनबाट कम्पनीले लामो समयको लागि पुँजी संकलन गर्दछ र यस प्रकारको पुँजी स्थायी प्रकृतिको हुन्छ । विगत २५ वर्षमा नेपालको धितोपत्र बजारमा साधारण सेयरमार्फत ३०५ कम्पनीले रु. २९ अर्ब ८४ करोड ६५ लाख बराबरको साधारण सेयर निष्काशन गरेका छन् । सुरुको १५ वर्षमा यस औजारमार्फत करिव रु. ४ अर्ब ५४ करोड ५१ लाखको पुँजी परिचालन भएकोमा पछिल्लो १० वर्षमा सो रकममा करिव ५ गुणाभन्दा बढीले बढ्दि भै रु. २५ अर्ब ३० करोड १४ लाख बराबरको पुँजी परिचालन भएको छ । २०६३ सालपछि नयाँ धितोपत्र ऐन जारी भै सार्वजनिक निष्काशनमा सहजता आएको, लगानीको वातावरण बन्दै गएको जस्ता कारणहरुले आर्थिक वर्ष २०६४/६५ पछि साधारण सेयर निष्काशनमा बढ्दि आएको देखिन्छ ।

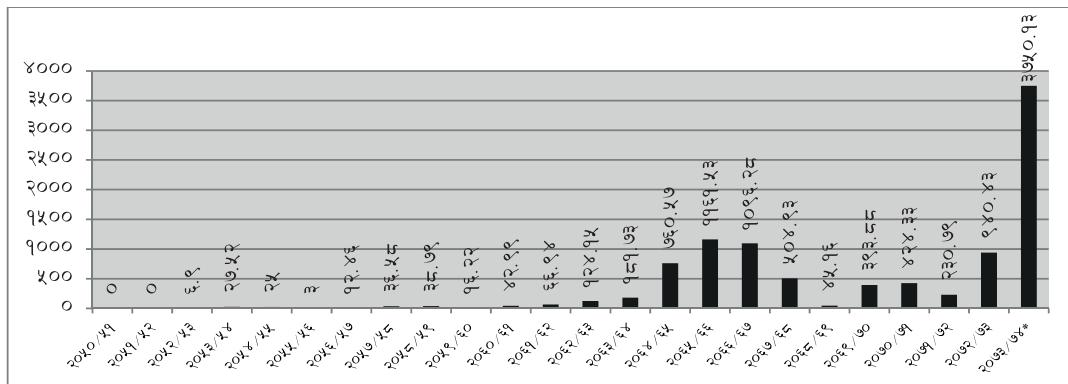
चार्ट-७.३ साधारण सेयर निष्काशन रकम (रु. करोडमा)

*आर्थिक वर्ष २०७३/७४ वैशाखसम्म

हकप्रद सेयर: कम्पनीको वर्तमान सेयरधनीहरु (Existing Shareholders) बाट नै थप पुँजी संकलन गर्ने उद्देश्यले जारी गरिने हकप्रद सेयरमार्फत् विगत २५ वर्षमा नेपालको धितोपत्र बजारमा विभिन्न सूचिकृत संगठित संस्थाहरूले ३८२ पटक हकप्रद सेयर जारी गरी रु.९८ अर्व ९० करोड ३१ लाख बराबरको पुँजी परिचालन गरेका छन्। हकप्रद सेयरको निष्काशनमा पनि पछिल्लो १० वर्षमा अधिल्लो १४ वर्षको तुलनामा करिव ४.५ गुणाले बृद्धि भए रु.३१ अर्व ८० करोड १५ लाख बराबरको निष्काशन भएको छ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाको पुँजी बृद्धिको लागि अधिकांश बैंक तथा वित्तीय संस्थाले हकप्रद सेयर निष्काशनको माध्यम रोजेकाले हकप्रद सेयर निष्काशनमार्फत्को पुँजी परिचालनमा बृद्धि आएको हो।

चार्ट-७.४ हकप्रद सेयर निष्काशन (रकम रु. करोड)

थप निष्काशित सेयर: सार्वजनिक निष्काशन गरी सूचिकृत ऐसकेको संगठित संस्थाले आफ्नो पुँजी बृद्धि गर्नको लागि थप निष्काशन (Further Public Offering) मार्फत जारी भएको सेयर नै थप निष्काशित सेयर हो। सूचिकृत कम्पनीहरूले थप पुँजी संकलन गर्नको लागि साधारण सेयरको थप निष्काशन गर्ने चलन आर्थिक वर्ष २०६६/६७ बाट शुरुवात भएको हो। उक्त आर्थिक वर्षमा एनएमबि बैंक लि. ले सो निष्काशन मार्फत् रु. ७ करोड १५ लाख पुँजी संकलन गरेको थियो। हालसम्म सात (७) कम्पनीले रु.१३ अर्व ६८ करोड ३९ लाखको थप निष्काशन गरेका छन्।

तालिका-७.२ थप निष्काशनको अवस्था

आर्थिक वर्ष	संख्या	रकम (रु. करोडमा)
२०६६/६७	१	७.१५
२०७२/७३	३	५८३.४२
२०७३/७४	३	७७७.८१
कुल	७	१३६८.३९

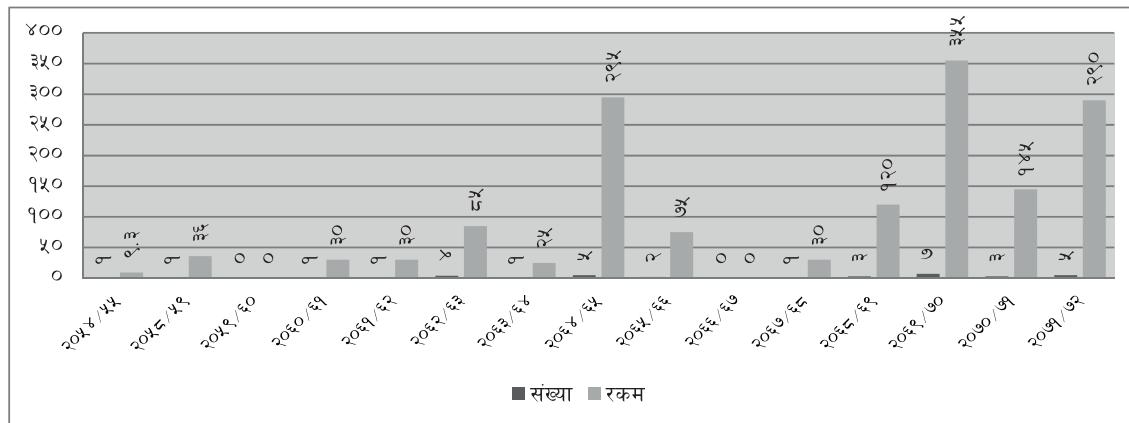
अग्राधिकार सेयर: कम्पनीको आम्दानीबाट लाभांश पाउने र विघटन ताका सम्पत्तिमा दावी गर्ने कुरामा साधारण सेयरधनी भन्दा अगाडि अधिकार प्राप्त हुने अग्राधिकार सेयरको निष्काशन हालसम्म पाच कम्पनीले रु.६३ करोड ६५ लाख बराबरको गरेका छन्।

तालिका-७.३ अग्राधिकार सेयरको निष्काशन अवस्था

आर्थिक वर्ष	संख्या	रकम (रु. करोडमा)
२०५०/५१	२	१.६५
२०५५/५६	१	८
२०५८/५९	१	१४
२०६३/६४	१	४०
कुल	५	६३.६५

ऋणपत्र: निश्चित दरमा व्याज तिर्ने गरी अरुको रकम निश्चित अवधिको लागि प्रयोग गर्ने चाहाने पक्षले रकम प्राप्त गर्नका लागि जारी गरेको धितोपत्रको रूपमा बुझिने ऋणपत्रको निष्काशन अन्य एशियन मुलुकमा जस्तै नेपालमा पनि कम नै रहेको पाइन्छ। नेपालमा ऋणपत्रको निष्काशन सरकारी संस्थागत गरी दुई क्षेत्रबाट हुने गरेको छ। विगत २५ वर्षमा ३५ संगठित संस्थाले रु.१५ अर्व २५ करोड ३० लाख रूपैयाँबराबरको ऋणपत्र नेपालको धितोपत्र बजारमार्फत् निष्काशन गरेका छन्। यस अवधिको ऋणपत्र निष्काशनको विश्लेषण गर्दा अधिकांश निष्काशनकर्ता कम्पनी बैंकहरु रहेका छन्।

चार्ट-७.५ ऋणपत्र निष्काशनको अवस्था (रकम रु. करोडमा)

सामूहिक लगानी कोषः समाजमा रहेका सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूबाट स-सानो परिमाणमा वचत संकलन गरी संकलित रकमबाट विभिन्न संगठित संस्था र सरकारी निकायबाट निष्काशन गरिएको धितोपत्र तथा निश्चित अवधिको बैंक निक्षेपमा विविधीकरणको सिद्धान्त अनुरूप लगानी गर्ने उद्देश्यले स्थापित सामूहिक लगानी कोषको शूरुवात नेपालको धितोपत्र बजारमा वि.सं २०५० सालबाट भएतापनि त्यसले निरन्तरता पाउन सकेको थिएन। सामूहिक लगानी कोष नियमावली, २०६७ जारी गरी वि.सं. २०६९ देखि फेरि सामूहिक लगानी कोषको निष्काशन गरिएकोमा त्यसपछिको अवधिमा रु.९ अर्व ३५ करोड बराबरको ११ सामूहिक लगानी योजनाको सार्वजनिक निष्काशन भै संचालनमा रहेका छन्। विगत २५ वर्षमा रु.९ अर्व ६० करोड बराबरको १४ सामूहिक लगानी योजनाको सार्वजनिक निष्काशन भएको छ।

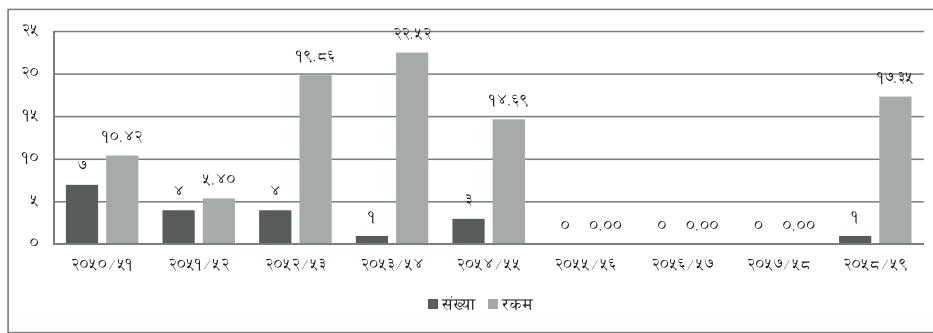
धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा प्रयोग हुने धितोपत्रको औजाहरूमध्ये हालसम्म नेपालमा साधारण सेयर, हकप्रद सेयर, ऋणपत्र, पूर्वाधिकार सेयर, म्युचुअल फण्डको मात्र प्रयोग भएको पाइन्छ। त्यसमध्ये सबैभन्दा बढी हकप्रद सेयरको प्रयोग करिब ५२ प्रतिशत र सबैभन्दा कम पूर्वाधिकार सेयरको प्रयोग करिब ०.५५ प्रतिशत मात्र भएको देखिन्छ।

७.२.३ प्राथमिक बजारमा कम्पनीहरूको क्षेत्रगत उपस्थिति

प्राथमिक बजारमा धितोपत्र जारी गरी पुँजी संकलन गरेको विभिन्न संगठित संस्थाहरूलाई विभिन्न तौ (९) समूहमा विभाजन गरिएको छ। ति समूहहरूमा बैंक, विकास बैंक, वित्त कम्पनी, बीमा, जलविद्युत, उत्पादन तथा प्रशोधन, होटल, व्यापार र अन्य रहेका छन्।

आर्थिक वर्ष २०५०/५१ मा १७ संगठित संस्थाले करिब रु. ३४ अर्व ४४ करोडरकम बराबरको पुँजी परिचालन गरेको पाइन्छ, जसमा ७ कम्पनीहरू (५० प्रतिशत)उत्पादन तथा प्रशोधन समुहका थिए भने बाँकी अन्य कम्पनीहरू बैंक तथा वित्तीय संस्था, बीमा, म्युचुअल फण्ड र अन्य समूहका थिए। यसबाट के देखिन्छ भने धितोपत्र बजारको सुरुवाती वर्षहरूमा धितोपत्र जारी गरी पुँजी संकलन गर्ने कार्यमा उत्पादन तथा प्रशोधनमूलक कम्पनीहरूको सहभागिता उत्साहजनक थियो। यो उत्साह आर्थिक वर्ष २०५४/५५ सम्म रहेको थियो। त्यसपश्चात आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा एक मात्र कम्पनीले रु. १७ करोड ३५ लाखको पुँजी परिचालन गरेयता यस समूहका कुनैपनि कम्पनीहरूले धितोपत्र बजारप्रति चासो देखाएको पाइदैन। देशको तरल राजनीतिक तथा आर्थिक अवस्था, कम्पनी स्वयंको कमजोर प्रतिष्पर्धात्मक अवस्था तथा वित्तीय अवस्था, कमजोर सूचना प्रणाली आदिका कारण यस समूहका सूचिकृत कम्पनीहरूसञ्चालनमा नआउने साथै सूचिकरण समेत खारेज हुने प्रवृत्तिका कारण धितोपत्र बजारमा अधिकांश यस्ता कम्पनीहरूको आकर्षण घटेको देखिन्छ। प्राथमिक बजारमा धितोपत्र निष्काशन गरेका कम्पनीहरूको हालसम्मको समूहगत उपस्थिति विवरण तालिका ७.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

चार्ट-७.६ उत्पादन तथा प्रशोधन कम्पनीहरूको धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन (रकम रु. करोडमा)

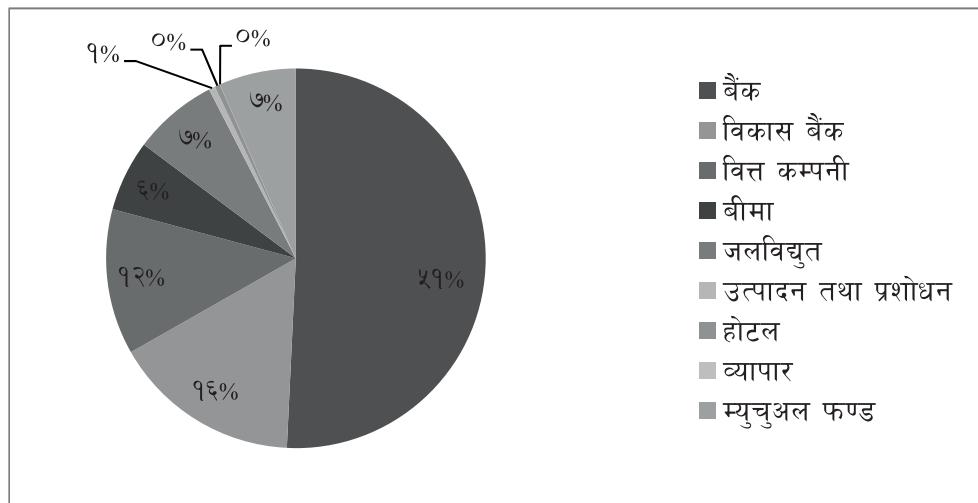
तालिका-७.४ प्राथमिक बजारमा कम्पनीहरूको समूहगत उपस्थिति

समूह	सार्वजनिक निष्काशन रकम (रु.करोडमा)	प्रतिशत
बैंक	८,५२३.६२	५०.७६
विकास बैंक	२,६८८.४०	१६.०९
वित्त कम्पनी	२,०८३.४०	१२.४१
बीमा	१,०९४.६२	६.०४
जलविद्युत	१,२१२.८७	७.२२
उत्पादन तथा प्रशोधन	९०.२४	०.५४
होटल	७९.६५	०.४७
व्यापार	०.३०	०.०९
स्युचुअल फण्ड	१,०९९.२०	६.५४
जम्मा	१६,७९२.३०	१००.००

२०५० सालबाट नै वित्त कम्पनीहरूले धितोपत्र जारी गरी पुँजी संकलन गर्ने कार्यमा संलग्न भएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०५०/५१ मा वित्त कम्पनीहरूले रु. ११ करोड ५८ लाख पुँजी संकलन गरेकोमा हालसम्म कुल रु. १९ अर्ब ७ करोड पुँजी परिचालन गरेको तथ्याङ्क छ।

आर्थिक वर्ष २०६०/६१ देखि धितोपत्र बजारमा प्रवेश गरेका जलविद्युत क्षेत्रका कम्पनीहरूले हालसम्म रु. १० अर्ब ९८ करोड पुँजी परिचालन गरेका छन्। पछिल्लो समयमा यस समूहका कम्पनीहरू धितोपत्र बजारमा प्रवेश गर्नेमा उत्साहजनक वृद्धि आएको छ। यी क्षेत्रका कम्पनीहरूले गर्ने धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनमा सर्वसाधारणको उत्साहजनक सहभागिताका कारण नेपालमा जलविद्युत उत्पादनका लागि आवश्यक पुँजी देशभित्रबाट तथा स्थानियस्तरबाट नै परिचालन गर्न सकिने कुरालाई प्रमाणित गरेको छ। हालसम्म सबैभन्दा बढी पुँजी संकलन बैंक समूहबाट (करिब ४७ प्रतिशत) भएको छ भने सबैभन्दा कम पुँजी परिचालन व्यापार समूहका कम्पनीहरूबाट (०.००३ प्रतिशत) भएको छ।

चार्ट-७.७ प्राथमिक बजारमा कम्पनीको समूहगत उपस्थिति (सार्वजनिक निष्काशन रकमको आधारमा)

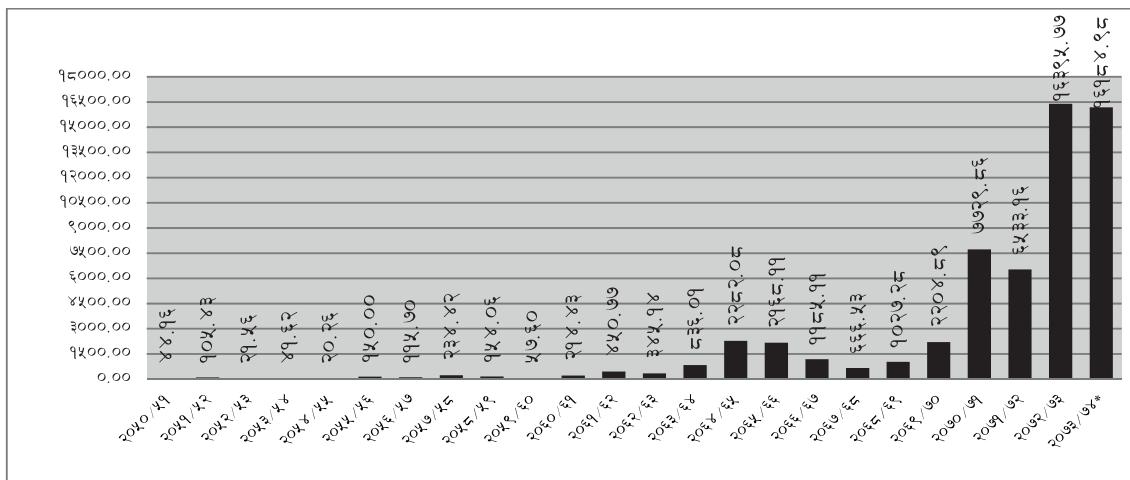
७.३ दोस्रो बजार

नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. ले धितोपत्रको दोस्रो बजारको सुरुवात २०५० माघ २९ बाट शुरू गरेको हो । २५ धितोपत्र दलाल व्यवसायीबाट कारोबारको शुरुवात भएको त्यसबेला केही महिना बजारमा तेजी अवस्था देखिएतापनि त्यसपश्चात् कारोबारको प्रवृत्ति सामान्य रहेको थियो । यस बजारका प्रमुख परिसूचकहरूको स्थिति निम्न बमोजिम रहेको छ :

वार्षिक कारोबार

बजारमा धितोपत्र दलाल व्यवसायीलाई प्रवेश गराई धितोपत्रको विनिमय कारोबार प्रणाली सुरु भए लगतै धितोपत्रको कारोबारमा वृद्धि भएको देखिएतापनि आर्थिक वर्ष २०५२/५३ देखि २०५४/५५ सम्म यसमा निकै शिथिलता आएको थियो । आर्थिक वर्ष २०५५/५६ पश्चात् उक्त कारोबार रकममा क्रमिक सुधार आएको थियो । विगत २५ वर्षको अवधिमा धितोपत्रको सबैभन्दा बढी कारोबार आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रु. १ खर्ब ६३ अर्ब ९५ करोड ७७ लाख बराबरको र सबैभन्दा कम कारोबार आर्थिक वर्ष २०५४/५५ मा रु. २० करोड २६ लाख बराबरको भएको थियो ।

चार्ट-७.८ धितोपत्रको वार्षिक कारोबार रकम (रु. करोडमा)

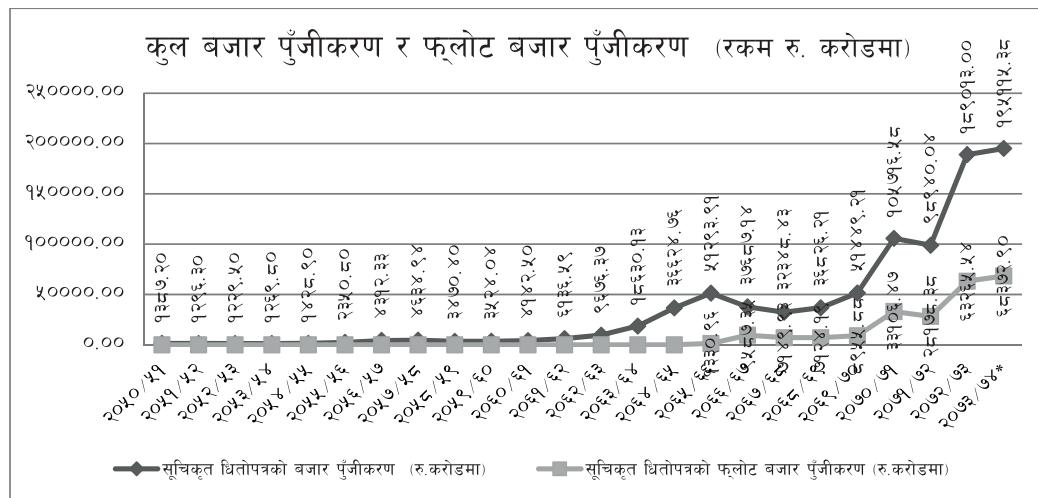

*आर्थिक वर्ष २०७३/७४ चैत महिना

बजार पुँजीकरण

सूचिकृत धितोपत्रको कुल संख्यालाई बजार मूल्यले गुणा गरी बजार पुँजीकरणको गणना गरिन्छ । आर्थिक वर्ष २०५०/५१ को अन्त्यमा बजार पुँजीकरण रु. १३ अर्ब ८७ करोड २० लाख रहेकोमा उक्त बजार पुँजीकरणमा करिब १३५ गुणाले वृद्धि आई आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रु. १८ खर्ब ९० करोड १३ लाख कायम भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६५/६६ देखि गणना शुरू गरिएको फ्लोट बजार पुँजीकरण उक्त वर्षमा रु. १३ अर्ब ३० करोड ९६ लाख रहेको थियो । उक्त पुँजीकरण आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को अन्त्यमा करिब ५५ गुणाले वृद्धि आई रु. ७ खर्ब १८ अर्ब ९६ करोड पुगेको छ ।

चार्ट-७.९ बजार पुँजीकरण र फ्लोट बजार पुँजीकरणको प्रवृत्ति (रकम रु. करोडमा)

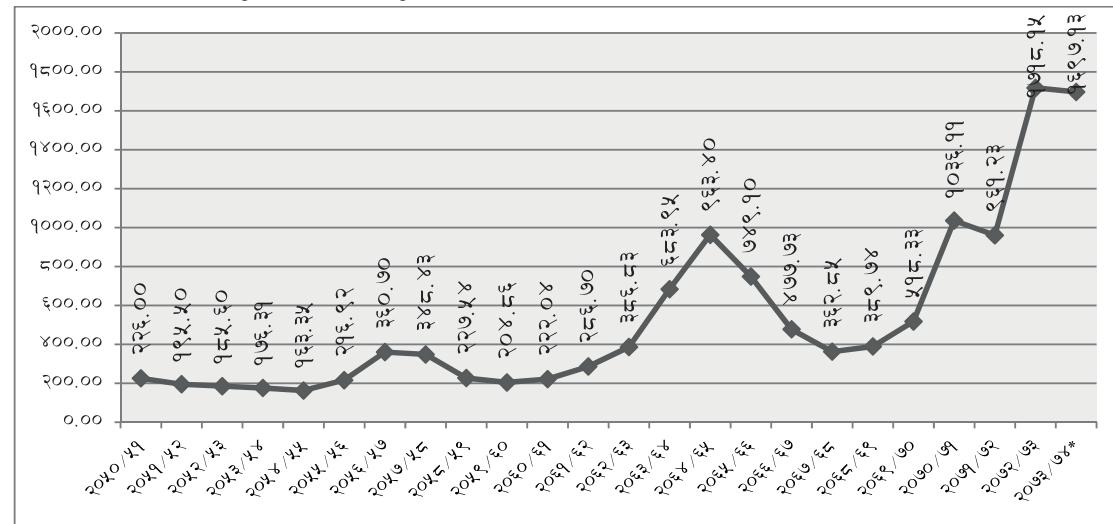

*आर्थिक वर्ष २०७३/७४ चैत महिना

नेप्से सूचकांकहरू

धितोपत्र बजारको गतिलाई मापन गर्नको लागि २०५० सालमा विकास गरिएको नेप्से सूचकांक (NEPSE Index) को आधार बिन्दु १०० हो । आर्थिक वर्ष २०५०/५१ मा उक्त सूचकांक २२६.०३ रहेको थियो । उक्त आर्थिक वर्षदेखि हालसम्म निकै उत्तारचढाव देखिएको छ । २०७३ श्रावण १२ मा नेप्से सूचकांक १८८.४५ बिन्दुमा पुगी हालसम्मकै उच्च बिन्दुको रेकर्ड कायम भएको थियो भने हालसम्मको सबैभन्दा न्यून नेप्से सूचकांक आर्थिक वर्ष २०५४/५५ मा रहेको थियो । उक्त आर्थिक वर्षमा नेप्से सूचकांक १६३.३५ मा अडेको थियो ।

चार्ट-७.१० नेप्से सूचकांक (बिन्दुमा)

*आर्थिक वर्ष २०७३/७४ वैशाख

नेप्से सेन्सेटिभ सूचकांक (NEPSE Sensitive Float Index): नेप्सेमा सूचिकृत क वर्गका कम्पनीहरूको कूल सेयरको आधार वर्ष मूल्य र वर्तमान मूल्यका आधारमा २०६३ पौष १७ बाट यस सूचकांकको गणना कार्य शुरू भएको हो । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा १७५.०८ बिन्दुमा रहेको यो

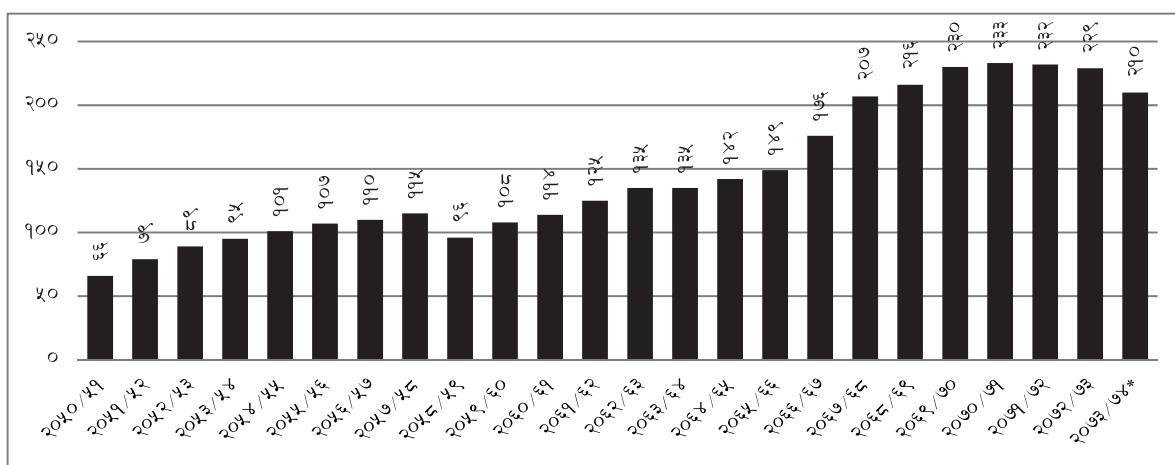
सूचकांकमा करिब दुई गुणाले वृद्धि आई आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत महिनाको अन्त्यमा ३६७.५२ बिन्दु कायम भएको छ ।

नेप्से फ्लोट सूचकांक (NEPSE Float Index): नेप्सेमा सूचिकृत भएको कारोबारयोग्य सेयरको आधार मूल्य र वर्तमान बजार मूल्यको आधारमा नेप्से फ्लोट सूचकांकको गणना २०६६ भाद्र ३० देखि सूर भएको हो । आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा ७१.२२ बिन्दुमा रहेको यो सूचकांकमा करिब ७८ प्रतिशतले वृद्धि आई आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत महिनाको अन्त्यमा १२७.३१ बिन्दु कायम भएको छ ।

सेन्सेटिभ फ्लोट सूचकांक (NEPSE Sensitive Float Index): यस सूचकांकको गणना २०६५ भाद्र ३० बाट शुरु गरिएको हो । यो सूचकांक नेप्सेमा क वर्गमा सूचिकृत कम्पनीहरूको कारोबारयोग्य सेयरको आधार मूल्य र वर्तमान बजार मूल्यको आधारमा गणना गरिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा ७०.८५ बिन्दुमा रहेको यो सूचकांकमा करिब ६१ प्रतिशतले वृद्धि आई आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत महिनाको अन्त्यमा ११४.४० बिन्दु कायम भएको छ ।

सूचिकृत कम्पनी (Listed Companies): प्राथमिक बजारमा धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गरेको कम्पनीहरूले नियमित खरिद विक्री मार्फत् धितोपत्रलाई तरलता प्रदान गर्नको लागि नेप्सेमा सूचिकृत हुनुपर्ने प्रावधान छ । यस प्रावधान बमोजिम आर्थिक वर्ष २०५०/५१ मा ६६ कम्पनीहरू नेप्सेमा सूचिकृत भएका थिए । यसरी सूचिकृत हुने कम्पनीहरूलाई विभिन्न ९ समूहमा विभाजन गरिएको छ । यद्यपि जलविद्युत् समूहका कम्पनीहरू आर्थिक वर्ष २०६०/६१ बाट मात्र धितोपत्र बजारमा प्रवेश गरेका हुन् ।

चार्ट-७.११ सूचिकृत संगठित संस्था

तालिका-७.५ सूचिकृत संगठित संस्थाहरूको विस्तृत विवरण

आर्थिक वर्ष	बैंक	विकास बैंक	वित्त	वीमा	जलविद्युत	होटल	उत्पादन तथा प्रशोधन	व्यापार	अन्य	जम्मा
२०५८/५९	१२	-	३०	११	-	४	२८	८	३	९६
२०५९/६०	११	४	३५	१३	-	४	२९	८	४	१०८
२०६०/६१	११	४	४१	१३	-	४	२९	८	४	११४
२०६१/६२	१४	७	४४	१४	-	४	२९	८	५	१२५
२०६२/६३	१५	८	५०	१५	-	४	२९	८	६	१३५
२०६३/६४	१५	१६	५३	१६	-	४	२१	५	५	१३५
२०६४/६५	१७	२३	५५	१७	-	४	१८	४	४	१४२
२०६५/६६	२१	२९	६१	१७	-	४	१८	४	५	१५९
२०६६/६७	२३	४०	६२	१९	-	४	१८	४	६	१७६
२०६७/६८	२३	६१	७०	२१	-	४	१८	४	६	२०७
२०६८/६९	२४	६८	७१	२१	-	४	१८	४	६	२१६
२०६९/७०	२८	८३	६६	२१	४	४	१८	४	२	२३०
२०७०/७१	२९	९५	५५	२२	४	४	१८	४	२	२३३
२०७१/७२	२९	९६	५१	२२	६	४	१८	४	२	२३२

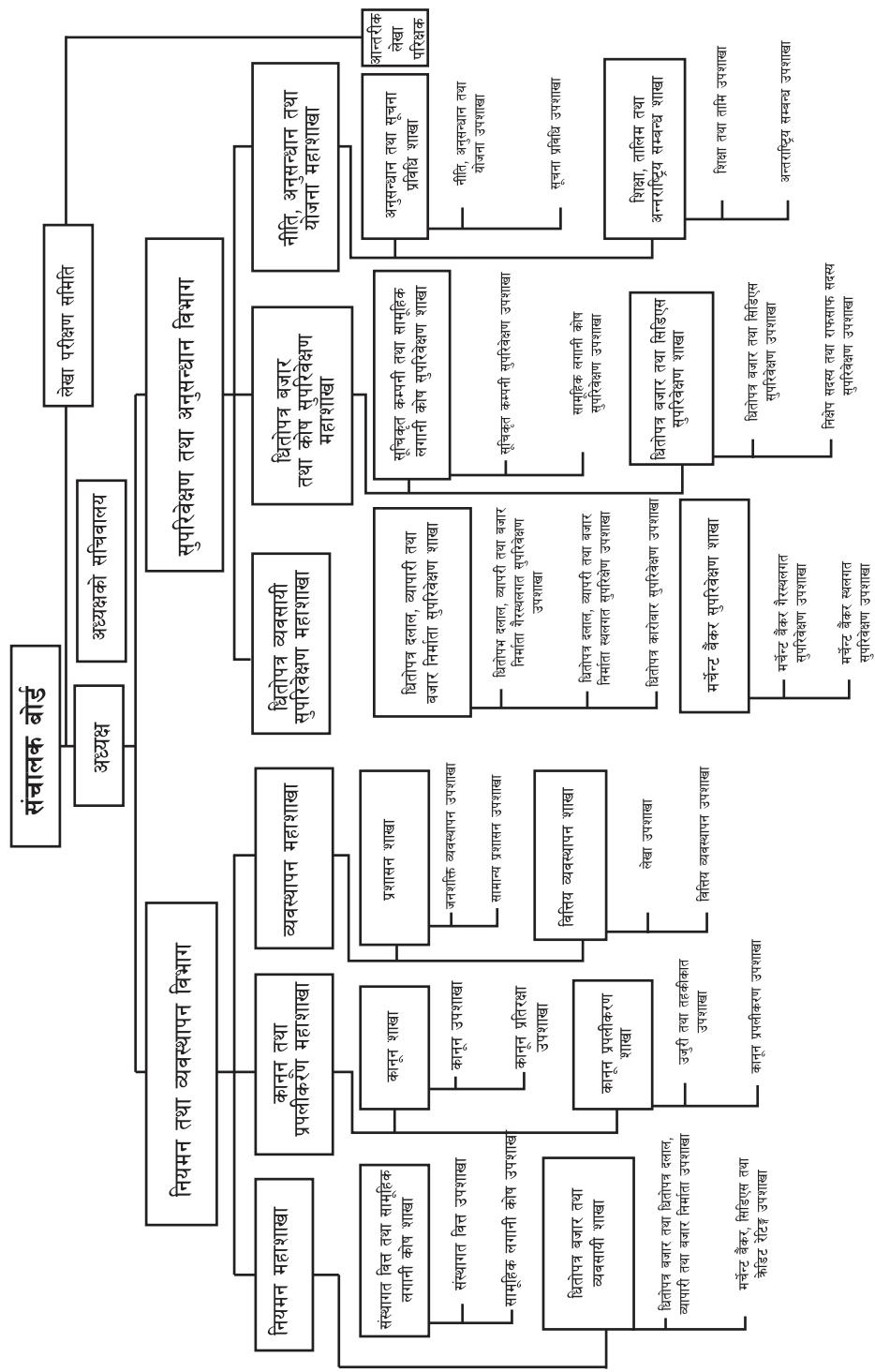
अनुसूचि-१ बोर्ड सदस्यहरु

क्र.सं.	नाम	निकाय	पद	अवधि	
				देखि	सम्म
१	श्री शम्भु प्रसाद खनाल	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०५०/०४/०५	२०५१/११/११
२	श्री सुन्दरराज सापकोटा	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०५१/११/१२	२०५३/०३/१६
३	श्री ईश्वर प्रसाद पोखरेल	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	उप-सचिव	२०५३/०३/१७	२०५३/०७/१५
४	श्री विनोद बाबु काफले	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	उप-सचिव	२०५३/०७/१६	२०५५/०८/२०
५	श्री रविराज पन्त	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	उप-सचिव	२०५५/०८/२१	२०५७/१०/११
६	श्री हर्षरमण उपाध्यय	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	उप-सचिव	२०५७/१०/२३	२०६०/०५/३१
७	श्री शक्ति प्रसाद पण्डित	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	उप-सचिव	२०६०/०६/०१	२०६२/०६/०६
८	डा. माधव प्रसाद घिमिरे	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०६२/०९/१५	२०६४/०२/०७
९	श्रीमति बृन्दा हाडा	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०६४/०२/०८	२०६४/०७/२१
१०	श्री शारदा प्रसाद त्रिताल	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०६४/०७/२२	२०६५/०८/१६
११	श्री लालमणि जोशी	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०६५/०८/१७	२०६६/१२/१८
१२	श्री बोधराज निरौला	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०६६/१२/१९	२०६८/०८/२६
१३	श्री जयजन्म रेमी	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०६८/०८/२७	२०७१/०२/२१
१४	श्री रामशरण चिमाईरिया	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०७१/०२/२२	२०७२/०४/२३
१५	श्री मधुसुदन पोखरेल	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०७२/०४/२४	२०७२/११/०३
१६	श्री आनन्द राज ढकाल	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सह-सचिव	२०७२/११/०४	हालसम्म
१७	श्री राम नारायण श्रेष्ठ	कम्पनी रजिस्ट्रारको कार्यालय	रजिस्ट्रार	२०५०/०३/२४	२०५९/०६/०६
१८	श्री श्याम सुन्दर शर्मा	कम्पनी रजिस्ट्रारको कार्यालय	रजिस्ट्रार	२०५१/०६/०७	२०५१/१२/१४
१९	श्री ज्ञान दर्शन उदास	कम्पनी रजिस्ट्रारको कार्यालय	रजिस्ट्रार	२०६१/०९/०७	२०६२/०६/०६
२०	श्री विनोद कुमार देवकोटा	नेपाल सरकार, कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सह-सचिव	२०५०/०४/१३	२०५६/०९/२०
२१	श्री मोहन प्रसाद बन्जाडे	नेपाल सरकार, कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सह-सचिव	२०५६/०९/२६	२०५८/०१/०५
२२	श्री बाबुराम रेमी	नेपाल सरकार, कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सह-सचिव	२०५९/०१/०६	२०६६/०८/२६
२३	श्री केदार पौडेल	नेपाल सरकार, कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सह-सचिव	२०६६/०६/२७	२०६८/१०/२८
२४	श्री डिल्लीराज घिमिरे	नेपाल सरकार, कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सह-सचिव	२०६८/१०/२९	२०७२/०७/११
				२०७२/१२/१२	२०७३/११/०४
२५	श्रीमति लिलादेवी गाइतौला	नेपाल सरकार, कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सह-सचिव	२०७२/०७/१२	२०७२/१२/११
२६	श्री तोयानाथ अधिकारी	नेपाल सरकार, कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सह-सचिव	२०७३/११/०५	हालसम्म
२७	श्री रामभक्त थापा	नेपाल राष्ट्र बैंक	नायब मुख्य व्यवस्थापक	२०५०/०३/०६	२०५०/०८/३०
२८	श्रीमति नानी बाबा रिसाल	नेपाल राष्ट्र बैंक	विशिष्ट अधिकृत	२०५०/०९/२०	२०५६/०३/२१
२९	श्री केशव प्रसाद आचार्य	नेपाल राष्ट्र बैंक	मुख्य निरिक्षक	२०५६/०३/२२	२०५७/०९/१७
३०	श्री पद्म ज्योति	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०६२/०१/२८	२०६२/१०/०२
३१	श्री सुदर्शन राज पौडेल	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०५७/०१/१८	२०६०/१०/२०
३२	श्री कृष्ण बहादुर मानन्दर	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०६०/१०/२१	२०६१/१२/१६
३३	श्री भोलाराम श्रेष्ठ	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०६२/१०/०३	२०६६/०७/२९

३४	श्री रविन्द्र प्रसाद पाण्डे	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०६६/०८/०१	२०६७/०८/०४
३५	श्री महा प्रसाद अधिकारी	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०६७/०८/०५	२०६७/०९/१९
३६	श्री लोक बहादुर खड्का	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०६७/०९/२०	२०६९/११/०९
३७	श्री भाष्करमणि ज्वाली	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०६९/११/१०	२०७१/०४/०७
३८	डा. मीन बहादुर श्रेष्ठ	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०७१/०४/०८	२०७३/०१/११
३९	श्री शिवनाथ पाण्डे	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०७३/०१/१२	२०७३/०२/०९
४०	श्री नर बहादुर थापा	नेपाल राष्ट्र बैंक	कार्यकारी निर्देशक	२०७३/०२/१०	हालसम्म
४१	श्री पुष्प लाल श्रेष्ठ	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०५०/०४/१३	२०५१/०४/२२
४२	श्री तीर्थराज उपाध्यय	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०५१/०४/२३	२०५२/०४/२३
४३	श्री रत्नराज बज्राचार्य	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०५२/०४/२४	२०५३/०४/१७
				२०६३/०४/२८	२०६४/०५/०८
४४	श्री कोमल बहादुर चित्रकार	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०५३/०४/१८	२०५४/०५/१३
४५	श्री ध्रुव नारायण कर्मचार्य	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०५४/०५/१४	२०५५/०५/२५
४६	श्री प्रभुराम भण्डारी	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०५५/०५/२६	२०५६/०६/१२
४७	श्री कुञ्ज विहारी कथाल	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०५६/०६/१३	२०५७/०६/२८
४८	श्री विनोद बहादुर राजभण्डारी	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०५७/०६/२९	२०५८/०५/२९
४९	श्री नारायण बजाज	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	अध्यक्ष	२०५९/०७/१३	२०६०/०७/२९
५०	श्री रीवन प्रधान	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	अध्यक्ष	२०६०/०७/३०	२०६१/०१/१०
५१	श्री ज्ञानेन्द्र बहादुर भारी	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	कार्यवाहक अध्यक्ष	२०६१/०१/११	२०६२/०६/०६
५२	श्री सुवोद कुमार कर्ण	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०६५/०४/२८	२०६६/०५/०८
५३	श्री नारायण बजाज	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०६२/०७/०१	२०६३/०४/२७
५४	श्री टंक प्रसाद पनेरु	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०६४/०५/०९	२०६५/०४/२७
५५	श्री मधुवीर पाण्डे	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०६८/०४/१५	२०६९/०४/११
५६	श्री महेश कुमार गुरागाई	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०६९/०४/१२	२०७२/०४/०८
५७	श्री शुद्धशनराज पाण्डे	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०६७/०५/०९	२०६८/०४/१४
५८	श्री सुनिर कुमार दुइ़ल	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०६६/०५/०९	२०६७/०५/०८
५९	श्री नरेन्द्र भट्टराई	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०७२/०४/०९	२०७१/०५/०३
६०	श्री प्रकाश लम्साल	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०७१/०५/०४	२०७२/०४/१४
६१	श्री महेश खनाल	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०७२/०४/१५	२०७३/०४/११
६२	श्री प्रकाश जंग थापा	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था	उपाध्यक्ष	२०७३/०४/११	हालसम्म
६३	श्री सुरेन्द्र मान प्रधान	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट संघ	अध्यक्ष	२०५८/०५/३०	२०५९/०६/१५
		विज्ञ सदस्य		२०६६/१२/२३	२०६७/०७/२९
६४	श्री विनोद कुमार चौधरी	नेपाल उच्चोग वाणिज्य महासंघ	अध्यक्ष	२०५०/१०/०१	२०५२/०४/०७
६५	श्री चिरञ्जीवी निधि तिवारी	नेपाल उच्चोग वाणिज्य महासंघ	द्वितीय उपाध्यक्ष	२०५२/०४/०८	२०५४/०३/०४
६६	श्री रविमक्त श्रेष्ठ	नेपाल उच्चोग वाणिज्य महासंघ	प्रथम उपाध्यक्ष	२०५५/०६/०१	२०५६/०८/०७
६७	श्री विनोद बहादुर श्रेष्ठ	नेपाल उच्चोग वाणिज्य महासंघ	प्रथम उपाध्यक्ष	२०५६/०८/०८	२०५९/०८/०६
६८	श्री प्रचण्ड मान श्रेष्ठ	नेपाल सरकार, उच्चोग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	सह-सचिव	२०६०/०३/०१	२०६१/०१/०६

६९	श्री चण्डीराज ढकाल	नेपाल उच्चोग वाणिज्य महासंघ	प्रथम उपाध्यक्ष	२०५९/०८/०६	२०६२/०३/३१
७०	श्री प्रदीपजग्ग पाण्डे	नेपाल उच्चोग वाणिज्य महासंघ	द्वितीय उपाध्यक्ष	२०६४/१२/२२	२०७१/०२/२१
७१	श्री दिनेश श्रेष्ठ	नेपाल उच्चोग वाणिज्य महासंघ	उपाध्यक्ष	२०७१/०२/२२	२०७४/०२/०२
७२	श्री कुश कुमार जोशी	नेपाल उच्चोग वाणिज्य महासंघ	द्वितीय उपाध्यक्ष	२०६२/०४/०१	२०६४/१२/११
७३	श्री शेखर गोल्ड्रा	नेपाल उच्चोग वाणिज्य महासंघ	उपाध्यक्ष	२०७४/०२/०३	हालसम्म
७४	श्री सिताराम थपलिया	विज्ञ सदस्य		२०६३/१२/११	२०६६/१२/१०
७५	श्री कोमल बहादुर चित्रकार	विज्ञ सदस्य		२०६७/०७/३०	२०७०/०२/०९
७६	डा. रेवत बहादुर कार्की	विज्ञ सदस्य		२०७०/०२/१०	२०७२/०६/२८
७७	श्री निल बहादुर सारु भगर	विज्ञ सदस्य		२०७२/१२/०५	हालसम्म

अनुसंधान संगठन संरचना

क्र.सं.	पदाधिकारी तथा कर्मचारीको नाम	पद
१	डा. रेवत बहादुर कार्की	अध्यक्ष
२	श्री परीष्ठनाथ पौड्याल	कार्यकारी निर्देशक
३	श्री निरज गिरी	कार्यकारी निर्देशक
४	श्री मुक्तिनाथ श्रेष्ठ	निर्देशक
५	श्री विनयदेव आचार्य	निर्देशक
६	डा. नवराज अधिकारी	निर्देशक
७	श्री कृष्णराज पोखरेल	निर्देशक
८	श्री कृष्ण प्रसाद घिमिरे	उपनिर्देशक
९	श्री रुपेश के.सी.	उपनिर्देशक
१०	श्री नारायण प्रसाद शर्मा	उपनिर्देशक
११	श्री अम्बिका प्रसाद गिरी	उपनिर्देशक
१२	श्री निरञ्जय घिमिरे	उपनिर्देशक
१३	श्री दिपेश ताम्राकार	उपनिर्देशक
१४	श्री तेजप्रसाद देवकोटा	उपनिर्देशक
१५	श्री दीपा दाहाल	उपनिर्देशक
१६	श्री मञ्जु उपाध्याय	अधिकृत
१७	श्री अनुज कुमार रिमाल	अधिकृत
१८	श्री सुरज प्रधानाङ्ग	अधिकृत
१९	श्री विनोद पौडेल	अधिकृत
२०	श्री नवराज पण्डित	अधिकृत
२१	श्री सरस्वती जि.सी.	अधिकृत
२२	श्री रेवत श्रेष्ठ	अधिकृत
२३	श्री तोलाकान्त न्यौपाने	अधिकृत
२४	श्री गणेश श्रेष्ठ	अधिकृत
२५	श्री शंकर प्रसाद रिमाल	अधिकृत
२६	श्री अमिर थापा	अधिकृत
२७	श्री दीपेश बनेपाली	अधिकृत
२८	श्री श्यामु मण्डल	अधिकृत
२९	श्री हरि प्रसाद भूसाल	अधिकृत
३०	श्री दीपक शर्मा	अधिकृत
३१	श्री राजु बहादुर जि.सी.	का.मु. अधिकृत
३२	श्री शशी भट्टराई अर्याल	का.मु. अधिकृत
३३	श्री गौरब बिष्ट	बरिष्ट सहायक
३४	श्री बिमला पाठक	बरिष्ट सहायक
३५	श्री सरिता महर्जन	बरिष्ट सहायक
३६	श्री भरत राज अर्याल	बरिष्ट सहायक
३७	श्री शोभा अधिकारी	बरिष्ट सहायक
३८	श्री दिपिका मास्के	सहायक
३९	श्री अजय ढाँगाना	सहायक
४०	श्री नारायण पौडेल	सहायक
४१	श्री एलिजा फुयाल	सहायक
४२	श्री रजिना राई	सहायक
४३	श्री नहकुल भट्टराई	सवारी चालक
४४	श्री विनोद महर्जन	सवारी चालक
४५	श्री राजेश लागे	श्रेणी विहीन
४६	श्री राजन खतिबडा	श्रेणी विहीन
४७	श्री अर्जुन प्रसाद ढकाल	श्रेणी विहीन
४८	श्री दीपक क्षेत्री	श्रेणी विहीन
४९	श्री नवराज पौड्याल	श्रेणी विहीन

अनुसूचि-४ विगत २५ वर्षमा भितोपत्रको प्राथमिक बजारको अवस्था (उपकरणको आवारण)

वर्ष	आर्थिक वर्ष	साधारण सेयर		हक्कप्रद सेयर		थप निष्काशन		पूर्वाधिकार सेयर		क्षणपत्र		स्थानुअल फण्ड		कुल		रकम	
		संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम		
१	१९९३/९४	२०५०/५१	१४	२२७५	०	०	०	३	१.६५	०	०	१	१०	१७		३५४४	
२	१९९४/९५	२०५१/५२	११	२०८२	०	०	०	०	०	०	०	१	५	१२		२५४२	
३	१९९५/९६	२०५२/५३	१०	२२४७	२	६.९	०	०	०	०	०	०	०	०	१२		२९३७
४	१९९६/९७	२०५३/५४	२	५.७	३	२७५३	०	०	०	०	०	०	०	०	५		३३२२
५	१९९७/९८	२०५४/५५	५	११.९४	३	२४	०	०	०	०	१	१.३	०	०	१२		४६३४
६	१९९८/९९	२०५५/५६	३	१५.८	१	३	०	०	०	०	०	०	०	०	५		२५५०
७	१९९९/००	२०५६/५७	५	४६.८	३	१२.४६	०	०	०	०	०	०	०	०	५		५३५७
८	२०००/०१	२०५७/५८	६	२६.८५	३	३६.५५	०	०	०	०	१	१.३	०	०	१२		४६३४
९	२००१/०२	२०५८/५९	१०	५२.८८	४	३८.७९	०	०	५	५	०	०	०	०	५		२५५०
१०	२००२/०३	२०५९/६०	१२	५५.९५	४	१६.२८	०	०	०	०	०	०	०	०	१२		५३५७
११	२००३/०४	२०६०/६१	११	३५.५	४	४२.९८	०	०	०	१	१.३	०	०	०	१६		४६३४
१२	२००४/०५	२०६१/६२	५	३०.०९	६	६६.९४	०	०	१	३०	०	०	०	०	१२		१२७०३
१३	२००५/०६	२०६२/६३	६	४५.६४	४	१२४.१५	०	०	१	८	८	०	०	०	१४४७		२५४७
१४	२००६/०७	२०६३/६४	१४	२०.०३	१५	१८१.७३	०	०	१	४०	१	२४	०	०	१२		२७५६
१५	२००७/०८	२०६४/६५	१८	१०१.२७	४९	७६.०७	०	०	५	११५	०	०	०	०	७२		११५६.८४
१६	२००८/०९	२०६५/६६	११	२५०.९८	५०	१११.५३	०	०	१	७५	०	०	१	१०	१७		१४६७५१
१७	२००९/१०	२०६६/६७	३६	३०७.३८	३५	१०८६.८८	१	७.७५	०	०	०	०	०	०	७२		१४१०.७५
१८	२०१०/११	२०६७/६८	१५	१७२.८	३१	५०४.९३	०	०	१	३०	०	०	०	०	४७		१०७७७
१९	२०११/१२	२०६८/६९	१५	१२८.८५	७	४५.९६	०	०	१	१२०	०	०	१	१२५.०१			१२५.०१
२०	२०१२/१३	२०६९/७०	२२	३११.१७	५	३९३.८८	०	०	१	३५५	२	१२५	१	१२५			१११८.०५
२१	२०१३/१४	२०७०/७१	१६	१५५.३५	२६	४२४.३३	०	०	१	१४४	१	१००	४६	४६			८२६.६८
२२	२०१४/१५	२०७१/७२	१८	६१.७७३	२२	२३०.७१	०	०	१	२१०	३	२२५	४८	४८			१४४३.५८
२३	२०१५/१६	२०७२/७३	११	२५६.	३७	१४०.४३	०	०	१	१००	१	१००	५२	५२			१८१९.८५
२४	२०१६/१७	२०७३/७४*	१५.००	१२५.६४	५८	३७५०.१३	३.००	७७७.८१	०	०	०	३.००	३८५.००	७१	५१.०३८.५८		५१.७७२.३०
			३०५	२९८१.७	३८२	१३६५.५	७	१३६५.५	५	४३८६.५	३५	१५२२५.३	१३	१५२२५.३	१३	१५२२५.३	१५२२५.३

अनुसूची-५ विगत २५ वर्षमा हितोपत्रको प्राथमिक बजारमार्फत भएको पूँजी परिचलन (क्षेत्रगत आधारमा)

वर्ष	आर्थिक वर्ष	वैदेक		विकास वैदेक		वित कम्पनी		वीमा		जलविद्युत		उन्नदन तथा प्रयोगित		होटल		व्यापार		अन्य		कुल	
		संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम
१	१९८२/८३/४८	२०४०/५१	१	३६०	०	०.००	४	११.५८	२	३.६०	०	०.००	७	१०.४२	०	०.००	०	०.००	३	५.२४	१७
२	१९८२/८४/५	२०५१/५२	२	५२०	०	०.००	४	१०.४२	२	२.४०	०	०.००	४	५.४०	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१२
३	१९८२/८५/३	२०५२/५३	०	०.००	५	६.२५	०	०.००	०	०.००	०	०.००	८	११.५६	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१२
४	१९८२/८५/४	२०५३/५४	१	८.५०	०	०.००	२	३.३०	१	३.००	०	०.००	१	२.४२	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१२
५	१९८२/८५/५	२०५४/५५	१	१०.५६	०	०.००	२	२.००	०	२.००	०	०.००	३	१४.६९	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
६	१९८२/८५/६	२०५५/५६	०	०.००	३	५.०३	०	०.००	३	१४.६९	०	०.००	३	१४.६९	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
७	१९८२/८५/७	२०५६/५७	१	११.५०	०	०.००	२	११.२३	१	१.०२	०	०.००	१	१५.००	०	०.००	१	१.१६	१	१.१६	१२
८	१९८२/८५/८	२०५७/५८	१	१२.५६	०	०.००	२	२.००	०	२.००	०	०.००	३	१४.६९	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
९	१९८२/८५/९	२०५८/५९	१	१३.५३	०	०.००	२	२.००	०	२.००	०	०.००	३	१४.६९	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
१०	१९८२/८५/१०	२०५९/५१०	१	१४.५०	०	०.००	२	२.००	०	२.००	०	०.००	४	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
११	१९८२/८५/११	२०६०/५११	१	१५.५६	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	५	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
१२	१९८२/८५/१२	२०६१/५१२	०	०.००	३	५.२५	०	०.००	३	२.००	०	०.००	४	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
१३	१९८२/८५/१३	२०६२/५१३	१	१६.५६	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	५	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
१४	१९८२/८५/१४	२०६३/५१४	१	१७.५३	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	६	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
१५	१९८२/८५/१५	२०६४/५१५	१	१८.५०	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	७	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
१६	१९८२/८५/१६	२०६५/५१६	१	१९.५६	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	८	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
१७	१९८२/८५/१७	२०६६/५१७	१	२०.५३	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	९	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
१८	१९८२/८५/१८	२०६७/५१८	१	२१.५०	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	१०	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
१९	१९८२/८५/१९	२०६८/५१९	१	२२.५६	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	११	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
२०	१९८२/८५/२०	२०६९/५२०	१	२३.५३	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	१२	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
२१	१९८२/८५/२१	२०७०/५२१	१	२४.५०	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	१३	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
२२	१९८२/८५/२२	२०७१/५२२	१	२५.५६	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	१४	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
२३	१९८२/८५/२३	२०७२/५२३	१	२६.५३	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	१५	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
२४	१९८२/८५/२४	२०७३/५२४	१	२७.५०	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	१६	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२
२५	१९८२/८५/२५	२०७४/५२५	१	२८.५६	०	०.००	२	२.३१	०	२.००	०	०.००	१७	१५.३४	०	०.००	१	०.३०	०	०.००	१२

अनुसूची ६ धितोपत्रको दोस्रो बजार

वर्ष	१	२	३	४	५	६	७	८	९
आर्थिक वर्ष	१९९३/९४	१९९४/९५	१९९५/९६	१९९६/९७	१९९७/९८	१९९८/९९	२०००/०१	२००१/०२	
२०५०/५१	२०५१/५२	२०५२/५३	२०५३/५४	२०५४/५५	२०५५/५६	२०५६/५७	२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/५९
सूचकात संशोधित संस्थाको कुल संख्या	६६	७८	८८	९८	१०१	१०७	११०	११५	१२५
कुल सूचकात धितोपत्रको संख्या (करोडमा)							१०.५६	११.४१	१२.१२
सूचकात धितोपत्रको चक्रता मूल्य (रु. करोडमा)	११८.२२	१९६.१८	३३५.८५	४४७.६५	४९५.९८	६४८.७८	७३४.७४	७६३.९०	८६५.०२
धितोपत्रको वार्षिक कारोबार रकम (रु. करोडमा)	४४.१६	१०५.४३	२७.५६	४१.६२	२०.२६	१५०.००	११५.७०	२३४.४२	१५४.०६
औषत दैनिक कारोबार रकम (रु. करोडमा)	०.३६	०.४४	०.०९	०.१७	०.०९	०.६५	०.४८	१.०१	०.६३
कुल कारोबार भएको दिन	१२१	२४२	२४०	२३७	२३७	२४०	२३७	२३७	२४६
कारोबार भएको स्क्रिप्ट संख्या	३८	५३	५९	६७	६८	६९	६९	६९	६९
कारोबार भएको कुल सेपर संख्या (हजारमा)	१९३.११	३१०.७०	२१५३.५३	१४४३.३०	११९५.१०	४८५७.००	७६७३.५०	४९५८.१५	६००४.६८
कारोबार संख्या	१३५.७०	२१४७२.००	१७९४३.००	१२४२५.००	१५४५३.००	१५८१४.००	१११३६.००	४२०१५.००	४२०१५.००
सूचकात धितोपत्रको बजार पूँजीकरण (रु.करोडमा)	१३७.२०	१२९६.३०	१२२२.५०	१२६९.५०	१४२५.९०	२३५०.५०	४३१२.३३	४४३४.१४	४४३०.४०
सूचकात धितोपत्रको फ्लोट बजार पूँजीकरण (रु.करोडमा)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
बजार पूँजीकरणमा कारोबारको प्रतिशत	३.१८	८.१३	१.७५	३.१८	१.४२	६.३८	२.६८	५.०६	४.४४
कुल गहर्स्थ उत्पादनमा बजार पूँजीकरणको प्रतिशत								१०.५०	७.५५
कुल गहर्स्थ उत्पादनमा फ्लोट बजार पूँजीकरणको प्रतिशत	-	-	-	-	-	-	-	-	-
नेप्से सुचकाक	२२६.००	१९५.५०	१८५.६०	१५६.३१	१६३.३५	२१६.९२	३६०.७०	३४८.४३	२२७.५४
नेप्से सम्पर्क सुचकाक	-	-	-	-	-	-	-	-	-
नेप्से फ्लोट सुचकाक	-	-	-	-	-	-	-	-	-
नेप्से सम्पर्क सुचकाक	-	-	-	-	-	-	-	-	-

૨૩	૨૪
૨૦૧૫ / ૧૬	૨૦૧૬ / ૧૭
૨૦૭૨ / ૭૩	૨૦૭૩ / ૭૪*
૨૩૦	૨૧૦
૨૧૦.૫૪	૨૭૬.૭૫
૨૦૪૦૧ ૯૬	૨૫૬૯૭.૫૪
૧૬૪૫૫.૭૬	૧૬૧૮૪.૯૮
૦૭.૬૭	૧૪.૭૭
૩૦૨૦૨૧.૦૦	૩૧૦૭૪૯.૫૬
૮૩૮૯૮૭.૦૦	૯૮૭૩૫૫.૦૦
૧૮૮૦૬૩.૦૦	૧૯૪૭૧૫.૩૮
૬૩૨૫૫.૫૪	૬૩૨૫૨.૬૦
૮.૩૧	૮.૩૧
૮૫.૧૦	૮૫.૦૭
૮.૩૦	૮.૩૦
૧૭૫૮.૭૫	૧૬૯૭.૭૫
૧૨૫૫૫.૬૦	૧૨૫૫૫.૬૦
૫૩૮૦૬૩.૦૦	૫૩૮૦૬૩.૦૦
૬૩૨૫૫.૫૪	૬૩૨૫૨.૬૦
૧૬૧૮૪૪.૯૮	૧૬૧૮૪૪.૯૮
૨૧૦.૫૪	૨૧૦.૫૪
૨૦૪૦૧ ૯૬	૨૦૪૦૧ ૯૬
૨૩૦	૨૧૦
૧૬૪૫૫.૭૬	૧૬૧૮૪૪.૯૮
૧૬૧૮૪૪.૯૮	૧૬૧૮૪૪.૯૮
૨૦૭૨ / ૭૩	૨૦૭૩ / ૭૪*
૨૦૧૫ / ૧૬	૨૦૧૬ / ૧૭
૨૩	૨૪

अनुशंसा- ७ विगत २५ वर्षमा ध्रुतोपत्र बजारमा रहेका बजार सहभागीहरु

वर्ष	आधिक वर्ष	मर्चन्ट वैकर	ध्रुतोपत्र व्यापारी	बजार निर्माता	ध्रुतोपत्र दलाल व्यवसायी	निकेप सदस्य	सुचिकृत संगठित संस्था	जम्मा
१	१९८३/९४	२०८०/५९	०	५	३५	०	६६	९६
२	१९९४/९५	२०९१/५२	०	५	३१	०	७९	११६
३	१९९५/९६	२०५२/५३	०	६	३१	०	८९	१२६
४	१९९६/९७	२०५३/५४	११	४	३०	०	९५	१४४
५	१९९७/९८	२०५४/५५	११	२	२८	०	१०१	१७७
६	१९९८/९९	२०५५/५६	१०	२	२८	०	१०७	१४९
७	१९९९/००	२०५६/५७	१०	३	२७	०	११०	१५२
८	२०००/०१	२०५७/५८	१०	१	२७	०	११४	१५५
९	२००१/०२	२०५८/५९	१०	३	२७	०	११६	१३५
१०	२००२/०३	२०५९/६०	१	२	२७	०	१०८	१४६
११	२००३/०४	२०६०/६१	१	२	२७	०	११४	१५२
१२	२००४/०५	२०६१/६२	१	३	२४	०	१२५	१६०
१३	२००५/०६	२०६२/६३	१	२	२४	०	१३५	१७०
१४	२००६/०७	२०६३/६४	१	३	२४	०	१३५	१७०
१५	२००७/०८	२०६४/६५	५	०	२३	०	१४२	१७३
१६	२००८/०९	२०६५/६६	१७	०	२३	०	१४९	१८१
१७	२००९/१०	२०६६/६७	१७	०	२३	०	१७६	२१६
१८	२०१०/११	२०६७/६८	१४	०	३८	०	२०७	२५९
१९	२०११/१२	२०६८/६९	१२	०	२८	२	२१६	२७९
२०	२०१२/१३	२०६९/७०	१४	०	५०	५	२३०	३०२
२१	२०१३/१४	२०७०/७१	१४	०	५०	१०	२३३	३०७
२२	२०१४/१५	२०७१/७२	१५	०	५०	५३	२३२	३५१
२३	२०१५/१६	२०७२/७३	१७	०	५०	६६	२२९	३६२
२४	२०१६/१७	२०७३/७४*	१३	०	५०	६८	२१०	३५१
स्ट्रक्ट एक्सचेन्स व्यापाना मिति: २०५०/५१/२३								१
केन्द्रीय निकेप कम्ती, व्यापाना मिति: २०६८/५१/०७								१
सार्व मुद्राङत संस्था, व्यापाना मिति: २०५१/०६/१७								१
समर्थित लागती कोष								१
आण्व च सदस्यहरु								१
कुल बजार सहभागीहरु, २०७३/०१/१०								४१५

* प्रथम दश महिना

अनुसूचि-द लगानीकर्ताले धितोपत्र बजारमा लगानी गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

धितोपत्र बजारमा लगानी गर्दा लगानीकर्ताले पर्याप्त सतर्कता अपनाउनुपर्दछ । यसरी लगानीकर्ताले धितोपत्र बजारमा लगानी गर्दा देहाय बमोजिमका विषयहरूमा ध्यान दिनुपर्दछः

- धितोपत्र बजारमा समय समयमा उतारचढाव आउन सक्ने भएकोले धितोपत्रमा लगानी गर्दा उपयुक्त सूचना लिई संयमित तथा विवेकशील भएर मात्र लगानीको निर्णय लिनुहोस् ।
- धितोपत्रमा गरिने लगानीमा प्रतिफल तथा जोखिम दुवै हुने हुआ हल्ला, अनावश्यक प्रचार प्रसार वा कसैको बहकाउमा नलागी बजार तथा कम्पनीको बास्तविक बस्तुस्थिति बुझेर आफ्नो स्वविवेकमा नै लगानी सम्बन्धी निर्णय गर्नुहोस् । साथै आफ्नो जोखिम बहन गर्न सक्ने क्षमताको मूल्याकांन समेत गर्नुहोस् ।
- नेप्सेमा सूचीकृत धितोपत्रमा लगानी गर्दा सम्बन्धित कम्पनीको कार्य सम्पादन स्थिति, धितोपत्रको मूल्यमा प्रभाव पार्नसक्ने संवेदनशील सूचना जस्तै लाभांश घोषणा, हकप्रद सेयरको घोषणा, व्यबस्थापनमा परिवर्तन, भावी योजनाहरू, कम्पनीको आवधिक र वार्षिक प्रतिवेदनमा उल्लेखित वित्तीय सूचकांकहरू (Earning Per Share, Dividend Per Share, Price/Earning Ratio, Net Worth Per Share), पुंजीकोष अनुपात, निस्किय कर्जा अनुपात आदी), धितोपत्रको मूल्य प्रबृत्ति, कम्पनीको साधारण सभाको निर्णय (माइन्यूट) जस्ता महत्वपूर्ण कुराहरुको अध्ययन गर्नुहोस् । यस्ता सूचना तथा गतिविधिहरू निरन्तररूपमा नेप्सेको वेबसाइट (www.nepalstock.com), सम्बन्धित कम्पनीको वेबसाइट तथा विभिन्न आर्थिक पत्रपत्रिकाहरूमा प्रकाशित हुने गरेको छ । साथै कम्पनीसंग सम्बन्धित उद्योग/क्षेत्रको समेत अवस्थाको अध्ययन गर्नुहोस् ।
- धितोपत्र बजारलाई आधुनिकीकरण गर्ने क्रममा मिति २०७२ माघदेखि धितोपत्रहरूको दोश्रो बजारको कारोबार, नामसारी तथा राफसाफ पूर्ण अभौतिकरूपमा (Full Demat)मात्र हुने गरिएको र प्राथमिक बजारमा सार्वजनिकरूपमा निष्काशन गरिने धितोपत्रमा लगानी गर्दा काठमाडौं उपत्यका भित्र २०७३ श्रावणदेखि र २०७३ माघदेखि नेपालभरि हितग्राही खाता (Demat Account) अनिवार्य गरिएको हुंदा, सिडिएस एण्ड क्लियरिङ कम्पनी लिमिटेड (सिडिएससी) तथा निक्षेप सदस्यसाग सम्पर्क राखी बैंक खाता सहितको ग्राहक परिचय विवरण (KYC Form) अनिवार्यरूपमा भरी हितग्राही खाता (Demat Account) खोलेर धितोपत्र खरिद बिक्री कारोबार गर्नुहोस् । आफूले खरिद गरेको धितोपत्र समयमै आफ्नो खातामा जम्मा भए/नभएको ध्यान दिनुहोस् ।
- धितोपत्र बजारमा देशको समग्र आर्थिक तथा राजनितिक स्थितिको प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने भएकाले धितोपत्रमा लगानी गर्दा यसप्रति समेत सजग रहनुहोस् ।
- धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनमा २०७३ माघदेखि आस्वा प्रणाली लागू गरिएकोमा २०७४ श्रावणदेखि उक्त प्रणालीलाई अनिवार्य गरिएकोले आगामी दिनमा सेयर आवेदन दिंदा यो प्रणालीमार्फत मात्र निवेदन दिनुहोस् ।
- धितोपत्र बाँडफाँट गर्दा आस्वा प्रणाली लागू भए पश्चात सबै आवेदकलाई कम्तीमा १० कित्ता वा दशको गुणनमा धितोपत्र बाँडफाँट गर्ने व्यवस्थाका सम्बन्धमा जानकारी राख्नुहोस् ।
- धितोपत्र कारोबार गर्दा रकमको लेनदेन गर्दा बैंकमार्फत मात्र गर्नुहोस् । धितोपत्र करोबार वापत धितोपत्र दलालले लिने शुल्क सम्बन्धमा धितोपत्र व्यवसायी नियमावली हेरी जानकारी राख्नुहोस् ।

- लगानी विविधिकरणले (Investment Diversification) लगानीमा हुन सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न सघाउ पुऱ्याउने हुदा लगानी विविधिकरणमा ध्यान दिनुहोस् ।
- लगानीकर्ताको अधिकार तथा जिम्मेवारी सम्बन्धमा धितोपत्र सम्बन्धी ऐन नियम, कम्पनी ऐन तथा अन्य सम्बन्धित ऐन नियमहरूको साथै नेपाल धितोपत्र बोर्ड(सेबोन) गरेका व्यवस्थाहरूबाटे जानकारी राख्नुहोस् । धितोपत्र सम्बन्धी ऐन नियमहरू र अन्य व्यवस्थाको जानकारी बोर्डको वेबसाइट (www.sebon.gov.np) तथा बोर्डको सम्बन्धित प्रकाशनमार्फत समेत हेर्न सक्नु हुनेछ ।
- प्राथमिक बजारमा सार्वजनिक रूपमा निष्काशन गरिने धितोपत्रमा लगानी गर्दा धितोपत्र निष्काशनकर्ता कम्पनीको आक्हानपत्र, विवरणपत्र अध्ययन गरी कम्पनीको संस्थापक तथा व्यवस्थापन पक्ष, वित्तीय स्थिति (नेट वर्ध, नाफा नोक्सान स्थिति आदि), लगानी योजना, जोखिम पक्ष, क्रेडिट रेटिङ्गको स्तर जस्ता महत्वपूर्ण कुराहरूको विश्लेषण गर्नुहोस् ।
- धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा लगानी गर्नुअघि उक्त धितोपत्र, बोर्डमा दर्ता भए नभएको तथा दोश्रो बजारमा लगानी गर्दा नेप्सेमा सूचीकृत भए नभएको बारेमा जानकारी राख्नुहोस् । साथै नेप्सेबाट सूचिकरण खारेजी भएका तथा सूचीकृत नभएका पब्लिक लिमिटेड कम्पनीहरूको धितोपत्रहरू ओटिसी (OTC) बजारबाट कारोबार गर्न सकिने व्यवस्था भएको हुंदा सोबारे जानकारी राख्नुहोस् ।
- धितोपत्रको दोश्रो बजारमा कारेवार गर्दा वोर्डबाट इजाजत प्राप्त र नेप्सेको सदस्यता लिएको धितोपत्र दलाल व्यवसायीमार्फत मात्र गर्नुहोस् ।
- पुंजीबजार सम्बन्धी नीति, नियम तथा निर्देशनहरूले धितोपत्रको मूल्यमा असर पार्ने भएकाले सुसूचित निर्णयका लागि वोर्ड, नेप्से, नेपाल राष्ट्र बैंक, अर्थ मन्त्रालय तथा बीमा समितिको वेबसाइट हेर्ने गर्नुहोस् ।
- धितोपत्रमा लगानी सम्बन्धी कुनै जिज्ञासा वा गुनासाहरू भए सम्बन्धित धितोपत्र व्यवसायी, निष्काशनकर्ता तथा सूचीकृत कम्पनी, सिडिएससी, नेप्से वा बोर्डमा सम्पर्क राख्नुहोस् ।

धितोपत्र सम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकिकरण गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना: देशको आर्थिक विकासको लागि आवश्यक पुँजी परिचालन गर्न पुँजी बजारको विकास गरी धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्नका निम्न धितोपत्रको निष्काशन, खरिद, बिक्री तथा विनिमयलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको काम कारबाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्न तत्सम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकिकरण गरी समयानुकूल बनाउन वाच्छनीय भएकाले, प्रतिनिधीसभाको घोषणा, २०८३ जारी भएको पहिलो वर्षमा प्रतिनिधीसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम “धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०८३” रहेको छ ।
- (२) यो ऐन २०८३ साल असोज ६ गतेदेखि प्रारम्भ भएको मानिनेछ ।

२. परिभाषा : बिषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

- (क) “अध्यक्ष” भन्नाले दफा ७ बमोजिम नियुक्त बोर्डको अध्यक्ष सम्फनु पर्छ ।
- (ख) “अनुमतिपत्र” भन्नाले धितोपत्र बजार संचालन गर्न वा धितोपत्र व्यवसाय गर्न यस ऐन बमोजिम बोर्डले दिएको अनुमतिपत्र सम्फनु पर्छ ।
- (ग) “कम्पनी” भन्नाले कम्पनी सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम संस्थापना भएको कम्पनी सम्फनु पर्छ ।
- (घ) “डिपोजिटरी” भन्नाले योजना व्यवस्थापकसंग सम्झौता गरी कुनै सामूहिक लगानी योजनाको सम्पत्ति सुरक्षापूर्वक राख्ने र संचालन गर्ने जस्ता सुरक्षक सेवा (कस्टोडियल सर्भिस) प्रदान गर्ने गरी जिम्मेवारी लिने बैंक वा वित्तीय संस्था सम्फनु पर्छ ।
- (ङ) “तोकिएका” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्फनु पर्छ ।
- (च) “धितोपत्र” भन्नाले संगठित संस्थाले जारी गरेको शेयर, स्टक, बण्ड, डिवेन्चर स्टक वा सामूहिक लगानी योजना सम्बन्धी प्रमाणपत्र वा नेपाल सरकारले जारी गरेको वा नेपाल सरकारको जमानतमा संगठित संस्थाले जारी गरेको ऋणपत्र, बचतपत्र वा बण्ड सम्फनु पर्छ र सो शब्दले धितोपत्र बजारमार्फत कारोबार हुन सक्ने वा हस्तान्तरण हुनसक्ने भनी बोर्डले तोकिदिएको अन्य धितोपत्र वा त्यस्तो धितोपत्र खरिद, बिक्री वा विनिमय गर्न सक्ने अधिकारपत्र समेतलाई जनाउछ ।
- (छ) “धितोपत्र कारोबार” भन्नाले धितोपत्रको निष्काशन, खरिद, बिक्री वा विनिमय तथा तत्सम्बन्धी अन्य कार्य सम्फनु पर्छ ।
- (ज) “धितोपत्रको दर्ता” भन्नाले संगठित संस्थाले दफा २७ बमोजिम बोर्ड समक्ष गरेको धितोपत्रको दर्ता सम्फनु पर्छ ।
- (झ) “धितोपत्र बजार” भन्नाले धितोपत्र खरिदकर्ता तथा बिक्रेतालाई एकै ठाउँमा ल्याई निरन्तररूपमा धितोपत्रको खरिद, बिक्री वा विनिमय कार्य सम्पन्न गर्ने बजार, स्थान वा सुविधा सम्फनु पर्छ ।
- (ञ) “धितोपत्र व्यवसाय” भन्नाले धितोपत्र व्यवसाय गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त कम्पनी वा संस्थाले यस ऐन बमोजिम गर्ने धितोपत्र कारोबार सम्फनु पर्छ ।
- (ट) “धितोपत्र व्यवसायी” भन्नाले धितोपत्र व्यवसाय गर्न दफा ५८ बमोजिम अनुमतिपत्र प्राप्त कम्पनी वा संस्था

सम्भनु पर्छ ।

- (ठ) “निष्काशन” भन्नाले संगठित संस्थाले आफ्नो पुँजी बृद्धि गर्नका लागि थप धितोपत्र जारी गर्न राखेको प्रस्ताव तथा तत्सम्बन्धी कार्य सम्भनु पर्छ र सो शब्दले संस्थापकलाई धितोपत्र जारी गर्ने कार्य समेतलाई जनाउछ ।
- (ड) “परिपत्र विधि” भन्नाले बढीमा पचास जनासम्म लगानीकर्ताहरूलाई लक्षित गरी चिठ्ठी, पत्र वा कुनै पनि विद्युतीय संचार माध्यमबाट धितोपत्र बिक्रीका लागि प्रस्ताव राख्ने कार्य सम्भनु पर्छ ।
- (ढ) “बोर्ड” भन्नाले दफा ३ बमोजिम स्थापना भएको नेपाल धितोपत्र बोर्ड सम्भनु पर्छ ।
- (ण) “विनिमय” भन्नाले यस ऐन बमोजिम निष्काशन तथा बाडफाड भैसकेका धितोपत्रको खरिद, बिक्री वा हस्तान्तरण सम्बन्धी कार्य सम्भनु पर्छ ।
- (त) “विवरणपत्र” भन्नाले संगठित संस्थाले धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गर्नु अघि दफा ३० बमोजिम प्रकाशन गर्नु पर्ने विवरणपत्र सम्भनु पर्छ ।
- (थ) “योजना व्यवस्थापक” भन्नाले यस ऐन बमोजिम दक्ष लगानी सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्य लिई सहभागीहरूको सामूहिक लगानी योजना व्यवस्थापन गर्ने संगठित संस्था सम्भनु पर्छ ।
- (द) “लगानी कोष” भन्नाले योजना व्यवस्थापकले दक्ष लगानी सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले करारको आधारमा सहभागीहरूबाट सामूहिक लगानी योजनामा जम्मा गरेको रकमबाट सृजना भई आफ्नो जिम्मामा लिएको कोष वा त्यस्तो कोषसंग सम्बन्धित सम्पत्ति सम्भनु पर्छ र सो शब्दले यस ऐन बमोजिम योजना व्यवस्थापकले आफ्नो जिम्मेवारीमा लिएको कोष वा सम्पत्तिको लगानी व्यवस्थापनबाट सृजित थप सम्पत्ति र प्रतिफलस्वरूप जम्मा भएको रकम समेतलाई जनाउछ ।
- (ध) “सहभागी” भन्नाले योजना व्यवस्थापकले यस ऐन बमोजिम संचालन गरेको सामूहिक लगानी योजनामा रकम लगानी गर्ने व्यक्ति वा संस्था सम्भनु पर्छ ।
- (न) “सदस्य” भन्नाले बोर्डको सदस्य सम्भनु पर्छ र सो शब्दले अध्यक्ष समेतलाई जनाउछ ।
- (प) “संगठित संस्था” भन्नाले धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गर्न सक्ने गरी प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएको संगठित संस्था सम्भनु पर्छ ।
- तर सो शब्दले प्राइभेट लिमिटेड कम्पनी वा सहकारी संस्थालाई जनाउँने छैन ।
- (फ) “सार्वजनिक निष्काशन” भन्नाले संगठित संस्थाले आफ्नो धितोपत्र बिक्री गर्न सर्वसाधारण समक्ष विवरणपत्र प्रकाशन गरी राखेको प्रस्ताव सम्भनु पर्छ ।
- (ब) “सामूहिक लगानी योजना” (कलेक्टभ इन्भेष्टमेन्ट स्कम) भन्नाले विभिन्न व्यक्ति वा संस्थाहरूको सहभागिता रहने गरी परिचालन गरिएको बचत लगानी रकमलाई आफ्नो जिम्मेवारीमा लिई सोको दक्षलगानी सेवाद्वारा प्राप्त भएको प्रतिफल सम्बन्धित कार्यक्रमकासहभागीहरूलाई समानुपातिकरूपले वितरण गर्न यस ऐन बमोजिम योजना व्यवस्थापकले संचालन गरेको लगानी कोष, एकांक कोष वा समय समयमा बोर्डले तोकिदिएको त्यस्तै प्रकारका अन्य सहभागितामूलक कोष व्यवस्थापन कार्यक्रम सम्भनु पर्छ ।
- (भ) “सूचीकरण” भन्नाले धितोपत्र बजार मार्फत धितोपत्रको खरिद, बिक्री वा विनिमय गर्ने प्रयोजनको लागि धितोपत्र बजारमा गरिने धितोपत्रको सूचीकरण सम्भनु पर्छ ।
- (म) “हकप्रद निष्काशन” भन्नाले संगठित संस्थाले निष्काशन गरेको कुनै धितोपत्र साविकका शेयरवाला वा निजले मनोनयन गरेको कुनै व्यक्तिले खरिद गर्न पाउने गरी राखिएको प्रस्ताव सम्भनु पर्छ ।

बोर्ड सम्बन्धी व्यवस्था

३. बोर्डको स्थापना: (१) पुँजी बजारको विकास गरी धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षण गर्ने धितोपत्रको निष्काशन, खरिद, बिक्री, वितरण तथा विनिमयलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको काम कारबाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्नको लागि नेपाल धितोपत्र बोर्डको नामबाट एउटा बोर्डको स्थापना गरिएकोछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्थापना हुने बोर्डमा देहायका सदस्यहरु रहने छन् :-

(क) नेपाल सरकारले नियुक्त गरेको व्यक्ति -	अध्यक्ष
(ख) सह-सचिव, अर्थ मन्त्रालय -	सदस्य
(ग) सह-सचिव, कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय-	सदस्य
(घ) प्रतिनिधि, नेपाल राष्ट्र बैंक -	सदस्य
(ङ) प्रतिनिधि, नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट्स संस्था -	सदस्य
(च) प्रतिनिधि, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ -	सदस्य
(छ) अर्थशास्त्र, व्यवस्थापन, आर्थिक, वित्तीय, वाणिज्य वा कानून विषयमा मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट कम्तीमा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी धितोपत्र बजार, व्यवस्थापन पूजी बजार विकास, वित्तीय वा आर्थिक क्षेत्रमा कम्तीमा सात वर्षको अनुभव प्राप्त गरेका विज्ञहरु मध्येबाट नेपाल सरकारले मनोनीत गरेको एकजना -	सदस्य

(३) उपदफा (२) को खण्ड (ङ) र (च) बमोजिम सम्बन्धित संस्थाले प्रतिनिधि मनोनयन गर्दा कम्तीमा स्नातक उपाधि हासिल गरी लेखा, उद्योग, वाणिज्य, वित्तीय, बैंकिङ, आर्थिक वा कानून विषयमा कम्तीमा सात वर्ष काम गरेको अनुभव भएको व्यक्तिलाई मनोनयन गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) को खण्ड (छ) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि तीन वर्ष हुनेछ ।

(५) कुनै सदस्यको पद रिक्त रहेको कारणले मात्र बोर्डले गरेको काम कारबाहीमा कुनै असर पर्ने छैन ।

(६) बोर्डले तोकिदिएको बोर्डको कुनै अधिकृत कर्मचारीले बोर्डको सचिवको काम गर्नेछ ।

(७) बोर्डले आवश्यक देखेमा कुनै स्वदेशी वा विदेशी विशेषज्ञ, सल्लाहकारलाई बोर्डको बैठकमा पर्यवेक्षकको रूपमा भाग लिन आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(८) बोर्डको केन्द्रीय कार्यालय काठमाडौं उपत्यकामा रहनेछ र बोर्डले आवश्यकता अनुसार नेपालराज्यभित्र वा बाहिर शाखा वा सम्पर्क कार्यालय खोल्न सक्नेछ ।

४. बोर्ड स्वशासित र संगठित संस्था हुने: (१) बोर्ड अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछ ।

(२) बोर्डको सबै काम कारबाहीको लागि आफ्नो एउटा छुटै छाप हुनेछ ।

(३) बोर्डले व्यक्तिसरह चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न, खरिद गर्न, बिक्री गर्न वा अन्य कुनै किसिमले व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(४) बोर्डले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजुर गर्न र बोर्ड उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजुर लाग्न सक्नेछ ।

५. बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकार: बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) पुँजी बजारको विकाससंग सम्बन्धित विषयका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई आवश्यकता अनुसार परामर्श दिने ।

- (ख) धितोपत्र सार्वजनिक रूपमा निष्काशन गर्न सक्ने गरी स्थापना भएको संगठित संस्थाको धितोपत्र दर्ता गर्ने ।
- (ग) दर्ता भएको धितोपत्रको निष्काशन, हस्तान्तरण, बिक्री र विनिमयलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने ।
- (घ) धितोपत्र बजार संचालन गर्न चाहने संगठित संस्थालाई यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियमका अधीनमा रही धितोपत्र बजार संचालन गर्न अनुमति दिने ।
- (ङ) धितोपत्र बजारको काम कारबाहीको नियमन तथा अनुगमन गर्ने ।
- (च) धितोपत्र बजारले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम तथा विनियम बमोजिम काम कारबाही गरे नगरेको हेर्ने र नगरेको पाइएमा धितोपत्र बजारको अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गर्ने ।
- (छ) धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न चाहने कम्पनी वा संस्थालाई यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम तथा विनियमका अधीनमा रही धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न अनुमतिपत्र दिने ।
- (ज) धितोपत्र व्यवसायीको काम कारबाहीको नियमन तथा अनुगमन गर्ने ।
- (झ) तोकिए बमोजिमको प्रकृया पूरा गरी धितोपत्र व्यवसायीको कार्य तथा क्षमता अनुरूप वर्गीकरण गर्ने र स्तर कायम गर्ने ।
- (ञ) सामूहिक लगानी योजना तथा लगानी कोष कार्यक्रम संचालन गर्न स्वीकृति दिने तथा सोको नियमन र अनुगमन गर्ने ।
- (ट) धितोपत्र बजार तथा धितोपत्र कारोबारमा संलग्न धितोपत्र व्यवसायसंग सम्बन्धित संस्थाहरुको विनियम स्वीकृत गर्ने र पूँजी बजारको विकास तथा धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताको हित संरक्षण गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न धितोपत्र बजार तथा धितोपत्र कारोबारमा संलग्न धितोपत्र व्यवसायसंग सम्बन्धित संस्थाहरुको विनियममा आवश्यकता अनुरूप संशोधन गर्न आदेश दिने ।
- (ठ) धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी हिसाब राफसाफ गर्ने कामलाई व्यवस्थित गर्ने ।
- (ड) धितोपत्र व्यवसायीले धितोपत्र व्यवसाय गर्दा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम, विनियम तथा निर्देशिकामा तोकिए बमोजिमको आचरण कायम राखेको छ, छैन हेर्ने र त्यस्तो आचरण कायम राखेको नपाइएमा धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गर्ने ।
- (ढ) धितोपत्र बजारको प्रवर्द्धन, सम्बर्द्धन र स्वच्छ संचालनका लागि धितोपत्रको परिमाण र कारोबारको तरिकालाई नियमित गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने, गराउने ।
- (ण) धितोपत्र लगानीकर्ताको हितको संरक्षण गर्नका लागि परिच्छेद-९ मा उल्लेख भए बमोजिमको धितोपत्रको भित्री कारोबार वा धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी अन्य कसूर हुन नदिन आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
- (त) धितोपत्र निष्काशन गर्ने संगठित संस्था तथा धितोपत्र व्यवसायीले पेश गरेको आर्थिक विवरण पुनरावलोकन गर्ने, गराउने र तत्सम्बन्धमा आवश्यक देखेको निर्देशन सम्बन्धित संगठित संस्थालाई दिने ।
- (थ) कम्पनीको व्यवस्थापनमा नियन्त्रण हुने गरी एकमुष्ट वा पटक पटक गरी शेयर खरिद गरी स्वामित्वमा लिने कार्यलाई व्यवस्थित र पारदर्शी गराउने ।
- (द) धितोपत्र वा कम्पनी सम्बन्धी मामिलाका सम्बन्धमा सुपरीवेक्षण तथा नियमन गर्न सम्बन्धित निकायहरूसंग समन्वय गरी सहयोग लिने दिने ।
- (ध) धितोपत्र तथा पूँजी बजार विकासका सम्बन्धमा आवश्यक अन्य कामहरू गर्ने, गराउने ।

६. बोर्डको बैठक र निर्णय: (१) अध्यक्षले आवश्यकता अनुसार बोर्डको बैठक बोलाउनेछ । यस्तो बैठक कम्तीमा महिनाको एक पटक बस्नेछ ।

(२) अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बोर्डको बैठक बस्नेछ ।

(३) अध्यक्षले बोर्डको बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा सदस्यहरूले आफूहरूमध्येबाट छानेको सदस्यले

बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

- (४) कम्तीमा दुई जना सदस्यले बोर्डको बैठक बोलाउनको लागि लिखित रूपमा माग गरेमा त्यस्तो सूचना प्राप्त गरेको मितिले सात दिनभित्र अध्यक्षले बोर्डको बैठक बोलाउनु पर्नेछ ।
- (५) बोर्डको सचिवले बोर्डको बैठक बस्ने सूचनाको साथमा बैठकमा छलफल हुने विषयहरूको सूची सदस्यहरूलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (६) कूल सदस्य संख्याको पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा बोर्डको बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (७) बोर्डको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णयक मत दिनेछ ।
- (८) बोर्डको प्रत्येक बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूको नाम, छलफल भएका विषय तथा बैठकमा भएका निर्णयहरू एउटा छुटै निर्णय पुस्तिकामा लेखी उपस्थित सदस्यहरूको दस्तखत गराई राख्नु पर्नेछ ।
- (९) बोर्डले गरेको निर्णय बोर्डको सचिवले प्रमाणित गरी सबै सदस्यलाई उपलब्ध गराउनेछ ।
- (१०) बोर्डको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि बोर्ड आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

७. अध्यक्षको नियुक्ति: (१) बोर्डको प्रशासकीय प्रमुखको रूपमा दैनिक कार्य संचालन गर्नको लागि नेपाल सरकारले उपदफा (२) का अधीनमा रही अध्यक्षको नियुक्ति गर्नेछ ।

- (२) नेपाल सरकारले उपदफा (१) बमोजिम अध्यक्षको नियुक्ति गर्दा कमितिमा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी धितोपत्र बजार व्यवस्थापन, पूजी बजार विकास, आर्थिक, वित्तीय, वाणिज्य, व्यवस्थापन वा कानून क्षेत्रमा कम्तीमा सात वर्ष काम गरेका लब्ध प्रतिष्ठित व्यक्तिहरू मध्येबाट उपयुक्त व्यक्तिलाई अध्यक्षको पदमा नियुक्ति गर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम अध्यक्ष नियुक्ति गर्ने प्रयोजनका निमित्त नाम सिफारिश गर्नाका लागि राष्ट्रिय योजना आयोगको सम्बन्धित क्षेत्र हेतु सदस्यको संयोजकत्वमा अर्थ मन्त्रालयका सचिव र धितोपत्र क्षेत्रसाग सम्बन्धित विशेषज्ञ रहेको एक समिति रहने छ, र सो समितिको सिफारिशमा यस दफा बमोजिम अध्यक्षको नियुक्ति हुनेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिमको समितिले नाम सिफारिश गर्दा यस ऐन बमोजिम योग्यता पुगेका कमितिमा तीन जना व्यक्तिको नाम सिफारिश गर्नेछ ।
- (५) उपदफा (३) र (४) बमोजिम समितिले अध्यक्षको नाम सिफारिश गर्दा आफ्नो कार्यविधि आफै निर्धारण गर्नेछ ।
- (६) अध्यक्षको पदावधि चार वर्षको हुनेछ र निज पूनः बढीमा चार वर्षको लागि नियुक्त हुन सक्नेछ ।
- (७) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अध्यक्षले बोर्डलाई हानी नोकसानी पुऱ्याई बोर्डको हित वा पूजी बजारको विकास विपरित हुने गरी काम कारबाही गरेमा नेपाल सरकारले तोकिए बमोजिम जात्रबुझ समितिको गठन गरी सो समितिको सिफारिशमा निजलाई अध्यक्षको पदबाट हटाउन सक्नेछ ।
- तर यसरी पदबाट हटाउनु अघि अध्यक्षलाई आफ्नो पक्षमा सफाई पेश गर्ने उचित अवसर प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

८. अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) पूँजी बजारको विकास गर्न धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षण गर्न आवश्यक कार्य गर्ने ।
- (ख) धितोपत्र कारोबारलाई सुदृढ, प्रभावकारी तथा विश्वसनीय बनाउन धितोपत्र बजार तथा धितोपत्र व्यवसायीहरूको कारोबारको नियमन तथा अनुगमन गर्ने, गराउने ।
- (ग) बोर्डको कार्यकारी प्रमुख भई काम गर्ने ।
- (घ) धितोपत्र बजार व्यवस्थापन तथा पूजी बजार विकासको लागि बोर्डले अपनाउनु पर्ने दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन योजना तथा नीति स्वीकृतिको लागि बोर्ड समक्ष पेश गर्ने ।

- (ङ) बोर्डको बैठक बोलाउने वा बोलाउन लगाउने र त्यसको अध्यक्षता गर्ने ।
  - (च) बोर्डको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी स्वीकृतिको लागि बोर्ड समक्ष पेश गर्ने ।
  - (छ) बोर्डद्वारा भएका निर्णयहरु कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
  - (ज) बोर्डको दैनिक कार्यको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गरी बोर्डको उद्देश्य अनुसार कार्य गर्ने ।
  - (झ) बोर्डलाई आवश्यक सल्लाहकार तथा कर्मचारीहरु तोकिए बमोजिम नियुक्त गर्ने ।
  - (झ) बोर्डद्वारा सुम्पिएका अन्य कामहरु गर्ने गराउने ।
- (२) उपदफा (१) मा लेखिए देखि बाहेक अध्यक्षको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

९. अध्यक्ष तथा सदस्यको पारिश्रमिक, बैठक भत्ता र अन्य सुविधा: अध्यक्ष तथा सदस्यले पाउने पारिश्रमिक, बैठक भत्ता तथा अन्य सुविधा र बोर्डको कामको सिलसिलामा नेपालराज्य भित्र वा बाहिर अध्यक्ष र सदस्यले भ्रमण गर्दा पाउने दैनिक तथा भ्रमण भत्ता तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१०. अध्यक्ष तथा सदस्यको योग्यता: अध्यक्ष वा सदस्यमा नियुक्त हुनको लागि देहाय बमोजिमको योग्यता पुगेको व्यक्ति हुनु पर्नेछ :-

- (क) नेपालको नागरिक भएको,
- (ख) उच्च नैतिक चरित्र भएको,
- (ग) धितोपत्र बजार व्यवस्थापन, पुँजी बजार विकास, आर्थिक, वित्तीय, वाणिज्य, व्यवस्थापन वा कानून क्षेत्रमा कम्तीमा सात वर्षको पेशागत अनुभव हासिल गरेको, र
- (घ) दफा ११ बमोजिम अयोग्य नभएको ।

११. अध्यक्ष तथा सदस्यको अयोग्यता: देहायका कुनै पनि व्यक्ति अध्यक्ष वा सदस्यमा नियुक्त हुन योग्य हुने छैन :-

- (क) राजनैतिक दलको पदाधिकारी,
- (ख) धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरु,
- (ग) ऋण तिर्न नसकी साहूको दामासाहीमा परेको व्यक्ति,
- (घ) बहुलाएको व्यक्ति,
- (ङ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएको व्यक्ति ।

१२. अध्यक्ष तथा सदस्य पदमुक्त हुने अवस्था: (१) उपदफा (२) बमोजिम पदमुक्त हुने अवस्था भएमा अध्यक्ष तथा सदस्यलाई नेपाल सरकारले पदमुक्त गर्नेछ ।

तर यसरी पदमुक्त गर्नुभन्दा अघि नेपाल सरकारले सम्बन्धित व्यक्तिलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने उचित अवसरबाट बच्चित गर्ने छैन ।

(२) देहायका कुनै अवस्थामा अध्यक्ष तथा सदस्य आफ्नो पदबाट मुक्त हुनेछ :-

- (क) दफा ११ बमोजिम अध्यक्ष तथा सदस्य हुन अयोग्य भएमा,
- (ख) धितोपत्र लगानीकर्ताको हित विपरित वा पूँजी बजारको विकासमा हानी नोक्सानी पुग्ने कार्य गरेमा,
- (ग) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम बोर्डको उद्देश्य हासिल गर्नको निमित्त बोर्डले गर्नु पर्ने कार्यहरु कार्यान्वयन गर्न, गराउन कार्य क्षमताको अभाव भएमा,
- (घ) खराब आचरणको कारणबाट कुनै पेशा वा व्यवसाय गर्नबाट अयोग्य ठहर्याई प्रमाणपत्र खोसिएको वा व्यवसाय गर्न रोक लगाइएकोमा,

- (ङ) विना सूचना लगातार तीन पटक भन्दा बढी बोर्डको बैठकमा अनुपस्थित भएमा ।
१३. अध्यक्ष तथा सदस्यको राजीनामा: अध्यक्ष तथा सदस्यले नेपाल सरकार समक्ष लिखित राजीनामा दिई आफ्नो पदबाट हट्न सक्नेछ ।
१४. रिक्त पदको पूर्ति: कार्यकाल पूरा नहुदै अध्यक्ष वा कुनै सदस्यको पद रिक्त हुन आएमा नेपाल सरकारले यस ऐन बमोजिमको प्रकृया पूरा गरी सो पदमा बाकी अवधिको लागि कुनै व्यक्तिलाई नियुक्त गर्नेछ ।
१५. काम कारबाही बदर नहुने: अध्यक्ष वा सदस्यको नियुक्ति वा बोर्डको गठनमा कुनै रीत नपुगेको वा अध्यक्ष वा सदस्यको पद रिक्त रहेको कारणले मात्र बोर्डले गरेको कुनै काम कारबाही बदर हुने छैन ।
१६. समिति वा उपसमिति गठन गर्न सक्ने: (१) बोर्डले आफ्नो कार्य संचालन गर्नको लागि आवश्यकता अनुसार समिति वा उपसमितिहरू गठन गर्न सक्नेछ । बोर्डले तोकिदिएको सदस्य यसरी गठन भएको समिति वा उपसमितिको संयोजक हुनेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएका समिति वा उपसमितिहरूको काम, कर्तव्य, अधिकार, कार्यक्षेत्र, बैठक भत्ता तथा कार्यावधि बोर्डले तोके बमोजिम हुनेछ ।
१७. अधिकार प्रत्यायोजन: (१) बोर्डले आफूलाई प्राप्त अधिकारहरूमध्ये आवश्यकता अनुसार केही अधिकार अध्यक्ष, कुनै सदस्य वा दफा १६ बमोजिम गठन भएको समिति वा उपसमितिलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
(२) अध्यक्षले आफूलाई प्राप्त अधिकारहरूमध्ये आवश्यकता अनुसार कुनै सदस्य, दफा १६ बमोजिम गठन भएको समिति वा उपसमिति वा बोर्डको कुनै कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
१८. निजी स्वार्थका सम्बन्धमा जानकारी दिनु पर्ने: कुनै सदस्यको प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष निजी स्वार्थ भएको कुनै प्रस्ताव उपर बोर्डको बैठकमा छलफल हुने रहेछ भने सो छलफल शुरु हुनु भन्दा अगावै निजले सो बारेमा बोर्डलाई जानकारी दिनु पर्नेछ । बोर्डले अनुमति दिएमा बाहेक त्यस्तो सदस्यले सो प्रस्ताव उपर हुने छलफल तथा निर्णयमा भाग लिन र आफ्नो मत प्रकट गर्न पाउने छैन ।
तर बैठकको गणपुरक संख्या पुन्याउनको लागि भने त्यस्तो सदस्यको उपस्थिति मान्य हुनेछ ।
१९. लेखाविद्, सल्लाहकार तथा कर्मचारी सम्बन्धी व्यवस्था: (१) बोर्डको काम प्रभावकारी रूपले संचालन गर्नको लागि बोर्डमा आवश्यक संख्यामा लेखाविद्, सल्लाहकार तथा कर्मचारीहरू रहनेछन् ।
(२) बोर्डमा रहने लेखाविद्, सल्लाहकार तथा कर्मचारीहरूको नियुक्ति, पारिश्रमिक, सुविधा तथा सेवाका शर्तहरू तोकिए बमोजिम हुनेछन् ।
२०. शपथ लिनुपर्ने: बोर्डमा पहिलो पटक नियुक्त भएका अध्यक्ष, सदस्य, बोर्डका सल्लाहकार तथा कर्मचारीले आफ्नो ओहदाको काम सुरु गर्नु भन्दा अगावै तोकिए बमोजिम गोपनीयता र इमान्दारीको शपथ ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।
२१. गोपनीयता: (१) अध्यक्ष, सदस्य, बोर्डका सल्लाहकार, कर्मचारी, लेखापरीक्षक, एजेण्ट वा प्रतिनिधिले देहायका काम गर्न सक्ने छैन :-

(क) पदीय दायित्व निर्वाह गर्दा प्राप्त हुन आएको कुनै गोप्य जानकारी वा सूचना अरुलाई दिन वा सो को भेद खोल्न,
(ख) त्यस्तो जानकारी वा सूचना निजी लाभको लागि प्रयोग गर्ने ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि बोर्डले तोकिदिएको प्रकृया अनुरूप आफूले थाहा पाएको गोप्य जानकारी वा सूचना देहायका अवस्थामा प्रकाशमा ल्याउन सकिनेछ :-

(क) सार्वजनिक रूपमा आफ्नो कर्तव्य पालन गर्दा, कानून कार्यान्वयन गर्ने निकायलाई सहयोग गर्दा, अदालतको आदेश वा अधिकार प्राप्त अधिकारीले दिएको आदेशको कारणबाट त्यस्तो जानकारी वा सूचना प्रकाशमा ल्याएकोमा,

(ख) आफ्नो कर्तव्यको पालनको सिलसिलामा बोर्डको बाह्य लेखापरीक्षकलाई त्यस्तो जानकारी वा सूचना दिएकोमा,

(ग) कानूनी कारबाहीको सिलसिलामा बोर्डको हितको लागि त्यस्तो जानकारी वा सूचना प्रकाशमा ल्याएकोमा ।

२२. बोर्डको कोषः (१) बोर्डको आफ्नो छुटै कोष हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरु रहनेछन् :-

(क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान तथा अन्य रकम,

(ख) स्वदेशी, विदेशी वा अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था वा निकायबाट प्राप्त अनुदान, सहयोग वा ऋण, तर त्यस्तो अनुदान, सहयोग वा ऋण लिंदा नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृती लिनु पर्नेछ ।

(ग) अनुमतिपत्र दस्तुर वापत प्राप्त रकम,

(घ) धितोपत्र दर्ता दस्तुर वापत प्राप्त रकम,

(ङ) धितोपत्र कारोबार गरे गराए वापत प्राप्त दस्तुर, फी, शुल्क,

(च) बोर्डले जरिबाना गरे वापत प्राप्त रकम,

(छ) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम बोर्डलाई प्राप्त हुने सम्पूर्ण रकम नेपालराज्यस्थित कुनै वाणिज्य बैंकमा खाता खोली जम्मा गरिनेछ ।

(४) बोर्डको तर्फबाट गरिने सम्पूर्ण खर्च उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा जम्मा भएको रकमबाट व्यहोरिने छ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम खर्च गर्दा प्रत्येक आर्थिक वर्षको लागि गरिने आमदानी र खर्चको निमित्त बोर्डबाट स्वीकृत भएको बजेटको आधारमा खर्च गरिनेछ ।

(६) बोर्डको कोषको संचालन तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२३. अक्षय कोषको व्यवस्था: (१) बोर्डले आफ्नो आयस्रोतको व्यवस्था गर्न एउटा अक्षय कोषको स्थापना गर्न सक्नेछ र सो कोषमा प्रत्येक वर्ष बोर्डले तोके बमोजिमको रकम जम्मा गरिनेछ ।

(२) अक्षय कोषमा रहेको रकम नेपाल सरकारले जारी गरेको धितोपत्रमा वा बोर्डले तोके बमोजिम आवधिक खाता खोली राख्न सकिनेछ ।

(३) सामान्यतः अक्षय कोषको रकमबाट आर्जित आय बाहेक सो कोषमा रहेको रकम खर्च गर्न पाइने छैन ।

(४) अक्षय कोष संचालन सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२४. बोर्डको लेखा: (१) बोर्डले आफ्नो काम कारबाहीको अभिलेख अद्यावधिक बनाई राख्नु पर्नेछ ।

(२) बोर्डले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको बढीमा ६ महीनाभित्र सो आर्थिक वर्षको आय व्ययको हिसाब, वासलात तथा लेखा सम्बन्धी विवरण अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन अनुरूपको लेखा प्रणाली अनुसार तयार गरी राख्नु पर्नेछ ।

२५. लेखापरीक्षक र लेखापरीक्षण: बोर्डको हिसाब किताब र श्रेस्ताको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षक वा निजले

तोकेको कुनै लेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम नियुक्त भएको लेखा परीक्षकले बोर्डको हिसाब किताब र श्रेस्ताको लेखा परीक्षण गर्दा आफ्नो लेखा परीक्षण प्रतिवेदनमा अन्य कुराको अतिरिक्त देहायका कुराहरु समेत उल्लेख गर्नु पर्नेछ :-
- (क) आयव्यय विवरणमा बोर्डको सो आर्थिक वर्षको आयव्ययको सत्य तथ्य देखिन्छ वा देखिएन ।
- (ख) सो आर्थिक वर्षको वासलातमा बोर्डको यथार्थ आर्थिक स्थिति स्पष्ट देखिन्छ वा देखिएन ।

२६. वार्षिक प्रतिवेदनः (१) अध्यक्षले बोर्डको काम कारबाहीको वार्षिक प्रतिवेदन प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले चार महिनाभित्र बोर्ड समक्ष प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ र यस्तो प्रतिवेदनको एक प्रति नेपाल सरकारलाई समेत उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(२) अध्यक्षले उपदफा (१) मा उल्लेख भए बमोजिमको बोर्डको वार्षिक प्रतिवेदन प्रत्येक वर्ष सार्वजनिक रूपमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-३

धितोपत्रको दर्ता तथा निष्काशन

२७. धितोपत्रको दर्ता: (१) संगठित संस्थाले आफूले निष्काशन गर्ने धितोपत्र निष्काशन गर्नु अघि बोर्डमा दर्ता गराउनु पर्नेछ ।

(२) संगठित संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम धितोपत्र दर्ता गराउनका लागि आफ्नो प्रबन्धपत्र तथा नियमावली र सो धितोपत्रसंग सम्बन्धित कागजात सहित तोकिए बमोजिमको दस्तुर संलग्न गरी तोकिएको ढाचामा बोर्डमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा बोर्डले आवश्यक जाचबुझ गरी उपयुक्त देखेमा तोकिए बमोजिमको दर्ता किताबमा त्यस्तो धितोपत्र विवरण सहित दर्ता गरी तोकिएको ढाचामा सम्बन्धित संगठित संस्थालाई धितोपत्रको दर्ता प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(४) यस दफामा माथि जुनसकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो ऐन प्रारम्भ हुनु भन्दा अघि कुनै संगठित संस्थाले निष्काशन गरेको धितोपत्र यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र यस ऐन बमोजिम बोर्डमा दर्ता गराउनु पर्नेछ ।

२८. धितोपत्रको बिक्री तथा हस्तान्तरणः (१) संगठित संस्थाले धितोपत्रको दर्ता भएपछि त्यस्तो धितोपत्रको बाडफाड वा बिक्री गरेमा त्यसरी बाडफाड वा बिक्री गरेको धितोपत्रको विवरण सहितको सूचना सात दिनभित्र बोर्डलाई दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सूचना प्राप्त भएपछि लगानीकर्ता र संगठित संस्थाको हितको लागि त्यस्तो धितोपत्रको बाडफाड र बिक्री गर्ने कार्यलाई स्वच्छ र जानकारीमूलक बनाउनु पर्ने देखिएमा बोर्डले सम्बन्धित संगठित संस्थालाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ । त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित संगठित संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

२९. धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गर्नु पर्ने: (१) संगठित संस्थाले एक पटकमा पचास जना भन्दा बढी व्यक्तिहरूलाई धितोपत्र बिक्री वितरण गर्ने भएमा त्यस्तो धितोपत्र बिक्री वितरणको निमित्त सार्वजनिक निष्काशन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निष्काशन गरिने धितोपत्रको दरखास्त खुला रहने अवधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) सार्वजनिक निष्काशन हुने धितोपत्रको मूल्य तथा बाडफाड सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(४) एक पटक सार्वजनिक निष्काशन गरिसकेको धितोपत्र बिक्री नभई एक वर्षभित्र पूँः निष्काशन गर्नु परेमा त्यसरी

धितोपत्र निष्काशन गर्ने संगठित संस्थाले पहिले प्रकाशित विवरणपत्रमा उल्लेख भएका कुराभन्दा फरक भएका कुराहरु बोर्डको स्वीकृति लिई त्यस्तो फरक भएका कुरा र पहिले प्रकाशित भएको विवरणपत्र राखी धितोपत्र निष्काशन गर्न सक्नेछ ।

३०. **विवरणपत्र प्रकाशन गर्नु पर्ने:** (१) संगठित संस्थाले यो ऐन प्रारम्भ भएपछि यस ऐन बमोजिम धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन गर्नका लागि विवरणपत्र बोर्डबाट स्वीकृत गराई सम्बन्धित सबैको जानकारीको लागि सो विवरणपत्र प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । यसरी विवरणपत्र प्रकाशन गर्दा सर्वसाधारणले विवरणपत्र प्राप्त गर्न वा हेर्न सक्ने ठाउँ समेत विवरणपत्रमा खुलाउनु पर्नेछ ।
 (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायका धितोपत्र निष्काशन गर्दा विवरणपत्र जारी गर्नु आवश्यक पर्ने छैन :-
 (क) नेपाल राष्ट्र बैंकले जारी गरेको धितोपत्र,
 (ख) नेपाल सरकारको पूर्ण जमानतमा जारी गरिएको धितोपत्र,
 (ग) एक पटकमा बढीमा पचास जनासम्म व्यक्तिलाई बिक्री गर्ने गरी प्रस्ताव गरिएको धितोपत्र,
 (घ) आफ्ना कामदार वा कर्मचारीहरूलाई जारी गरिएको धितोपत्र,
 (ड) बोर्डले विवरणपत्र जारी नगरी निष्काशन तथा बिक्री गर्न स्वीकृति दिएको धितोपत्र ।
३१. **विवरणपत्रको स्वीकृति:** लगानीकर्ताहरूले निष्काशनकर्ताको सम्पत्ति तथा दायित्व, आर्थिक स्थिति, नाफा-नोक्सान, भविष्यमा अपेक्षित कुराहरु सम्बन्धमा मूल्यांकन गर्न पर्याप्त हुने जानकारीहरु समावेश भएको विवरणपत्र मात्र बोर्डले स्वीकृत गर्ने छ ।
३२. **विवरणपत्रमा उल्लेख हुनुपर्ने कुराहरु:** विवरणपत्रमा उल्लेख हुनुपर्ने सामान्य कुराहरु, निष्काशनकर्ताको पूँजी तथा अन्य जानकारी, निष्काशनकर्ताले गर्ने मुख्य कामहरु, कानूनी कारबाही सम्बन्धी जानकारी, निष्काशनकर्ताको आर्थिक स्थिति, सामान्य प्रशासन, व्यवस्थापन तथा विवरणपत्र र विवरणपत्रमा समावेश आर्थिक विवरण तयार गर्ने विशेषज्ञ सम्बन्धी जानकारी तथा अन्य कुराहरु तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
३३. **विवरणपत्रमा लेखिएको कुराको जवाफदेही:** (१) बोर्डमा धितोपत्र दर्ता गराई निष्काशन अनुमति प्राप्त गर्ने प्रयोजनको लागि बोर्ड समक्ष पेश गरिएको विवरणपत्रमा उल्लेख गरिएका विवरण तथा जानकारी सम्बन्धी कागजातहरूको सत्यताप्रति सम्बन्धित संगठित संस्था र सो विवरणपत्रमा सहिछाप गर्ने संचालक तथा त्यस्तो विवरणपत्र तयार गर्ने विशेषज्ञले व्यक्तिगत वा सामूहिकरूपमा जवाफदेही वहन गर्नु पर्नेछ ।
 (२) कुनै व्यक्तिले विवरणपत्रमा लेखिएका कुराहरूमा विश्वास गरी धितोपत्र खरिद गरिसकेपछि विवरणपत्रमा लेखिएका कुराहरु वदनियतसाथ वा जानी जानी भुठो वा गलत उल्लेख गरिएको कारणबाट लगानीकर्तालाई कुनै हानी नोक्सानी भएमा उपदफा (१) बमोजिमको संस्था, संचालक वा विवरणपत्र तयार गर्ने विशेषज्ञहरूले त्यस्तो हानी नोक्सानीको क्षतिपूर्ति व्यहोर्नु पर्नेछ ।
 तर विवरणपत्रमा लेखिएका कुरा वदनियतसाथ वा जानी जानी निर्णय गर्नु भन्दा अगावै राजीनामा दिने वा विवरणपत्र भुठो भएको कुरा थाहा थिएन भनी प्रमाणित गर्ने संचालकले त्यस्तो क्षतिपूर्ति व्यहोर्नु पर्ने छैन ।
 (३) संगठित संस्थाले बोर्डमा पेश गरेको विवरणपत्र, सूचना, जानकारी वा विवरण भुठाभुठाभएको कारण कुनै लगानीकर्तालाई हानी नोक्सानी परेमा क्षतिपूर्ति भराई मारन लगानी गरेको एकवर्षभित्रमा आफूलाई थाहा भएको मितिले पैतीस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा उजूर गर्न सक्नेछ ।

३४. संगठित संस्थाले सूचना गर्नु पर्ने: (१) धितोपत्र निष्काशन गर्ने संगठित संस्थाले बोर्ड तथा शेयरवालाहरूलाई देहायका कुराहरुका सम्बन्धमा यथासम्भव छिटो जानकारी उपलब्ध गराउनु पर्नेछ :-
 (क) आफ्नो आर्थिक स्थितिको मूल्यांकन गर्न आवश्यक र सहायक हुने कुरा,
 (ख) धितोपत्र बजारको कारोबारलाई वा धितोपत्रको मूल्यलाई असर पार्ने जानकारी ।
 (२) धितोपत्र निष्काशन गर्ने संगठित संस्थाले उपदफा (१) मा लेखिएका कुराहरुका अतिरिक्त तोकिए बमोजिमको सूचना तथा जानकारी समेत बोर्ड तथा शेयरवालाहरूलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

३५. सूचीकरण रद्द भएमा त्यसको क्षतिपूर्ति: कुनै धितोपत्र निष्काशन गर्ने संगठित संस्थाले धितोपत्र बजारसंग सम्झौता गरी धितोपत्र सूचीकरण गराएकोमा त्यस्तो संगठित संस्थाले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम बमोजिम पालना गर्नु पर्ने कुरा पालना नगरेको कारणबाट धितोपत्र बजारले त्यस्तो धितोपत्रको सूचीकरण रद्द गरेमा त्यसरी सूचीकरण रद्द भएको कारणले शेयरवालाले कुनै हानी-नोक्सानी व्यहोर्नु परेमा सो संगठित संस्थाका सञ्चालकहरूले व्यक्तिगत वा सामूहिक रूपमा त्यस्तो शेयरवालालाई क्षतिपूर्ति तिर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-४

धितोपत्र बजार सम्बन्धी व्यवस्था

३६. धितोपत्र बजार संचालन गर्न अनुमतिपत्र लिनु पर्ने : (१) धितोपत्र बजार संचालन गर्न चाहनेले यस ऐन बमोजिम बोर्डबाट धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ ।
 (२) कसैले पनि यस ऐन बमोजिम बोर्डबाट अनुमतिपत्र प्राप्त नगरी धितोपत्र बजार संचालन गर्न वा धितोपत्र खरिद, बिक्री वा विनियम गर्न गराउन पाउने छैन र त्यस्तो अनुमतिपत्र प्राप्त नगरी कसैले धितोपत्र बजारको नाम प्रयोग गर्न समेत हुँदैन ।
 (३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो ऐन प्रारम्भ हुदाका बखत संचालनमा रहेको नेपाल धितोपत्र विनियम बजारले यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र यस ऐन बमोजिम धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र प्राप्त गर्नको लागि बोर्ड समक्ष निवेदन दिइसक्नु पर्नेछ । सो अवधिभित्र नेपाल धितोपत्र विनियम बजारले यस ऐन बमोजिम धितोपत्र बजार संचालन गर्न कुनै बाधा पुगेको मानिने छैन ।
 (४) उपदफा (३) बमोजिमको अवधिभित्र नेपाल धितोपत्र विनियम बजारले धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्रको लागि बोर्ड समक्ष निवेदन नदिएमा सो अवधि समाप्त भएपछि नेपाल धितोपत्र विनियम बजारले धितोपत्र बजार संचालन गर्न पाउने छैन ।
 (५) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो ऐन प्रारम्भ भएपछि प्रचलित कम्पनी सम्बन्धी कानून बमोजिम सिमित दायित्वको कम्पनीको रूपमा कुनै धितोपत्र बजारको संस्थापना गर्दा कम्पनी रजिस्ट्रारको कार्यालयले बोर्डको सिफारिशमा मात्र गर्नेछ ।

३७. धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्रको लागि निवेदन दिनु पर्ने: (१) संगठित संस्थाले मात्र धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्रको लागि बोर्डमा निवेदन दिन सक्नेछ ।
 (२) संगठित संस्थाले उपदफा (१) बमोजिमको निवेदन तोकिएको ढाचामा तोकिए बमोजिमका विवरण तथा कागजात र दस्तुर समेत संलग्न राखी बोर्ड समक्ष दिनु पर्नेछ ।
 ३८. धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र दिने: (१) दफा ३७ बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा बोर्डले आवश्यक जाचबुझ गरी देहायका कुरामा बोर्ड सन्तुष्ट भएमा निवेदक संगठित संस्थालाई तोकिए बमोजिमको ढाचामा

धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र दिन सक्नेछ :-

- (क) धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र दिन लगानीकर्ता र सर्वसाधारणको हित हुन्छ वा धितोपत्र बजारको उचित संचालनको लागि त्यस्तो अनुमतिपत्र दिन आवश्यक छ भन्ने लागेमा,
- (ख) निवेदक संगठित संस्थाले उपदफा (२) मा उल्लिखित कुराहरु पूरा गरेको भएमा ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र लिनका लागि बोर्ड समक्ष निवेदन दिने संगठित संस्थाले देहायका कुराहरु निवेदनमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ :-
- (क) संगठित संस्था स्थापना गर्ने कानूनी व्यवस्था वा प्रबन्धपत्रमा सो संगठित संस्था धितोपत्र बजारको स्थापना र संचालन गर्ने उद्देश्य लिई स्थापना भएको,
- (ख) संगठित संस्थाले धितोपत्र बजार संचालन गर्नुपर्याप्त राख्ने,
- (ग) संगठित संस्थाले बोर्डलाई सन्तुष्ट हुने गरी धितोपत्र बजार संचालन गर्न आवश्यक व्यवस्था पूर्वाधार तथा सुविधा प्रदान गर्न सक्ने पर्याप्त आधारहरु रहेको,
- (घ) आफू मार्फत कारोबार हुने धितोपत्रलाई मान्यता प्रदान गर्न सूचीकरण वा त्यस्तै अन्य व्यवस्था गर्ने सम्बन्धी कुरा,
- (ङ) संगठित संस्थाले धितोपत्र बजार संचालन गर्नका लागि प्रस्ताव गरेको विनियम तथा कारोबार संचालन सम्बन्धी व्यवस्था तथा अबलम्बन गर्ने पद्धतीबाट धितोपत्र कारोबार नियमित रूपमा संचालन भई लगानीकर्ताको हित संरक्षण हुने कुरा,
- (च) धितोपत्र बजारमा भएका कारोबारहरूको हिसाब राफसाफ गर्ने र त्यसको अभिलेख तथा कारोबारको विवरणहरु प्रकाशन गर्न उपयुक्त व्यवस्था गरेको,
- (छ) आफ्नो सदस्यहरूले गरेको कारोबारका सम्बन्धमा परेका उजुरीहरूका सम्बन्धमा उचित तवरले छानबिन गर्न सक्ने कुरा,
- (ज) आफ्नो सदस्यहरूले करार बमोजिम दायित्व पूरा नगरेमा तत्सम्बन्धमा विनियममा उल्लेख भए बमोजिम कारबाही गरिने कुरा ।

३९. बोर्डले शर्तहरु तोक्न सक्ने: (१) बोर्डले धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र प्रदान गर्दा पुँजी बजारको अवस्था, धितोपत्र बजारको स्वस्थ संचालन तथा लगानीकर्ताहरूको हितलाई ध्यानमा राखी आवश्यक शर्तहरु तोक्न सक्नेछ । यस्तो शर्तको पालना गर्ने कर्तव्य सम्बन्धित धितोपत्र बजारको हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको शर्तमा बोर्डले आवश्यकता अनुसार पुँजी बजारको अवस्था, धितोपत्र बजारको स्वस्थ संचालन तथा लगानीकर्ताहरूको हितलाई ध्यानमा राखी थपघट तथा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

४०. धितोपत्र बजार संचालन गर्न अनुमतिपत्र दिन इन्कार गर्न सकिने: (१) दफा ३८ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि बोर्डले देहायका अवस्थामा संगठित संस्थालाई धितोपत्र बजार संचालन गर्न अनुमतिपत्र दिन इन्कार गर्न सक्नेछ :-

- (क) उच्चोग तथा व्यवसायको विकास र विद्यमान धितोपत्र कारोबारको सम्भाव्यताको आधारमा धितोपत्र बजारको संचालन गर्न आवश्यक नभएमा,
- (ख) लगानीकर्ताको हितको संरक्षणको निमित्त धितोपत्र बजार संचालन गर्न दिनु उचित र उपयुक्त नदेखिएमा ।
- (२) उपदफा (१) मा उल्लिखित अवस्थामा कुनै संगठित संस्थालाई धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र नादिने भएमा बोर्डले सो को कारण खुलाई सम्बन्धित संगठित संस्थालाई सूचना गर्नु पर्नेछ ।

४१. न्यूनतम पूजी र आर्थिक स्रोतः धितोपत्र बजार संचालन गर्ने संगठित संस्थाको चुक्ता पूजी पाच करोड रुपैयामा नघट्ने गरी समय समयमा बोर्डले तोकिए बमोजिम हुनुपर्नेछ र सो संस्थाले आफूले संचालन गर्ने बजार व्यवस्थाको निमित्त पर्याप्त आर्थिक स्रोत राखेको हुनु पर्नेछ ।

४२. धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्रको अवधि र नवीकरणः (१) धितोपत्र बजार संचालन गर्न प्रदान गरिएको अनुमतिपत्र जुन आर्थिक वर्षमा जारी गरिएको हो सोही आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममात्र कायम रहनेछ ।
(२) धितोपत्र बजार संचालन गर्ने संगठित संस्थाले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिनाभित्र तोकिए बमोजिमको वार्षिक शुल्क बोर्डमा बुझाई धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र नवीकरण गर्नु पर्नेछ ।
(३) उपदफा (२) बमोजिमको म्यादभित्र वार्षिक शुल्क बुझाई त्यस्तो अनुमतिपत्र नवीकरण गर्न नसकेमा सो म्याद समाप्त भएको तीन महिनासम्म वार्षिक शुल्कको पच्चीस प्रतिशत जरिवाना तिरी सो अनुमतिपत्र नवीकरण गराउन सकिनेछ ।
(४) उपदफा (३) बमोजिमको म्यादभित्र पनि त्यस्तो अनुमतिपत्र नवीकरण नगराउने संगठित संस्थाले प्राप्त गरेको धितोपत्र बजार संचालन गर्ने अनुमतिपत्र खारेज हुनेछ ।

४३. मान्यता प्रदान गरेको धितोपत्रको कारोबार गराउनु पर्ने: (१) संगठित संस्थाले सार्वजनिक निष्काशन तथा बाडफाड गरेका धितोपत्रहरू धितोपत्र बजारले आफ्नो विनियमावलीमा तोकिए बमोजिम सूचीकरण गरी वा त्यस्तै अन्य व्यवस्था गरी कारोबार गर्न मान्यता प्रदान गरेको धितोपत्रको लागि मात्र बजार व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।
(२) धितोपत्र बजारमा सूचीकरण नभएका धितोपत्र खरिद, बिक्री वा विनियमय सम्बन्धी काम कारबाही तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४४. धितोपत्र बजारको व्यवस्थापकीय जिम्मेवारी: धितोपत्र बजारले गरेको धितोपत्र कारोबारको व्यवस्थापनका सम्बन्धमा सो धितोपत्र बजारको संचालक समितिले जिम्मेवारी लिनेछ ।

४५. धितोपत्र बजारको काम, कर्तव्य र अधिकारः धितोपत्र बजारको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-
(क) आफू मार्फत हुने धितोपत्र कारोबारलाई स्वच्छ र नियमित रूपमा संचालन गर्ने गराउने,
(ख) धितोपत्र बजार संचालन गर्दा सर्वसाधारण लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी गर्ने गराउने,
(ग) आफ्नो सदस्यहरूलाई यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम तथा विनियमहरूको पूर्ण रूपमा पालना गर्ने लगाउने र यस सम्बन्धी कुराको अनुगमन र सुपरीवेक्षण गर्ने गराउने,
(घ) धितोपत्र कारोबार गर्ने पर्याप्त र सुविधायुक्त कारोबार स्थलको व्यवस्था गर्ने,
(ङ) कारोबार संचालन गर्न सक्षम कर्मचारीहरूको व्यवस्था गर्ने,
(च) आकस्मिक तथा सुरक्षा व्यवस्थाका लागि पर्याप्त सुविधा र उचित पद्धतीको व्यवस्था गर्ने,
(छ) धितोपत्रको विनियम वा खरिद बिक्रीको प्रबन्ध गर्नको लागि सूचीकरण गर्न गराउन र सदस्यता सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बोर्डको स्वीकृति लिई विनियम बनाउने,
(ज) धितोपत्र बजार सञ्चालनको लागि अन्य आवश्यक कार्यहरू गर्ने गराउने ।

४६. धितोपत्र बजारले जानकारी दिनु पर्ने: धितोपत्र बजारले देहायका कुरा आफूले थाहा पाउना साथ सो को जानकारी बोर्डलाई दिनु पर्नेछ:-

- (क) आफ्नो कुनै सदस्यबाट कुनै आर्थिक अनियमितता भएको वा सो सदस्यले गरेको काम कारबाहीबाट त्यस्तो सदस्यको आर्थिक हैसियत शंकास्पद देखिएमा,
- (ख) आफ्नो कुनै सदस्यले आफूले पालना गर्नु पर्ने दायित्व कानून बमोजिम पूरा नगरेमा वा पूरा गर्न असक्षम भएको भन्ने देखिएमा,
- (ग) आफ्नो कुनै सदस्यले आर्थिक नियम तथा विनियमको पालना नगरेमा वा गर्न नसक्ने अवस्था देखिएमा,
- (घ) तोकिए बमोजिमको अन्य जानकारीहरु ।

४७. धितोपत्र बजारले प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने: धितोपत्र बजारले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महीनाभित्र सो आर्थिक वर्षमा आफूले गरेको काम कारबाही सम्बन्धी प्रतिवेदन बोर्ड समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

४८. धितोपत्र बजारले निर्देशन दिन सक्ने: (१) धितोपत्र बजार मार्फत धितोपत्र कारोबार गराउने संगठित संस्थाले धितोपत्र बजारसंग गरेको सम्झौताको उल्लंघन गरेमा वा धितोपत्र कारोबारलाई स्वच्छ र नियमित बनाउन वा लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी त्यस्तो संगठित संस्थालाई निर्देशन दिन आवश्यक छ भन्ने लागेमा धितोपत्र बजारले त्यस्तो संगठित संस्थालाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिएको निर्देशनको पालना गर्ने कर्तव्य सम्बन्धित संगठित संस्थाको हुनेछ ।

४९. धितोपत्र कारोबारको सीमा निर्धारण गर्न सक्ने: (१) बोर्डले एक पटकमा कारोबार गर्न सकिने धितोपत्रको सीमा वा कुनै एक व्यक्तिले एक पटकमा खरिद बिक्री गरी आफूले धारण गर्न सक्ने धितोपत्रको सीमा तोकिए बमोजिम निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम बोर्डले सीमा तोक्दा धितोपत्रको किसिम वा कारोबारको किसिमको आधारमा छुटाछुटै सीमा तोक्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) को सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी बोर्डले तोकिए बमोजिम एक समयमा कुनै किसिमको धितोपत्रमा एक व्यक्तिले आफ्नो स्वामित्वमा राख्न पाउने अधिकतम हद तोक्न वा निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

५०. धितोपत्र बजारले दस्तुर बुझाउनु पर्ने: (१) धितोपत्र बजारमा हुने धितोपत्रको खरिद, बिक्री, विनिमय वापत तोकिए बमोजिम लाग्ने धितोपत्र कारोबार दस्तुर उठाई धितोपत्र बजारले बोर्डलाई बुझाउनु पर्नेछ ।
तर त्यस्तो दस्तुर कुल धितोपत्र कारोबार रकमको ०.०३ प्रतिशत भन्दा बढी हुने छैन ।

(२) धितोपत्र बजारले प्रत्येक महिनाको मसान्तभित्र अधिल्लो महिनामा प्राप्त भएको उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको दस्तुर वापतको रकम बोर्डमा बुझाउनु पर्नेछ । यस दफाको पालना नगर्ने धितोपत्र बजारले यस ऐन बमोजिमको कसूर गरेको मानिनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा तोकिएको म्यादभित्र धितोपत्र कारोबार दस्तुर बोर्ड समक्ष दाखिल नगर्ने धितोपत्र बजारसंग बोर्डले सयकडा दश प्रतिशतका दरले हुन आउने ब्याज समेत जोडी धितोपत्र कारोबार दस्तुर वापत लिनु पर्ने रकम असूल उपर गर्नेछ ।

५१. धितोपत्र बजारले बोर्डलाई सहयोग गर्नु पर्ने: धितोपत्र बजारले बोर्डलाई यस ऐन बमोजिमको कार्य सम्पादन गर्नको निमित्त आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ । त्यसरी सहयोग गर्ने क्रममा धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी वा अन्य कुनै खास विषयमा बोर्डले कुनै जानकारी वा परामर्श मागेमा सो समेत बोर्डलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

५२. कारबाहीको जानकारी दिनु पर्ने: धितोपत्र बजारले आफ्नो कुनै सदस्यलाई कुनै कारबाही गर्ने सम्बन्धमा स्पष्टीकरण माग गरेको वा त्यस्तो सदस्यको सदस्यता निलम्बन वा खारेज गरेको वा त्यस्तो सदस्यलाई कुनै जरिबाना गरेको वा अन्य कुनै कारबाही गरेको भए त्यस्तो कारबाही गरेको सात दिनभित्र सम्बन्धित सदस्यको नाम र कारबाही सम्बन्धी विवरण तथा कारबाही गर्नु पर्ने कारण समेत खुलाई सो को जानकारी बोर्डलाई दिनु पर्नेछ ।

५३. धितोपत्र बजारले क्षतिपूर्ति कोषको व्यवस्था गर्नु पर्ने: (१) धितोपत्र बजारले लगानीकर्ताहरूलाई हुन सक्ने सम्भावित क्षतिबाट जोगाउन बोर्डले तोकिदिए बमोजिम एउटा क्षतिपूर्ति कोषको स्थापना र संचालन गर्नु पर्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा जम्मा रहेको रकम तोकिए बमोजिम क्षतिपूर्ति व्यहोर्न प्रयोग हुनेछ ।

५४. क्षतिपूर्ति कोषको संचालन सम्बन्धी व्यवस्था: दफा ५३ वा ५५ बमोजिम स्थापना हुने क्षतिपूर्ति कोषको संचालनका सम्बन्धमा नियमावलीमा देहायका व्यवस्था गरिनेछ :-

- (क) कोषमा रकम जम्मा गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था,
- (ख) कोषबाट क्षतिपूर्ति स्वरूप दिने अधिकतम रकम,
- (ग) कोषको लेखा र लेखा परीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था,
- (घ) क्षतिपूर्ति कोषबाट रकम प्राप्त गर्न दावी गर्न पाउने अवस्था र दावी गर्ने कार्यविधि,
- (ङ) क्षतिपूर्ति कोषमा दावी नलाग्ने अवस्थाहरू,
- (च) क्षतिपूर्ति कोषबाट दावी बमोजिम रकम दिने सम्बन्धमा कारबाही तथा निर्णय गर्ने तरीका,
- (छ) एक व्यक्तिलाई क्षतिपूर्ति स्वरूप दिन सकिने अधिकतम रकमको हद,
- (ज) क्षतिपूर्ति दावीका सन्दर्भमा छानबिन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक अन्य कुराहरू,
- (झ) धितोपत्र बजारको अनुमतिपत्र खारेज भएमा गरिने व्यवस्थाहरू,
- (ञ) क्षतिपूर्तिका सम्बन्धमा आवश्यक अन्य व्यवस्थाहरू ।

५५. बोर्डले क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था गर्न सक्ने: धितोपत्र बजारले लगानीकर्ताहरूलाई हुन सक्ने सम्भावित क्षतिबाट जोगाउन दफा ५३ बमोजिम क्षतिपूर्ति कोषको स्थापना र संचालन गर्न नसकेमा वा तोकिए बमोजिम दिनु पर्ने क्षतिपूर्तिको रकम नदिएमा वा दिन नसकेमा बोर्डले तोकिए बमोजिम क्षतिपूर्ति कोषको स्थापना र संचालन गर्न वा दिनु पर्ने क्षतिपूर्तिको रकम तोकिए बमोजिम दिलाउने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-५

धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र सम्बन्धी व्यवस्था

५६. धितोपत्र व्यवसाय गर्न अनुमतिपत्र लिनु पर्ने: (१) धितोपत्र व्यवसाय गर्न चाहने कम्पनी वा संस्थाले यस ऐन बमोजिम बोर्डबाट धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्ने अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ ।
(२) कसैले पनि यस ऐन बमोजिम बोर्डबाट धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र प्राप्त नगरी धितोपत्र व्यवसाय गर्न पाउने छैन ।

५७. धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्रको लागि निवेदन दिनु पर्ने: (१) धितोपत्र व्यवसाय गर्न चाहने कम्पनी वा संस्थाले तोकिए बमोजिमको ढाचामा तोकिए बमोजिमको विवरण, कागजात र दस्तुर संलग्न गरी धितोपत्र व्यवसाय गर्ने

अनुमतिपत्रको लागि बोर्ड समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइने निवेदनमा देहायका कुराहरु खुलाइएको हुनुपर्नेछ :-

- (क) धितोपत्र व्यवसायको किसिम र प्रदान गर्ने सेवाका सम्बन्धमा,
- (ख) धितोपत्र व्यवसाय गर्ने प्रतिनिधि नियुक्त गर्ने र त्यस्तो व्यवसाय अरुसंग मिली गर्ने भए सो सम्बन्धी कुरा,
- (ग) धितोपत्र बजारको सदस्यता लिएर मात्र व्यवसाय गर्ने पाउने तोकिए बमोजिमका व्यवसायीका हकमा सम्बन्धित धितोपत्र बजारको सिफारिशपत्र,
- (घ) प्रस्तावित धितोपत्र व्यवसाय गर्ने सक्षम भएको कुरा प्रमाणित गर्ने आधारहरु र बोर्डले तोकिदिएको अन्य जानकारी ।

५८. धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र दिने: (१) दफा ५७ बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा बोर्डले आवश्यक जाचबुझ गरी देहायका कुरामा बोर्ड सन्तुष्ट भएमा निवेदकलाई तोकिए बमोजिमको ढाचामा धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र दिन सक्नेछ :-

- (क) उपदफा (२) मा उल्लिखित अवस्थाहरुको आधारमा निवेदकले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियमका अधीनमा रही धितोपत्र व्यवसाय गर्न सक्छ भन्ने लागेमा,
  - (ख) धितोपत्र व्यवसाय गर्ने नियुक्त गरेको प्रतिनिधिले प्राप्त गरेको तालिम र शैक्षिक योग्यता ।
- (२) धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्रको लागि निवेदन दिने कम्पनी वा संस्थामा कार्यरत कार्यकारी प्रमुख, सञ्चालक, सम्बन्धित अधिकृतहरु तथा प्रतिनिधिका सम्बन्धमा देहायका कुराहरुलाई समेत हेरिनेछ :-
- (क) आर्थिक हैसियत,
  - (ख) शैक्षिक योग्यता, तालीम र सम्बन्धित काममा अनुभव,
  - (ग) धितोपत्र व्यवसाय गर्न चाहिने अनुभव,
  - (घ) सामाजिक हैसियत तथा चरित्र ।
- (३) यस दफामा माथि जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि धितोपत्र दलाली तथा लगानी परामर्श सेवा बाहेक अन्य धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र पब्लीक लिमिटेड कम्पनी वा प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएको संगठित संस्थालाई मात्र दिइनेछ ।
- (४) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि बोर्डले पूऱी बजार तथा लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी कुनै धितोपत्र व्यवसायीलाई धितोपत्र व्यवसायको किसिम मध्ये कुनै धितोपत्र व्यवसाय गर्न नपाउने गरी अनुमतिपत्र प्रदान गर्न सक्नेछ ।

५९. बोर्डले शर्तहरु तोकन सक्ने: (१) बोर्डले धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र प्रदान गर्दा पूऱीबजारको अवस्था, धितोपत्र व्यवसायको स्वस्थ संचालन तथा लगानीकर्ताहरुको हितको संरक्षणलाई ध्यानमा राखी आवश्यक शर्तहरु तोकन सक्नेछ ।

- (२) बोर्डले उपदफा (१) बमोजिम तोकिदिएका शर्तहरुको पालना गर्ने कर्तव्य धितोपत्र व्यवसाय गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त गरेका कम्पनी वा संस्थाको हुनेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको शर्तमा बोर्डले आवश्यकता अनुसार पूऱी बजारको अवस्था, धितोपत्र व्यवसायको स्वस्थ संचालन तथा लगानीकर्ताहरुको हितलाई ध्यानमा राखी थपघट तथा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

६०. धितोपत्र व्यवसाय गर्न अनुमतिपत्र दिन इन्कार गर्न सक्ने: बोर्डले देहायका अवस्थामा कुनै कम्पनी वा संस्थालाई धितोपत्र व्यवसाय गर्न अनुमतिपत्र दिन इन्कार गर्न सक्नेछ :-

- (क) साहूको ऋण तिर्न नसकी दामासाहीमा परेको प्रमाणित भएमा,
- (ख) त्यस्तो अनुमतिपत्रको लागि दिइने निवेदन साथ यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम संलग्न गर्नु पर्ने कागजात तथा विवरण वा बोर्डले तोकिदिएको अन्य कुनै कुरा संलग्न नगरेमा,
- (ग) दफा ५८ को उपदफा (२) मा उल्लिखित कुराहरुलाई हेर्दा धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र दिन उपयुक्त हुने नदेखिएमा ।

६१. धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्रको अवधि र नवीकरण: (१) यस ऐन बमोजिम धितोपत्र व्यवसाय गर्न धितोपत्र व्यवसायीलाई दिइएको अनुमतिपत्र जुन आर्थिक वर्षमा जारी गरिएको हो सोही आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म मात्र कायम रहनेछ ।

- (२) धितोपत्र व्यवसायीले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महीनाभित्र तोकिए बमोजिमको वार्षिक शुल्क बोर्डलाई बुझाई त्यस्तो अनुमतिपत्र नवीकरण गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको म्यादभित्र वार्षिक शुल्क बुझाई नवीकरण गर्न नसकेमा सो म्याद समाप्त भएको तीन महीनासम्म वार्षिक शुल्कको पच्चीस प्रतिशत जरिवाना तिरी त्यस्तो अनुमतिपत्र नवीकरण गराउन सकिनेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिमको म्यादभित्र पनि त्यस्तो अनुमतिपत्र नवीकरण नगराउने धितोपत्र व्यवसायीको अनुमतिपत्र बोर्डले खारेज गरी सो को सूचना सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

६२. सहायक कम्पनी मार्फत धितोपत्र व्यवसाय गर्न तोक्न सक्ने: यस ऐनमा अन्यत्र जुनसकै कुरा लेखिएको भए तापनि बोर्डको सिफारिशमा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएका बैंक वा वित्तीय संस्थाले आफ्नो सहायक कम्पनी मार्फतमात्र धितोपत्र व्यवसाय गर्न पाउने गरी तोकिदिन सक्नेछ ।

तर त्यस्तो सहायक कम्पनीले धितोपत्र व्यवसाय बाहेक अरु काम गर्न सक्ने छैन ।

६३. धितोपत्र व्यवसायको किसिम: (१) यस ऐनको प्रयोजनको लागि धितोपत्र व्यवसायलाई देहाय बमोजिमको किसिममा विभाजन गरिनेछ :-

- (क) धितोपत्र दलाली,
- (ख) धितोपत्र व्यापार,
- (ग) निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध,
- (घ) लगानी व्यवस्थापन,
- (ङ) लगानी परामर्श सेवा,
- (च) सामूहिक लगानी कोष व्यवस्थापन,
- (छ) धितोपत्र दर्ता वा धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा वा डिपोजिटरी (कस्टोडियल) सेवा,
- (ज) धितोपत्र कारोबारको हिसाब राफसाफ गर्ने सम्बन्धी सेवा,
- (झ) बजार निर्माता,
- (ञ) यस ऐन बमोजिम बोर्डले धितोपत्र व्यवसाय भनी तोकिदिएको अन्य कार्य ।

- (२) उपदफा (१) मा उल्लिखित धितोपत्र व्यवसायको कार्यक्षेत्र तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६४. प्रतिनिधि नतोकी धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र नदिइन्ने: (१) धितोपत्र दलालको प्रतिनिधिको रूपमा काम गर्ने कम्तीमा एकजना व्यक्ति नतोकी कसैलाई पनि धितोपत्र दलालीको रूपमा धितोपत्र व्यवसाय गर्न अनुमतिपत्र दिइने

छैन ।

- (२) धितोपत्र व्यापारीको प्रतिनिधिको रूपमा काम गर्ने कम्तीमा एकजना व्यक्ति नतोकी कसैलाई पनि धितोपत्र व्यापारीको रूपमा धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र दिइने छैन ।
- (३) योजना व्यवस्थापकको प्रतिनिधिको रूपमा काम गर्ने कम्तीमा एकजना व्यक्ति नतोकी कसैलाई पनि सामूहिक लगानी योजना तथा लगानी कोष व्यवस्थापन सम्बन्धी धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र दिइने छैन ।
- (४) धितोपत्र व्यवसायीले प्रतिनिधि तोकदा पूरा गर्नु पर्ने कार्यावधि, योग्यता तथा व्यवस्थाहरु तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६५. आधिकारिक प्रतिनिधि: (१) कुनै पनि व्यक्ति धितोपत्र व्यवसायीको प्रतिनिधि नियुक्त भएको कुरा उपदफा (३) बमोजिम बोर्डमा दर्ता भएपछि मात्र त्यस्तो व्यक्ति सो धितोपत्र व्यवसायीको लागि आधिकारिक प्रतिनिधि मानिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम प्रतिनिधि नियुक्त भएको कुरा बोर्डमा दर्तागर्दा धितोपत्र व्यवसायीले प्रतिनिधि नियुक्त गरेको कुरा र प्रतिनिधि नियुक्त हुने व्यक्तिले पनि आफू सो धितोपत्र व्यवसायीको प्रतिनिधि हुन मञ्जुर गरेको कुरा बोर्डलाई सूचना गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम सूचना प्राप्त भएपछि बोर्डले प्रतिनिधिको नाम, ठेगाना तथा अन्य आवश्यक विवरण खुलाई तोकिए बमोजिम दर्ता किताबमा दर्ता गरी त्यस्तो प्रतिनिधिलाई प्रतिनिधि दर्ताको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।
- (४) कुनै कारणले प्रतिनिधि र प्रतिनिधि नियुक्त गर्ने धितोपत्र व्यवसायी बीच प्रतिनिधि राख्ने सम्बन्धमा भएको सम्झौता रह भएमा सो को सूचना तुरन्त बोर्डलाई दिनु पर्नेछ र प्रतिनिधिले पनि आफूले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्र सात दिनभित्र बोर्डमा फिर्ता बुझाउनु पर्नेछ ।
- (५) आधिकारिक प्रतिनिधिले गरेको सम्पूर्ण कामको जिम्मेवारी त्यसरी आधिकारिक प्रतिनिधि नियुक्त गर्ने धितोपत्र व्यवसायीको हुनेछ ।

६६. धितोपत्र व्यवसायीको अधिकार: (१) धितोपत्र व्यवसायीलाई सुनुवाईको उचित मौका नदिई निजले प्राप्त गरेको धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गरिने छैन ।
- (२) धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गर्दा त्यसको लिखित सूचना सम्बन्धित धितोपत्र व्यवसायीलाई दिनु पर्नेछ र त्यस्तो सूचनामा त्यसरी निलम्बन वा खारेज गर्नु पर्ने कारण, निलम्बन वा खारेजी लागू हुने मिति र निलम्बन भएकोमा निलम्बनको अवधि उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
- (३) धितोपत्र व्यवसायीको धितोपत्र व्यवसाय गर्ने अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गर्ने गरी गरेको निर्णयमा चित्त नबुझ्ने धितोपत्र व्यवसायीले त्यस्तो निर्णय भएको मितिले पैतीस दिनभित्र सम्बन्धित पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

६७. धितोपत्र व्यवसायीको न्यूनतम पूँजी र आर्थिक स्रोत: (१) धितोपत्र व्यवसायीले धितोपत्र व्यवसाय गर्दा तोकिए बमोजिम न्यूनतम पूँजी र आर्थिक स्रोत राख्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम धितोपत्र व्यवसायीले राख्नु पर्ने न्यूनतम पूँजी र आर्थिक स्रोत राख्न नसकेमा सो कुराको जानकारी बोर्डलाई तुरन्त दिनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको जानकारी बोर्डले प्राप्त गरेमा त्यस्तो धितोपत्र व्यवसायीलाई तोकिए बमोजिमको न्यूनतम पूँजी र आर्थिक स्रोत राख्न तुरन्त आदेश दिन वा तत्सम्बन्धमा आवश्यक अन्य निर्देशन दिन सक्नेछ ।

६८. धितोपत्र व्यवसायीको अभिलेख राख्नु पर्ने: (१) बोर्डले अनुमतिपत्र प्राप्त सबै धितोपत्र व्यवसायीको एउटा दर्ता किताब खडा गरी अद्यावधिक अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम खडा गरिने दर्ता किताबमा देहायका कुराहरु समेत खुलाई धितोपत्र व्यवसायीको अद्यावधिक

अभिलेख राख्नु पर्नेछ :-

- (क) धितोपत्र व्यवसायीको नाम र ठेगाना,
- (ख) धितोपत्र व्यवसायीलाई अनुमतिपत्र दिएको मिति,
- (ग) धितोपत्र व्यवसायको किसिम,
- (घ) अनुमतिपत्रमा उल्लिखित शर्तहरु,
- (ङ) आधिकारिक प्रतिनिधिको नाम र ठेगाना,
- (च) प्रबन्धक तथा अधिकृतहरुको नाम र ठेगाना,
- (छ) धितोपत्र व्यवसाय सम्बन्धी कागज तथा अभिलेख रहने ठाऊ,
- (ज) कम्पनी वा संस्थाको सञ्चालकको नाम, कम्पनी सचिवको नाम, प्रत्येक शेयरवालाको नाम र लिएको शेयर संख्या,
- (झ) बोर्डले आवश्यक र उचित देखेका अन्य विवरणहरु ।

६९. आधिकारिक प्रतिनिधिको अभिलेख: (१) बोर्डले सबै आधिकारिक प्रतिनिधिको एउटा दर्ता किताब खडा गरी अद्यावधिक अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम खडा गरिने दर्ता किताबमा देहायका कुराहरु समेत खुलाई आधिकारिक प्रतिनिधिको अद्यावधिक अभिलेख राखिनेछ :-

- (क) आधिकारिक प्रतिनिधिको नाम र ठेगाना ।
- (ख) आधिकारिक प्रतिनिधिको रूपमा दर्ता भएको मिति,
- (ग) प्रतिनिधि नियुक्त गर्ने धितोपत्र व्यवसायीको नाम र ठेगाना,
- (घ) बोर्डले उचित र आवश्यक देखेका अन्य आवश्यक विवरणहरु ।

७०. जानकारी दिनु पर्ने: धितोपत्र व्यवसायीले देहायका कुनै अवस्थामा सो भएको मितिले सात दिनभित्र बोर्डलाई सो को लिखित सूचना दिनु पर्नेछ:-

- (क) अनुमतिपत्रमा उल्लेख भए बमोजिमको धितोपत्र व्यवसाय गर्न छोडेमा,
- (ख) कुनै आधिकारिक प्रतिनिधिले प्रतिनिधिको रूपमा कार्य गर्न छोडेमा,
- (ग) दफा ६८ बमोजिम खडा गरिएको दर्ता किताबमा उल्लिखित कुनै विवरणहरुमा हेरफेर भएमा ।

परिच्छेद-६

सामूहिक लगानी योजना

७१. स्वीकृति नलिई सामूहिक लगानी योजनाको संचालन गर्न नहुने: (१) कसैले पनि यस ऐन बमोजिम बोर्डबाट स्वीकृति नलिई सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्न वा देहाय बमोजिमको कुनै काम गर्न गराउन हुदैन :-

(क) सामूहिक लगानी योजनामा सहभागी हुन आमन्त्रित गरी कुनै विज्ञापन गर्न वा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपले त्यस्तो योजनामा सहभागी हुनका लागि कुनै पनि किसिमको जानकारी समावेश गरी प्रस्ताव राख्न,

(ख) सामूहिक लगानी योजनामा सहभागी हुन कसैलाई राय, सल्लाह वा परामर्श दिन ।

(२) उपदफा (१) को उल्लंघन गर्नेले यस ऐन बमोजिमको कसूर गरेको मानिनेछ ।

७२. बोर्डले सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्न स्वीकृति दिने: (१) योजना व्यवस्थापकले आफूले व्यवस्थापन र संचालन गर्ने सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्नु अघि त्यस्तो योजना बोर्डमा दर्ता गराई संचालन गर्ने स्वीकृति

लिन तोकिए बमोजिमको ढाचामा तोकिएको विवरण र दस्तुर संलग्न राखी बोर्ड समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएपछि बोर्डले आवश्यक जाचबुझ गरी उपयुक्त देखिएमा निवेदन प्राप्त गरेको मितिले नब्बे दिनभित्र सामूहिक लगानी योजना दर्ता गरी संचालन गर्ने स्वीकृति प्रदान गर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम सामूहिक लगानी योजना दर्ता गरी संचालन गर्ने स्वीकृति प्रदान गर्ने सम्बन्धमा जाचबुझ गर्दा कुनै सूचना, विवरण, जानकारी वा कागजात आवश्यक देखिएमा बोर्डले सम्बन्धित योजना व्यवस्थापकसंग त्यस्तो सूचना, विवरण, जानकारी वा कागजात माग गर्न सक्नेछ । यसरी मागिएको सूचना, विवरण, जानकारी वा कागजात प्राप्त नगरेसम्म बोर्डले सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्ने स्वीकृति प्रदान गर्ने छैन ।
- (४) उपदफा (२) बमोजिम सामूहिक लगानी योजना दर्ता गरी संचालन गर्ने स्वीकृति प्रदान गर्दा बोर्डले सहभागीहरूलाई सहभागिता सम्बन्धी प्रमाणपत्र वा सो को निस्सा दिने गरी स्वीकृति प्रदान गर्नेछ ।
- (५) बोर्डले योजना व्यवस्थापकलाई सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्न यस दफा बमोजिम स्वीकृति प्रदान गर्दा सामूहिक लगानी योजनाको संचालन र सहभागी प्रमाणपत्र जारी गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक शर्तहरु समेत तोकिदिन सक्नेछ । यसरी तोकिदिएको शर्तहरुमा बोर्डले आवश्यकता अनुसार थपघट वा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

७३. सामूहिक लगानी योजनाको संचालन: (१) योजना व्यवस्थापकले सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्ने उद्देश्यले सहभागीहरुको आवश्यकता र हितलाई ध्यानमा राखी तोकिए बमोजिम एउटै वा छुटॄछुटै किसिम र नामबाट सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम योजना व्यवस्थापकले कुनै योजना संचालन गर्नु अघि डिपोजिटरीसंग तोकिए बमोजिम सम्झौता गर्नु पर्नेछ ।

७४. बोर्डले स्वीकृति रद्द गर्न सक्ने: (१) बोर्डले देहायको अवस्थामा सामूहिक लगानी योजना संचालन गर्न दफा ७२ बमोजिम दिएको स्वीकृति रद्द गर्न सक्नेछ :-
- (क) संचालनका आवश्यक शर्तहरु सन्तोषजनक ढंगबाट पूरा गर्न नसकेमा,
- (ख) सहभागीहरुका हितलाई ध्यानमा राख्दा त्यस्तो योजनालाई निरन्तरता दिन उपयुक्त हुने नदेखिएमा,
- (ग) योजना व्यवस्थापक र डिपोजिटरीले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियमको उल्लंघन गरेमा वा योजनाका सम्बन्धमा बोर्डलाई कुनै भुट्ठा विवरण उपलब्ध गराएमा ।
- (२) उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिम स्वीकृति रद्द गर्दा बोर्डले त्यस्तो योजनासंग सम्बन्धित व्यवस्थापक, डिपोजिटरी, संचालक वा सम्बन्धित कर्मचारीसंग आवश्यक सोधपूछ गर्न सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम योजना संचालन गर्न दिइएको स्वीकृती रद्द गर्दा बोर्डले लगानीकर्ताहरुको लगानी तथा प्रतिफललाई ध्यानमा राखी अन्य कुनै योजना व्यवस्थापकद्वारा सो योजना संचालन गर्न वा त्यस्तो योजनाको लगानीकर्ताहरुको लगानी तथा प्रतिफल समेत फिर्ता गरी हिसाब राफसाफ गर्न लगाउन सक्नेछ ।
- (४) बोर्डको आदेश बमोजिम योजना संचालन बन्द गर्दा तथा हिसाब राफसाफ गर्दा अवलम्बन गर्नु पर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७५. सामूहिक लगानी योजना संचालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था: (१) योजना व्यवस्थापकले संचालन गर्ने सामूहिक लगानी योजनालाई सहभागीहरुको हित अनुकूल संचालन गराउनका लागि गर्नु पर्ने अन्य व्यवस्था र संचालन सम्बन्धी कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (२) सामूहिक लगानी योजनाको संचालन सम्बन्धमा नियमावलीमा देहायका व्यवस्थाहरु गरिनेछ :-
- (क) सामूहिक लगानी योजनाको दर्ता तथा स्वीकृति सम्बन्धी प्रकृया तथा शर्तहरुका सम्बन्धमा ।

- (ख) सामूहिक लगानी योजनाको विधान, योजना व्यवस्थापक तथा डिपोजिटरीको काम, कर्तव्य र सहभागीहरुको अधिकार तथा दायित्व सम्बन्धमा ।
- (ग) इकाईको प्रवर्द्धन, बजार व्यवस्थापन तथा वितरण सम्बन्धमा ।
- (घ) इकाईको निष्काशन तथा छूट सम्बन्धमा ।
- (ङ) डिपोजिटरी सेवा तथा योजना सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाका सम्बन्धमा ।
- (च) सामूहिक लगानी योजनाको ऋण तथा सापटी सम्बन्धी व्यवस्थालाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने सम्बन्धमा ।
- (छ) सामूहिक लगानी योजनासंग सम्बन्धित कारोबार तथा आर्थिक स्थिति स्पष्ट देखिने गरी अभिलेख राख्ने र त्यस्तो लेखा तथा अन्य आवश्यक लेखा र अभिलेखको निरीक्षण सम्बन्धी व्यवस्थाका सम्बन्धमा ।
- (ज) सामूहिक लगानी योजनासंग सम्बन्धित आवधिक प्रतिवेदन र त्यस्तो प्रतिवेदन योजनाका सहभागी तथा बोर्ड समक्ष पेश गर्ने सम्बन्धमा ।
- (झ) खण्ड (ड) मा उल्लिखित सेवा प्रदान गरे वापत लिनु पर्ने फी, पारिश्रमिक, शुल्क सम्बन्धमा ।
- (ञ) सामूहिक लगानी योजनाको रकमको लगानी तथा सापटी व्यवस्थापन सम्बन्धमा ।
- (ञ) सामूहिक लगानी योजना संचालनका सम्बन्धमा उपदफा (१) मा उल्लिखित व्यवस्थाहरु समावेश गरी नियमावली बनाउदा सो नियमावलीमा भिन्ना भिन्नै किसिमको सामूहिक लगानी योजनाका लागि भिन्ना भिन्नै व्यवस्थाहरु गर्न सकिनेछ ।

परिच्छेद-७

धितोपत्र व्यवसायको संचालन

७६. व्यावसायिक स्तर: धितोपत्र व्यवसायीले धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्दा देहाय बमोजिमको व्यावसायिक सिद्धान्तको पालना गर्नु पर्नेछ :-
- (क) धितोपत्र व्यवसाय संचालनलाई स्वस्थ र उच्चस्तरीय राख्ने,
- (ख) उचित सीप, होसियारी र मेहनतका साथ धितोपत्र व्यवसाय गर्ने,
- (ग) धितोपत्र बजारको उच्च मर्यादा कायम राख्ने,
- (घ) ग्राहकहरुबाट धितोपत्रमा लगानी गर्नाको उद्देश्यका सम्बन्धमा जानकारी लिई सो अनुसारको सेवा प्रदान गर्ने,
- (ङ) ग्राहकलाई धितोपत्र लगानीका सम्बन्धमा निर्णय गर्न आवश्यक जानकारी र सल्लाह उपलब्ध गराउने,
- (च) ग्राहकको स्वार्थसंग आफ्नो स्वार्थ बाझ्न नदिने र त्यस्तो अवस्था आइपरेमा ग्राहकलाई सो कुराको जानकारी दिई ग्राहकको हितलाई ध्यानमा राखी धितोपत्र व्यवसाय गर्ने,
- (छ) धितोपत्र व्यवसायका सम्बन्धमा गरेका वचनवद्धता पूरा गर्नका लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
- (ज) धितोपत्र व्यवसायसंग सम्बन्धित अभिलेखहरु राम्रोसंग राख्ने,
- (झ) धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्ने सम्बन्धमा दक्ष जनशक्ति तयार गर्नको लागि कर्मचारीलाई आवश्यक तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
- (ञ) धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्ने सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमको अन्य सिद्धान्तको पालना गर्ने ।

७७. लगानीकर्ताको पहिचान, खरिद बिक्री आदेश करार नोट तथा रकम लेनदेन सम्बन्धी व्यवस्था : (१) धितोपत्र व्यवसायीले धितोपत्र कारोबार गर्नु अघि सम्बन्धीत लगानीकर्ताको परिचय लिने, ग्राहक खाता खोल्ने, रकम लेनदेन गर्ने तथा कारोबार सम्बन्धी सम्झौता गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (२) कुनै पनि धितोपत्र व्यवसायीले धितोपत्र खरिद, बिक्री वा विनिमय सम्बन्धी करार गरेपछि अर्को दिनको बजार बन्द

हुनु अगावै करार नोट बनाउनु पर्नेछ र त्यस्तो नोटमा सो धितोपत्र व्यवसायीले एजेण्टको रूपमा करार गरेको भए करार नोटको सक्कल प्रति सम्बन्धित ग्राहकलाई दिनु पर्नेछ र आफैनै लागि करार गरेको भए करार नोटमा सो कुरा उल्लेख गरी आफूसंग राख्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको करार नोटमा देहायका कुराहरु समेत उल्लेख गर्नु पर्नेछ :-

- (क) धितोपत्र व्यवसायको किसिम र त्यस्तो व्यवसाय सञ्चालन गर्ने ठाइ,
- (ख) धितोपत्र व्यवसायीले आफै मुख्य भई काम गरेको भए सो को विवरण,
- (ग) करार नोट दिनु पर्ने व्यक्तिको नाम र ठेगाना,
- (घ) करार भएको मिति र करार नोट तयार गरेको मिति,
- (ङ) धितोपत्रको विवरण र परिमाण,
- (च) धितोपत्रको प्रति इकाई मूल्य,
- (छ) करार अन्तर्गत तिर्नुपर्ने प्रतिफल सम्बन्धी विवरण,
- (ज) करार अन्तर्गत तिर्नुपर्ने कमिशनको रकम वा दर,
- (झ) कुनै दस्तुर लाग्ने भए त्यस्तो दस्तुरको दर तथा तत्सम्बन्धी विवरण,
- (ञ) हिसाब राफसाफ हुने दिन,
- (ट) तोकिए बमोजिमको अन्य कुराहरु ।

७८. धितोपत्र व्यवसायीले राख्नु पर्ने हिसाब: (१) धितोपत्र व्यवसायीले हिसाब तथा अभिलेख राख्दा आफूले गरेको धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी पर्याप्त रूपमा पुष्टी हुने गरी आफूले गरेको कारोबारको आर्थिक स्थिति स्पष्ट देखिने गरी राख्नु पर्नेछ । वासलात तथा नाफा नोक्सान हिसाब तयार गर्दा यथार्थ देखिने गरी राख्नु पर्नेछ ।

(२) धितोपत्र व्यवसायीले उपदफा (१) बमोजिम राखेको हिसाब तथा अभिलेखबाट प्रष्ट रूपमा अलग देखिने गरी धितोपत्र खरिद गर्न चाहने आफ्नो ग्राहकले धितोपत्र खरिद बिक्री गर्नका लागि बुझाएको रकम तथा धितोपत्रको हिसाब र अभिलेख तोकिए बमोजिम बेर्गलै राख्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम राखिएको हिसाब तथा अभिलेख र तत्सम्बन्धी आर्थिक विवरण तथा प्रतिवेदनहरु धितोपत्र व्यवसायीले तोकिए बमोजिम तयार गरी राख्नु पर्नेछ ।

(४) यस दफा बमोजिम राखिएका हिसाब तथा अभिलेखहरु बोर्ड वा बोर्डबाट नियुक्त भएको निरीक्षक वा लेखापरीक्षकले निरीक्षण गर्न वा जााच्न चाहेमा पछि सजिलैसंग जााच्न वा निरीक्षण गर्न सकिने गरी धितोपत्र व्यवसायीले राख्नु पर्नेछ ।

७९. बीमा गर्नु पर्ने: प्रतिनिधि बाहेक धितोपत्र व्यवसाय गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त प्रत्येक धितोपत्र व्यवसायीले बोर्डले तोकिदिए बमोजिम आफूले गर्ने व्यवसायको बीमा गराउनु पर्नेछ ।

८०. लेखापरीक्षक नियुक्त गर्नु पर्ने : (१) धितोपत्र व्यवसायीले बोर्डले सूचीकृत गरेको लेखापरीक्षकहरु मध्येबाट लेखापरीक्षक नियुक्ति गर्नु पर्नेछ ।

(२) धितोपत्र व्यवसायी कम्पनी वा संस्थाको सञ्चालक, शेयरवाला, अधिकृत, कर्मचारी वा साझेदार रहेको व्यक्ति सो धितोपत्र व्यवसायी कम्पनी वा संस्थाको लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन अयोग्य मानिनेछ ।

(३) धितोपत्र व्यवसायीले लेखापरीक्षक नियुक्त गरेको मितिले सात दिनभित्र त्यस्तो लेखापरीक्षकको नाम, ठेगाना समेत बोर्डलाई सूचना गर्नु पर्नेछ ।

(४) धितोपत्र व्यवसायीले कुनै लेखापरीक्षकलाई पदबाट हटाएमा वा त्यस्तो लेखापरीक्षकले राजिनामा दिई हटेमा त्यसको

सूचना सो भए गरेको मितिले सात दिनभित्र धितोपत्र व्यवसायीले बोर्डलाई दिनु पर्नेछ ।

(५) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि बोर्ड र धितोपत्र बजारका कर्मचारी कुनै पनि धितोपत्र व्यवसायी कम्पनी वा संस्थाको लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन सक्ने छैन ।

द१. लेखा परीक्षकको सूची राख्ने: (१) दफा द० बमोजिम लेखापरीक्षक नियुक्त गर्ने प्रयोजनको लागि बोर्डले प्रचलित कानून बमोजिम दर्तावाला लेखा परीक्षकहरूमध्येबाट तोकिएको योग्यता भएका लेखा परीक्षकहरूको नामको सूची तयार गरी राख्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सूचीमा नाम सूचीकृत गर्न चाहने लेखा परीक्षकले तोकिए बमोजिम बोर्ड समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ । यसरी सूचीकृत लेखा परीक्षकले बोर्डले तोकिदिएको जानकारी बोर्ड समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

द२. हिसाब तथा विवरण पेश गर्नु पर्ने: (१) धितोपत्र व्यवसायीले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिनाभित्र अधिल्लो आर्थिक वर्षमा धितोपत्र व्यवसाय गरेको संचालन विवरण स्पष्ट देखिने गरी अधिल्लो आर्थिक वर्षको लेखापरीक्षण भएको नाफा नोक्सानको हिसाब, वासलात र नगद प्रवाह विवरण तथा अन्य आवश्यक आर्थिक विवरणहरू बोर्ड समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम हिसाब तथा विवरण पेश गर्न नसकेमा सो को मनासिव माफिकको कारण खुलाई म्याद थपको लागि बोर्ड समक्ष धितोपत्र व्यवसायीले निवेदन दिएमा बोर्डले तीन महिनासम्म म्याद थप दिन सक्नेछ । यसरी म्याद थपिएको समयभित्र पनि त्यस्तो हिसाब तथा विवरण पेश नगरेमा बोर्डले त्यस्तो धितोपत्र व्यवसायीलाई पाच हजारदेखि पच्चीस हजार रूपैयासम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि म्यादभित्र लेखापरीक्षण हुन नसकेको कारणबाट हिसाब तथा विवरण पेश गर्न नसक्ने धितोपत्र व्यवसायीले पछि लेखा परीक्षण भईसकेपछि वास्तविक हिसाब तथा विवरण बुझाउने गरी लेखापरीक्षण भै नसकेको हिसाब तथा विवरण बुझाउन सक्नेछ ।

द३. सूचीकृत लेखापरीक्षकले बोर्डलाई प्रतिवेदन दिनु पर्ने : सूचीकृत लेखापरीक्षकले धितोपत्र व्यवसायीको हिसाब किताबको लेखापरीक्षण गर्दा त्यस्तो धितोपत्र व्यवसायीले आर्थिक विनियमको उल्लंघन गरेको पाएमा सो कुराको छुटै प्रतिवेदन तयार गरी बोर्डलाई दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-८

नियमन, अनुगमन, निरीक्षण तथा जाचबुझ

द४. नियमन तथा अनुगमन गर्ने: (१) बोर्डलाई पुँजी बजारको विकास तथा लगानीकर्ताको हितका लागि धितोपत्र सम्बन्धी सम्पूर्ण काम कारबाहीको नियमन तथा अनुगमन गर्ने पूर्ण अधिकार हुनेछ ।

(२) बोर्ड आफैले वा अरु कसैलाई आफूलाई भएको अधिकार प्रत्यायोजन गरी धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी, धितोपत्र व्यवसायीको आधिकारिक प्रतिनिधि तथा धितोपत्र दर्ता गराएका संगठित संस्थाले गर्ने धितोपत्र सम्बन्धी काम कारबाहीको नियमन तथा अनुगमन गर्न गराउन सक्नेछ ।

द५. निरीक्षण तथा जाचबुझ गर्न सक्ने: (१) दफा द४ बमोजिम नियमन तथा अनुगमन गर्ने प्रयोजनको लागि धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी, धितोपत्र व्यवसायीको आधिकारिक प्रतिनिधि तथा धितोपत्र दर्ता गराएका संगठित संस्थाले धितोपत्र सम्बन्धी काम कारबाहीगर्दा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम तथा निर्देशिका वा सो

अन्तर्गत जारी भएका आदेश वा निर्देशनको पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा आवश्यकता अनुसार बोर्ड आफैले वा अरु कसैलाई आफूलाई भएको अधिकार प्रत्यायोजन गरी निरीक्षण तथा जाचबुझ गर्न गराउन सक्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम निरीक्षण तथा जाचबुझगर्दा बोर्ड वा अधिकार प्राप्त व्यक्तिले सम्बन्धित धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी, धितोपत्र व्यवसायीको आधिकारिक प्रतिनिधि तथा धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्थामा रहेको सूचना, तथ्यांक, कागजात, अभिलेख तथा विवरणको निरीक्षण तथा जाचबुझ गर्न वा सम्बन्धित कुनै पनि व्यक्तिसंग सोधपुछ गर्न वा निजहरूको बयान लिन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम निरीक्षण तथा जाचबुझ गरिसके पछि बोर्डले सो को प्रतिवेदन तयार गरी राख्नु पर्नेछ । बोर्डबाट अधिकार प्राप्त व्यक्तिले निरीक्षण तथा जाचबुझ गरेको भए सो व्यक्तिले त्यस्तो निरीक्षण तथा जाचबुझको प्रतिवेदन तयार गरी बोर्ड समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (१) बमोजिम निरीक्षण तथा जाचबुझ गर्दा अपनाउने कार्यविधि र निरीक्षण तथा जाँचबुझ पछि पेश गर्नु पर्ने प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाउने विधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

द६. सूचना, तथ्यांक तथा विवरण माग गर्न सक्ने: (१) दफा द५ बमोजिम निरीक्षण तथा जाचबुझ गर्दा बोर्ड वा निरीक्षण तथा जाचबुझ गर्नका लागि अधिकार प्राप्त व्यक्तिले वा दफा १०३ बमोजिम तहकिकात गर्दा तहकिकात गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी, धितोपत्र व्यवसायीको प्रतिनिधि तथा धितोपत्र दर्ता गराएका संगठित संस्थासंग निरीक्षण तथा जाचबुझका सिलसिलामा आवश्यक देखेका कुनै पनि सूचना, तथ्यांक तथा विवरण माग गर्न सक्नेछ ।

- (२) बोर्डले धितोपत्र कारोबारलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने प्रयोजनका लागि धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी, धितोपत्र व्यवसायीको आधिकारिक प्रतिनिधि धितोपत्र दर्ता गराएका संगठित संस्था धितोपत्र कारोबारको हिसाब राफ साफ गर्ने संस्था तथा डिपोजिटरीसंग धितोपत्र वा धितोपत्र कारोबारसंग सम्बन्धित कुनै पनि सूचना, तथ्यांक तथा विवरण माग गर्न सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम मागिएको सूचना, तथ्यांक तथा विवरण उपलब्ध गराउने कर्तव्य सम्बन्धित धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी, धितोपत्र व्यवसायीको आधिकारिक प्रतिनिधि, धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्था, धितोपत्र कारोबारको हिसाब राफ साफ गर्ने संस्था तथा डिपोजिटरीको हुनेछ ।
- (४) दफा द५ बमोजिम निरीक्षण तथा जाचबुझ गर्दा बोर्ड वा निरीक्षण तथा जाँचबुझ गर्नका लागि अधिकार प्राप्त व्यक्तिले वा दफा १०३ बमोजिम तहकिकात गर्दा तहकिकात गर्ने अधिकारीले आवश्यक देखेको कुनै पनि सूचना, तथ्यांक, कागजात अभिलेख, विवरण तथा कुनै पनि उपकरण आफ्नो कब्जामा लिन सक्नेछ ।

द७. आदेश वा निर्देशन दिन सक्ने: (१) बोर्डले नेपाल सरकारको नीति निर्देशन, पुँजी बजारको स्थिति तथा लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी, धितोपत्र व्यवसायीको आधिकारिक प्रतिनिधि तथा धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्थालाई धितोपत्र कारोबारका सम्बन्धमा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम बमोजिम गर्नु पर्ने कुनै काम गर्न वा नगर्नु पर्ने कुनै काम नगर्न आवश्यक आदेश वा निर्देशन दिन सक्नेछ ।

- (२) दफा द५ बमोजिम पेश भएको निरीक्षण तथा जाचबुझ प्रतिवेदनको आधारमा बोर्डले धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी, धितोपत्र व्यवसायीको आधिकारिक प्रतिनिधि, धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्था वा त्यस्तो संगठित संस्थाको संचालक वा कर्मचारीलाई यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम बमोजिम कुनै काम गर्न वा नगर्न निर्देशन दिन वा धितोपत्रको दर्ता खारेज गर्न वा यस ऐन बमोजिम बोर्डले दिएको अनुमतिपत्र निलम्बन वा खारेज गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम दिइएको आदेश वा निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

द८. अनुमतिपत्र निलम्बन गर्न सक्ने: (१) कुनै धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसायीले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम विपरित काम गरेमा वा बोर्डले दिएको आदेश वा निर्देशन पालना नगरेमा वा लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी आफूले गर्नु पर्ने काम नगरेमा बोर्डले निश्चित अवधि तोकी त्यस्तो धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसायीले यस ऐन बमोजिम धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न प्राप्त गरेको अनुमतिपत्र निलम्बन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुमतिपत्र निलम्बन भएको कारणबाट त्यस्तो धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसायीले अनुमतिपत्र निलम्बन हुनु भन्दा अधिगरेको काम कारबाहीबाट सृजित दायित्वमा कुनै असर पर्ने छैन ।

द९. अनुमतिपत्र खारेज गर्न सक्ने: (१) बोर्डले देहायका अवस्थामा कुनै धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसायीले यस ऐन बमोजिम धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न प्राप्त गरेको अनुमतिपत्र खारेज गर्न सक्नेछ :-

- (क) धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न बन्द गरेमा,
  - (ख) लगानीकर्ताको हित विपरित हुने गरी धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसाय संचालन गरेमा,
  - (ग) अनुमतिपत्रमा उल्लिखित शर्तहरू उल्लंघन गरेमा,
  - (घ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियमको उल्लंघन गरेमा,
  - (ङ) बोर्डले दिएको आदेश वा निर्देशन पालना नगरेमा,
  - (च) साहूको ऋण तिर्न नसकी दामासाहीमा परेमा,
  - (छ) धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त कम्पनी वा संस्था विघटन भएमा,
  - (ज) धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त गर्ने धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसायीले अनुमतिपत्र खारेज गरी पाता भनी निवेदन दिएमा ।
  - (झ) धितोपत्र व्यवसायीले आफूले नियुक्त गरेको प्रतिनिधि हटाएकोमा सोको सटा अर्को प्रतिनिधि नियुक्त नगरेमा ।
  - (ज) बोर्ड समक्ष पेश गर्नु पर्ने आर्थिक तथा कारोबार सम्बन्धी विवरण पेश नगरेमा ।
  - (ट) दफा ५० बमोजिम बुझाउनु पर्ने दस्तुर सो दफाले तोकेको म्यादभित्र बोर्डमा नबुझाएमा ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम अनुमतिपत्र खारेज भएको कारणबाट त्यस्तो धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसायीले अनुमतिपत्र खारेज हुनु भन्दा अधिगरेको काम कारबाहीबाट सृजित दायित्वमा कुनै असर पर्ने छैन ।

१०. बोर्डको विशेष अधिकार: (१) पुँजी बजारको विकास तथा लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी धितोपत्र कारोबारलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने प्रयोजनका लागि बोर्डले देहायका विशेष अधिकार प्रयोग गर्न सक्नेछ :-

- (क) धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशन गरेका संगठित संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम बोलाउनु पर्ने साधारण सभा निर्धारित समयभित्र नबोलाएमा साधारण सभा बोलाउन त्यस्तो संगठित संस्थालाई आदेश दिने,
- (ख) धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशन गरेका संगठित संस्थाले निर्धारित समयभित्र धितोपत्र बाडफाड नगरेमा त्यस्तो धितोपत्रको लागि जम्मा भएको रकम फिर्ता गर्न आदेश दिने,
- (ग) कुनै धितोपत्र सूचीकरण गराउन वा कुनै धितोपत्रको कारोबार रोक्न सम्बन्धित संगठित संस्थालाई निर्देशन दिने,
- (घ) धितोपत्र बजारसंग परामर्श गरी बढीमा पाच दिनसम्मका लागि धितोपत्र बजार बन्द गर्न आदेश दिने,
- (ङ) कुनै निश्चित समय तोकी सो समयभित्र धितोपत्र बजारको विनियममा संशोधन गर्नु पर्ने व्यहोरा समेत उल्लेख गरी विनियम संशोधन गर्न निर्देशन दिने वा आवश्यकता अनुसार नया विनियम जारी गर्न आदेश दिने,
- (च) धितोपत्र निस्काशन गर्ने संगठित संस्था तथा धितोपत्र व्यवसायीले पेश गरेको आर्थिक विवरण तथा वित्तीय प्रतिवेदन आवश्यकता अनुसार लेखा विशेषज्ञबाट पुनरावलोकन वा जाचबुझ गराउने ।

- (छ) धितोपत्र दर्ता गराएका संगठित संस्थालाई सो संस्थाको व्यवस्थापन, आर्थिक प्रबन्ध तथा अन्य सम्बन्धित व्यवस्थामा सुधार गर्न निर्देशन दिने,
- (ज) धितोपत्र बजारको संचालक समिति पुनसंरचना गर्न सम्बन्धित धितोपत्र बजारलाई निर्देशन दिने,
- (झ) धितोपत्र बजारले आफ्नो सदस्यलाई कुनै कारबाही गरेको जानकारी दफा ५२ बमोजिम प्राप्त गरेमा त्यस्तो सदस्यलाई उपयुक्त कारबाही गर्ने वा त्यस्तो सदस्यको अनुमतिपत्र खारेज गर्ने ।
- (ञ) धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी तथा धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्थाका कुनै संचालक वा कर्मचारीले धितोपत्र सम्बन्धी काम कारबाही गर्दा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम र सो अन्तर्गत बोर्डले दिएको आदेश वा निर्देशन उल्लंघन गरेमा त्यस्ता संचालक वा कर्मचारीलाई आवश्यक कारबाही चलाउन सम्बन्धित धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी वा धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्थालाई आदेश दिने,
- (ट) धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी वा धितोपत्र दर्ता गराएका संगठित संस्थाले समय मै लेखा परीक्षण नगराएमा वा अन्य कुनै कारणले लेखा परीक्षक नियुक्त हुन नसकेमा त्यस्तो धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी वा धितोपत्र दर्ता गराउने संगठित संस्थाको हिसाब, किताब, नगदी, जिन्सी सम्पत्ति समेतको जाचबुझ गर्नका लागि लेखा परीक्षण गर्न लेखा परीक्षकको नियुक्ति गर्ने ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको विशेष अधिकार प्रयोग गरी बोर्डले दिएको आदेश वा निर्देशनको पालना गर्ने कर्तव्य सम्बन्धित सबैको हुनेछ ।
- (३) उपदफा (१) को खण्ड (ट) बमोजिम नियुक्त भएको लेखा परीक्षकको पारिश्रमिक सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नु पर्नेछ ।
- (४) बोर्डले यस परिच्छेद बमोजिम सम्बन्धित संगठित संस्थाहरूको नियमन, अनुगमन, निरीक्षण तथा जाचबुझका सम्बन्धमा गरेको काम कारबाहीको विवरण तथा सम्बन्धित संगठित संस्थाले बोर्डले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम वा निर्देशिका बमोजिम दिएको आदेश वा निर्देशनको पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा आवश्यक विवरण तोकिए बमोजिम सार्वजनिक गर्नेछ ।

परिच्छेद-९

धितोपत्रको भित्री कारोबार र धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी कसूर तथा दण्ड सजाय

९१. भित्री कारोबार: (१) कुनै व्यक्तिले सार्वजनिक नभएका धितोपत्रको मूल्यमा असर पार्न सक्ने भित्री सूचना वा जानकारीहरूको आधारमा आफूले धितोपत्र कारोबार गरेमा वा अरुलाई धितोपत्र कारोबार गर्न लगाएमा वा आफूलाई थाहा भएको सूचना वा जानकारी आफ्नो कर्तव्य पालनाको सिलसिलामा बाहेक अरु कसैलाई दिएमा त्यस्तो व्यक्तिले धितोपत्रको भित्री कारोबार गरेको मानिनेछ ।

स्पष्टीकरण: यस उपदफाको प्रयोजनको लागि “भित्री सूचना वा जानकारी” भन्नाले कुनै धितोपत्र जारी गर्ने संगठित संस्थाबाट सार्वजनिक नभएको कुनै खास किसिमको सूचना वा जानकारी सार्वजनिक भएमा त्यस्तो धितोपत्रको मूल्यमा असर पर्न सक्ने किसिमका सूचना वा जानकारी सम्भन्नु पर्छ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि भित्री कारोबार भएको भन्ने कारणले मात्र भैसकेको कारोबारमा कुनै असर परेको मानिने छैन ।

९२. भित्री कारोबारमा संलग्न हुन सक्ने व्यक्ति: यस ऐन को प्रयोजनको लागि देहायका व्यक्तिलाई कुनै संगठित संस्थाले सार्वजनिक नगरेका भित्री सूचना वा जानकारीमा पहाच भएको व्यक्ति मानिनेछ :-

(क) सो संगठित संस्थाका सञ्चालक, कर्मचारी वा शेयरवालाको हैसियतले कुनै सूचना वा जानकारी प्राप्त गर्न सक्ने व्यक्ति,

- (ख) सो संगठित संस्थालाई पेशागत सेवा प्रदान गर्ने नाताले कुनै सूचना वा जानकारी प्राप्त गर्न सक्ने व्यक्ति,
- (ग) खण्ड (क) र (ख) मा उल्लिखित व्यक्ति वा स्रोतमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सम्पर्क भई कुनै सूचना वा जानकारी प्राप्त गर्न सक्ने व्यक्ति ।

९३. सूचना वा जानकारी सार्वजनिक गरेको मानिने: देहायका अवस्थामा कुनै पनि सूचना वा जानकारी सार्वजनिक गरेको मानिनेछ :-

- (क) धितोपत्र बजारको विनियम बमोजिम कुनै कुरा लगानीकर्ता र उनीहरुको व्यावसायिक सल्लाहकारलाई सूचित गर्ने उद्देश्यले प्रकाशित गरेको भएमा,
- (ख) कुनै अभिलेखमा भएका सूचना वा जानकारीहरु कानून बमोजिम सर्वसाधारणले हेर्न पाउने व्यवस्था भएको भएमा,
- (ग) धितोपत्र कारोबार गर्न चाहने कुनै पनि व्यक्तिले थाहा पाउन सक्ने गरी धितोपत्र बजारको कारोबार कक्षमा पुऱ्याउने व्यवस्था भएको भएमा,
- (घ) त्यस्तो सूचना वा जानकारी प्राप्त गर्न वा हेर्न, प्रतिलिपि प्राप्त गर्न चाहने व्यक्तिले प्राप्त गर्न, हेर्न सक्ने व्यवस्था भएको भएमा,
- (ड) सर्वसाधारण मध्ये कुनै खास वर्गलाई मात्र सूचित गरिएको भएमा,
- (च) दस्तुर तिरेर मात्र सूचनाको जानकारी प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएमा वा नेपालराज्य बाहिर त्यस्तो सूचना वा जानकारी प्रकाशित भएको भएमा ।

९४. भुठो कारोबार: यस ऐनको प्रयोजनको लागि देहाय बमोजिमको कुनै कारोबार गरिएमा त्यस्तो कारोबारलाई कृत्रिम वा भुठो कारोबार गरेको मानिनेछ :-

- (क) प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा धितोपत्र खरिद वा बिक्री भएको भए तापनि वास्तविक स्वामित्वमा फरक नपर्ने भएमा,
- (ख) अर्कोले खरिद वा बिक्री गर्ने प्रस्ताव गरेको मूल्य थाहा पाई सोहीसंग मिल्ने गरी खरिद वा बिक्री गर्ने प्रस्ताव गरेको भएमा ।

९५. मूल्यमा उतार चढाव: कसैले हुदै नभएको वा कृत्रिम वा भुठो कारोबार गरी गराई धितोपत्रको मूल्य स्थिर गराएमा, बढाएमा, घटाएमा वा बराबर परिवर्तन गराएमा मूल्यको उतार चढाव गराएको मानिनेछ ।

९६. धितोपत्र बजारलाई प्रभावित पारेमा: कसैले धितोपत्र कारोबारमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष प्रभाव पार्न आफैले वा अरुसंग मिली देहायका कुनै काम गरेमा धितोपत्र बजारलाई प्रभावित गरेको मानिनेछ:-

- (क) कसैलाई धितोपत्र किन्न वा बेच्न उत्साहित गराउने उद्देश्यले वा धितोपत्र खरिद वा बिक्री नगरोस् भन्ने उद्देश्यले कुनै कम्पनीले जारी गरेको धितोपत्रको बजार मूल्य बढाउने,
- (ख) कसैलाई धितोपत्र किन्न वा बेच्न उत्साहित गराउने उद्देश्यले वा धितोपत्र खरिद वा बिक्री नगरोस् भन्ने उद्देश्यले कुनै कम्पनीले जारी गरेको धितोपत्रको बजार मूल्य घटाउने,
- (ग) कसैलाई धितोपत्र किन्न वा बेच्न उत्साहित गराउने उद्देश्यले वा धितोपत्र खरिद वा बिक्री नगरोस् भन्ने उद्देश्यले कुनै कम्पनीले जारी गरेको धितोपत्रको बजार मूल्यलाई स्थिर बनाउने ।

९७. भुक्याउने विवरणहरु दिने : कसैले कसैलाई धितोपत्र खरिद बिक्री गर्न उक्साउने उद्देश्यले देहायका काम गरेमा

भुक्याउने काम गरेको मानिनेछः-

- (क) भुठो, भ्रामक वा गलत हो भनी जानीजानी कुनै विवरण वा पूर्व अनुमान सम्बन्धी विवरण बनाउने वा प्रकाशित गर्ने,
- (ख) बदनीयत साथ कुनै तथ्य वा जानकारी लुकाउने,
- (ग) बदनीयत साथ भुठा वा भ्रामक विवरण, प्रतिज्ञा वा पूर्व अनुमान बनाउने वा प्रकाशित गर्ने ।

९८. जालसाजीयुक्त कारोबारः कसैले कसैसंग धितोपत्र खरिद बिक्री वा विनिमय गर्ने उद्देश्य लिई देहायका कारोबार गरेमा जालसाजी गरेको मानिनेछ :-

- (क) कसैलाई भुक्याउन कुनै प्रविधि, योजना वा काम गरेमा, वा
- (ख) कसैलाई भुक्यानमा पारी कुनै काम गराएमा वा काममा लगाएमा ।

९९. जालसाज गरी वा भुक्यानमा पारी धितोपत्र कारोबार गर्न नहुने : कुनै विवरण भुठो वा भ्रामक हो भन्ने थाहा हुँदाहुँदै वा विवरणमा कुनै कुरा छुटेको, लुकाइएको वा नपरेको कारणले त्यस्तो विवरण गलत वा भ्रामक भएको छ भन्ने जानीजानी त्यस्तो विवरणको आधारमा कसैलाई धितोपत्र खरिद वा बिक्री गर्न उत्साहित गरेमा वा धितोपत्रको मूल्य घटाउन, बढाउन वा स्थिर राख्न लगाएमा त्यस्तो काम कारबाही गर्ने गराउनेले जालसाजी गरी वा भुक्यानमा पारी धितोपत्र कारोबार गरेको मानिनेछ ।

१००. लिखत, विवरण वा अभिलेख नष्ट गरेमा वा लुकाएमा: कसैले दफा ८५ बमोजिम निरीक्षण तथा जाचबुझको सिलसिलामा बोर्ड वा बोर्डद्वारा अधिकार प्राप्त अधिकारीले मागेको कुनै लिखत, विवरण वा अभिलेख वा दफा १०३ बमोजिम तहकिकात गर्न तोकिएको अधिकारीले तहकिकातको सिलसिलामा मागेको कुनै लिखत, विवरण वा अभिलेख वा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम बमोजिम आफूले राख्नु पर्ने लिखत, विवरण वा अभिलेख नष्ट गर्न, भूठो बनाउन, लुकाउन वा त्यस्तो कार्य गर्नमा मद्दत पुऱ्याउन हुँदैन ।

१०१. दण्ड सजायः (१) दफा ९१ बमोजिम भित्री कारोबार गर्नेलाई भित्री कारोबार गरेको ठहरेमा विगो बमोजिम जरिबाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

(२) दफा ९४, ९५ र ९६ बमोजिमको कुनै काम गर्नेलाई पचास हजार रुपैया देखि एकलाख पचास हजार रुपैयासम्म जरिबाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ र त्यस्तो काम कारबाहीबाट कसैलाई हानी नोक्सानी पर्न गएको रहेछ भने त्यस्तो हानी नोक्सानी समेत भराई दिनु पर्नेछ ।

(३) दफा ९७, ९८, ९९ र १०० बमोजिमको कुनै काम गर्नेलाई एकलाख रुपैयादेखि तीनलाख रुपैयासम्म जरिबाना वा दुई वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ र त्यस्तो कारोबारबाट कसैलाई हानी नोक्सानी भएको रहेछ भने त्यस्तो हानी नोक्सानी समेत भराई दिनु पर्नेछ ।

(४) कसैले जानीजानी वा बदनीयतसाथ यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम वा विनियम राख्नु, बनाउनु, तयार गर्नु वा पेश गर्नु पर्ने हिसाब किताब, खाता, विवरण, प्रतिवेदन, सूचना, जानकारी वा यस्तै अन्य कुनै कागजात सो राख्नु, बनाउनु, तयार गर्नु वा पेश गर्नु पर्ने समयमा पेश नगरेमा, नराखेमा वा नबनाएमा वा तयार नगरेमा वा भुठा विवरण वा कागजात बनाएमा वा राखेमा, तयार गरेमा त्यस्तो गर्नेलाई बोर्डले पचास हजार रुपैयादेखि दुईलाख रुपैयासम्म जरिबाना गर्न सक्नेछ ।

(५) कसैले जानी-जानी यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम वा विनियम वा यस ऐन अन्तर्गत जारी गरिएको आदेश वा निर्देशनको बर्खिलाप काम गरी कुनै संगठित संस्था, धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी वा

लगानीकर्तालाई हानी नोक्सानी गरे गराएमा बोर्डले त्यस्तो व्यक्तिलाई पचास हजार रुपैयादेखि एकलाख पचास हजार रुपैयासम्म जरिबाना गर्न सक्नेछ । त्यस्तो काम कारबाहीबाट कसैलाई कुनै हानी नोक्सानी पुग्न गएको भए सो बापत बोर्डले वास्तविक हानी नोक्सानको क्षतिपूर्ति समेत भराई दिन सक्नेछ ।

- (६) कसैले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम वा विनियम बमोजिम पुऱ्याउनु पर्ने रीत नपुऱ्याई धितोपत्र निष्काशन गरेमा, धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसायीको हैसियतले धितोपत्र कारोबार संचालन गरे गराएमा त्यस्तो काम गर्ने गराउने व्यक्तिलाई बोर्डले पचास हजार रुपैयादेखि एक लाख पचास हजार रुपैयासम्म जरिबाना गर्न सक्नेछ ।
- (७) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम वा सो अन्तर्गत जारी गरिएका कुनै आदेश वा निर्देशन वा बोर्डले तोकिदिएका शर्तहरूको उल्लंघन गरेमा वा आफूले गर्नु पर्ने काम नगरेमा वा गर्न नहुने काम गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई बोर्डले पच्चीस हजार रुपैयादेखि पचहत्तर हजार रुपैयासम्म जरिबाना गर्न सक्नेछ ।

१०२. नेपाल सरकार वादी हुने: दफा ९१, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८, ९९ र १०० मा उल्लिखित कसूर सम्बन्धी मुद्दामा नेपाल सरकार वादी हुनेछ ।

१०३. मुद्दाको तहकिकात र दायरी: (१) दफा ९१, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८, ९९ र १०० मा उल्लिखित कसूर कसैले गरेको छ भनी कसैको उजूरी परेमा वा कुनै व्यहोराले त्यस्तो कसूर सम्बन्धी जानकारी बोर्डले प्राप्त गरेमा वा कसैले त्यस्तो कसूर गरेको कुरामा बोर्ड विश्वस्त भएमा त्यस्तो कसूर सम्बन्धी मुद्दाको तहकिकात गर्न बोर्डले कुनै अधिकृतलाई तहकिकात गर्ने अधिकारी तोक्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको तहकिकात गर्ने अधिकारीले त्यस्ता कसूरका सम्बन्धमा तोकिए बमोजिम तहकिकात गरी तहकिकातको काम पूरा भएको मितिले पैतीस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर गर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको तहकिकात गर्ने अधिकारीले तहकिकातको सिलसिलामा कसूरसंग सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थासित आवश्यक सोधपूछ गर्न, बयान लिन वा आवश्यक कागज, विवरण तथा अभिलेख माग गर्न सक्नेछ ।
- (४) यस दफा बमोजिम मुद्दाको तहकिकात र दायर गर्दा तोकिएको तहकिकात गर्ने अधिकारीले सरकारी वकीलको राय लिनु पर्नेछ ।

१०४. थुना, घरौटी वा निलम्बनमा राखी मुद्दाको तहकिकात गर्न सकिने: (१) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएका भए तापनि यस ऐन बमोजिम कसूर ठहरिने मुद्दाको तहकिकात गर्दा यस ऐन बमोजिमको कसूरको आरोपमा कारबाही चलाईएको व्यक्ति फरार भई बेपत्ता हुन सक्छ भनी सम्भन्नु पर्ने कुनै मनासिब कारण भएमा वा बिगो हानी नोक्सानी भएको देखिएमा बोर्डले आवश्यक धरौटी वा जेथा जमानत माग्न र त्यस्तो धरौटी वा जमानत नदिएमा निजलाई थुनामा राख्न सक्नेछ ।

- (२) यस ऐन बमोजिमको कसूरको आरोपमा कारबाही चलाईएको व्यक्ति पदमा बहाल रहिरहादा आफ्नो विरुद्धको प्रमाण लोप वा नाश गर्न सक्ने वा मुद्दाको तहकिकातमा बाधा व्यवधान पुऱ्याउन सक्ने मनासिब कारण भएमा बोर्डले त्यस्तो व्यक्तिलाई निलम्बनमा राख्न सम्बन्धित संस्थामा लेखी पठाउन सक्नेछ ।

१०५. क्षतिपूर्ति तिर्नुपर्ने: यस परिच्छेद बमोजिम सजाय हुने कसूर गरेको कारणबाट कसैलाई धितोपत्र खरिद वा बिक्री गर्दा मूल्यमा असर परेको कारणले कुनै हानी नोक्सानी भएको भए सो हानी नोक्सानी समेत त्यस्तो कसूर गर्नेबाट भराई लिन सकिनेछ ।

१०६. पुनरावेदनः (१) दफा १०१ को उपदफा (४), (५), (६), र (७) बमोजिम बोर्डले गरेको सजाय उपर चित्त नबुझ्ने धितोपत्र बजार, धितोपत्र व्यवसायी, संगठित संस्था वा सम्बन्धित व्यक्तिले सजाय पाएको मितिले पैतीस दिनभित्र सम्बन्धित पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

(२) परिच्छेद-८ बमोजिम बोर्डले दिएको आदेश वा निर्देशनमा चित्त नबुझाउनेले त्यस्तो आदेश वा निर्देशनको सूचना पाएको मितिले पैतीस दिनभित्र सम्बन्धित पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

१०७. अनुचित पूर्वाग्रह विरुद्ध उपचारः कुनै सूचीकृत कम्पनीले आफ्ना सदस्यहरूको हित विपरित हुने गरी अनुचित पूर्वाग्रह राखी कुनै काम कारोबार गरेको सूचना, जानकारी तथा विवरण प्राप्त गरेमा बोर्डले त्यस्तो कम्पनीलाई देहाय बमोजिम गर्न आदेश दिन सक्नेछ :-

- (क) त्यस्तो कारोबार नगर्न,
- (ख) सदस्यहरूको हित विपरित नहुने किसिमले काम कारोबार गर्न कार्यविधि निर्धारण गर्न,
- (ग) कम्पनीको तर्फबाट कम्पनीको सबै वा केही काम कारोबार गर्न काम कर्तव्य समेत तोकी प्रबन्धक वा ट्रष्टी नियुक्ति गर्न,
- (घ) कम्पनीको काम कारोबारलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्न आवश्यक आदेश दिन ।

१०८. संचालक वा महाप्रबन्धक हुन अयोग्यः कुनै संचालक, महाप्रबन्धक वा सो सरहको पद धारण गरेको कुनै व्यक्तिले दफा १०१ बमोजिमको कुनै सजाय पाएमा त्यस्तो सजाय पाएको मितिले दश वर्षको अवधि पूरा नभएसम्म त्यस्तो व्यक्ति कुनै पनि पब्लीक लिमिटेड, कम्पनी वा संस्थाको संचालक, महाप्रबन्धक वा सो सरहको पदमा बहाल हुन योग्य हुने छैन ।

परिच्छेद-१०

विविध

१०९. संगठित संस्था स्वामित्वमा लिने वा संगठित संस्था माथिको नियन्त्रण सम्बन्धी व्यवस्थाः कुनै संगठित संस्थालाई पूर्णरूपमा स्वामित्वमा लिने वा सो संगठित संस्थाको व्यवस्थापनमा नियन्त्रण गर्ने प्रयोजनको निमित्त कुनै व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको समूह वा संगठित संस्थाले एकमुष्ट वा पटक पटक गरी त्यस्तो संगठित संस्थाको शेयर खरिद गर्ने भएमा त्यस्तो शेयर खरिद बिक्री सम्बन्धी कारोबार पारदर्शी किसिमबाट गर्नु पर्नेछ ।

- (२) कुनै व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको समूह आपसमा मिली वा कुनै संगठित संस्थाले कुनै संगठित संस्थाको पचास प्रतिशत वा बोर्डले तोकिदिएको प्रतिशत भन्दा बढी शेयर खरिद गर्ने वा स्वामित्वमा लिने भएमा उपदफा (१) को प्रयोजनको निमित्त व्यवस्थापनमा नियन्त्रण गरेको मानिनेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम संगठित संस्थाको पूर्ण स्वामित्व प्राप्त हुने गरी वा संगठित संस्थाको व्यवस्थापन माथि नियन्त्रण हुने गरी संगठित संस्थाको शेयर बिक्री सम्बन्धी प्रस्ताव राख्ने तरिका, शेयर खरिद बिक्री प्रकृया तथा तत्सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

११०. धितोपत्र बजारले हस्तान्तरण प्रमाणित गरेको शेयर संगठित संस्थाले दर्ता गर्नु पर्ने: धितोपत्र बजारमा खरिद, बिक्री वा विनिमय भएका कुनै संगठित संस्थाको शेयर वा डिवेन्चरका सम्बन्धमा सो धितोपत्र बजारले हस्तान्तरण प्रमाणित गरिदिएको भएमा त्यस्ता शेयर वा डिवेन्चर हस्तान्तरण भएका व्यक्तिको नाममा संगठित संस्थाले आफ्नो

सदस्यको दर्ता किताबमा त्यस्ता शेयर वा डिवेन्चर दर्ता गरिदिनु पर्नेछ ।

१११. धितोपत्रको हस्तान्तरणः कम्पनी सम्बन्धी प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सूचीकृत धितोपत्रको स्वामित्व तथा हस्तान्तरण सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

११२. नेपाल सरकारसंग सम्पर्कः बोर्डले नेपाल सरकारसंग सम्पर्क राख्दा अर्थ मन्त्रालय मार्फत राख्नु पर्नेछ ।

११३. नेपाल सरकारले निर्देशन दिन सक्ने: पूजीबजारको विकास र लगानीकर्ताहरूको हितलाई संरक्षण गर्ने जस्ता नीतिगत विषयमा नेपाल सरकारले समय समयमा बोर्डलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु बोर्डको कर्तव्य हुनेछ ।

११४. सहयोग गर्नु पर्ने: पूजी बजारको विकास तथा लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी धितोपत्र कारोबारलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बोर्डले मागेको सहयोग पुऱ्याउनु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

११५. असल नियतले गरेको काममा बचाउः यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमहरूको अधीनमा रही असल नियतले गरेको कुनै काम कारबाहीको सम्बन्धमा बोर्ड वा बोर्डको कुनै कर्मचारी व्यक्तिगत वा सामूहिक रूपमा जवाफदेही हुने छैन ।

११६. नियम बनाउने अधिकारः (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न बोर्डले नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) ले दिएको अधिकारको सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी ती नियमहरूमा खास गरी देहायका विषयहरूको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न सक्नेछ:-

- (क) धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन अनुमति,
- (ख) धितोपत्र बजारको अनुमतिपत्र दिने सम्बन्धमा ।
- (ग) धितोपत्र व्यवसायीको अनुमतिपत्र दिने सम्बन्धमा ।
- (घ) सामूहिक लगानी योजना संचालन सम्बन्धमा ।
- (ङ) बोर्डका कर्मचारीहरूको सेवा शर्त सम्बन्धमा ।
- (च) बोर्डको आर्थिक संचालन तथा हिसाब किताब राख्ने सम्बन्धमा ।
- (छ) क्षतिपूर्ति कोष संचालन सम्बन्धमा ।
- (ज) धितोपत्र व्यवसायीले धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्ने सम्बन्धमा राख्नु पर्ने आर्थिक स्रोत सम्बन्धमा ।
- (झ) ग्राहकले धितोपत्र खरिद गर्नका लागि बुझाएको रकमको हिसाब तथा अभिलेखका सम्बन्धमा ।
- (ञ) धितोपत्र सूचीकरण स्थगन, खारेजी (डिलिष्टिंग) वा हस्तान्तरण सम्बन्धमा ।
- (ट) पूजी बजारको विकास गर्न धितोपत्रको निष्काशन, खरिद, बिक्री तथा विनिमयलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको काम कारबाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्न आवश्यक अन्य व्यवस्था गर्ने सम्बन्धमा ।
- (ठ) कम्पनीको व्यवस्थापन नियन्त्रण गर्ने उद्देश्यले एकमुष्ट वा पटक पटक शेयर खरिद गरी स्वामित्वमा लिने सम्बन्धमा ।

११७. विनियम बनाउन सक्ने: यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमहरूको अधीनमा रही धितोपत्र बजारले बोर्डको

स्वीकृति लिई देहायका विषयहरुका सम्बन्धमा आवश्यक विनियमहरु बनाउन सक्नेछ :-

- (क) धितोपत्र सूचीकरण तथा सूचीकृत धितोपत्रको कारोबार सम्बन्धमा ।
- (ख) सदस्यता, सदस्यता शुल्क, सदस्यको व्यावसायिक मर्यादा सम्बन्धमा ।
- (ग) धितोपत्र बजार स्वच्छ र पारदर्शी ढंगबाट संचालन गर्ने कर्मचारीहरुको सेवा र आचरण तथा बजार निरीक्षण तथा अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने सम्बन्धमा ।

११८. निर्देशिका बनाई लागू गर्ने: (१) यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमहरुको अधीनमा रही बोर्डले धितोपत्र कारोबारलाई व्यवस्थित गर्नका लागि देहायका विषयहरुका सम्बन्धमा निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ :-

- (क) धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन अनुमति सम्बन्धमा,
  - (ख) धितोपत्र निष्काशन तथा विक्री प्रबन्ध सम्बन्धमा,
  - (ग) धितोपत्र बाडफाड सम्बन्धमा,
  - (घ) व्यावसायिक मर्यादा सम्बन्धमा,
  - (ङ) धितोपत्र कारोबार नियमन सम्बन्धी अन्य विषयका सम्बन्धमा ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम बोर्डले बनाएको निर्देशिकाको पालन गर्नु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

११९. धितोपत्र सम्बन्धी अध्यादेश, २०६२ निष्क्रिय भएपछि त्यसको परिणामः धितोपत्र सम्बन्धी अध्यादेश, २०६२

निष्क्रिय भएपछि अर्को अभिप्राय नदेखिएमा सो निष्क्रियताले,-

- (क) सो अध्यादेश निष्क्रिय हुदाका व्यवस्था चल्ती नभएको वा कायम नरहेको कुनैकुरा पनि जगाउने छैन,
- (ख) सो अध्यादेश बमोजिम चालु भएको कुरा वा सो बमोजिम रीत पुर्याई अधि नै गरिएको कुनै काम वा भोगिसकेको कुनै कुरालाई असर पार्ने छैन,
- (ग) सो अध्यादेश बमोजिम पाएको, हासिल गरेको वा भोगेको कुनै हक, सुविधा, कर्तव्य वा दायित्वमा असर पार्ने छैन,
- (घ) सो अध्यादेश बमोजिम गरिएको कुनै दण्ड सजाय वा जफतलाई असर पार्ने छैन,
- (ङ) माथी लेखिएको कुनै त्यस्तो हक, सुविधा, कर्तव्य, दायित्व वा दण्ड सजायका सम्बन्धमा गरिएको कुनै काम कारवाही वा उपायलाई असर पार्ने छैन र उक्त अध्यादेश कायम रहे सरह त्यस्तो कुनै कानूनी कारवाही वा उपायलाई पनि शुरु गर्न, चालु राख्न वा लागू गर्न सकिनेछ ।

***

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

नीति, अनुसन्धान तथा योजना महाशाखा

सुपरिवेक्षण तथा अनुसन्धान विभाग

पो.ब.नं. ९०३१, जावलाखेल, ललितपुर

टेलिफोन नं.: ०१७७-१-५५४९०५७, ५०००२०९

फ्रेक्स नं.: ०१७७-१-५५४९०५८

ई-मेल ठेगाना: support@sebon.gov.np

वेबसाइट : www.sebon.gov.np

टोल फ्री नं.: १६६०-०१-४४४४३३